

THE TUNALI HİLMİ AVENUE, 1950s-1980s:
THE FORMATION OF A PUBLIC PLACE IN ANKARA

A THESIS SUBMITTED TO
THE GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
OF
MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY

BY

ÇILGA RESULOĞLU

IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR
DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN
THE PROGRAM OF ARCHITECTURAL HISTORY

JUNE 2011

Approval of the Graduate School of Social Sciences

Prof. Dr. Meliha Altunışık
Director

I certify that this thesis satisfies all the requirements as a thesis for the degree of Doctor of Philosophy.

Assoc. Prof. Dr. Güven Arif Sargın
Head of Department

This is to certify that we have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Master of Science/Arts/Doctor of Philosophy.

Assoc. Prof. Dr. Elvan Altan Ergut
Supervisor

Examining Committee Members

Assoc. Prof. Dr. C     Bilsel
(METU, ARCH)

Assoc. Prof. Dr. Elvan Altan Ergut
(METU, AH)

Assoc. Prof. Dr. Esin Boyacıo  lu
(GAZ   UNIV., ARCH)

Assist. Prof. Dr. Namık Erkal
(METU, AH)

Assist. Prof. Dr. Nuray Bayraktar
(BA  KENT UNIV., INT ARCH)

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Name, Last name: ÇILGA RESULOĞLU

Signature:

ABSTRACT

THE TUNALI HİLMİ AVENUE, 1950s-1980s: THE FORMATION OF A PUBLIC PLACE IN ANKARA

Resuloğlu, Çılga

Ph.D. Department of History of Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elvan Altan Ergut

June 2011, 359 pages

In this study, the socio-spatial formation of a public place in Ankara, the capital city of the Turkish Republic, is analyzed between the 1950s and the 1980s. Within this framework, the focus of analysis is the Tunalı Hilmi Avenue (earlier Özdemir Street) as one of the main streets in Ankara. To understand experiences of daily life in relation to spatial constitution of a public place is vital for this study, because this opens the way for discussing the formation of a “street” as a public place where social forms and practices come into being in the city.

Focusing on the socio-spatial experiences of people on a street as a public place, this study uses visual and written documents about the architectural and planning processes, as well as the information gathered from oral history survey about the experiences of individuals, in order to understand how public life and public place are shaped in a reciprocal manner, and how the spatial formation of a street is realized in relation to daily experiences of its inhabitants.

The decades from the foundation of the Turkish Republic until the late-1950s are initially presented as the period when this part of the city transformed from

a suburb of vineyards into a residential area. The main period of analysis in this study is from the late 1950s to the late 1980s when the Tunalı Hilmi Avenue was formed as a significant public place in Ankara, acquiring residential as well as cultural, recreational and commercial functions to act as an urban sub-center in the city.

Aiming to produce a comprehensive architectural history of the socio-spatial formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place, with reference to its public role in a specific period of time, this study examines this process as associated with the contemporary changes in the built environment and daily life of Ankara. From such a broad perspective, the study evaluates the unplanned formation of the Avenue as an urban sub-center not only as an urban or architectural entity but also as a social process.

Key words: Ankara, Tunalı Hilmi Avenue, public place, street, daily life.

ÖZ

TUNALI HİLMİ CADDESİ, 1950’LER-1980’LER: ANKARA’DA BİR KAMUSAL MEKÂNIN OLUŞUMU

Resuloğlu, Çılga

Doktora, Mimarlık Tarihi Bölümü

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Elvan Altan Ergut

HAZİRAN 2011, 359 sayfa

Bu çalışmada, Türkiye’nin başkenti Ankara’nın bir kamusal mekanının, 1950’li ve 1980’li yıllar arasındaki sosyo-mekansal oluşumu incelenmektedir. Bu çerçevede, kentin ana sokaklarından biri olan Tunalı Hilmi Caddesi çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Kamusal bir mekanın oluşumunun günlük yaşantı deneyimleriyle ilişkisini anlamak bu çalışma için önem taşımaktadır; çünkü bu ilişki, “sokak” oluşumunu toplumsal biçim ve eylemlerin gerçekleştiği bir kamusal alan olarak tartışmaya olanak sağlamaktadır.

İnsanların kamusal bir alan olarak sokakta yaşadıkları sosyo-mekansal deneyimlere odaklanan bu çalışma, mimarlık ve planlama süreçleriyle ilgili görsel ve yazılı kaynakların yanısıra sözlü tarih çalışmasından bireylerin deneyimleriyle ilgili elde edilen verileri de kullanılarak, kamusal hayatın ve kamusal mekanın nasıl karşılıklı etkileşim içinde oluştuğunu ve bir sokağın mekansal oluşumunun insanların günlük deneyimleriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamaya çalışmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'lerin sonuna kadar süren dönem kentin bu bölgesinin bağık alandan konut alanına dönüştüğü bir süreç olarak öncelikle incelenmiştir. Bu çalışmanın detaylı bir şekilde araştırdığı dönem, Tunalı Hilmi Caddesi'nin konut, eğlence, kültür ve ticaret işlevleriyle kentsel bir alt merkez karakteri yüklenerek Ankara'nın önemli bir kamusal mekanına dönüştüğü 1950'li yılların sonundan 1980'li yılların sonuna kadar uzanan dönemdir.

Belirli bir dönemde üstlendiği kamusal role referansla Tunalı Hilmi Caddesi'nin kamusal bir alan olarak toplumsal-mekansal oluşumunu kapsayıcı bir mimarlık tarih yazımı yaklaşımıyla anlatmayı hedefleyen bu çalışma, bu süreci, Ankara'nın yapılı çevresi ve günlük yaşamında meydana gelen güncel değişimlerle ilişkili olarak incelemektedir. Böylesine geniş bir perspektiften bakarak, caddenin planlanmamış bir şekilde kentsel bir alt-merkez haline gelmesini, sadece kentsel ya da mimari bir oluşum olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir süreç olarak da değerlendirmektedir.

Anahtar kelimeler: Ankara, Tunalı Hilmi Caddesi, kamusal mekan, sokak, günlük yaşam.

To my mother,
who has always had faith in me and
encouraged me in writing this dissertation...

ACKNOWLEDGMENTS

I would like to acknowledge my deepest appreciation to my supervisor Assoc. Prof. Dr. Elvan Altan Ergut, who has enhanced my perspective in my doctorate studies and encouraged me to conduct this study. She made invaluable comments, gave scholarly advice and intellectual guidance kindly; without her support it would be impossible to find out where to begin and how to complete. I would also like to express my gratefulness to my examining committee members Assoc. Prof. Dr. C  n   Bilsel and Assist. Prof. Dr. Namık Erkal for their invaluable comments and supports.

I am thankful to Assist. Prof. Dr. Nuray Bayraktar who showed a kind interest in my study and gave sincere comments. My appreciations also go to Assoc. Prof. Dr. Esin Boyacıo  lu for her participation in my jury and sharing her comments on my study. I would also like to express my gratitude to Dr. Nilg  n Fehim Kennedy for her suggestions and comments throughout my study.

Special thanks are due İsa   apano  lu for his generous help and support and to all interviewees who helped me understand the daily life of the Tunalı Hilmi Avenue, which meant a lot for this dissertation.

I am especially grateful to my parents, Rukiye and Mahir K. Gürçel, and my dearest sister, Tu  ba Gürçel, who never let me alone throughout my study. I am deeply indebted to them for their endless love and endurance along my entire life and during my study. I owed particularly to my mother, for believing in and supporting me during my whole life. Without sincere encouragements and suggestions of my sister, I would have failed to find motivation for completing this dissertation.

Lastly but most importantly, I would like to thank to my husband, G  khan Resulo  lu, who helped me in all my studies and decisions. Whenever I felt

hopeless, he has always supported me to find the light and has encouraged me to continue. This study would not have been completed without his affection and confidence. *I cannot imagine a life without you.*

TABLE OF CONTENTS

PLAGIARISM	iii
ABSTRACT	iv
ÖZ	vi
DEDICATION	viii
ACKNOWLEDGEMENTS	ix
TABLE OF CONTENTS	xi
LIST OF TABLES	xiii
LIST OF FIGURES.....	xiv
CHAPTERS	
1. INTRODUCTION.....	1
1.1. Aim and Scope of the Study	1
1.2. Method of the Study	6
1.3. Structure of the Study	20
2. STREET AS A PUBLIC PLACE	28
2.1. Public Place and Urbanization.....	29
2.2. Street as an Urban Sub-Center.....	36
3. THE CHARACTERISTICS OF THE TUNALI HİLMİ AVENUE (ÖZDEMİR STREET) UNTIL THE MID-1950s	51
3.1. The Building of Ankara as a Modern Capital City.....	52
3.2. From a Suburban Area of Vineyards to a Residential Area ...	57
4. THE FORMATION OF THE TUNALI HİLMİ AVENUE DURING THE LATE 1950s -1980s PERIOD	97
4.1. Planning and Architecture in the Developing Ankara.....	98
4.2. Functional Characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue.....	112
4.2.1. Residential Area	113
4.2.2. Cultural and Recreational Place	127
4.2.3. Commercial Axis.....	144
4.3. The Tunalı Hilmi Avenue as an Urban Sub-Center	164
5. CONCLUSION	204

6. REFERENCES	218
7. APPENDICES	235
A. Interviewee Profile	235
B. Questionnaire Form (English and Turkish)	237
C. Interviews	240
D. Turkish Summary	341
E. Curriculum Vitae	357

LIST OF TABLES

TABLES

Table 1 Group and Gender Distribution.....	16
Table 2 Interviewed by Age.....	17
Table 3 Interviewed by Level of Education.....	18
Table 4 Year of Settlement in Ankara.....	18
Table 5 Year of Settlement / Working in Tunalı Hilmi Avenue or Its Close Environment.....	19
Table 6 The Most Remembered Public Places in Ankara between the 1950s and the 1980s.....	166
Table 7 Beginning and Ending Nodes (Boundaries) of the Tunalı Hilmi Avenue	168
Table 8 The Most Remembered (Key) Places on the Tunalı Hilmi Avenue or Its Close Environment between the 1950s and the 1980s.....	169
Table 9 The Most Remembered Restaurants/Patisseries/Markets on the Tunalı Hilmi Avenue between the 1950s and the 1980s.....	171

LIST OF FIGURES

FIGURES

Figure 1 The study area (google earth)	27
Figure 2 1924 Lörcher Plan (Cengizkan, 2004: 47).....	78
Figure 3 Jansen Plan (Koleksiyoncular Derneği, 2009).....	79
Figure 4a. Jansen Plan (Günay, 2005: 73)	80
Figure 4b. The general principles in Lörcher Plan which were applied in Jansen Plan (www.acikarsiv.gazi.edu.tr, retrieved in 2008).....	80
Figure 5a Jansen's proposal for Kavaklıdere (METU-Faculty of Architecture Archive).....	81
Figure 5b Author's juxtaposition of Jansen's proposal for Kavaklıdere on the plan of the 1960s (the base plan showing the 1960s of Ankara is from İnönü Encyclopedia)	82
Figure 6 1930s Map of Ankara (<i>Ankara Tapu Kadastro Arşivi</i> -Land Registry Office Archive)	83
Figure 7a 1930s Map of Ankara, main nodes marked by the author (<i>Ankara Tapu Kadastro Arşivi</i> -Land Registry Office Archive).....	84
Figure 7b View from the 1930s Tunalı Hilmi Avenue (İlhami Atayolu's photograph)	85
Figure 7c View from the 1940s of Kavaklıdere -today's Poland Embassy (Fusun Eker's photo).....	85
Figure 8a <i>Çankaya Köşkü</i> (President's Palace) (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 214)	86
Figure 8b <i>Çankaya Köşkü</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 215)	86
Figure 9a Semahat Bolevin with her friends near <i>Kavaklıdere İlköğretim Okulu</i> (Primary School) (Semahat Bolevin Archive, 2008)	87
Figure 9b. Semahat Bolevin's house in Büklüm Street -close to the <i>Kavaklıdere İlköğretim Okulu</i> (Semahat Bolevin Archive, 2008)	87
Figure 10a Site plan of <i>14 Mayıs Evleri</i> (May 14 Houses) (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 719).....	88

Figure 10b Type 2-Ground Floor Plan -Example of <i>14 Mayıs Evleri</i> - Arjantin Street in Kavaklıdere (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 722, 723)	88
Figure 10c View from <i>14 Mayıs Evleri</i> (Belli and Boyacıoğlu, 2007)	88
Figure 11 1930s Map of Ankara, main nodes marked by the author (<i>Ankara Tapu Kadastro Arşivi</i> -Land Registry Office Archive).....	89
Figure 12a The entrance of the vineyards of <i>Kavaklıdere Şarap Fabrikası</i> (http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx , retrieved in 2009)	90
Figure 12b The vineyards of <i>Kavaklıdere Şarap Fabrikası</i>	90
(http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx , retrieved in 2009)	
Figure 12c The vintagers in <i>Kavaklıdere Şarap Fabrikası</i>	91
(http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx , retrieved in 2009)	
Figure 12d Interior view, <i>Kavaklıdere Şarap Fabrikası</i>	91
(http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx , retrieved in 2009)	
Figure 13a Exterior view, <i>And Evi</i> (http://arkiv.arkitera.com/p6217-cenap-and-evi.html , retrieved in 2008)	92
Figure 13b Entrance, <i>And Evi</i> (Mimarlık Müzesi, 2010).....	92
Figure 13c Interior view, <i>And Evi</i> (Mimarlık Müzesi, 2010).....	93
Figure 14 Building from the 1950s - <i>Amerikan Narkotik Bürosu</i> (American Narcotics Bureau) (author's archive, 2009)	93
Figure 15a <i>Atatürk Bulvarı</i> (earlier <i>Çankaya Caddesi</i>) (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 187).....	94
Figure 15b <i>Atatürk Bulvarı</i> -view looking from the <i>Kızılay Genel Müdürlük Binası</i> (Head Office Building) through Ulus (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 184)	94
Figure 15c <i>Güven Park</i> and <i>Kızılay Meydanı</i> (Square) on <i>Atatürk Bulvarı</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 199).....	95
Figure 15d Strolling on <i>Atatürk Bulvarı</i> from Bakanlıklar to the Kavaklıdere (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 209).....	95
Figure 15e <i>Kızılay Meydanı</i> on <i>Atatürk Bulvarı</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009: 186)	96

Figure 15f View from Atatürk Bulvarı through Kavaklıdere (Koleksiyoncular Derneği, 2009:196).....	96
Figure 16 Plan showing the boundaries of Ankara, Lörcher Plan, Jansen Plan and squatter settlement (Alaeddin Kıral Basımevi, 1967, İstanbul)	173
Figure 17a Uybadin-Yücel Plan -Building Development Plan (2009, Metu-Architecture Faculty Archive).....	174
Figure 17b Uydabin-Yücel Plan (Ankara Nazım Plan Şeması Raporu, 1977)	175
Figure 18 Municipality of Ankara allowed the buildings in this region to be maximum seven storey high (<i>Kat Nizam Planı</i> , Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Ankara Metropolitan Municipality Archive)	176
Figure 19a Location, <i>Üniversite Apartmanı</i> (Çankaya Belediyesi Arşivi, 2009)	177
Figure 19b <i>Üniversite Apartmanı</i> (author's archive)	177
Figure 19c <i>Üniversite Apartmanı</i> (author's archive)	177
Figure 20a Location, <i>İlbank Evleri</i> (drawing by A.A. Aydınöz during the interview)	178
Figure 20b Exterior view, <i>İlbank Evleri</i> (Çapanoğlu, 2007).....	179
Figure 20c. Floor plan, <i>İlbank Evleri</i> (Çapanoğlu, 2007)	179
Figure 20d Exterior view, <i>İlbank Evleri</i> (Çapanoğlu, 2007).....	179
Figure 21a Site plan of <i>Hayat Apartmanı</i> (Candan, 2010)	180
Figure 21b Cover of <i>Hayat Mecmuası</i> (Candan, 2010)	180
Figure 21c Floor Plan of <i>Hayat Apartmanı</i> (Candan, 2010).....	181
Figure 21d View from <i>Hayat Apartmanı</i> (Candan, 2010)	181
Figure 22 The 1950s (ground floor) land use plan (the former functions shown on contemporary plan by the author)	182
Figure 23 Map showing the 1940s and the 1950s of the Tunalı Hilmi Avenue and its environs (drawn by an old inhabitant of Kavaklıdere -İlhami Atayolu) (www.kavaklıderem.org , retrieved in 2010)	183
Figure 24a <i>Akün Sineması/Sahnesi</i> (Çankaya Municipality Archive)	184

Figure 24b Interior view, <i>Akün Sineması</i> (www.tiyatronline.com/sahankakun , retrieved in 2010)	184
Figure 24c Exterior view, <i>Akün Sineması</i> (http://arkiv.arkitera.com , retrieved in 2010)	184
Figure 24d Interior view, <i>Akün Sineması</i> (www.tiyatronline.com/sahankakun , retrieved in 2010)	184
Figure 25a Ticket Booth, <i>Akün Sineması</i> (Evren and Karadoğan, 2008)	185
Figure 25b Poster, <i>Ulus Sineması</i> (Evren and Karadoğan, 2008)	185
Figure 25c <i>Büyük Sinema</i> (Evren and Karadoğan, 2008)	185
Figure 26a. Plan and section, <i>Kavaklıdere Sineması</i> (Çankaya Municipality Archive).....	186
Figure 26b Front facade, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	186
Figure 26c Entrance, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	187
(www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması , retrieved in 2010)	
Figure 26d Entrance, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	187
(www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması , retrieved in 2010)	
Figure 26e Interior view, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	187
(www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması , retrieved in 2010)	
Figure 26f Interior view, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	188
(www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması , retrieved in 2010)	
Figure 26g Interior view, <i>Kavaklıdere Sineması</i>	188
(www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması , retrieved in 2010)	
Figure 26h Advertisement, <i>Kavaklıdere Sineması</i> (Evren and Karadoğan, 2008)	189
Figure 27a 1960s, <i>Kuğulu Park</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009).....	190
Figure 27b 1970s, <i>Kuğulu Park</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009)	190
Figure 27c 1970s, <i>Kuğulu Park</i> (Koleksiyoncular Derneği, 2009).....	190
Figure 27d 1990s, <i>Kuğulu Park</i> (24 Saat Kavaklıdere Magazin, 2006)	191
Figure 27e 1990s, <i>Kuğulu Park</i> (24 Saat Kavaklıdere Magazin, 2006)	191
Figure 28 The 1960s and the 1970s (ground floor) land-use plan (the former functions shown on contemporary plan by the author)	192

Figure 29a Basement Plan, <i>Tunalı Oteli</i> (Çankaya Municipality Archive) .	193
Figure 29b Ground Floor Plan, <i>Tunalı Oteli</i> (Çankaya Municipality Archive).....	193
Figure 29c Floor Plan, <i>Tunalı Oteli</i> (Çankaya Municipality Archive)	193
Figure 29d Front facade, <i>Tunalı Oteli</i> (author's archive, 2009)	194
Figure 29e Exterior view, <i>Tunalı Oteli</i> (author's archive, 2009).....	194
Figure 30a The first building in the place of today's <i>Kuğulu Pasajı</i> (İtez, 2008).....	195
Figure 30b Plan, <i>Mobil Benzin İstasyonu</i> in the place of today's <i>Kuğulu Pasajı</i> (İtez, 2008).....	195
Figure 30c Elevation, <i>Mobil Benzin İstasyonu</i> in the place of today's <i>Kuğulu Pasajı</i> (İtez, 2008).....	196
Figure 30d Plan, <i>Kuğulu Pasajı</i> (Em-Ar Architects-author's archive).....	196
Figure 30e Elevation, <i>Kuğulu Pasajı</i> (İtez, 2008).....	197
Figure 30f Exterior view, <i>Kuğulu Pasajı</i> (author's archive).....	197
Figure 30g Exterior view, <i>Kuğulu Pasajı</i> (author's archive).....	198
Figure 31 <i>İmar Planı</i> (Building Scheme)-The development plan showing the building regulations on the Tunalı Hilmi Avenue and its environs (Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi)	199
Figure 32 The 1980s and the 1990s (ground floor) land-use plan (the former functions shown on contemporary plan by the author).....	200
Figure 33 <i>Demirdöğen Pasajı</i> (author's archive).....	201
Figure 34 <i>Seğmenler Pasajı</i> (author's archive).....	201
Figure 35 <i>Ertuğ Pasajı</i> (author's archive)	201
Figure 36 <i>Gümüşsoy Pasajı</i> (author's archive).....	201
Figure 37 <i>Aynalı Pasajı</i> (author's archive)	202
Figure 38 <i>Çelikler Pasajı</i> (author's archive).....	202
Figure 39 <i>Tunalı Pasajı</i> (author's archive)	202
Figure 40 <i>Yetkin Pasajı</i> (author's archive).....	202
Figure 41 The building from the 1970s - <i>Flamingo Pastanesi</i> (author's archive, 2009)	203

Figure 42 The building from the 1970s (there used to be <i>Pizza Pino</i>) (author's archive, 2009).....	203
Figure 43 Exterior view, <i>Karum İş ve Alışveriş Merkezi</i> (Karum Business and Shopping Canter) (Emdem, XXI: 74)	213
Figure 44 The (ground floor) land-use plan (the former functions shown on contemporary plan by the author)	214
Figure 45 The 2000s (ground floor) land-use plan (the former functions shown on contemporary plan by the author)	215
Figure 46 Plan of the Tunalı Hilmi Avenue in the second half of the 1960s (Ankara Metropolitan Municipality Archive)	216
Figure 47 Plan of the Tunalı Hilmi Avenue in the second half of the 1990s (Ankara Metropolitan Municipality Archive)	217

CHAPTER 1

INTRODUCTION

1.1. Aim and Scope of the Study

The main aim of this study is to understand the socio-spatial formation of a public place in Ankara, the capital city of the Turkish Republic, between the 1950s and the 1980s. Within this framework, the study focuses on the Tunalı Hilmi Avenue (earlier Özdemiş Street) as one of the main streets in Ankara.¹ Therefore, this opens the way of discussing the “street” as a public place where social forms and practices come into being in the city. The Tunalı Hilmi Avenue is chosen to evaluate such socio-spatial (trans)formations from the late 1950s to the late 1980s when the Avenue was formed as a significant public place in Ankara, acquiring residential as well as cultural, recreational and commercial functions to act as an urban sub-center in the city.

The evaluation of the street as a public place under the light of the main planning decisions and the practice of architecture in Ankara, facilitates to assess the street in accordance with its contributions to the city and to its public life. Therefore, this research aims to write a comprehensive architecture history of the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a significant public place of the capital city. From a broad perspective, it intends to comprehend public place not only as an urban or architectural entity but also as a social formation.

The Tunalı Hilmi Avenue has a strategically important position in Ankara in physical terms. It is located on the south side of the city center Kızılay in the

¹ The name of the Özdemiş Street was changed into the Tunalı Hilmi Avenue in 1964 (Erdem, 2011).

Kavaklıdere district. It begins with the Kuğulu Park Junction, and ends with the Ahmetler Junction. Since it has mainly developed as a commercial street, it is mostly used between the Kuğulu Park Junction and the Küçüksat Junction, because the major commercial activities have been located in this part of the Avenue (Figure 1).² The Atatürk Boulevard, the most important boulevard in Ankara that designates the spine of the city, is located on the western side of the Tunalı Hilmi Avenue. Avenues such as Arjantin, and Cinnah are closely located to connect the Kavaklıdere district with the contemporaneously developed Çankaya, and Gaziosmanpaşa districts. Moreover, some streets that intersect the Tunalı Hilmi Avenue such as Tunus, and Bestekar extend some of the activities of the Avenue beyond its strict limits, and create an expanded effect of its life style. Also as a result of its special position in spatial terms, the Avenue has always been one of the most significant public places in Ankara, because it has been one of the busiest streets of the city, playing an important role in the daily life of its inhabitants with the different functions that it offers. This study aims to understand how and why the Avenue was formed as such an important urban public place.

The Tunalı Hilmi Avenue is not just any street; it has played a vital role in the life of the Kavaklıdere district as well as of Ankara in the larger scale, because the Avenue has been one of the loci of Ankara's public/social life. There are different ways of studying the formation of a part of a city, such as studying the district as a whole and/or focusing on individual buildings. This study aims to cover the Tunalı Hilmi Avenue within the larger frame of its district as a whole. Studies of a street as a complete unit are rare in architectural history literature in Turkey. Instead of focusing exclusively on the buildings or on the larger urban context, choosing the street as an intermediate unit of study could help better analyze the formation of an urban public place in the city. This study intends to undertake such a perspective and write the architectural/urban history of the Tunalı Hilmi Avenue in Ankara as a public place rather than as a collection of

² See also Table 7 in Chapter Four (4.3).

single buildings, and aims to evaluate the socio-spatial formation and the ordinary life of the street for a better understanding of the city itself.

The Tunalı Hilmi Avenue has witnessed changes and these changes are an essential part of an evolution. Some buildings were demolished and replaced by new ones, while some parts of the street have preserved their appearance in physical terms from the late 1950s to the present. It can be argued that the formation of the Avenue came into being gradually and continuously, incorporating transformations through the process. The Tunalı Hilmi Avenue seems to have acquired the ability to attract and bring people together from different groups of the society, hence to act as an urban sub-center. It is assumed that the diverse uses it incorporated, such as residential, recreational, cultural and commercial functions, as well as its location, were essential in its formation as an important public place in Ankara from the late 1950s onwards. Thus, this study aims to understand the formation and changes occurred in the Tunalı Hilmi Avenue by analyzing its wider context of social and spatial processes.

The time frame of analysis in this study in discussing the Tunalı Hilmi Avenue as a public place focuses on the period from the late 1950s until the end of the 1980s. The period starts with the Uybadin-Yücel Plan in 1957, which transformed the urban and architectural context in Ankara, also affecting the changes in the Avenue in later decades. The end of the period of analysis is defined by the pedestrianization of the Avenue in 1990³, which is taken as a last attempt to preserve the multi-functional urban sub-center character of the

³ In 1990, at the very end of the period under consideration in this study, the Municipality closed the Tunalı Hilmi Avenue to vehicular traffic and pedestrianized it on pronounced days and time intervals. Okulu's work (2007) is significant to understand the issue of pedestrian-friendly environment as she evaluates the potentials and the possibilities for generating a pedestrian environment in Ankara by focusing on the case of the Tunalı Hilmi Avenue. Bayraktar's study (1993) is also valuable for further explanation of the pedestrianized period of the Tunalı Hilmi Avenue.

Avenue, and the construction of the Karum Business and Shopping Center⁴ in 1991, which determined its further change into a commercial axis.

Although streets all have their own stories, they still take part within the urban historical processes. Streets as public places have very significant roles in strengthening the relation among people and they are one of the main loci of community interaction and social relations in cities. In this respect, the Tunalı Hilmi Avenue can be considered as one of the streets in Ankara, which plays such a significant role. By analyzing the plans of Ankara prepared during the twentieth century, i.e. Lörcher, Jansen's, and Uybadin-Yücel Plans, we can read how the Kavaklıdere district, where the Tunalı Hilmi Avenue is located, and its close environment developed. Having analyzed such plans, the formation and changes that the Avenue experienced will be evaluated because it had not been planned in these plans either as an urban sub-center or a commercial district, which it turned out to be through the years. Examining the early plans of Ankara, we can realize that only a narrow path was located in the place of the contemporary Tunalı Hilmi Avenue and it was transformed into an Avenue with special characteristics in the chronological process as a result of the necessities of the capital city. Hence, it is one of the main aims of this research to evaluate how and why the Tunalı Hilmi Avenue turned into one of the most attractive points of cultural/recreational and commercial life in Ankara although it had not been planned as such.

In trying to understand the formation of a public place in Ankara between the 1950s and the 1980s, a variety of references are needed. These references can be categorized under two main headings: One is concerned with the socio-spatial transformation of Ankara in general, and the Tunalı Hilmi avenue in particular, exemplifying the changes as a result of the urbanization process in the city. The other category is formed by the theoretical references necessary to create a ground for a discussion of public place, especially the street as a public

⁴ The complex was designed by Von Gerkan, Marg and Partners.

place. Definitions of public place and street as well as the urbanization of Ankara, taken in relation to the built environment of the Tunalı Hilmi Avenue and the daily experiences of its inhabitants, are the concerns of the theoretical discussions of this study, framed in Chapter Two. These will help evaluate how the street - the Tunalı Hilmi Avenue - was formed in a certain time period in relation to the socio-spatial dynamics of the city.

In analyzing the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place with reference to the social and spatial processes, and the resultant characteristics it acquired, the initial field of focus is the city of Ankara itself. History of architecture and urban planning in Ankara has been written in various perspectives, focusing on the design and the meaning of urban space in the city⁵. These studies are helpful in investigating the physical features and the social context of the Tunalı Hilmi Avenue in comparison to the similar contemporary places in Ankara.

In order to understand a street as a public place in socio-spatial terms, this study tries to develop an adequate understanding of the socio-spatial development of Ankara from the late 1950s until the late 1980s. That is why, at the beginning of Chapter Three and Chapter Four, the developments in urban/architectural terms in Ankara during the period under consideration are discussed with reference to the contemporary socio-political context. In other words, the aim is to correlate the formation of a public place - Tunalı Hilmi Avenue - with the similar experience of larger context of the the city of Ankara.

⁵ Among these studies, significant ones for this study are as follows: Akçura (1971), Aktüre (1978; 2001), Altaban (1998), Aslanoğlu (1994), Aydın, et. al. (2005), Batur (2005), Bilsel (2008), Cengizkan (2000; 2002a, 2002b; 2004), Görmez (2004), Günay (1988), Kortan (1971), Madran (2001), Sargın (2009), Sey (ed.). (1998), Sözen (1973; 1984), Şimşir (2006), Tankut (1993; 2000; 2001), Tanyeli (2007), Tapan (1984) Tekeli (1982; 1998; 2000) Yavuz (1992; 1994), Yücel (2005).

A number of theses about Ankara that concentrate on the design and the meaning of the city are: Akit (2004), Alanyalı Aral (2003), Başaran (2002), Bayraktar (1998), Devellioğlu (1995), Güler (1990), Levent (1999), Mahmud (1996), Özaloğlu (2006), Özen (2002), Şiranlı (1999), Uludağ (1998), Yaşdağ (2006).

Earlier work on the Kavaklıdere district of Ankara, including the Tunalı Hilmi Avenue, are very important sources for this study; yet such works are very few and present different aims than those of this study.⁶ The *Kavaklıderem Derneği* (My Kavaklıdere Association) is very significant in these terms: It aims to cultivate a sense of belonging to the district among its inhabitants, and as such, it has been documenting the history of the district. Its archive is invaluable as a source for this study, although prepared with a populist and non-academic perspective.⁷

In order to prepare the theoretical frame to analyze the case of the Tunalı Hilmi Avenue as a significant public place in Ankara, the basic reference for this study is the work on the history of streets. Nonetheless, architectural histories of streets are very few, and those studies on streets rarely concentrate on the daily experience of the inhabitants of streets in their specific physical contexts.⁸ They still present different approaches in evaluating their focus of analysis, which can be useful especially in analyzing the spatial configuration of a street.

1.2. Method of the Study

In trying to comprehend the Tunalı Hilmi Avenue as a public place, the historical research in this study uses cartographic documents (i.e. development plans/decisions and land use), written documents (i.e. newspapers, bulletins of associations) and the results of the oral history survey (i.e. interviews).

The main cartographic documents used in the study are the building development schemes, which were found from the archives of the Ankara Municipality, and the city maps, which were obtained from the Land Registry

⁶ Aksu (1987), Bayraktar (1998) and Belli and Boyacıoğlu (2007), and Okulu (2007) are studies that focus on the Tunalı Hilmi Avenue, yet they are not directly related to the aim of this study.

⁷ See <http://www.kavakliderem.org.tr>.

⁸ A number of studies are as follows: Eldem (2000); Kefu (2001); Okulu (2007) and Tuçaltan (2008).

Office. However, it was very difficult to attain most of these documents, and having accessed them, it became more difficult to use them. Firstly, the scales of the building development schemes, which were found from the archives of the Ankara Municipality, and the scales of the maps, which were obtained from the Land Registry Office, are different, and when arranged in the same scale, they cannot generally be superposed on each other exactly. Secondly, although on the letterhead of such documents there is a place to write the date/year of the plan or the map, with two or three exceptional cases, the dates of the documents were not provided. Hence, we can only decide the year of plans or maps according to the construction of major roads, main buildings and green areas. Therefore, using the plans, maps and air photographs systematically took too much time. Only after getting over these technical problems, could the cartographic sources be used for the study.

Old photographs of the Tunalı Hilmi Avenue and its buildings are also very valuable but rare, and only individual photos, mostly of people, could be found. Unfortunately, there is not any photographic coverage of the street. Beginning from the 1970s, the street began to be built-up area and most of the buildings were constructed with six or seven storeys. Thus, the street has become narrow and the buildings very high to fit in the border of a photograph from a station point of a perspective. Another reason could be that the Tunalı Hilmi Avenue was not considered as attractive and “authentic” enough to acquire the interest of photographers when compared to the other areas and the monuments of Ankara, such as the historical center in Ulus or popular places in the city like *Anıtkabir* - Atatürk’s mausoleum. Nevertheless, there are touristic maps of Ankara from the 1950s until the 1970s, which show the district and are valuable in evaluating its development.

As for the written sources, contemporary publications on the different phases of the era of analysis, such as newspapers and popular magazines, are all significant to be used so as to comprehend how daily life was experienced and

evaluated at the time. Besides, there are some touristic guidebooks that give information about Ankara in general and about its districts in particular by using historical, geographical, economic, and cultural descriptions and by sometimes using simple (touristic) maps.⁹

This study not only uses visual and written sources, but particularly employs an oral survey¹⁰ for data gathering. Aiming to analyze the socio-spatial formation of a public place, i.e. the Tunalı Hilmi Avenue, this study needs to acquire the knowledge of daily experiences of people to evaluate these with reference to the physical context of the place, which could be provided by the interviews made with the inhabitants. The data acquired through visual and written sources mainly help comprehend the physical and, to some extent, the social development of Ankara but not the Avenue in particular. This study undertakes an oral survey in order to support and structure the framework formed by the visual and written sources with reference to such a general data. By the combination of oral survey and an indepth research for visual and written sources, the formation of the Tunalı Hilmi Avenue, an unplanned public place, could better be evaluated.

Talking to people about their past experiences has been an invaluable source to obtain information for researchers particularly in social sciences.¹¹ The aim of

⁹ The ones, which were used are as follows: *Kent Kent Türkiye, Ankara* by Ünsal Özmen (1969); *Ankaram* by Şeref Erdoğan (1965), *Ankara: Metropole de la Turquie Moderne* by Louis Dollet (1953).

¹⁰ Boyer (1996), Connerton (1989), Fao (2008), Halbwachs (1992), Kennedy (2005), McIntyre (2005), Ohta (2006), Misztal (2003), Özaloğlu (2006), Shopes (2003), and Zorn (2009) are the major sources used during the oral survey. Besides, for a proper understanding of the use of oral history as a method, Caunce (2001), Dunaway et. al. (1996), Özbaran (2005), Parker et. al. (2003), Portelli (1991, 1997), Thompson (1988, 1999) are also examined.

¹¹ Oral history “is used to refer to formal, rehearsed accounts of the past presented by culturally sanctioned tradition-bearers; to informal conversations about “the old days” among family members, neighbors, or coworkers; to printed compilations of stories told about past times and present experiences; and to recorded interviews with individuals deemed to have an important story to tell.” (Shopes, 2003:1) Reliability of oral history was questionable at the beginning due to the absence of audio recorders and digital recording devices. Note-taking was the only method for recording so that veracity of the records was uncertain. Hence, Allan Nevins, at Columbia University in the 1940s, “was the first to initiate a systematic and disciplined effort to

oral history was broadened in the 1960s and the 1970s with respect to contemporary social movements and the importance given to experiences of ordinary people by historians. Interviews were then conducted with ordinary people as different from the early projects, which concentrated on the lives of the “elite” - leaders in politics or in business. It is plausible to state that oral history “over the past half century, helped democratize the historical record” with recording the firsthand explanations of different narrators (Shopes, 2003: 3). Oral history interviews with ordinary people help historians gain information about daily life, which cannot be obtained from traditional sources. In understanding the formation of cities, particularly public places in cities, in socio-spatial terms, individual memories of inhabitants/users of these places are valuable sources because they give details of not only the social relations but also the spatial structure.

Memory is concerned with experience and subjectivity so that it has methods of inquiry and various traditions of representation, which are different from history. Nevertheless, it does not mean that history and memory do not have a strong correlation. The relation between memory and history is complex: “History combines the objective as well as subjective (as it means both: the things that happened and the narration of the things that happened), and because of the dilemmatic nature of memory’s object of study (as memory marks the continuity in the preservation of the past and alters the past in terms of the concerns of the present), the relationship between the two is far from simple” (Misztal, 2003: 100). When we ask who has the right to tell the story of the past, the answer is complicated, but at least we know that everyone has the right to tell his/her experience. Hereby, memory can tell us about the “lived history”, rather than “learned history”; and oral survey plays an important role here in trying to comprehend the “lived history”, which tell about the real experiences of people.

record on tape, preserve, and make available for future research recollections deemed of historical significance” (Shopes, 2003: 2).

The studies that examine what people remember of their experiences and use these to evaluate the social meaning of architectural and urban contexts in Turkey are very few. Kennedy's study (2005) is one example that applies oral survey in analyzing the contemporary architectural practice in the country. She concentrates on architects' professional practices by highlighting those who work independently. In her study, the concepts of collective habitus and ethos, which are considered as the result of particular training, are discussed; and "the international influence on architectural discourse, the effects of architects' organizations and their professional ideology" are examined to analyze the nature of the architects' habitus. Özaloğlu's (2006) dissertation also uses oral survey method to analyze the social meaning of place in Ankara, and is exemplary in its application of this method to architectural/urban history studies. She examines the change of urban culture in Ankara between the period 1935 and 1950, and focuses on different public places in the city. The emphasis in her study is on everyday life, the relation between history and memory and bodily practices, which she brings together. Her work concentrates on the lived-spatiality and everyday life so as to understand the transformation of the society and the spatial use in a socio-political frame. Although the aims of these two studies are different, they both use oral survey as a method in the field of architecture to understand professional and/or socio-spatial experiences of the interviewees, hence they have formed an exemplary framework for the use of oral survey method in this study, in which a similar system was created in the handling of the interviews by the researcher herself, the tape-recording of the interviews, and the use of semi-structured face-to-face interviews.¹²

¹² Nilgün Fehim Kennedy, who is a sociologist and an architect, and Serpil Özaloğlu, who is an architect, both from Bilkent University, helped the author during the preparation of the questionnaire for the oral survey to be undertaken in this study. In addition to their professional backgrounds, the main reason of getting advise from them is that both of them used the oral survey (with a semi-structure interview method) in their dissertations. Moreover, Kennedy have used this method in her researches in the field of sociology very often and she shared with the author her experiences of semi-structured interviews during her study. Thus, the advantages and the disadvantages of oral survey and semi-structured interview method in relation to the purposes of this study could have been discussed with Kennedy and Özaloğlu before the work

“The most useful interview format for conducting qualitative research is often “semi-structured” (sometimes called “moderately scheduled”). This means the interview is not highly structured, as is the case of an interview that consists of all closed-ended questions, nor is it unstructured” (Zorn, 2009). The reason why semi-structured interview is preferred in such surveys is that in this type of interviews, the interviewees are let free and not interrupted while stating their opinions in their own terms.

This technique (semi-structured interview) is used to collect qualitative data by setting up a situation (the interview) that allows a respondent the time and scope to talk about their opinions on a particular subject. The focus of the interview is decided by the researcher and there may be areas the researcher is interested in exploring. The objective is to understand the respondent's point of view rather than make generalizations about behavior. It uses open-ended questions, some suggested by the researcher (“Tell me about...”) and some arise naturally during the interview (“You said a moment ago...can you tell me more?”). The researcher tries to build a rapport with the respondent and the interview is like a conversation. Questions are asked when the interviewer feels it is appropriate to ask them. They may be prepared questions or questions that occur to the researcher during the interview. The wording of questions will not necessarily be the same for all respondents (Research Methods, 2011: 1).

Semi-structured interviews are conducted with a “quite open framework, which allow for focused, conversational, two-way communication” (Fao, 2008). Therefore, all of the questions are not designed, some part of the questions are created during the interview. By doing so, discussing issues and talking for details become flexible. Obtaining general information related to specific issues

was undertaken. The oral survey process and the interview questions were also discussed with Elvan Altan Ergut, the supervisor, and Candaş Bilşel, the committee member of this dissertation.

and acquiring a range of insights on particular issues can be more efficient by using a semi-structured interview. Without being led towards a certain direction but guide the interview albeit within a certain frame drawn earlier according to the requirements of the study, the interviewee “can provide reliable, comparable qualitative data” (Zorn, 2009) in this type of interviews.

Semi-structured interview as a technique is appropriate for this study, because in trying to understand the daily life in relation to the spatial formation of a public place, interviewees can have a chance to talk about different issues in depth on the subject, so getting extensive information about the research can be more possible. The major benefit using this technique in this study is that “often the information obtained from semi-structured interviews will provide not just answers, but the reasons for the answers.” (Fao, 2008).

In this study, the interviews were designed as face-to-face, which “require researchers or members of their staff to visit respondents in their homes or offices, ask questions, and record respondents’ answers. The advantage of the face-to-face technique is that response rates tend to be higher” (McIntyre, 2005:167); that is why this method is also preferred in this study.

In this study, a draft questionnaire had initially been prepared. Before giving the questionnaire its final form, a pilot study was carried out with randomly selected interviewees, one architect, one inhabitant and an employee, in order to test how relevant the questions were. The researcher conducted all the interviews and they were tape-recorded with the permission of the interviewees. Arranging the appointments was one of the difficulties of the research. It is related to the time-consuming nature of in-depth interviews. The shortest interview lasted about twenty-five minutes and the longest two hours.

The questions were formulated as open-ended in order not to skip ideas of the interviewees, in other words, to avoid restricting the responses.¹³ The number of interviewees was decided with reference to the different groups defined to form a representative sample; nonetheless, the exact number necessary for the handling of the study was to be decided during the process - when sentences began to be repeated, it meant that enough number of cases had been interviewed (McIntyre: 2005; Kennedy: 2005; Özaloğlu: 2006).

In the beginning of the interview, the author explains the aim of the study. First, a few background questions are asked about, for example, demographical and personal information of the interviewee (i.e. age, sex, birth of date and place, occupation, level of education, year of the settlement in Ankara and on the Tunalı Hilmi Avenue). These often give “necessary information and serve to warm up the interviewee; that is, they’re easy to answer and allow the interviewee to get in the interviewing mindset” (Zorn, 2009).

The questions asked through the interview are significant because they formed the structure and the direction of the interview. In this study, as anticipated, questions were shaped by a set of assumptions about what was historically important in social and spatial terms. The range of oral history interviews is wide, because it involves both public events and details of private life. Indeed, “what is analytically important, however, is the way narrators structure their accounts and the way they select and arrange the elements of what they are saying” (Shopes, 2003: 8-9). Thus, during the interview, the narrator should be listened carefully and between the lines of what is said. It is also crucial for the interview to have “thinking-out-loud quality, as perceptive questions work and rework a particular topic, encouraging the narrator to remember details, seeking to clarify that which is muddled, making connections among seemingly disconnected recollections, challenging contradictions, evoking assessments of what it all meant then and what it means now” (Shopes, 2003: 3).

¹³ No matter which question is asked, good questions have three main qualities: 1. They are unambiguous; 2. They make sense given in the context of the survey; 3. They ask for information that is accessible to respondents (McIntyre, 2005: 151).

Questions, which were asked in this study, can be grouped under three main headings, constructed to understand the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place in Ankara between the 1950s and the 1980s. The first concern was about the general memories of the interviewees about Ankara, yet in relation to the Kavaklıdere district (i.e. its public places); the second one is about the remembered spatial formation and functions of the Tunalı Hilmi Avenue, such as its buildings (i.e. hotels, passages), restaurants, shops, cinemas, and outdoor (recreational) areas; and the third one is how the interviewees experienced these as public spaces/places. This division made it possible to ask questions related to certain topics.¹⁴ The aim here is to obtain information about the urban (public) life style and formation of the physical features as well as functional characteristics in the Tunalı Hilmi Avenue.

The main technique of data collection here is in-depth interviews; and the main concern is the representativeness of samples. In such a method, it seems intricate to decide about the number of interviewees, because we should be careful when deciding how many people will be sufficient to represent the hundreds of people living in the neighborhood. In social sciences, new approaches in methodological terms present solutions for studies of this type. For instance, “judgment sampling” is one of the strategies in non-probability sampling techniques. While deciding the number of samples “judgment sampling” was used in this study:

Sometimes called *purposive sampling*, this sort of sampling requires the researcher to use his or her best judgment to select a sample. It is also useful when the point of the research is not to get information about the “average” member of a population, but (for example) about *atypical* member. (McIntyre, 2005: 105).

¹⁴ See the questionnaire form in Appendix C.

After deciding the number of the sample, “snowball sampling” is utilized in the research process, which is also a sampling strategy in non-probability sampling techniques. In “snowball sampling” technique, a key informant is necessary.

Under a variety of circumstances it is impossible to know what people make up a particular population. *Snowball sampling* is the technique of identifying one member of a particular population and then asking him or her to identify another member who, in turn, is asked to identify another member, and so on (McIntyre, 2005: 105).

In this study, İsa Çapanoğlu (the head of the *Kavaklıderem Derneği*) was the key informant who gave the addresses and the telephone numbers of most of the interviewees. The survey was carried out with four groups, almost equal in number, which make a total of 37 people: The first group of the interviewees is composed of people who worked in the Tunalı Hilmi Avenue and its close environment. The second group of the interviewees is consisted of people who lived in the district. Interviews with the inhabitants of the district are very significant for this study because it is impossible to understand the ordinary life and the daily atmosphere of the place only through written or visual documents. Therefore, the first and the second groups were chosen from the inhabitants of the district (either working or living there). The third group of the interviewees is composed of the inhabitants of Ankara in general in order to evaluate the position of the Tunalı Hilmi Avenue within a larger context. The fourth group of the interviewees is consisted of architects who lived/worked in the Tunalı Hilmi district, who would evaluate the socio-spatial (trans)formation of the place from the perspective of professional experiences about the built environment.

Table 1: Group and Gender Distribution			
	Male	Female	Total
Interviewees working on the Tunalı Hilmi Avenue	8	0	8
Interviewees lived (living) on the Tunalı Hilmi Avenue or its close environment	5	5	10
Interviewees lived (living) in Ankara	4	6	10
Interviewees who are architects and lived (living)/worked (working) on the Tunalı Hilmi Avenue or its close environment	4	5	9
Total	21	16	37

In selecting the interviewees, the basic attempt was to provide a balanced distribution. In terms of the gender distribution, for example, 21 out of the total 37 interviewees are male and 16 are female, providing a fairly balanced distribution of gender. For those who lived (are living) on the Tunalı Hilmi Avenue or its close environment, who lived (are living) in Ankara, and those who are architects, the number of the male and female interviewees is almost in balance. However, for those who are working on the Tunalı Hilmi Avenue, except the architects, all the interviewees are male, leading to a deviation in gender balance in the grand total. Nonetheless, as the general distribution is almost equal, this only has a negligible effect with regards to the aim of this study.

Given that there are different experiences of these four groups of people who worked or lived along the Tunalı Hilmi Avenue and its close environment,

and in Ankara, it is considered that the self-narratives of each group are of great importance. For this reason, the method followed took the form of semi-structured in-depth interviews according to age group, gender, and educational backgrounds randomly.

It is aimed to understand the formation of the district between the 1950s and the 1980s. Hence, the interviewees should be older than at least 30 years old. They should have memories of the avenue from either their childhood, and/or adulthood or both.

Table 2: Interviewed by Age			
Date of Birth	Male	Female	Total
1925-1934	2	1	3
1935-1944	4	1	5
1945-1954	5	3	8
1955-1964	6	2	8
1965-1974	2	6	8
1975-1984	2	3	5
Total	21	16	37

As for the age of the interviewees, their years of birth are categorized into six groups in order to provide a balanced distribution as much as possible. The highest number of the interviewees was chosen from the middle age group; and the balance was also provided in terms of gender in connection to the age of the interviewees.

Table 3: Interviewed by Level of Education			
	Male	Female	Total
Elementary School	4	1	5
High School	3	2	5
University	14	13	27
Total	21	16	37

The distribution in the education level of the interviewees is unbalanced because the number of those with higher education is more, i.e. 27 out of the total 37 interviewees have university degrees. This is mainly related to the fact that 9 out of 37 interviewees are chosen from architects.

Table 4: Year of settlement in Ankara			
	Male	Female	Total
1935-1944	0	1	1
1945-1954	3	1	4
1955-1964	8	4	12
1965-1974	8	6	14
1975-1984	2	4	6
Total	21	16	37

Table 5: Year of settlement / working in Tunalı Hilmi or its close environment			
	Male	Female	Total
1945-1954	1	1	2
1955-1964	2	2	4
1965-1974	8	5	13
1975-1984	6	1	7
1985-1994	0	1	1
Residents in Ankara but not settled or worked in Tunalı Hilmi	4	6	10
Total	21	16	37

The analysis in this study is limited within the 1950s and the 1980s period when the Tunalı Hilmi Avenue was formed as a significant public place in Ankara. Hence, while choosing the interviewees, one of the criteria was the length of their experience here, and as such the year of settlement of most of the interviewees in the district or in Ankara (for those who are not from the district) date back to the 1960s and the 1970s.

As followed from Table 4 and Table 5, 10 out of 37 interviewees never lived or worked in Tunalı Hilmi Avenue although they are residents in Ankara; and they were interviewed in order to provide information about how the district is evaluated in the general context of public life in Ankara.

In the face of the scarcity of visual and written primary documents and related studies about the Tunalı Hilmi Avenue, the interviews with a group of people who experienced the daily life activities there helped better evaluate the Avenue as a public place that was formed from the 1950s to the 1980s. The questions asked in the interviews provided the basic frame of reference for the physical

definition of the Avenue, which could then be evaluated in terms of their role in the daily lives of the inhabitants of Ankara in general and the Tunalı Hilmi Avenue and its environs in particular. Only by way of such an evaluation, the characteristics of the changing identity of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place could be discussed.

Planning guidelines do not give adequate clues about the public life in the Tunalı Hilmi Avenue, making oral history research inevitable. Nonetheless, despite its important advantages, oral history as a source, like other historical sources, cannot still be regarded as unproblematic. The main critique about oral history is about the interpretation process. As Shopes claims, “as with any source, historians must exercise critical judgment when using interviews” (Shopes, 2003: 5). Hereby, it is significant for the historian to understand the story straight through cautious background research and informed questioning.

Information, which is gained through interview, can be considered as “uncooked” data so that binding/joining and evaluating them is another critical process that the historian should be aware of. Having prior knowledge about socio-political context of the period as well as the planning decisions and architectural developments of the Tunalı Hilmi Avenue is vital for both the preparation and the evaluation process of the oral history interview in this study, necessitating the use of other types of historical sources. Different types of historical information should complement each other: Not only the information obtained from oral surveys but also visual and written sources such as building regulations, city maps and photographs were crucial, and all were attempted to be interpreted in relation to each other while conducting the research in this study.

1.3. Structure of the Study

Aiming to understand the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place, this study focuses on the socio-spatial experiences of the street. In this

study, the public realm –the lived space between buildings- is the focus of analysis. There exists a strong correlation between public place and how it is experienced. Thus, public place is where daily life of its inhabitants takes place; as such it is strongly related to the functional aspects, which are themselves dependent on social dynamics.

Ankara, the “modern” capital city of Turkey, was still under the process of “development” during the period under consideration, i.e. from the late 1950s to the late 1980s. As such, urbanization was rapid in this context, which had a direct influence on urban use with the increase in the population and the size of the city. This process was also accompanied by wealth increment for a group of the society, which led these people to look for new public places of social interaction, such as theaters, cafes, cinemas, shopping and other places of commercial, cultural and recreational activities, as well as new residential areas. Such a development had initially been experienced in Turkey after the foundation of the Republic, when the intention had been to answer the needs of the new way of life by the building of Ankara as a modern capital city. The process continued after the Second World War, during the period under consideration, i.e. from the late 1950s to the late 1980s, as Turkey continued its attempts of modernization and “progress”, and as Ankara continued to grow in this context.

In order to provide a frame of analysis to understand such developments in the case of the Tunalı Hilmi Avenue, Chapter Two discusses the “street” as a public place, defining the public place and investigating the process of urbanization in order to evaluate the street as an urban sub-center by introducing the daily functions that it may perform. Thus, the theoretical frame for the analysis of the Tunalı Hilmi Avenue was undertaken in Chapter Three, and Chapter Four.

By using oral history as a method, “key places” are intended to be discovered which will refer to evaluate the socio-spatial formation of the Tunalı Hilmi

Avenue through the interviewees' experiences. The key places derived from the oral survey will help us define the functional characteristics of the Avenue as a residential, recreational, cultural, and commercial avenue, and hence evaluate its public character in Chapter Three and Chapter Four. These may basically include the mostly remembered and lived places and/or buildings, such as passages like *Kuğulu Pasaj* (Passage), hotels like *Tunalı Oteli* (Hotel), and parks like *Kuğulu Park*, or places in relation to the Tunalı Hilmi Avenue such as *Atatürk Bulvarı* (Boulevard). The outcome of this analysis will be used to understand the Tunalı Hilmi Avenue as it was formed and transformed during the twentieth century, focusing on the period from the late 1950s to the late 1980s.

Having derived the key places to define the Tunalı Hilmi Avenue as a public place by utilizing both oral history research and analysis, the visual and written sources will be used in connection to these results to understand the socio-spatial formation of the Tunalı Hilmi Avenue during the period under consideration.

In analyzing the Tunalı Hilmi Avenue, a basic challenge is to delimit its analysis within the boundaries of the Avenue without widening the frame into different lives of the neighboring avenues like the Atatürk Boulevard, Arjantin Avenue or the Esat Avenue, and the back streets surrounding it, like the Bestekar Street or the Tunus Street. Indeed, to include these areas would have created a ground to discuss different lives and sometimes different architectural typologies of the Kavaklıdere district. However, comprising these places would deviate the discussion away from the focus of the main study area. Therefore, the challenge was to remain within the boundaries of the Avenue, which is limited by the Küçükesat junction on the north side and the Kuğulu Park on the south, as determined by the answers of the interviewees.¹⁵ The lives of the

¹⁵ See Table 6 in Chapter Four for the definition of the beginning and the ending nodes of the Tunalı Hilmi Avenue as Küçükesat junction and Kuğulu Park. Although the lives of the streets

streets around the Tunalı Hilmi Avenue will only be examined in order to understand their effects on the Tunalı Hilmi Avenue whenever necessary. The buildings in the close environment are similarly incorporated into the discussions when they are related to the formation process of the Avenue.¹⁶

Although the Tunalı Hilmi Avenue did not show substantial development until 1960, it is significant to have general information about the earlier decades in order to understand the subsequent formation of the Avenue. The notable time interval is between the 1950s and the 1980s, because the changes of the street in terms of the contemporary developments in land use pattern -particularly on the ground floors - and in terms of the daily experiences became apparent in these decades. The beginnings of the 1990s, on the other hand, present a change in socio-political characteristics, as especially related to the change of the municipal administration in the first half of the 1990s, and the government in the beginning of the 2000s,¹⁷ which transformed the characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue.

Thus, in trying to understand the formation and the transformation of the Tunalı Hilmi Avenue, dividing it into decades, in other words using a chronological division for analysis, is helpful in realizing how the street as a public place changed in time. With reference to the changing socio-spatial dynamics, the changing experiences and needs of people after the 1950s, and the different land use patterns especially on the ground floors of buildings along the Avenue, the time period to be focused on appears to be starting from the late 1950s and continuing until the late 1980s, when the Tunalı Hilmi Avenue was formed as an urban sub-center, incorporating all residential, commercial, cultural and recreational functions.

around the Tunalı Hilmi Avenue will not be examined in a detailed way, their effects on the Tunalı Hilmi Avenue will be discussed when necessary throughout the study.

¹⁶ The choice of such buildings depended on the outcomes of the oral interviews.

¹⁷ In 1994, Melih Gökçek was elected as the Mayor of the Metropolitan Municipality of Ankara. The AKP came to power in 2002 elections.

Along these lines, after the presentation of the aim, scope, method, and structure of the study, as well as providing the literature review on the topic in Chapter One, Chapter Two aims to provide a theoretical framework in order to understand the street as a public place, and how it is experienced as such in relation to the urbanization process. Chapter Three provides a historical basis about the initial developments in the district, when the Tunalı Hilmi Avenue did not exist but the Özdemir Street was in its place. Chapter Four is the main focus of the study that draws upon the analysis developed in Chapter Two and analyzes the formation of a public place Ankara in the case of the Tunalı Hilmi Avenue. Chapter Five concludes the discussions, by also referring to the changes in recent decades in the characteristics of the Avenue as defined in the period under consideration in this study.

In Chapter Two, the definition of public place is discussed in relation to the urbanization process, and the role of the street as public place is discussed in order to evaluate the formation of a street as an urban sub-center. This study uses architectural/urban, history sources within a framework that is produced to understand the street as a public place in socio-spatial means. Thus, in this study the concept of the street is characterized not only as a physically but also as a socially constructed unit. This creates a ground to evaluate the street as a public place and to discuss the publicness of the Tunalı Hilmi Avenue in the following chapters. The second part of Chapter Two discusses the daily life/everyday uses in order to evaluate the socio-spatial formation of the street in relation to everyday experiences. The functions of the street via (urban) experiences of daily life is highlighted in order to have an accurate understanding of the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place in the following parts of the study.

Chapter Three analyzes the socio-spatial characteristics of Tunalı Hilmi Avenue (earlier Özdemir Street) in relation to the Kavaklıdere district until late 1950s within the framework of daily experiences of public place as discussed in

Chapter Two. In the first part of Chapter Three, Ankara is investigated beginning from the early Republican period onwards from the perspective of social, political, and economic dynamics, and their effects on planning and architecture of the newly modernizing city. In other words, the city plans and architecture of the capital city and its daily life are examined in relation to the contemporary modernization process. In the second part of Chapter Three, the Tunalı Hilmi Avenue is evaluated in relation to socio-spatial development of Ankara in general, and the Kavaklıdere area in particular, which developed as a residential district during the early Republican decades.

In Chapter Four, within the perspective of the country's social, economic, cultural and political circumstances, the social, architectural and planning process of Ankara is discussed in association with the Tunalı Hilmi Avenue from the late 1950s until the 1980s. Ankara, as one of most rapidly developing cities in Turkey as well as being the capital city, experienced significant transformations in public sphere during the period. Although it had not planned as an important urban sub-center, the Tunalı Hilmi Avenue, which is very close to the planned city center Kızılay, began to acquire many new functions in this period. The formation of a new identity for the Avenue in this context is scrutinized in relation to the socio-spatial changes in the city.

In the second part of Chapter Four, this new identity is analyzed by examining transformation of residential, and the formation of cultural, recreational and commercial activities on the Tunalı Hilmi Avenue. The analysis is undertaken in physical and social terms both through the visual and written documents and with reference to the interviews. In the last part of this Chapter, the consequent formation of the Tunalı Hilmi Avenue as an urban sub-center is discussed. In understanding the socio-spatial practices of the Tunalı Hilmi Avenue in relation to its close environment and the city, the findings of the oral survey will be analyzed. Thus, diverse dimensions of the transformation of spatial practices

and daily life on the Tunalı Hilmi Avenue between late 1950s and in the 1980s are discussed.

Aiming to open up discussion about how architectural history of the street as a public place could be written, Chapter Five concludes by arguing that the Tunalı Hilmi Avenue was formed as a multi-functional urban sub-center during the period under consideration, in line with contemporary social developments and as witnessed in its physical transformations as well as terms in the changes of daily experiences of its inhabitants, although not planned as such by governing or professional authorities.

Figure 1. The study area
Source: Google earth

CHAPTER 2

STREET AS A PUBLIC PLACE

This part of the study examines the characteristics of the street as a public place by defining them in relation to the process of urbanization. In order to undertake this analysis, this chapter discusses how the street functions as an urban element, and how it is experienced as a public place by introducing the functions that it may perform. The aim here is to understand the street as a public place in socio-spatial terms.

The concept of the street is defined not only as a physically but also a socially constructed entity. In order to comprehend the street as a public place, different approaches will be analyzed. There exist many sources about the definition of public place, which mostly study it as either a physical or a social entity. Although both of these characteristics are significant separately, this study will mainly make use of the sources that accept public places as the combination of physical and social entities, or will attempt to adopt different discussions to analyze the concept within the framework of architectural (and urban) history, hence evaluate both the social experiences as well as the physical features of the built environment.

The formation of the street is discussed in relation to its functions in association with the daily (urban) experiences of its inhabitants within the specific physical environment that the street provides. Understanding the relationship between the functions and the built environment of a street will be significant for the following part of the study, where the Tunalı Hilmi Avenue will be evaluated as a public place that plays the role of an urban sub-center in Ankara.

2.1. Public Place and Urbanization

The word “public” is defined by Arendt (1958) in relation to two intimately interconnected facts: Firstly, she defines it as the assurance of the reality of the world and people by claiming that “everything that appears in public can possibly be seen and heard by everybody and has the widest possible publicity. Our feeling of reality depends utterly upon appearance and therefore upon the existence of a public realm” (Arendt, 1958: 50). Secondly, according to Arendt, “public” can be associated with a common word which relates and separates people. Thus, the world is a sign of itself. “The public realm, as the common world, gathers us together and yet prevents our falling down on each other. What makes society so difficult to bear [...] [is] the fact that the world between [people] has lost its power to gather them together, to relate and to separate them” (Arendt, 1958: 51). The word “public” is simply the meaning of “appearance”, in other words, as it was explained by Arendt above, “to be heard and seen by everybody”.

“Public” is also related with “accessibility”, whether it is indoor (i.e. theater buildings) or outdoor (i.e. parks, squares and streets) (Gürallar, 2009). The definition of “public space” is made by Scruton (1984: 15) as a “space [which] is made public by the nature of its boundary. It is a space into which anyone may enter, and from which anyone may depart, without the consent of strangers, and without any declaration - however tacit - of a justifying purpose. The boundary which creates a public space is both permeable and open to our public uses”. According to Madanipour (1996: 149), “public space” is an entity that “allows all the people to have access to it and the activities within it, which is controlled by a public agency, and which is provided and managed in the public interest”. Carr et. al. (1992) seem to have the same approach with Madanipour, and define “public spaces” as publicly accessible spaces where people go for group or individual facilities, and explain the needs of the public

as comfort, relaxation, passive and active meeting with the environment, active meeting with the individuals and the discovery.

Public life is composed of three main features: It has “a common wealth for the common good or benefit, [is] open to general observation by strangers, and involv[es] a diversity of people” (Brill, 1989: 20) Thus, diversity is an important characteristic of a public space. To some extent, the “publicness” of a certain location can be understood by the diversity of people and diversity of activities that take place there. To create diversity, accessibility is very important. The public property should be used by the wider society. Besides, visual access and use of places for various functions, particularly ground floor land use functions, are significant to create a sense of belonging to a public place (Carr et. al., 1992:138-144).

Despite the differences between the words “space” and “place”, the emphasis is on the concept of publicness when we are concerned with a “public space” or “public place”, and the essence of the issue is that “public” defines a group of people, which have an identifiable characteristic. When a “space” or a “place” is qualified by the concept of “public”, this means that it is defined as a three-dimensional entity to be experienced by a certain group of people.

The concepts of “space” and “place” are variously defined in different disciplines. While a “place” is mostly defined as a “location to which are attributed human meanings”, a similar definition could also be provided for “space”, accepting it as “a culturally defined and experienced environment” – as mainly developed by Lefebvre (François et.al., 2008: XVI; Lefebvre, 1991). In this study, “public place”¹⁸ is used to define spaces in relation to experiences of

¹⁸ For further discussion on the “public place” see Altman (1989). Alanyalı (2003) Alexander, (1977, 1981, 1987) Balshaw and Kennedy (2000) Bilsel (1989, 2000, 2005, 2008) Carmona et. al., (2003), Devellioğlu (1995), Scruton (1987. Harvey (1985a, 1985b), Inam (2002). Keskinok (1997), Kostof, (1992), Krier (1988), Lynch (1981), Madanipour (2003a, 2003b, 2006), Mitchell (1995), Nasar (1989, 1998), Rapoport (1977), Rossi (1982), Whyte (1980), Ward Thompson (2002).

people: Public places are urban environments where public life is maintained as different from private life with reference to certain functions that are performed here.

The concept of “public place” is defined as the center of the city in relation to such a definition of publicness. Marcus and Francis (1998: 1) define the heart of medieval towns as the “outdoor living and meeting place; a site for markets, celebrations, and executions; and the place where one went to hear the news, buy food, collect water, talk politics, or watch the world go by”. Thus, a “public place” is seen as a place not only created and maintained by a public authority but also accessible to all citizens for their use and enjoyment (Jackson, 1984: 276-78). In public places, different functions create a diversity of life, and different patterns of behavior can be observed in relation to various meanings given to the environment and to the relationship of individuals with others and with their environments¹⁹ (Madanipour, 1996: 63). Public places are the places of ordinary events and interactions, developing social experiences that connect spaces with social structures and human values. As Curran (1980) mentions, in his book *Architecture and the Urban Experience*,

A major part of the urban experience is the experience of the public domain. In addition to providing for a variety of ways to get from one place to another, the public domain provides many spaces for a wide range of additional functions and activities. Both planned and spontaneous; these uses, together with access, provide what can be described as well as the individual parts that make up the city (1980: 58).

¹⁹ The term “public place” does not only concern outdoor public places but also indoor public places such as theaters, cinemas, passages, and cafes. Although the main aim of this study is not to evaluate the interior design of such public places, the formation of public buildings like passages will be studied so as to evaluate the relation and continuity between indoor and outdoor spaces in creating the characteristics of a public place such as a street, i.e. the focus of this study.

Public places, as sites of daily experiences, are one of the most important components of the city. Hence, they are always changing like the city itself, simultaneously transforming ordinary life of people. The most significant and radical change in cities, effecting daily life in public places, is resulted from the process of urbanization. The result of the urbanization process is both social and spatial transformations, whereby life styles, and relatedly physical environment inevitably change. The changing needs of the society in this new context become the main actor in deciding urbanization policies. In this study, urbanization is considered not only as the expansion of a city but also as a whole process that involves changes in social and spatial terms.

Each social process has spatial features. In this perspective, two main components that create a public place can be defined as the built environment and the experience of its users. Public places come into being as the result of the association between spatial and social formations. This interrelation generates a life style in the process of urbanization.

There are various criteria to define the characteristics of urbanization, such as economic, demographical or social, whereas it is generally understood as part of the total field of cultural change as a result of the population flow from rural to urban areas, resulting in population growth in cities.²⁰ In urbanization process, employment is changed from “agriculture and cottage industry to mass production and services” (*World Urbanization*, 2010). Together with the increase in non-agricultural production, “overall production is [also] controlled and coordinated more effectively” (Mimarlar Odası in Özaksoy, 2005: 26).

For the case of Turkey, the process of urbanization with the transformation of life styles is very significant to understand the socio-spatial characteristics of the country, whereby migration played the major role, which was mainly

²⁰ For detailed information about urbanization and social thought particularly in Turkey as well as urbanization theories in general, see Özaksoy (2005).

explained as the result of the changes in land ownership. (Keleş, 1972: 8-33) Tekeli (1998; 1-25) analyzes Turkey's urbanization experience in five periods: The first period stretches from the integration of the Ottoman Empire into the world capitalism in the second half of 19th century to the proclamation of the Republic, and it is called as 'modernity period'. The second period covers the era between the establishment of the Republic and end of the Second World War. In this period, a modernist legitimacy framework is developed in urbanization. The third period covers the era from the end of the Second World War to 1960. It can be said that, in this period, a populist modernity project is implemented. The forth period continues from the 1960s to the 1980s. Turkey experiences rapid urbanization and therefore searches for a planned economy at the time. The fifth period starts from the 1980s and covers the years when the modernity project is started to decline. In this period, urbanization speed also decreases. Turkey is affected from globalization. This study concentrates on the third and mainly the fourth urbanization periods of Tekeli's definition, in order to understand how the changing socio-spatial dynamics affected the formation of a public place in Ankara.

According to the analysis of Tekeli, we can infer that, after the Second World War, Turkey witnessed the process of a fast economic, political, social and cultural change. These developments generated crucial modifications and new discourses in terms of the formation of space in Turkey, and urbanization gained momentum in this context. In this period, the strict state control on economy loosened and investments sped up. The transition to a multi-party system, the materialization of liberal economy, and the shift to world markets, combined with the populist policies, are the basic reasons why this period is completely different from the early Republican decades in Turkey (Ahmad, 1996, 1999).

Rapid urbanization process in Turkey also affected the capital city of Ankara. Like in other big cities in Turkey, migration from rural to urban areas increased

significantly after the 1950s in Ankara. The city became attractive for migrants because of its better living conditions with the increasing economic and social utilities as well as wider range of goods and services such as health and education. Nevertheless, Ankara, like the other cities at the time, was not indeed prepared to handle this exceptional rate of urbanization. The population of migrants was high, so the problems came into being such as housing shortage, scarcity of industrial jobs, insufficient infrastructure, squatter settlements, etc. (Keleş, 1972: 20-55). It can be claimed that every aspect of social life was affected with the emergence of a new way of a life style. Although urbanization encouraged new models in employment, family structure, profession etc., city plans of Ankara (i.e. the Jansen Plan of the 1920s, and the Uybadin-Yücel Plan of the 1950s)²¹ became insufficient to realize these models by also coping with the high population. Thus, people began to search for new opportunities and new urban areas beyond the planned ones, such as the construction of squatters around the city.

This search for new urban areas plays a significant role in the (trans)formation/(re)production of urban identity. Identity is a popular term and is used in various disciplines concerned with the study of human behavior and conduct in general. In this study, the term ‘urban identity’ is used with reference to Lynch’s (1981) definition as “the extent to which a person can recognize or recall a place as being distinct from other places”. Every urban place has different characteristics, and they create the identity of that place. Urban places acquire an identity through the effects of its spatial/physical and social characteristics, which create certain experiences of the built environment by the users.

In order to understand the changes in urban identity, an analysis of the spatiality of a public place with its elements such as squares, parks, boulevards and

²¹ For detailed information about Jansen and Uybadin-Yücel Plans see Chapter 3.1 and Chapter 4.1.

streets, is necessary. Nonetheless, this should be accompanied with an analysis of the social context with reference to the changing needs and experiences of people about this place in order to evaluate the formation of the urban identity of a public place like the Tunalı Hilmi Avenue, which came into being in the very beginning of the rapid urbanization process in Ankara.

An analysis of a public place in Turkey from the 1950s onwards requires an emphasis on daily experiences. As different from the top-down modernization project of the early Republican period, the daily life of the post-Second World War years was modern in a more “common sense”²² way as an ordinary practice realized in daily experiences. In this study, public place is analyzed as an urban environment where modern daily life is experienced within the context of urbanization.

The change in experiences according to the changing political, social, cultural and economic needs in time transforms the identity of a public place. People (users) and physical variables (built environment) constitute a public place, interconnecting with one another. It is via this relation that activities of people, i.e. functions of built environment take place. Daily experiences, which are analyzed in this study, are mainly gained through residential, cultural, recreational and commercial activities/functions, which generate a common ground as shared by a group of people. As against the grand project of modernization prevalent in the early years of the Turkish Republic, the type of a “common sense” modernism was observed in the post-war decades as exemplified in the Tunalı Hilmi Avenue that was formed as an unplanned yet significant public place in Ankara after the 1950s.

²² The concept of “common sense” is borrowed from Kaçel’s study that uses it to define the modern architectural practice of the post-war period in Turkey (2009).

2.2. Street as an Urban Sub-Center

Many of the daily experiences of people occur in public places, among which streets form a fundamental part. Streets are the centers of urban life. Experiences of urban life in commercial, cultural, and/or recreational activities come into being in public places of interaction such as streets. Some of the streets carry singular functions, mostly residential or commercial. As a street is close to the center of the city, it generally gains more than one function, turning into a sub-center of the city.

The formations of sub-centers are related to the growth of cities. A sub-center can be considered as one of the main results of the urbanization process whereby a “modern” city develops and its population as well as size increase. The result is the formation of sub-centers as the secondary centers of urban environment. The main difference is their scale; sub-centers are smaller than the centers, whereas they serve not only for the whole city but also for their close environments.

The formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a significant sub-center in Ankara could only be evaluated with reference to the role of streets²³ in urbanization. Scruton (1984:18) mentions that “people can live without parks, but not without streets, they can live without greenery, but not without accessible windows and doors. The street is the most important of open public spaces”. It has the potential to gather the people and to hold the components of the city together. Thus, while evaluating a street as an urban public place, understanding the physical and social features of the street within the framework of its functions and ordinary life is necessary for this study.

²³ For further discussion on the definition and function of the street, see Altman et. al. (1980), Başaran (2002), Burgess, et. al. (1988), Castells (1977), Çin (2006), Korkmaz (1989), Lynch (1990), Madanipour et. al. (2001), Mumford (1961), Nasar (1998), Rapoport (1993), Rudofsky (1969), Talen (2002), Whyte (1980).

While trying to understand the development of the city as well as the structure of the society, streets are exceptional tools. As Çelik, Favro and Ingersoll (1994: cover page) argue, “the street is not only the basic structuring device of the city’s form but also the locus of its civilization”. Streets have many stories to tell, because they are the main components of urban life. They give a chance to interlink the multifaceted relations of the architectural framework to human actions.

A street is composed of not only the road or the sidewalk surfaces but also the buildings located along it, with their facades and the other elements that create its character such as the furniture, the arches and other ceremonial configurations (Gutman, 1986: 249). Thus, a street is not a two dimensional entity that is composed of only a ground surface; it is a three dimensional place with its characteristics, elements and social relations (experiences). Ellis (1986: 117) claims that we have a tendency to consider the solids as positive and the spaces as negative in perceiving the physical entities. Interpreting “void” spaces like streets as elements that are equal to the solids seem to be a more accurate approach. “The space between buildings is neither object nor residue, but rather is part of a continuum.” (Ellis, 1986: 117)

Czamowski mentions the role of the street in the society as follows:

It is the urban street that form the first origins of settlements, has acted as a principal place of public contact and public passage, a place of exchange of ideas, goods, and services, a place of play and fight, of carnival and funeral, of protest and celebration. Its place in the web of associations that have sustained human society is therefore paramount (1986: 207).

Lynch (1990: 54-83) also emphasizes this type of a social role for the street by

stating that a street can function as a sub-center if it carries urban core facilities such as living, working, servicing and leisure within highly dense areas of its public place/spaces. Lynch states that a street can acquire the role of a sub-center in the city not only through its functional but also physical features.

In order to examine the root of the word “street” we can refer to Rykwert. He (1986: 15) mentions that the word street comes from the Latin *sternere* that means “to pave”, and is associated with all Latin derived words starting with the *str-* root, which has a connection with building and construction. Probably because of its linguistic meaning, which has derived from Latin origin, the word street is commonly defined as a paved and delimited surface outlined by buildings flanking it on either side (*Webster’s Third New International Dictionary*). Nevertheless, Barlas (2006: 69) mentions that: Firstly, he mentions that “one should not regard every paved surface as ‘street’”; secondly, he claims that highlighting only its surface is resulted in eliminating its formal and conceptual approach; and thirdly, he points out that such a definition “does not consider the functions the street has historically performed”. Hence, if the description is made in such a facile manner, the “notional attributes” are eliminated.

Moughtin (1992: 127) states that the categorization of streets initiated with the description of Vitruvius. He describes three street scenes, which were used as a background in a theater, as “tragic”, “comic” and “satyric”. Each of their decorations is distinctive because they serve for different themes.²⁴ In *The Five Books of Architecture*, Serlio decodes these three types of streets and represents these streets as “a Classical form of architecture for tragic scene, Gothic for the comic scene and a landscape outside the city for the satyric” (Moughtin, 1992: 127). Nowadays, it can still be considered that the straight street is reminiscent of the public events, which is the continuity of the approach of “a Classical

²⁴ For detailed descriptions of scenes; see Moughtin (1992) and Vitruvius (trans. Morris Hicky Morgan) (1960).

form of architecture for a tragic scene” (Moughtin, 1992: 127, 128). This can be discussed in different ways; such as what the tragic scene is or what indeed the classical form of architecture is. Nevertheless, without going into further discussions, what concerns us here is how we perceive and understand the street. Simply, it should be emphasized that a street is not only formed physically but also socially - like the city itself.

As social, economic, political, and/or technological changes come into being, the physical character and the functions of a street alter and *vice versa*. In contrast to the traditional city understanding, modernist architects highlight the concept of a “streetless” settlement in contemporary planning approach. They wanted to develop green and open spaces instead of streets, considering them as negative entities due to congestion, dust, lack of sunlight and dirt that they might create. For instance, Le Corbusier argues that “our streets no longer work. Streets are an obsolete notion. There ought not to be such a thing as streets; we have to create something to replace them”; and then, he claims that “no pedestrian will ever again meet a high-speed vehicle” (Moughtin, 1992: 129). Indeed, the essence of the use of a street is beyond the vehicular traffic. Street life is, in a sense, the ordinary life and a ground for social experiences. It would be a utopia to replace the street with another formation or a prototype. It would be more reasonable to balance the quantity of the vehicular traffic and safe pedestrian use without neglecting the role streets in the city context as public places.

As critical of the modernist approach that disfavored streets, the sociologist Jane Jacobs (1961), in her famous book *The Death and Life of Great American Cities*, emphasized the diversity and significance of the street, and argued for a return to street life. Her well-known description of the street shortly highlights the importance of the street as a public place in the city: “Streets and their sidewalks, the main public places of a city, are its most vital organs. Think of a

city and what comes to mind? Its streets. If a city's streets look interesting, the city looks interesting; if they look dull, the city looks dull" (Jacobs, 1961: 39).

As Gutman (1986: 259) claims, the "function [of a street] also includes its use as a site for casual interaction, including recreation, conversation and entertainment as well as its use as a site for ritual observances". Ellis (1986: 117) states that "streets tend to act both literally and metaphorically as exterior rooms in the city. They function as places as well as links; they incorporate various social and operational activities into an integrated and somewhat unspecified mix." Thus, a street may include many functions, such as residential, commercial, cultural, and recreational activities, which place the streets in the core of ordinary life in cities:

It is a place where no tickets, bookings, enrollments, or invitations are needed. You can just come along in the course of your daily activities and take in the scene. If you have something to communicate, talents or viewpoints to display, you can likewise just come along. The street is the largest stage in the city, and the most used. No other facility will - for a very moderate expenditure - offer opportunities and pleasures for a wider number of persons, from the youngest to the oldest (Gehl, 1989: 34).

Functions are one of the main determinants of public places, and the identity of a public place begins to be characterized with reference to such activities as residential, commercial, cultural, and recreational. "Land use including not only housing but also uses like administrative units, cultural elements, and recreational facilities and so on" are the characteristics of sub-centers" (Celep, 2009:17). In urban daily life, if a street supplies almost all main services for its inhabitants, then it can be claimed that this street carries the functions of a sub-center.

The street is the most accessible public place so that its functions should be understood in a holistic manner. Hence, the evaluation of a street, such as the Tunalı Hilmi Avenue in Ankara, could create a basis to read the formation of public place in a city during a specifically defined time period:

People always lived on streets. They have been the places where children first learned about the world, where neighbors met, the social centers of town and cities, the rallying points for revolts, the scenes of representation. But they have also been the channels for transportation and access; noisy with the clatter of horses' hooves and the shouts of their drivers, putrid with dung, garbage, and mud, the places where strangers intruded and criminals lurked (Appleyard, 1981:1).

Although they are public places, in some cases, streets, which serve a group, can be considered as a “closed social system [which have] distinct boundaries despite acting as a communal thoroughfare to other areas” (Moughtin, 1992: 131). This means that streets serve for different social groups; however, sometimes one social class can be more dominant. The reason behind this can be the functions, or the activities that people can perform there, which a street offers because of its location in the city. As in the case of the Tunalı Hilmi Avenue, when a street acts as a sub-center, it serves its environment as well as the very city-center by providing multiple facilities within the limits of a certain location and specific physical boundaries.

It appears that most street activity occurs when it is convenient for large numbers of pedestrians to use the street in a variety of ways. Activity in streets increases when densities are high enough to inhibit the use of motorcar and support a range of facilities such as shops and schools, which are within a walking distance from a sustainable catchment area. It also appears that variety of land uses stimulating many activities is a prerequisite of a lively street (Moughtin, 1992: 133).

Therefore, the use of a street by a large number of people, or the popularity of a street is the result of its functions (activities). These functions attract the attention of people so that they have reason to spend time on the streets. The provision of multiple activities for people who use a public place with different aims makes a street function as a sub-center. As such, communication becomes possible among people undertaking various activities, which is one of the main characteristics of sub-centers (Celep, 2009: 13).

As well as the functions of a street, its physical characteristics are also important to feel it as a public place. In physical terms, according to Ellis (1986: 123), there are three main significant characteristics of each street, which is *sui generis*: “special size, special configuration and special position”. As such, a street should be finite; first of all, it should provide the feeling of enclosure. Buildings also define the physical frame of a street. The public features of buildings, i.e. their façades, entrances and transition zones, generate the “in-between realm” between the public and the private, (Brill, 1989) giving the street a specific character. The ratio between the height of the surrounding buildings and the width of the street is also important: For instance, Moughtin (1992: 135, 141) argues that, “as street is long and wide with two storey houses ranged along a common frontage, all sense of space enclosure is lost”; and adds that “the ideal street must form a completely enclosed unit”, and it must be composed of three major elements as “an entrance, the place itself and a termination or exit”. This definition is also parallel to Lynch’s (1960: 48-56) definition of a “path”, which should have a beginning, an end and various uses.²⁵ Ellis (1986: 123) also argues that a street can entail spatial closure. Thus, the physical formation of a narrow street affects the pedestrian movement (i.e. window gazing) and sense of place.

²⁵ Lynch’s theory of urban form classifies five main components: paths, edges, districts, nodes and landmarks. For a detailed explanation for each of these components, see Lynch (1960: 47, 48). Besides, in trying to understand the theories of urban form such as Trancik’s figure-ground, linkage and place theory, see Trancik (1986: 87-124). Particularly figure-ground theory can be a helpful tool to evaluate the solid-void relationship.

Indeed, the functions and the physical characteristics of a street are the two sides of the same coin: Not only physical attributes, but also experiences and social formations are also *sui generis* for each street. Therefore, in this study, analyzing the street as a public place, functions of the buildings along the street cannot be separated from but are interconnected with the public features of these buildings. Streets bring people together or keep them apart. This power comes from the fact that they are places where people are either socialized or individualized as a result of not only their physical characteristics but also the functions that are realized there, i.e. their total contexts.

Hereby, it is valuable to refer to Jean Piaget's structuralism, which, as a notion, embraces three main ideas: "the idea of wholeness, the idea of transformation, and the idea of self-regulation" (Piaget, 1970: 5). If we try to explain structure in terms of the idea of wholeness in relation to the city, we can consider the city as the structure and the public places (i.e. streets) as the elements that constitute the structure in a specific time and place. The structure is not the aggregation of its components, but it is something beyond. Although there is a main difference between structures and aggregates, it does not deny that "the structures have elements, but the elements of a structure are subordinated to laws, and it is in terms of these laws that the structure *qua* whole or system is defined" (Piaget, 1970: 7). It can be inferred that elements are independent from the complex they enter into. Thus, elements (streets) that form structure (city) are subordinated to laws, so is the structure as a whole in a given time and place.

Volumetric characteristics of spatial components and their organizations constitute places outside buildings such as a street. This constitution defines the territories and the way people act in these spaces. Norberg-Schulz (1980: 58) claims that "boundaries determine the degree of enclosure (openness) as well as the spatial direction; which are two aspects of the same phenomenon". Hence, it can be considered that borders are drawn with structures; boundaries allow the

extension of the interior to the outdoor and *vice versa*. In addition, according to the explanation of Norberg-Schulz, it can be inferred that boundaries do not have an influence only on the physical entity but also on the experience of people in (public) places. Thus, a street has an “identity” because it is a place of shared experiences where everyone can express herself/himself. According to Moughtin (1992: 138),

The street is something more than a simple pathway; it is a series of connected places, somewhere for staying in and not just for moving through. In the words of Norberg-Schulz, the street, in the past, ... was a ‘small universe’ where the character of the district and of the town was presented in condensed form to the visitor. ... The street represented, so to speak, a section of life - history had shaped its details.

Public places can be understood through the relation between the place and the body. In addition to the size and proportion, the form is crucial for the perception of a (public) place. In a sense, the boundaries of buildings, their facades, create the outdoor (public) place.

Only if the buildings – with certain physical features – provide the realization of functions can the place be experienced. One of the main determinants that make the street a public place is its different functions, which will be examined throughout the study to comprehend the formation of the Tunalı Hilmi Avenue.

Buildings and the mixed-use of their ground floors influence the formation of a public place. The size, function and structure of the buildings give the vitality of the place. Not only the different facades of the buildings on the street, but also the diversity of the activities taking place there, make the daily life more dynamic. “Each culture has its own public-private profile, which emerges from complex set of factors, the intersection of physical, social, political and economic realities” (Carr et al., 1992: 23). Thus, different functions of a street

have an encouraging effect on the development of not only its neighborhood but also the city in a larger scale. In that sense, the role and the significance of the Tunalı Hilmi Avenue should be considered for both its district, i.e. Kavaklıdere, and the city of Ankara where it acts as a sub-center.

Besides the physical characteristics of the buildings on the street, the activities that occur in the street such as residential, cultural, recreational and commercial result in the different experiences of inhabitants. “They [sub-centers] are the places of inhabitants who go or visit there for several reasons in any time of the day, and they are the places of leisure, entertainment and cultural intensification. Therefore, the area of sub-center used all day and night.” (Tunç in Celep, 2009: 18). Hence, the mixed use of ground floors where different activities juxtapose also help make a street a sub-center, and as a result a productive public place.

Although a street is composed of individual buildings, they constitute a unity with the activities they offer – with the help of the open spaces around them. The buildings that have similar functions tend to group together. Although they are sometimes grouped in an irregular manner to create surprising effects in the city, most of the buildings are grouped on an axis with respect to their similar activities.

The case of the Tunalı Hilmi Avenue repeats this pattern: The buildings on the avenue have almost the same functions, only having transformed in time by the changing contexts. The period of analysis in this study, i.e. from the 1960s until the late 1980s, is defined with reference to the formation of a certain set of characteristics for the Tunalı Hilmi Avenue that could be evaluated according to the main functions realized here.

Nonetheless, it should be reemphasized that it is not only the functions but also the physical environment that plays an important role in the formation of the

characteristics specific to the Avenue as a sub-center. The socio-spatial practices and experiences of inhabitants, as resulted from the existing physical characteristics of and the realized functions in a public place, influence the formation of the characteristics of the place itself, as in the case of the Tunali Hilmi Avenue.

The street as a public place can be evaluated as a “glue” to hold the social and spatial parts of the urban context of the city together. From this perspective the approach of Curran (1980: 3) is very comprehensible, showing how the focus on shared experiences is necessary while studying a public place. People’s relations with physical environments are integrated with their experiences. As the focus of this study, i.e. the Tunali Hilmi Avenue, a public place is a physical medium, which is the locus of experiences of inhabitants as a result of the various functions of the street. Thus, examining the functions of the street is necessary to understand how publicness and everyday life of a street are created. In order to understand how publicness of a street is created when it acts as a sub-center, the personal daily experiences of inhabitants should be examined. As Lynch (1981:154) states,

The most telling methods are those that deal with immediate experience. The firmest ground is the here and now place and the actual action in it, the round of repeated daily behavior, the common ground of experience.

Streets represent social practices in daily life. It is the place where everyday events and social interactions occur and also a conveyor of many social practices like strolling, meeting, shopping, window watching or transition. Each activity changes the physical as well as the functional environment of the street: If it is mostly used for cultural purposes, then cinema halls, theaters, etc. take place along the street; if it mostly performs a commercial function, then shops, stores, passages, malls, etc. are constructed.

The recreational activities similarly require parks, restaurants, cafes, etc, while residential function results in further construction of houses. That is how the changing needs of people result in the formation of different types of physical structures and functional activities as experienced in daily life of the street.

Streets are social places. When people walk along a street, it means that the communal experience of daily life is being shared. “The street is a significant part of what is happening; the street informs, and its image is informed by (social) practices” (Fyfe, 1998: 164). It is the ultimate public place and walking along it is the defining daily (urban) experience. Thus, the functions of street have a crucial effect on how it is experienced. Streets are primary public places, which are composed of functions.

When we consider the street as a public place, which is not only the outdoor but also an extension of the indoor, in other words, as a place where indeed the public and the semi-public (sometimes private) activities are realized, it is easier to understand the functions of the street. Both open spaces and buildings along the street shape and inform its functions. In addition, the functional character of a street is affected by its location in the city. Curran (1980: 71) states that “linear spaces in the city are expressive and supportive of the most basic aspect of the urban experience that concerns linkage and access. As within the buildings, the character and quality of linear access spaces are critical to the role they play and the nature of our experience”. Similarly, centers or sub-centers should be flexible so as to develop and transform, thus their growth is generally linear in (Celep, 2009: 13). This is more likely in streets that act as sub-center such as the Tunali Hilmi Avenue, exemplifying the fact that not only the location but also the form of the street have an important effect on the formation of its characteristics.

Streets that act as sub-centers like the Tunali Hilmi Avenue provide many types of activities. A street can function as a residential place if most of the buildings

along it are houses. Residences constitute a significant group of buildings to define daily experiences because people spend most of their time in their houses. Moreover, dwellings are shaped by their inhabitants' activities/performances and behaviors. Although residences are private places, most of the patterns of daily lives in houses have an effect on the public place, i.e. the street on which the houses are located. Besides housing, a street in an urban context mostly also provides places for activities of work, which may either be on the ground floors of buildings, or all floors of buildings could accommodate different types of work activities.

Although shelter and work are the most common functions, streets also provide other functions of urban life such as commercial, recreational and cultural activities. Different functions exist in different physical settings. For instance, most of the commercial buildings are located along streets in city centers, because regular and continuous commercial activity could better be improved here (Cezar, 1983: 19). Shopping as a commercial activity involves a social dimension as well as consumption. Miller et. al. (1998: 10) mention that “consumers gather around objects which define their identity and become centerpieces of particular routines of sociability”. Thus, the social meaning of shopping comes from sharing a kind of urban ambiance as a result of the interaction with other people. Within this perspective, the commercial function of a street can be considered as a daily activity and a social practice. As Rubenstein (1992: 15) states, after the Second World War, due to rapid urban growth created a dense urban fabric, whereby the number of shopping streets increased to answer the needs of the growing urban population. Hence, urbanization resulted in the change of daily experiences in streets as public places.

A street can also be a focal point for recreation and/or cultural activity, and as the main component of public life in the city, it is the most noticeable example of a “shared public space in which individuals [are] brought to interact with

others” (Tonkis, 2005: 68). The green chain of a city can be continuous in the city as green areas are connected with each other by streets, for example. Moreover, parks involve many activities such as skating, bicycling, and playgrounds; and “ceremony, celebration, and festivity are other qualities that people often seek in urban public places” (Carr et al., 1992: 128). Hence, a street functions as a stage where daily recreational and cultural experiences are realized. It is the street – i.e. the public realm, and the related semi-public places - that provide a place for social interaction that mostly shape everyday experiences.

It is significant to know the general patterns of daily/ordinary life of a street in order to understand its spatial formation and changes as a public place. As Curran (1980: 1) claims, “the true value of the city is not measured only in terms of the real estate, but also in terms of its *use value*, that is, in terms of how it affects people in their day-to-day experience”. Similarly, Wirth in his *Urbanism as a Way of Life* (1938) highlights the significance of human experience while understanding urban life. Thus, in order to comprehend how a street as a public/urban place is formed and changed, it is necessary to understand daily experiences of its inhabitants.

Sub-centers, like centers, are the densest and the busiest urban parts of the city, where daily experiences of inhabitants are multiple in character. They are the places of various functions, which are appealing to every citizen of the city; in other words they offer different amenities in order to answer the needs of users. As such, they are most quickly transformed adapt to changing needs of the contemporary context. Not only the physical characters but also the functional features of sub-centers always change. Sub-centers “are the places of highly urbanized areas having a complete range of highest productive uses. Moreover, as well as the business and civic administration they should have cultural, recreational, social, and spiritual activities, and highly dense and qualified urban residential areas. ... [Sub-centers] should have relations with the main city

center” (Aksel in Celep, 2009: 13).

The main functions that street can consist of, and sub-centers offer, could be listed as residential, recreational, cultural and commercial. In this respect, a street, which includes such different functions, is close to the center, accessible to everyone and hence used by most of the urban population, can be evaluated as an urban sub-center. Such streets are the sites of daily activities of ordinary life of the inhabitants. As public places, they are for everyone to go and take part in public life. Different people who have different lives come together in such streets that have the role of an urban sub-center. They are significant public places to be analyzed to understand the ordinary life in a city because in such public places, the inhabitants of the city come together and the story of the city life is (re)produced. This creates a ground to discuss the functions of streets within the framework of daily experiences in urban public places in relation to spatiality of the built environment, as will be undertaken in the following chapters by focusing on the case of the Tunalı Hilmi Avenue.

CHAPTER 3

THE CHARACTERISTICS OF THE TUNALI HİLMİ AVENUE (ÖZDEMİR STREET) UNTIL THE MID-1950s

The chapter examines the socio-spatial features of the Tunalı Hilmi Avenue (earlier the Özdemir Street²⁶) and its close environs until the mid-1950s in the light of the contemporary urbanization process that affected the physical and social features of the street as a public place. The socio-spatial formation of the Tunalı Hilmi Avenue is tried to be understood in a historical perspective within the contemporary socio-political context of Ankara in general and the Kavaklıdere district in particular. In the first part of Chapter Three, the production of public places in Ankara will be examined with an emphasis on planning and architectural practices of the period by referring to the political, economic, social and cultural developments in Turkey. Then, spatial practices in Ankara will be investigated with reference to the potential of Ankara as the capital city in terms of spatial representation. When declared as the capital city, Ankara was affected by the mainstream ideologies and movements of the state. Within this scope, in the second part of this Chapter, the architectural/urban history of the Tunalı Hilmi Avenue is examined in relation to the different policies of changing regimes, when the urban characteristics of the Avenue began to form, until the second half of the 1950s - particularly until the Uybadin and Yücel Plan of 1957. This part of the study will focus on the early transformation of the lands around the then called Özdemir Street from a suburban area of vineyards to a residential area with reference to not only the physical identity but also to the opportunities that the spatial features offered for daily life via buildings, streets, park, and pedestrian areas.

²⁶ Until the late 1960s, the name of the Tunalı Hilmi Avenue was Özdemir Street. In this study, the Tunalı Hilmi Avenue is used.

3.1. The Building of Ankara as a Modern Capital City

Following the declaration of Ankara as the capital city, new urban planning and architectural processes instantly started and began to shape the form of the city. These efforts for planning and architecture were not only derived from architectural motives but also from the enthusiasm created by the foundation of the state. The attempts of the early Republican decades to plan and reshape the capital city continued after 1950 as the city's population increased as a result of the migration from rural areas. In order to understand the changes of the 1950s, the building of Ankara as a modern capital city until then should be discussed briefly.

One party regime of the early Republican period had given importance to the spatial arrangement of the city. In the beginnings of the Republican era, two strategies had been tried to be executed. The first is the change from the place of a city (*ülke mekanı*) to the place of the nation-state (*ulus-devlet mekanı*); and the second is the planning of cities as places of modernity (Tekeli, 1998: 4-5). From these perspectives, the declaration of Ankara as the capital city instead of İstanbul played a crucial role in terms of the development of Ankara in not only social but also physical aspects. The declaration of Ankara as a capital city of the Turkish Republic and the first planning studies such as the establishment of the *Ankara Şehremaneti* (Ankara Municipality), the Lörcher Plan and the Jansen Plan will be discussed briefly in order to have a proper understanding the formation process of the city.

After the National Victory, the new state was founded on the basis of a national ideology. The aim of the new government was to establish a contemporary state. Due to the climatic conditions and higher altitude, it was believed that Ankara was not appropriate for the new capital city. Nevertheless, Mustafa Kemal Atatürk preferred to stay in Ankara (Atay, 1984: 419). Despite many

negative features, Ankara was the center during the Independence War, and foreign governments recognized government of Ankara (Atay, 1984: 355). As a result, Ankara was proclaimed as the capital of the Turkish Republic on October 13, 1923. Tekeli (1982: 53) defines Ankara's being the capital city of a new Republic as the representation of an opposition to imperialism and foreign dependent lifestyle of İstanbul. By this way, in a sense, a new model of "bourgeoisie" was generated in the middle of Anatolia.

As the first planning study of Ankara, the *Ankara Şehremaneti* (Ankara Municipality) was established in 1924 by the help of the previous municipal practice in İstanbul despite some differences in terms of the administrative structures. In this first attempt of the planning of Ankara (Tekeli, 1982: 56), what was expected from this city was beyond being a symbol; as Tankut (1993: 44) mentions, it was going to be a city to comply with the needs of the new world system and satisfy the needs of new life styles. Then, the first zone (development) plan of Ankara was prepared by a German architect Carl Christoph Lörcher in 1924-25 (Figure 2). Besides being the first plan, it was important as being based on crucial design principles. In general, Lörcher gave importance to avenues and axes, districts and quality of urban spaces.²⁷ He emphasized the concerns about the main principles and especially he highlighted the meaning of urban spaces. The decisions that he made in old Ankara were continuous on the fiction that he formulated in the creation of the new city (Cengizkan, 2004: 58-59). Although this plan was not totally applied and was also modified by a new plan, which was drawn by Hermann Jansen in 1932, it still shaped the future urban fabric of the city (Figure 3).

²⁷ Lörcher gave significance to continuous green areas; the idea of "*güzel kale*" (beautiful castle); zoning decisions; and the formation of squares. He emphasized searching and proposing the meaning of urban space (Cengizkan, 2004).

Jansen's Plan was the first master plan of Ankara.²⁸ For instance, the new train station had a strategic position between the old and the new city proposed by Jansen. The train station and its environment, with the buildings which it comprises, were considered to be a focal point in Jansen's Plan in terms of being placed at the center of the transportation network connected to the Ankara Castle, i.e. the historical parts of the city (Figure 4a, 4b).

In relation to the newly defined position of the train station, this plan characterized a new city center, i.e. Yenışehir (later Kızılay). In the It had an important impact on the transformation of the urban structure of the city. According to Akçura (1971: 156), Ulus, which is the northern city center, is composed of traditional characteristics, and serves for the rural region and the new migrants, mainly the poor of the city. In the early 1950s, Kızılay, the new city center in Jansen's Plan, has improved "to the south along the city's axis of prestige near the ministries and exclusively serves the more affluent groups of population" (Akçura, 1971: 156). In those years, in contrast to contemporary American cities, the rich lived in the city center in Ankara, while the poor preferred outer zones. In a sense, it explains how Ankara fits the "sectoral" theory rather than Burgess' "concentric zone" theory in those years.²⁹ When the city grows, the center can also grow horizontally and vertically. For instance, in Ankara, as well as commercial activity and high accessibility of Kızılay, ministries are also located to the south part of the district (Akçura, 1971: 122-123). As a result of these improvements, the city started to grow to the south where the Tunalı Hilmi Avenue is placed. It is one of the main reasons why the Tunalı Hilmi Avenue acquired the characteristics of an urban sub-center in the later decades.³⁰

²⁸ It is notable that Lörcher's planning decisions about the Station Avenue-Castle axis, Opera and Castle axis and Samanpazarı Square-Castle axis with the squares located on these axes were accepted in Jansen's Plan (Cengizkan, 2004: 68).

²⁹ For further information about the urban theory models, see; Parker, 2004.

³⁰ The character of the Tunalı Hilmi Avenue as a sub-center will be examined in detail in Chapter Four.

The urbanization of Ankara was perceived as a state matter in this period. In spite of these early efforts, unplanned growth began to be witnessed from those early years onwards, and Jansen's Plan became insufficient in time as a result of Ankara's continuous development (Günay, 2005: 71-75). In the meantime, in relation to the planning developments, architecture of the country also began to alter. In trying to understand the progress of architecture, it is helpful to refer to Tekeli's (2005: 15) ascertainment of a factor, which is significant to consider the transformation of the society, i.e. Turkey's being in a period of "continuous and multifaceted transformation under the influence of both external factors and internal dynamics". Within this transformation, life style had started to change. As an outcome of this factor, the functions, which the society anticipated from architects, were being redefined. Therefore, particularly, this part of the study requires a broader framework, which includes the developments that Turkey experienced due to the construction of "international values" and "a national identity required by the ideology of nationalism, to a large scope, also imported from the West" (Tekeli, 2005: 16).

In the late 1940s, in Turkish politics, the two decades of the single party rule ended. Transition to a multi party system began with the establishment of the Democratic Party and gained momentum in 1950 when the Democratic Party won the elections. The multi party period had a considerable effect on architecture and planning process.

The decade of the 1950s was a time of basic transformations in many aspects of life in Turkey. The earlier slogan "in spite of the people, for people" formulated by the aim of modernization during the single-party regime, was modified by a populist approach which can be considered as more respectful of people's choices and anti-bureaucratic attitudes (Tekeli, 2005: 28). The following decade saw a partial liberalization of national economy founded by private and foreign capital investments (Yavuz, 1992: 62). As a consequence of socio-economic and political changes, policies of construction also began to change. After the

Second World War in general, the USA became the chief of the architectural movements in the world. Due to the intensified relations of Turkey with the USA, the American effect increased in the field of architecture to a great extent. Also in Ankara, the effects of modern architecture became more visible in that period. Ankara went through significant transformations in planning and architectural terms in this period, which was more visible in some areas of the city. In this respect, Kavaklıdere can be considered as one of the areas open to changes in both social and spatial terms.

The case of Ankara is the first example in Turkey, where the difficulty of applying a plan to a growing city was realized (Tekeli: 1998, 8). The population of Ankara as the capital city had increased and this resulted in new job opportunities. As examined in Chapter Two, while discussing the urbanization process, this mutual relation between the increase in population and new functions of the city caused the expansion of the city in social and physical terms (Aksu, 1987: 37). Thus, Ankara expanded beyond the proposed limits in the Jansen Plan.³¹ Although the Kavaklıdere -the Tunalı Hilmi Avenue- is very close to the south side of the new city center, which was offered by Jansen, neither the Lörcher Plan nor the Jansen Plan involved this part of the city. As it is examined in this study, the development of the Tunalı Hilmi Avenue was inevitable. Thus, it began to create its own dynamics in relation to the social and the spatial developments in the city, particularly with reference to the city center, rather than developing according to a plan. By examining the plans for Ankara until the early 1950s, we can realize that the whole area was considered as one of the green belts of the city and only a small road was opened in the Jansen Plan in the place of today's Tunalı Hilmi Avenue (Figure 5a, 5b). Still, even during the early 1950s when there weren't any houses on the Tunalı Hilmi Avenue yet, the Kavaklıdere region started to incorporate the residential function.

³¹ For detailed information about the growth of Ankara, see Batur (2005)

3.2. From a Suburban Area of Vineyards to a Residential Area

Ulus was the first city center of Ankara in the 1930s. Then Kızılay, located on the south part of Ulus, was planned as a city center, in Jansen's Plan in 1932.³² In the meantime, Kavaklıdere was a very low density housing area with two green belts as proposed in Jansen's Ankara Master Plan. In the second half of the 1930s, the first movements to change the rural identity of Kavaklıdere were the transformation of Kızılay into the new city centre, and the construction of the ministries further up together with the protocol road that terminated at Çankaya (Figure 6).

Nejat Aytekin, who worked and lived in *Üniversite Apartmanı* on the Tunalı Hilmi Avenue, describes the physical atmosphere of Ankara and Kavaklıdere in the ends of the 1940s and in the early 1950s.

In reality, in those years Ankara had the image of a big country town with only a few concrete houses. The houses used to be built from adobe bricks, there used to be vineyard houses in old Ankara, there were water wells, for example. At the bottom of the 1st Street in Bahçelievler, there used to be Abdi Pasha's farm. Anıtkabir (Atatürk's Mausoleum) used to be a field going towards the hill, and there used to be grass there. All used to be creeks out there, that road led all the way up to Harbiye. There used to be lambs and cattle there, we used to buy milk from there, from a farm. Tunalı also used to be composed of vineyards and gardens, it used to have that kind of an identity, I mean, Kavaklı Dere (Creek with Poplars) used to flow through there. The end of the 50's, the beginning of the 60's, there were houses with pumps for a while. (N. Aytekin)

³² For more detailed explanation about Jansen's Plan, see part "3.1. The Building of Ankara as a Modern Capital City".

The Kavaklı Creek that flew through the area of today's Tunus Street gave the area its name (Figure 7a, 7b). The Kavaklıdere Vine Factory, located in the place of today's Sheraton Hotel, and the long poplar trees (*populous alba*) along the Kavaklı Creek, can be counted as the main characteristics of the Kavaklıdere until the mid of the 1930s (Figure 7c).

İlhami Atayolu, who lived on the avenue between 1934 and 1950, remembers the Kavaklı Creek as a very clean creek with poplar trees and mentions that Kavaklıdere Vine Factory was important in his family's daily life.

From that clean, crystal clean creek that used to flow with a pleasant noise, whose name is only remaining nowadays, we used to fill up and water the garden, and by the end of grape harvesting season, we used to sell the grapes of our vineyard to Kavaklıdere Vinery by crates load.³³

Zühtü Yakut, who has a clock repairing shop in the entrance of the building of *Kavaklıdere Sineması* since 1956, also describes the Kavaklı Creek with its fresh water, which everyone could drink from the fountains on the Özdemir Street in the 1950s.

A creek used to flow through the back street. The source of the water used to be near the Kuğulu (Swan) Park. The river was tiny; it used to flow all the way to Kızılay. Later, it was covered over at Bakanlıklar. ... It used to join with the stream arriving from İncesu. They covered it up, claiming that it smelled. ... The water used to be very clean and crystal clear. Everybody used to drink it. In front of this building (the Kavaklıdere cinema), the owner of the building had a fountain built, from there the water of the creek used to be drunk. There used to be a lot of poplar trees, because of the flowing water.

³³ This explanation is obtained from the interview with İlhami Atayolu that the head of the *Kavaklıderem Derneği* (Association) was conducted in 2009. (18.06.2009)

In the 1940s, the construction of the *Çankaya Köşkü* (President's Palace) and several embassies resulted in the increase in the residential density of the area (Figure 8a, 8b). Moreover, in order to answer the needs of social life such as shopping, activities began to change in the Tunalı Hilmi Avenue and its environment. Some local shops and facilities serving the embassies came into being (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 722).

Nurettin Erbir, who is a forest engineer and has been living in Tunalı Hilmi Avenue since 1952, remembers Kavaklıdere in relation to the urban texture of Ankara and defines the spatial characteristics of the area between *Çankaya Köşkü* and *Gazi Osman Paşa*. Besides physical characteristics he also tells how they used this part of Ankara and what the space meant to them. Here it is helpful to ask Lefebvre's (1991: 17) question: "To what extent may a space be read or decoded?" It is a difficult question to answer, but we can try to comprehend how the space was/is used within its historical context.

There used to be frame houses, vineyard houses of Ankara. They used to be in quite a distance from each other; I mean, they were in middle of fields, they were not adjoined. The street called Esat Caddesi, used to be an unclean path. In fact, it was not a street, later it was converted into a street. We, eight friends, bought the land of our building (three buildings down from the junction of Tunalı and Esat Streets today) from a German in 1960. There used to be a vineyard house here and it belonged to a German. 3-4 buildings further down from us, there used to be an old stone house; that was demolished down, too. There used to be Fethi Bey taxi rank and Fethi Bey Mansion House. It was demolished down and another building was constructed instead. That was a historical crime. That, I mean Fethi Bey Mansion House was built in the 1920s, in Atatürk's period, completely of stone built on two floors. As a mansion house, it was an enormous historical monument. There was another building, too. We had our house built as the fourth building here. We had the vineyard house and its arbor removed and had this house built. From Dört Yol up, there

used to be five or six houses of two to three floors at the very most, all situated at a distance from each other. It used to be all vineyard houses all the way up to the hills, in Çankaya, ninety percent were shanty houses. What I mean is, from the level of the Manor (Çankaya Manor) to Gazi Osman Paşa, there used to be all shanty houses. (N. Erbir)³⁴

Until the 1950s, Bülten Street -one of the streets that intersect with Tunalı Hilmi Avenue- was a dirty path. The area through the East, which had not yet been structured, was consisted of vineyards and gardens. The significant buildings were the **embassies**, the *Kavaklıdere İlköğretim Okulu (Primary School)* and *14 Mayıs Evleri (May 14 Houses)* in Kavaklıdere. After the constructions of the houses, the residential life began to develop in the Kavaklıdere.

Kavaklıdere İlköğretim Okulu (Primary School) was completed in 1954 and the education was started in the same year. The school is situated on the Büklüm Street and was given its name (meaning the stream with poplar trees) because of the high number of poplar trees in the district. Primarily, the school building consisted of two floors and eight classrooms. With increasing demand and number of students, the existing building did not suffice and in 1962 an additional part of five classrooms was built. When this two-storey building and the added part did not answer for the needs of the district with the development of Kavaklıdere, an extra floor was added to the main building. This addition was completed in 1967. With the district getting crowded by 1974, the added parts were removed and a new building of three storeys was built. On the ground floor of this second building, a multipurpose hall was also included.³⁵

³⁴ N. Erbir adds: “1963’te yeni evler yapılmaya başlandı. Hatta tahta merdivenlerle komşunun kızlarıyla tepeden aşağıya kaydık. Sonra 1960’a kadar Kızılay’da da bütün binalar 3-4 katlıydı, sonra 8-10 kata çıktı maalesef. Kızılay’dan Ulus’a kadar hiçbirinde 5 katlı yoktu.”

³⁵ The school is located on block no 2529, section no 148 and lot no 37 (Çankaya Municipality Archive) and www.kavaklidere.k12.tr/sayfa1.asp?id=132 (Retrieved in 2010)

Semahat Bolevin, who has been living in Kavaklıdere since 1948, remembers the construction process and first teacher of the Kavaklıdere Primary School (Figure 9a, 9b).

We had the School (Kavaklıdere Primary School) built here. We placed coins to the foundation of the building. The whole population of the district worked manually in its building. We had a headmistress Işık Hanım; she worked very hard. My last child, who was six months old, started and finished primary school education here.³⁶

In the early 1950s, architects designed residential buildings in Ankara in order to generate domestic environments to support a modern way of life. Afterwards, these new residences became part of daily life not only in Ankara but also in other big cities in Turkey (Günay, 2008). As exemplary of such a transformation of housing habits, it is necessary to understand the general characteristics of *14 Mayıs Evleri*, which played a role in the development of the Gazi Osman Paşa and Kavaklıdere axis (Figure 10a). These houses depict the architectural characteristics of housing in the 1950s. After the elections of 1950, *14 Mayıs Evleri* the first mass housing cooperative named after the date of the elections was designed in 1951 for the senators of the Democratic Party that was now in power. This cooperative consisted of 160 units and was designed by Muhittin Güreli. They were two- and three-storeys, villa-type houses of different sizes (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 724). It was an important development not only for being the first example of housing in the district but also for altering the character of the area, because with the embassies and these houses, the area became the main axis for the development of Kavaklıdere and Gazi Osman Paşa (Figure 10b, 10c).

³⁶ This explanation is obtained from the interview with Semahat Bolevin that the head of the *Kavaklıderem Derneği* (Association) conducted in 2008. (14.01.2008)

Ali Eker, who is a linguist and has been living in *Boğaz Sokak* (Street) since 1958, explains the naming of the houses as follows:

The construction of these houses on the Boğaz Street was initiated in 1956 as types A, B and C. [They were] two or three storey, with different square meters. Ours was the biggest, the third type with three floors. The reason behind calling these houses as May 14th houses was that the Democratic Party came to power on May 14th, and consequently the district was named as May 14th. After the 1960 military takeover the name was changed and the new name of Gazi Osman Paşa was given.³⁷

Nurettin Erbir, who has been living on the Tunalı Hilmi Avenue since 1952, claims that when these houses were first used they answered the housing need in Kavaklıdere. Nevertheless, the area particularly between the *Arjantin Caddesi* (Avenue) and the *Filistin Caddesi* has been transformed from a residential settlement into different uses.

Ankara, being the capital of the new and modernizing Turkey, had housing problems in the 50's. For example, the May 14th houses were built in this direction. They are on the Arjantin Avenue and the Filistin Avenue. Later, there was a second phase of the construction. I think in 1958, houses were built on the Reşit Galip and Nene Hatun [Streets]. Although they have changed later, especially after the 80's for getting unfair income, we can still find examples. They have become prestigious cafes. In that sense, I find their destiny similar to those on the Tunalı [Hilmi Avenue].

To sum up, except the embassies and *14 Mayıs Evleri*, in the early 1950s, the Kavaklıdere area was still mostly consisted of single-family houses in gardens.

³⁷ This explanation is obtained from the interview with Ali Eker and Füsün Eker that the head of the *Kavaklıderem Derneği* (Association) conducted in 2008. (19.12.2008)

Some of these houses were still vineyard houses until the 1950s. In a sense, the progress of the area did not disturb the development of the city; rather it tried to develop in harmony with the city. The 1957 Uybadin-Yücel Plan played a significant role in formation and development of the Kavaklıdere district, because housing in the district developed with this plan.³⁸

Despite such housing development in the larger Kavaklıdere, until the 1950s, the Tunalı Hilmi Avenue was still a place that was mostly occupied by Kavaklıdere vineyards. The Street was defined by Esat (today's Esat junction, where the Kennedy Street, the Tunalı Avenue and the Esat District intersect) on the north, and the *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* (Wine Factory) on the south (Figure 11). The ***Kavaklıdere Şarap Fabrikası*** was placed on the south of the Özdemir Street, and the ***Atatürk Bulvarı (Boulevard)*** was running on the west of the Street. The ***Cenap And Evi (House)***, which was located on the south part of the Atatürk Bulvarı, was one of the significant examples of the housing in this region during the period.

Kavaklıdere had not been a planned urban area; however, after 1957, its structuring potential came into being but again not in a planned manner in urban terms. Particularly, in the early 1950s, there were few important buildings and nodes in the area. One of the significant nodes of Kavaklıdere was the area where the *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* was located (Figure 12a, 12b). The history of the factory dates back to the ends of the 1920s, beginning with Mr. Tunalı Hilmi (Figure 12c, 12d). He was formerly a colonel, then the deputy of Ankara, married the daughter of a well-known family from Geneva while he was in Switzerland. He had a daughter, named Sevda, and a son, named İnsan. The children grew up with Turkish and Swedish education and culture. Mrs. Sevda Hilmi married with Cenap And. Sevda and Cenap settled in Ankara. They began to produce vines from their own vineyards as well as from other

³⁸ For more detailed information see; “4.1. Planning and Architecture in the Developing Ankara”

vineyards in Ankara. Thus, the production of the Kavaklıdere wines began. The Kavaklıdere wine, the most established and the first private producer of wine in Turkey, was founded in 1929 in Ankara by Cenap And, and continuously developed over the years. Sevdâ and Cenap And not only developed a wine plant and produced quality of wines with the equipment and materials brought from Europe, but also bought other bonds and lands which today support the family company, Kavaklıdere. Partners of the company have identified themselves with Kavaklıdere, and settled here by building villas in large gardens.³⁹

Ali Eker, who has been living in *Boğaz Sokak* (Street) since 1958, remembers the *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* from his childhood. One of his favorite games was stealing grapes with his friends from the vineyards of the plant. In a sense, *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* not only produced wines but also left a strong impression in the memories of the inhabitants of the district. Moreover, these vineyards strengthen the character of the Özdemiş Street, which was generally composed of vineyard houses, particularly in the 1950s.

For years, the Kavaklıdere Wine Factory had been located on the site where the Sheraton Hotel and Karum stand today. Being kids, our biggest fun was sliding backwards underneath the barbed wires and stealing grapes from their vineyards. We had broken of the barbed wires on the Boğaz Street side, unfortunately though, there used to be an old vineyard house, which was demolished during the construction of the Sheraton Hotel, a guard used to live there; it was fun for us to be

³⁹As the company's vineyards and plants remained in the city center, opportunities for the development and improvement was not possible. The value of the vineyards and plants increased, at the same time the company was in financial trouble. As it was financially impossible to move the plant without renovation, the fields were finally sold to the Kavala Group, and a new plant was built outside the city. Cenap And made other partners accept the idea that the Kavaklıdere Wines Company was established to improve Anatolian grapes identified with Ankara, so moving the plant to another place was not going to give any benefit to the company. The new management bought fifty acres of land on the opposite side of the Esenboğa Airport, and the new plants were opened in 1987. (Kavaklıdere Şarapları Hakkında, 2008)

chased by the guard and upon leaving from that point, bending the wires back to make it look as though the barbed wires were just damaged.⁴⁰

(A. Eker)

Halil Yurtkuran, who is a manager and has been working on the Tunalı Hilmi Avenue since 1970, also remembers well that there was the Kavaklıdere Wine Factory in the place of today's Karum shopping and trade center. On the other side of the factory, *Sevda Cenap And Evi* (House) was built. He remembers this section of the street with the factory and small houses, and emphasizes that later these small houses were demolished and turned into shops. Can Hersek, who is an architect, also remembers the garden of the Kavaklıdere Wine Factory, where they used to go to in their spare time. İsmail Erkmenoğlu, who has been the owner of the pharmacy on the avenue since 1978, thinks similarly: According to him, the garden of the factory was an impressive and calm place with poplar trees and vineyards. Nejat Aytekin, who worked and lived in *Üniversite Apartmanı* on the Tunalı Hilmi Avenue, remembers the factory with reference to not only its appearance but also its smell. He states that when they went to the garden of the factory, sometimes the smell of the vines made them slightly mellow.

Ali Vural, who is a lawyer and has been living in the Tunalı Hilmi Avenue since 1969, thinks that the Kavaklıdere Wine Factory was one of the different colors of Kavaklıdere:

From old vineyards, where the Sheraton Hotel is today, all the land to the Kuğulu Park, I mean decares of land, belonged to Mr. Tunalı Hilmi. I believe his father had married a rich Swiss woman. They had bought all this land, something like that, and there were vineyards. You know the Kavaklıdere Wines, the Kavaklıdere Wine Factory used to be

⁴⁰ This explanation is obtained from the interview with Ali Eker and Füsün Eker that the head of the *Kavaklıderem Derneği* (Association) conducted in 2008. (19.12.2008)

located where the Sheraton Hotel is today. ... The Kavaklıdere Wines on the other hand, used to be a special color of this street: however, when the Sheraton was built, they moved it to a place far away. (A. Vural)

Ali Eker, who has been living in *Boğaz Sokak* (Street) since 1958, also remembers that Atatürk, used to visit the garden of the factory, walking through Çankaya, and drink a glass of wine and sometimes he stayed there in his special room. In that sense, it was not an ordinary factory; it hosted the president of the Turkish Republic in the early Republican period. As Ali Eker remembers,

The Kavaklıdere Wine Factory, located where the Sheraton Hotel and the Karum Shopping Center is today, was an important building, too. Its importance was not just with being a wine factory, but at the same time, it was a special place, which Atatürk used to pay a visit to in the evenings, after having a walk in Çankaya, and had a glass of wine there. There used to be Atatürk's private room too at the factory grounds, however that was also demolished during the last phases of the new construction. In the gardens of the factory, there used to be an old Ankara house, where the guard lived in. While they were constructing the Sheraton, they planned to use this house as the Hotel's Wine House, however, later they decided to demolish it and add the land to the garden. (A. Eker)

Azzem Ayhan Aydınöz, who is an architect, offered to preserve the area/gardens, which belong to the Kavaklıdere Wine Factory, but it was rejected. As a result, the Karum Shopping Center and the Sheraton Hotel were built in the place of the factory and its gardens:⁴¹

⁴¹ In the 80th year of the company, Kavaklıdere became one of the commercial places of Ankara with the new buildings, passages, small and large hotels. Today there is the Sheraton Hotel and Convention Center and the Karum Business Center and Shopping Mall in the area of the Kavaklıdere Wine Factory and vineyards, and there is the Hilton-Sa Hotel on the land that was

On the corner of the street leading to the Sheraton, there used to be a wine factory. Those days, I was employed in ADMMA.⁴² Our dean, Prof. Dr. Orhan Alsaç, may he rest in peace, was then the president of the Higher Council of Monuments. One day, I heard that they had preserved this place. I explained him that they would not be able to preserve the place, because the owners of places that are worth millions of dollars would always find a way out. I said: “Please allow for an acceptable amount to be built on and add the rest to green areas”. My vision was found acceptable. I then said, “Listen Professor, in the future, all very dense buildings are going to be located here”. Here, Sheraton, Hilton and Karum have been built. (A. A. Aydınöz)

In the 1950s, although *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* was not the only actor in the formation of the district, it created a genuine atmosphere both in its spatial quality with vineyards and gardens and by affecting the social life in Kavaklıdere, as understood from the fact that the interviewees remember and describe the factory and the vineyards with a great aspiration.

On the other hand, in order to describe the characteristics of the housing in Kavaklıdere during the 1950s, an example of civil architecture could be mentioned. The most significant of the residential architecture of the period seems to be the well-known house called ***Cenap And Evi (House)***, designed by Emin Halid Onat in 1952.

sold by the Seveda-Cenap And family.⁴¹ The Kavaklıdere Wines also supports fine arts; especially the foundation which was established by Seveda and Cenap And with the name of Seveda Cenap And Music Foundation is active in this field. It assists the development of the music culture in the country, organizes projects in order to provide new concert halls and cultural centers in Ankara, moreover it helps the International Ankara Music Festival which had become the capital’s main art activity as it is organized continuously (Kavaklıdere Şarapları Hakkında, 2008).

⁴² ADMMA (*Ankara Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi*), is the name of the architecture-engineering academy, which was founded in Ankara during the 1970s.

Cenap And House, which still exists today, was designed in the Second National Architectural Style (Figure 13a). It uses the characteristics of traditional Turkish houses together with some features of traditional German houses.⁴³ As composed of two storey and built by local materials and masonry construction techniques, the house is an example of Anatolian local houses with reference to especially its use of pitched roof, traditional window proportions and fringes (Figure 13b, 13c). Hence, the house has both local, nostalgic aspects and contemporary, universal features.⁴⁴

İlhami Atayolu, who lived on the avenue between 1934 and 1950, remembers the first years of the Cenap And House; he claims that its garden was bigger than today's, as it had a small wood and the garden of the house included one part of the Kavaklı Creek:

This is a private estate built by Cenap Bey, the owner of the Kavaklıdere Wines, in a European manner. It was a modern mansion house with an entrance gate on the Atatürk Boulevard, whose garden ended at the Özdemir Street, including part of the stream; it even had a grove with a small zoo.⁴⁵

In a sense, *Cenap And Evi* has been one of the characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue since it was built. Besides its architectural details, it received attention being in harmony with its environment. Even today, it works as a symbol of the Tunalı Hilmi Avenue and helps people imagine and understand how the story of the avenue began. For instance, Nuray Bayraktar, architect and academician, mentions that the beauty of the Kuğulu Park, *Cenap And Evi*, the

⁴³ Ankara 1910-2003 (2003:53)

⁴⁴ "... the 1940's, with the effect of 'looking for the traditional', ... are a term for searching traditional references for Onat. ... Onat expanded his observation with a rationalist view from big cities to villages to find the principles of the local. In 1953-1961 period Onat's architecture is characterized by a turn towards the 'roots'." (Özlüer, 2006)

⁴⁵ This explanation is obtained from the interview with İlhami Atayolu which was conducted by the head of the *Kavaklıderem Derneği* (Association) in 2009. (18.06.2009)

streets there, their utilizations, and the structure of the house on the street are very exciting to observe as an architect.

Cenap And Evi is a registered building. Besides its architectural value, it represents the early Republican period, presenting a memory value in its representation of the recent past. Today it is used by the Cenap Music Center.⁴⁶

As the local inhabitants remember,

The junction was located at the corner of from the And House, from where our Arjantin Street extended. The Atatürk Boulevard and the Cinnah Street used to be on the same axis. Coming and going were not easy for those who did not have their own vehicles, even shared taxis of station wagons used to be on service along those routes. ... Shows used to be organized in different parks. The Municipality Band used to give classical music concerts. In my opinion, Vedat Dalokay, may he rest in peace, was a civilized, modern person. He gave importance to such events. I believe that the Sevda Cenap And Foundation organized similar events too. (A. A. Aydınöz)

Although they do not exist today and they are not important as much as *Cenap And Evi*, there were some houses on the avenue, in the early 1950s, which were mentioned a few times by the interviewees such as the photographer *Zafer Bey'in Evi* (Mr. Zafer's House). The house was close to the And House, on the site where the Ceviz Café exists today, and it had a very big garden, which was bounded by the Atatürk Boulevard. Another house to be mentioned is the one remembered by İsa Çapanoğlu, which was at the intersection of the Tunalı Hilmi and the Bilir Street - where the Rodi shop exists today. It is said that the house was used as *Amerikan Narkotik Bürosu* (American Narcotics Bureau) in 1954. (Figure 14)

⁴⁶ The information about *Cenap And Evi* is obtained from; Özlüer, 2006 and Mimarlık Müzesi, 2010.

A street can affect the formation process of other streets, because of not only functional purposes they have but also they “bring people together, help build community and cause people act and interact. (...) Streets encourage socialization and participation of people in community. They serve locations of public expression” (Jacobs, 2006: 389). In that sense, *Atatürk Bulvarı (Boulevard)* can be considered as one of the main streets, which have an effect on the development of the Tunalı Hilmi Avenue as well as the city itself (Figure 15a). The boulevard as a public place played a significant role in physical and social formation of the Tunalı Hilmi Avenue. Since the early years of the Republic, in physical terms, the boulevard carried the most of the public activities of the city center to the avenue due to its location and functions of the buildings on the boulevard, and in social terms, it conveyed the changing daily life practices of people. New public places on the boulevard, particularly between Sıhhiye and Kızılay, offered new daily life routines involving different activities such as cultural (i.e. cinema halls), commercial (i.e. restaurants, patisseries), and leisure (i.e. open public places such as Kızılay square or parks).

In the development process of Ankara, the boulevard is the main spine of the city. Informally, the boulevard’s first formation is observed in the *Ankara Şehremaneti* (Ankara Municipality Map) of 1924 (Keskinok, 2009: 40). Later, the city was formed around the “spine” of *Atatürk Bulvarı* that runs from Ulus towards the *Çankaya Köşkü* (President’s Residence) (Dinçer, 2009: 25). Ankara conserved its axis, which was designed in early Republican years and, within this framework, *Atatürk Bulvarı* and its surrounding always served as a reference area for the development of the city and it also composed the main public site of Ankara (Korkmaz, 2007: 5).

It is a historical road, witnessing the history of the establishment process and the development of the Republic. The boulevard had a rural character in the 1920’s. Mustafa Kemal Atatürk used this route to reach the parliament building

from his house, a vineyard house at the Çankaya hill. A country road, which connected Mustafa Kemal's house in Çankaya to the Turkish Grand National Assembly, was converted into the boulevard of Ankara in the later plans of the city (Keskinok, 2009: 37-38).⁴⁷

The boulevard is a road that almost divides Ankara into two, down the center, which starts at the Ulus Square and terminates at the President's Palace in Çankaya, passing through Opera, Sıhhiye, Kızılay, Kavaklıdere, and Kuğulu Park. However, the name Atatürk Boulevard generally describes the part between Ulus - Kızılay and Kavaklıdere (Dinçer, 2009: 24-25). Going past the Ministries, the National Assembly and the embassies, extending towards Çankaya, the boulevard was designed and put into service as a meeting (especially between Bakanlıklar and Sıhhiye), gathering and sharing place, with a large road and wide pavements with trees planted on either side (Figure 15b).

After the Independence War, all new values of the modern Republic were acted and created along the Atatürk Boulevard. People accepts it as the symbolic route towards independence, as the symbolic place of national memory on which the revolutionary gains of the nation after the War of Independence were etched on. (Erkan, 2009: 7, 8) As stated by an inhabitant of the Kavaklıdere district,

The Atatürk Boulevard, connecting Kızılay to Çankaya, is an undeclared preservation area. Atatürk passed through that road, İnönü passed, all politicians in the Republic's history passed, diplomats passed, and foreign presidents passed... In short, a history has passed through it. The embassies are lined up on one side, the Kuğulu Park and the greens on the other. On that boulevard lie the story and the memories of Ankara. (S. Serinokun)

⁴⁷ For detailed information about development of the boulevard, see Sahil (1986), Kesim, (2009) and Akyürek (2000).

It can be considered that *Atatürk Bulvarı* carries an ideological meaning. As Çelik, Favro and Ingersoll (1994: 4) describe, “the ideological message of (...) streets was forged in their form and emphasized in the subtexts of their architectural details. Its aim was to communicate the ability of a regime to provide and control”. It is exemplary of this as it represents the new Republic (Figure 15c).

Atatürk Bulvarı constitutes the spine of the capital city of Ankara. It is the modern appearance of the new spatial configuration and the new social life. It has a powerful symbolic value for the Republic of Turkey. As well as its symbolic meaning, the Boulevard has also practically affected the daily life (ordinary life) of Ankara. For instance, Nurettin Erbir, who has been living in Tunalı Hilmi Avenue since 1952, tells how they used to enjoy by using the Atatürk Boulevard in the second half of the 1940s:

In 1946, there was the Agriculture Institute in Ankara. The same year it became a university. It became the Faculty of Agriculture. On January 2nd, a group of 50 - 60 people from the Faculty of Agriculture, under the leadership of Bahtiye Musarlıoğlu, the first tennis champion in Turkey, we skied from the hills of Dikmen, behind which Oran is today, to the Faculty of Agriculture, in Dışkapı. Since the Faculty of Agriculture was founded by the Germans, there were all kinds of sports gears. We obtained our gears from there. Since there used to be hardly any vehicle traffic on the Atatürk Boulevard, on a Sunday, we managed to reach the Faculty without facing any difficulties. (N.Erbir)

Ali Eker, who is a linguist and has been living in *Boğaz Sokak* (Street) since 1958, relates the meaning of the Boulevard with going out with his father to the post office and enjoying the gardens of the embassies. Thus, his experience

exemplifies how the boulevard takes a significant place in people's memories because place assembles the activity in the memory and vice versa:

Going down from the *Atatürk Bulvarı*, there were embassies on either sides, as there are today. Having reached the *Kavaklıdere Kavşağı* (Junction), coming down from the *Cinnah Caddesi* (Street), which was then called Dr Vali Reşit Galip Street, there used to be a post office in the middle of a piece of land on the right hand side. Since Kavaklıdere flowed right underneath it, the entrance floor of the post office used to be always wet.⁴⁸ (A. Eker)

Atatürk Bulvarı, as a public place, plays a dominant role in the memories of the interviewees. For instance, they used cafes, cinemas mostly along the part of the boulevard in Kızılay. At the same time these cafes and cinemas along the boulevard were all parts of a conscious modernization policy. In a sense, the boulevard exemplifies the use of the outdoor space for recreational activities of a modern way of life: (Figure 15d).

For example, the *Atatürk Bulvarı* is a place, which we all remember very clearly. When we were university students, strolling along the *Atatürk Bulvarı* was a privilege. On Saturdays, we used to get dressed in our smartest outfits and strolled along Kızılay, in other words, the Boulevard. A few two or three story houses with gardens, which had survived the typical periodic constructions in Ankara, were converted into pastry shops. They looked very elegant. I can even say, they had left some images with us similar to the cafes in Paris. Of course, in time, our walking paths used to reach higher points. In reality, we used to return from the front of the parliament building. Of course, the

⁴⁸ Ali Eker adds: "Kızılay'a doğru indiğimizde yüksek binalar yerine bahçe içinde Alman mimarisi hakim olan küçük şato kılıklı evler vardı, bu binalardan birisi halen Celal Bayar Müzesi olarak restore edildi, yerinde duruyor. Söz konusu binaların alt katlarında küçük kafeler ve restoranlar vardı".

vehicle traffic was not so heavy then. There used to be very wide sidewalks on either side, which are now ruined by subways and over passes. It was the same on the other side. Vedat Dalokay got them wider. Those days were far more romantic. (İ.Çapanoğlu)

The transformation brought about the Republican regime did not come into being only as administrative, but it was also the change in everyday life in terms of social activities. Sunan Serinokun, who is an architect and was born in 1945 and Nurettin Erbir, who is a forest engineer and was born in 1927, recognize the boulevard with its cafes, cinemas and social activities, which means as a physical environment that created a social context to be lived and remembered:

There used to be *Meram Pastanesi* and *Sergen Pastanesi* (Pastry Shop) on the boulevard. Additionally, there was a café and pastry shop run by a Madam. In fact, there used to be many pastry shops on the Boulevard and people used to go to those places. Also, next to the Ulus Sineması (Cinema), there was the *Penguen Pastanesi* (Pastry Shop), which in my opinion was the best. I can never forget the taste of the cookies, which I had there. *Goralı* (sandwich shop) was also on the boulevard; I mean there used to be always something that you could have nibbled on. Further more, on the boulevard, there was such big horse chestnut trees that it was something special to walk under their shadows in the spring - there is none left now. (S. Serinokun)

Jansen had planned Ankara for a population of 300.000. This was done so, since he did not know about migration from the villages to provinces, as in our case. Those days, in the middle of the *Atatürk Bulvarı*, there used to be an open *allée* of 20 meters wide. Think of the *Champs Elysées*. The boulevard was narrowed and was ruined with subways. This is a great architectural crime. Maple trees (*Acer negundo*), ashes (*Fraxinus excelsior*), acers (*Acer platanoides*) and

finally black pine trees (*Pinus nigra*)... Very rarely, there were a few cedar trees (*Cedrus libani*), here and there. Those days we did not know about taking care of cedars. As we got to know, their usage naturally increased. It looked like a mixed forest with tree leaves and spikes.⁴⁹ (N. Erbir)

Thus, *Atatürk Bulvarı*, as the physical realm of everyday public practice, had been the connective tissue, which united daily lives together. Therefore, the boulevard created the harmony among the needs, the activities and the goods it offered in those years. The boulevard can be considered as a social product, which was created out of the demands of everyday practices. The patterns of daily life (ordinary life) could be understood from how people used this public place. For instance, Dinçer remembers “the evening walks along the boulevard”. As it can be understood from the name of the activity, it was an daily activity along the boulevard. It proves how the physical environment was used by everyone in those years. Until the 1970s, *Atatürk Bulvarı* was a public place for leisure activities after the work (Dinçer, 2009: 32), generating the public character of the place.⁵⁰ Although these activities mostly took place in

⁴⁹ “O zamanlar Orman Genel Müdürlüğü vardı, Orman Bakanlığı ilk 1969’da kuruldu, onların yardımıyla o ağaçlandırmalar yapıldı. Çünkü ne özel teşebbüs var ne de başka bir fidanlık var. 1946’dan sonra yapılan reformla Türkiye’deki bütün ağaçlandırmalar Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.” (N. Erbir)

⁵⁰ “Starting with 1920, 1924-25 Plan of Lörcher, 1927 Plan of Jansen, and 1957 Plan of Uybadin-Yücel were the plans according to which the Atatürk Boulevard developed spatially. Although these initial plans of Ankara had a spatial quality in terms of communication, it is observed that the interaction boundaries of the boulevard decreased in time. After these three periods, the Atatürk Boulevard faced with discrete interventions. These periods are 1957-1968 as the housing act period, 1968-1977 Dalokay’s interventions, 1977-1994 Subway interventions and finally 1994-2009 I□. Melih Gökçek’s underground passages period. The *Büyük Sinema* (Cinema) was completed in 1949. The *Büyük Tiyatro* was an important place for theatre and opera shows. Özen, Meram, Sergen, Penguen café’s were important places for leisure activities. Moreover, Piknik was a kind of first fast-food restaurant in Turkey. It is remembered with its delicious sandwiches, foods, beers and quality of service. ... These facilities created a ritual of random activity namely *night walk* which was undertaken by people who dressed well, who also frequented the tea parties in the *Yenis□ehir* houses. However, the core of the city is Ulus, and the interventions reached beyond the Kızılay. The years between 1957-1968 could be the second era for the Atatürk Boulevard. The increasing pressure in the hearth of the city tried to be decreased with the transportation-oriented plans of Nihat Yücel and Ras□it Uybadin. ... The aim was to increase the technical infrastructure (roads, avenues, highways) of the city. ... Between the years 1968-1977, the Kızılay square gained its importance. Investments in

Kızılay and also in decades earlier than the focus of analysis in this study, the case of *Atatürk Bulvarı* can be considered as an important comparative and complementary example for understanding the formation of the close environment of the Tunalı Hilmi Avenue (Figure 15e, 15f).⁵¹

By the 1950s, starting from Ulus, towards Kızılay and Bakanlıklar, all institutions on and around the boulevard had completed their establishments (Dinçer, 2009: 27). As a conclusion, *Atatürk Bulvarı* served physically and socially as an important backbone that kept the pieces of a fast growing city together (Keskinok, 2009: 57). As it can be inferred from the interviews, it served not only the ceremonial features but was also used as an outdoor public place by all groups.

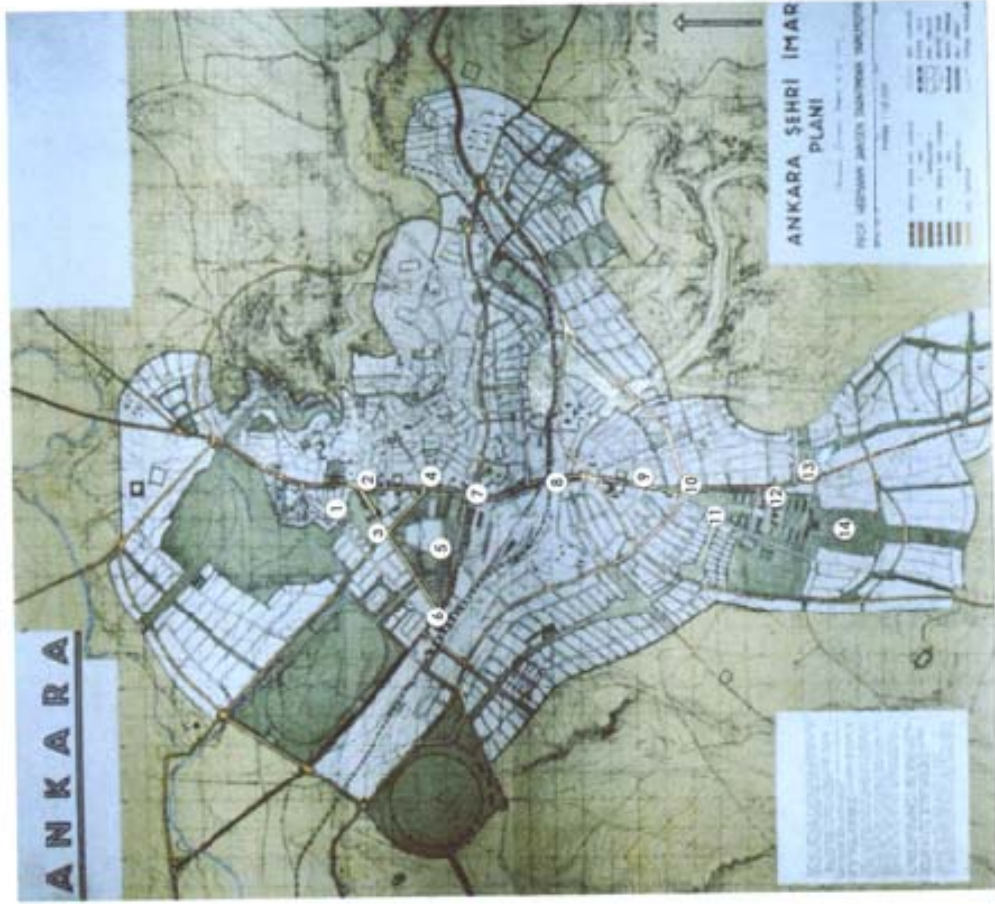
To sum up, *Atatürk Bulvarı*, *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* and, in a sense, *Cenap And Evi* are all exemplary constructions of the young modern Republic's development with a new identity. In the 1950s, *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* on the south edge and *Atatürk Bulvarı* on the west edge of the Tunalı Hilmi Avenue played vital roles in the transformation of the Kavaklıdere District. When *Atatürk Bulvarı* was first constructed, Ulus was the place for public activities. Later, Kızılay became the favorite center of the city. The Tunalı Hilmi Avenue was not so far away from the planned city center –Kızılay- and the ministries and the embassies were located along the Atatürk Boulevard that also affected the transformation of the Kavaklıdere district. These in time were resulted in the shift of the center of daily activities from the boulevard to the

transportation increasingly continued....Between the years 1977-1994, the Atatürk Boulevard lost its ceremonial character. ... After 1994, the longest mayor of Ankara, I¹. Melih Gökçek, gave the highest importance to transportation investments.” For further information about the Atatürk Boulevard, see; Kesim, 2009.

⁵¹ There are also other parks, gardens, and recreational facilities on the Atatürk Boulevard. “Another important structure that is significant for the boulevard's development is its greenery structure. Millet Bahçeleri (National Gardens) were used for controlling the social relations and made them into continuous social relations, as influenced from the French Public Gardens. (Memlük, 2009: 73) The national garden includes theatres, social clubs, sport facilities and many different recreational activities. A few of them could be observed on the Plan of Jansen. These gardens and, others like the Gençlik Parkı, Güvenpark, Kuguulu Park have the same purposes. These are the social generators for the young republic.” (Kesim, 2009)

Tunalı Hilmi Avenue and its environs.

City is *ad hominem*, in other words, city is a place for humans. Thus, people establish bonds to the place; such as stories that interviewees told about Ankara, Kavaklıdere and the Tunalı Hilmi Avenue during the study. These bonds can be summarized as mostly the results of residential activities and, in a sense, sometimes, social activities in the 1950s.

Jansen Planı (1932) [Çağatay Keskinkok belgeleri]

1. TBMM 1. Binası
2. Hasmiyet-i Milliye Meydanı
3. TBMM 2. Binası
4. Hergelen (İttaiye) Meydanı
5. Gençlik Parkı
6. Gar
7. Opera Meydanı
8. Sıhhiye (Lozan) Meydanı
9. Zorlu Meydanı
10. Kızılay Meydanı
11. Havuzbaşı Güvenparkı
12. Devlet Mahallesi
13. İnönü Meydanı
14. TBMM 3. Binası

Figure 3. Jansen Plan
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009

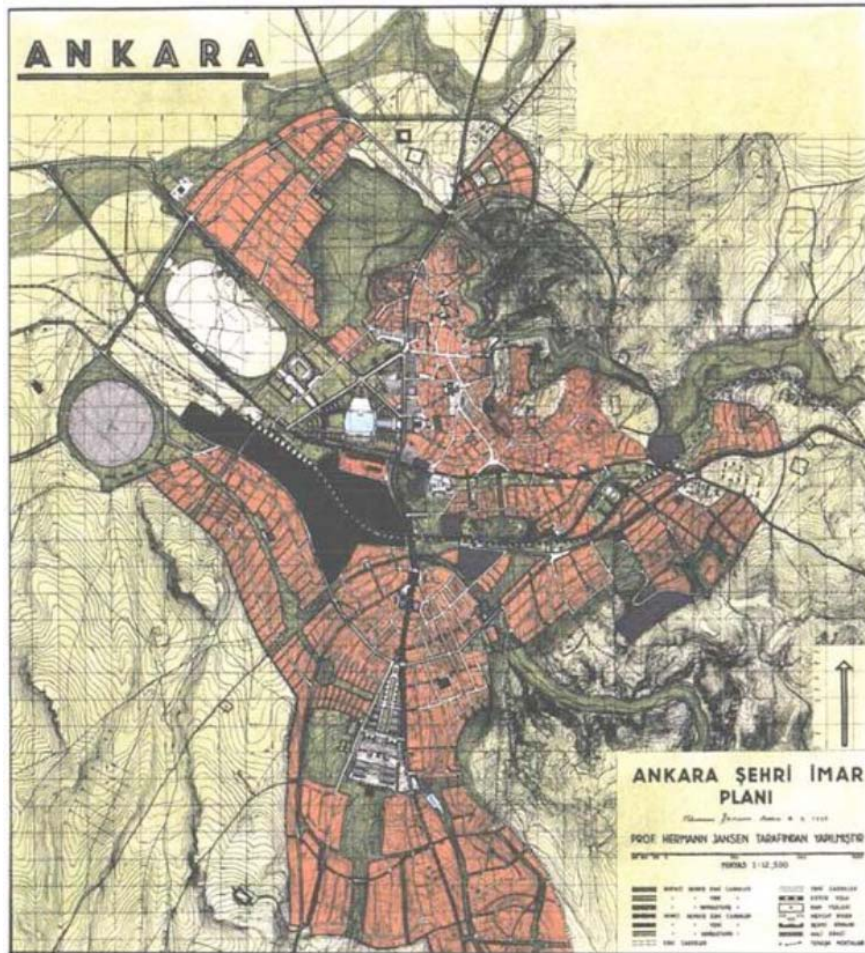

Figure 4a. Jansen Plan
Source: Günay, 2005: 73

Source: Günay, 2005: 73

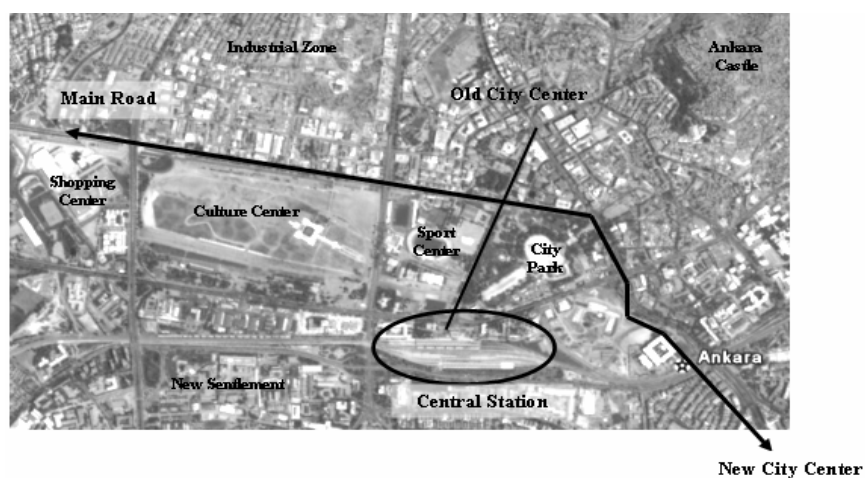

Figure 4b. The general principles in Lörcher's Plan which were applied in Jansen Plan

Source: www.acikarsiv.gazi.edu.tr, retrieved in 2008

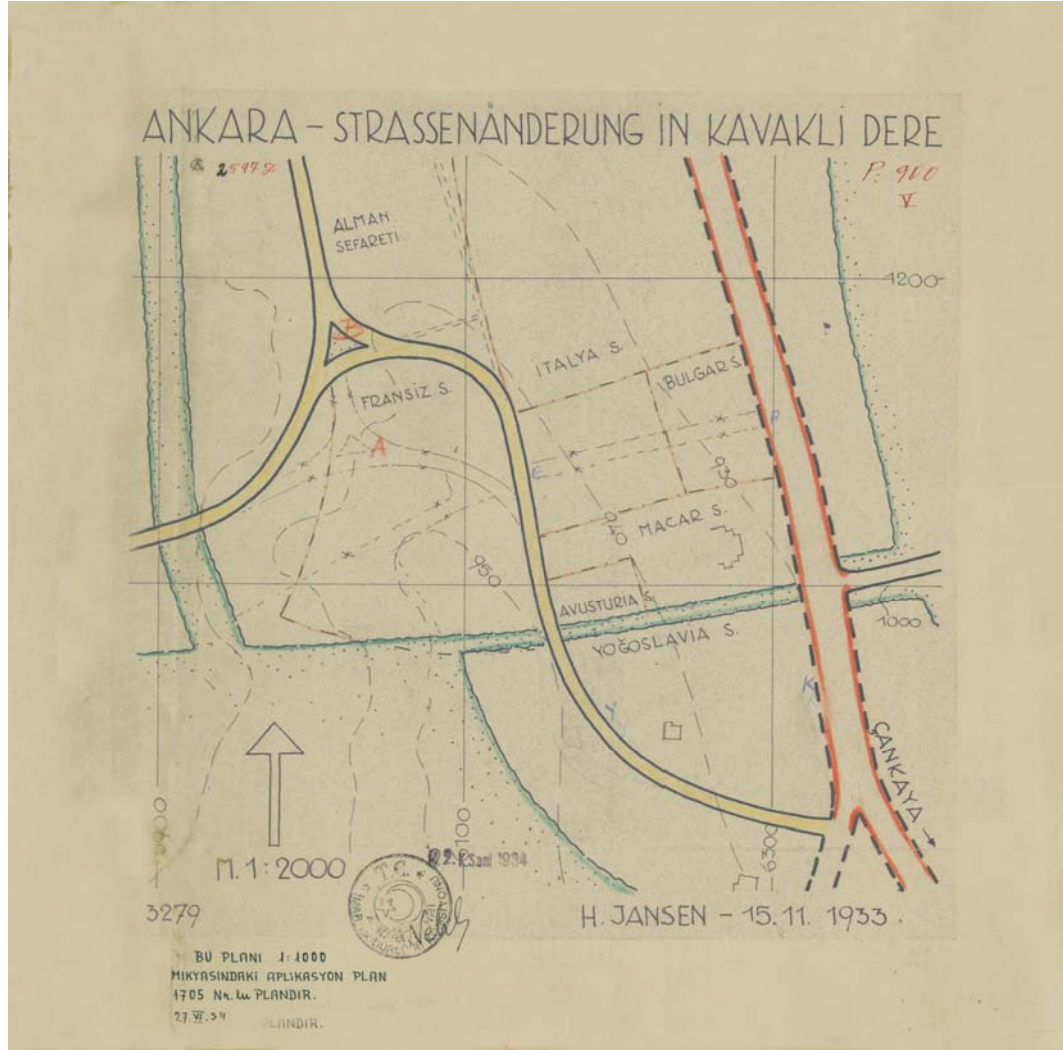

Figure 5a. Jansen's proposal for Kavaklıdere
Source: METU- Faculty of Architecture Archive

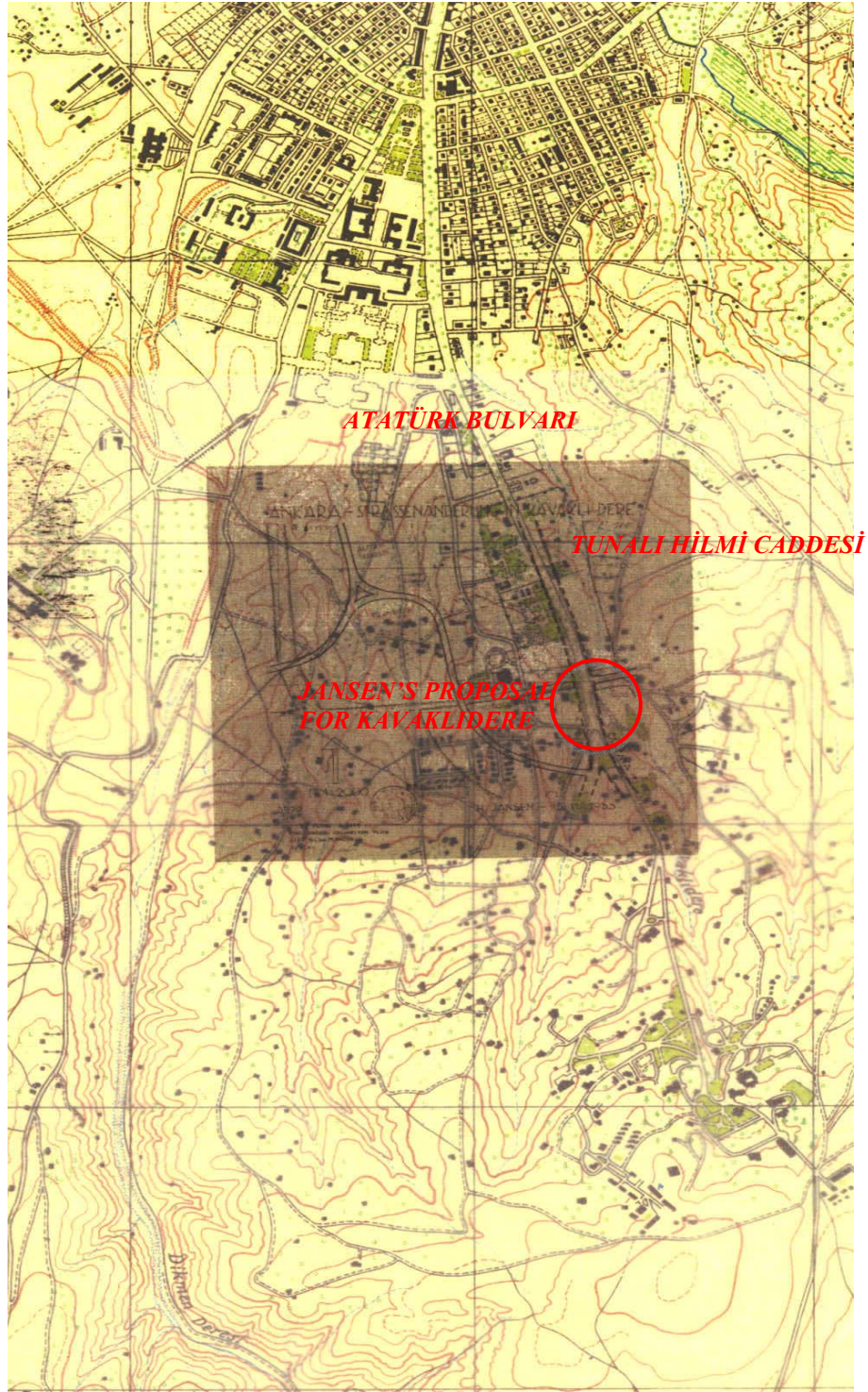

Figure 5b. Author's juxtaposition of Jansen's proposal for Kavaklıdere on the plan of the 1960s
Source: the base plan showing the 1960s of Ankara is from İnönü Encyclopedia

Figure 6. 1930s Map of Ankara

Source: *Ankara Tapu Kadastro Arşivi*-Land Registry Office Archive

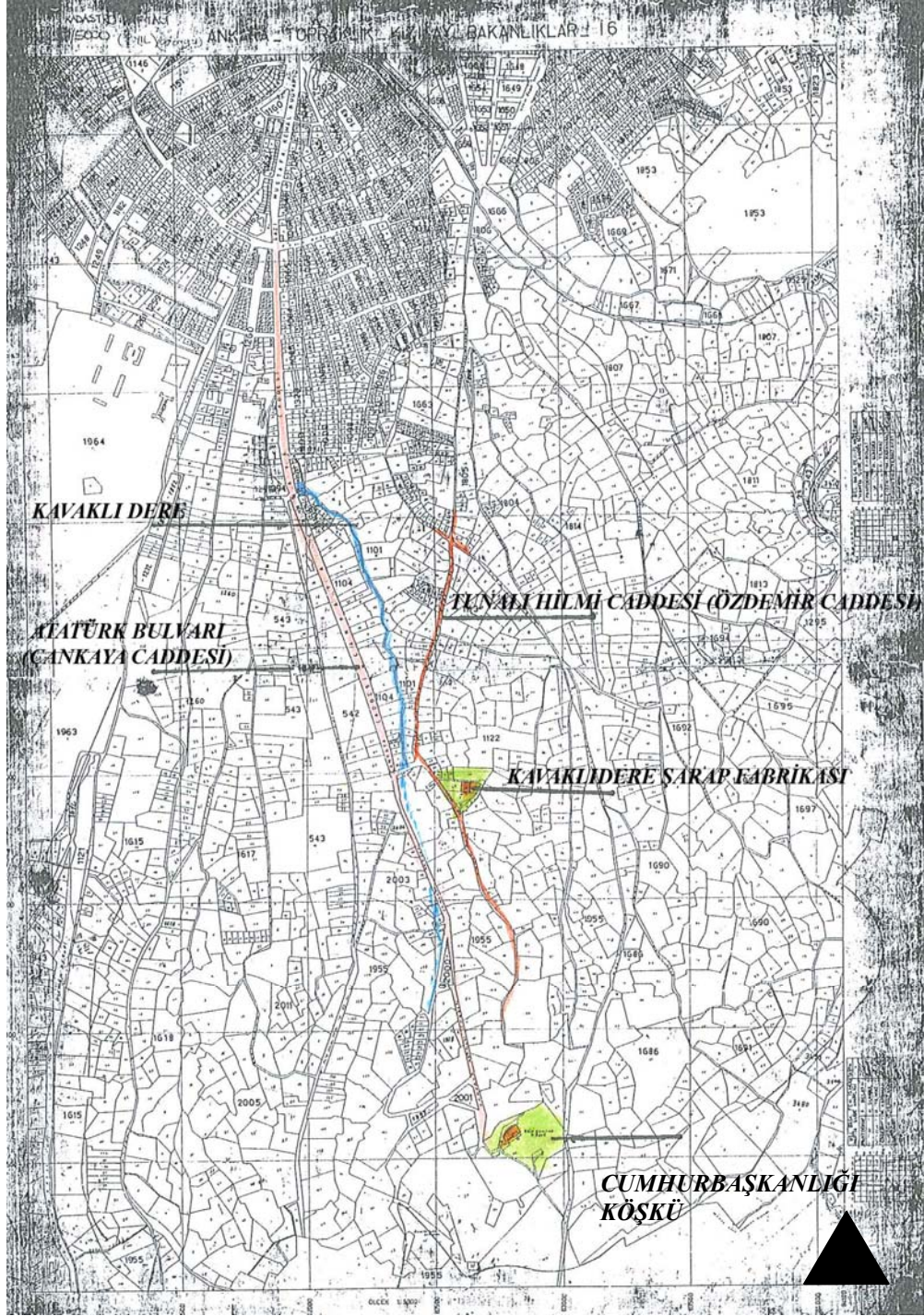

Figure 7a. 1930s Map of Ankara, main nodes marked by the author
Source: *Ankara Tapu Kadastro Arşivi*-Land Registry Office Archive

Figure 7b. View from the 1930s Tunalı Hilmi Avenue
Source: İlhami Atayolu's photograph

Figure 7c. View from 1940s of the Kavaklıdere-today's Poland Embassy
Source: Füsün Eker's photo

Figure 8a. *Çankaya Köşkü* (President's Palace)
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 214

Figure 8b *Çankaya Köşkü*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 215

Figure 9a. Semahat Bolevin with her friends near *Kavaklıdere İlköğretim Okulu* (Primary School)

Source: Semahat Bolevin Archive, 2008

Figure 9b. Semahat Bolevin's house in Büklüm Street-close to the *Kavaklıdere İlköğretim Okulu*

Source: Semahat Bolevin Archive, 2008

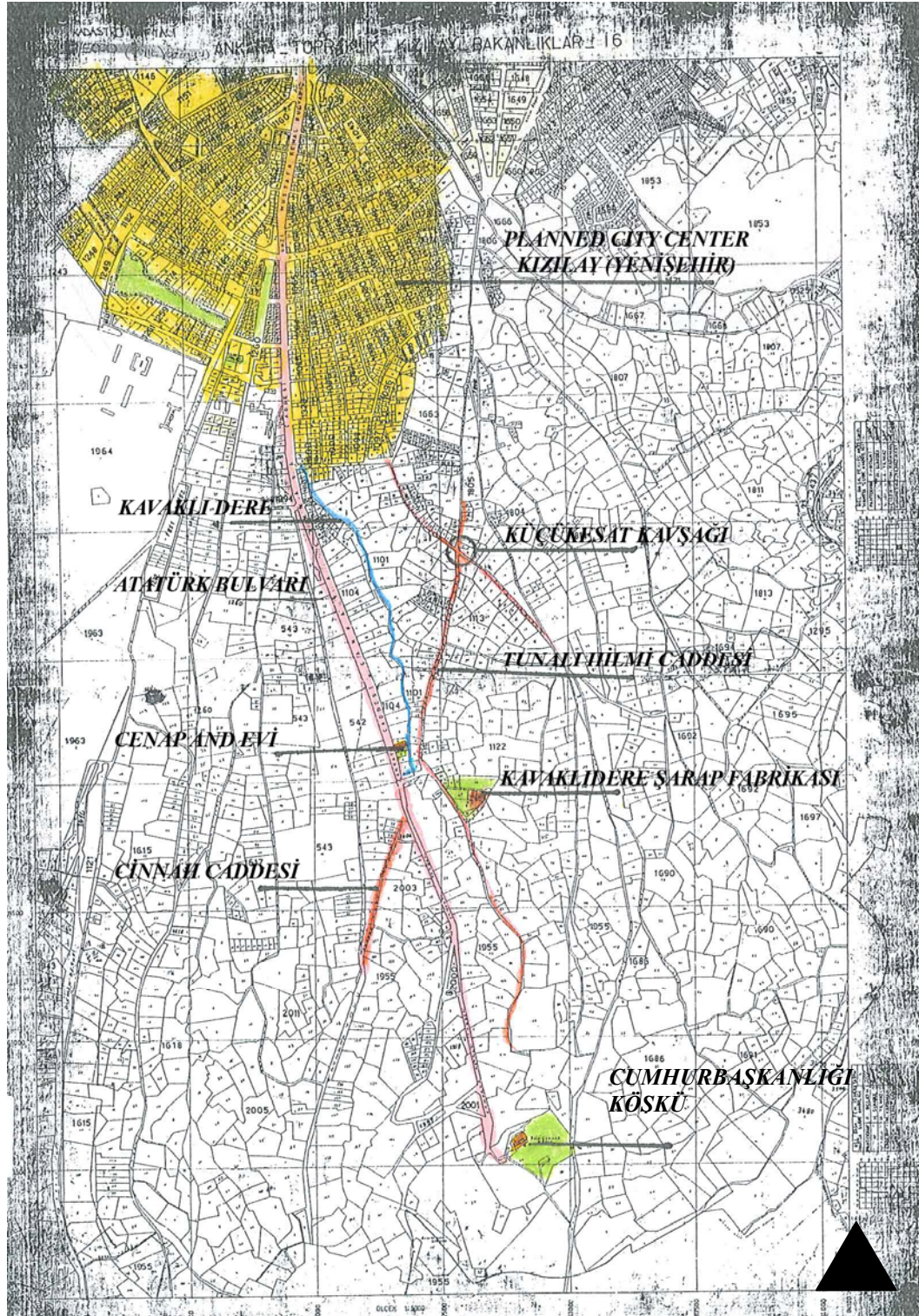

Figure 11. 1930s Map of Ankara, main nodes marked by the author
Source: *Ankara Tapu Kadastro Arşivi*-Land Registry Office Archive

Figure 12a. The entrance of vineyards of *Kavaklıdere Şarap Fabrikası*
Source: <http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx>, retrieved in 2009

Figure 12b. The vineyards of *Kavaklıdere Şarap Fabrikası*
Source: <http://www.kavaklidere.com/Tarihce.aspx>, retrieved in 2009

Figure 12c. The vintagers in *Kavaklıdere Şarap Fabrikası*
Source: <http://www.kavakludere.com/Tarihce.aspx>, retrieved in 2009

Figure 12d. Interior view, *Kavaklıdere Şarap Fabrikası*
Source: <http://www.kavakludere.com/Tarihce.aspx>, retrieved in 2009

Figure 13a. Exterior view, *And Evi*
Source: <http://arkiv.arkitera.com/p6217-cenap-and-evi.html>,
retrieved in 2008

Figure 13b. Entrance, *And Evi*
Source: Mimarlık Müzesi, 2010

Figure 13c. Interior view, *And Evi*
Source: Mimarlık Müzesi, 2010

Figure 14. Building from the 1950s-*Amerikan Narkotik Bürosu* (American
Narcotics Bureau)
Source: Author's archive, 2009

Figure 15a. *Atatürk Bulvarı* (earlier *Çankaya Caddesi*)
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 187

Figure 15b. *Atatürk Bulvarı*- view looking from the *Kızılay Genel Müdürlük Binası* (Head Office Building) through *Ulus*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 184

Figure 15c. *Güven Park* and *Kızılay Meydanı* (Square) on *Atatürk Bulvarı*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 199

Figure 15d. Strolling on *Atatürk Bulvarı* from *Bakanlıklar* to *Kavaklıdere*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 209

Figure 15e. *Kızılay Meydanı on Atatürk Bulvarı*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009: 186

Figure 15f. View from Atatürk Bulvarı through the Kavaklıdere
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009:196

CHAPTER 4

THE FORMATION OF THE TUNALI HİLMİ AVENUE DURING THE LATE 1950s - 1980s PERIOD

The aim of this chapter is to examine the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place from the late 1950s until the late 1980s. As such, contemporary architectural and planning developments in Turkey and in Ankara, and the daily experiences of the inhabitants/users of the Kavaklıdere district will form the basis of analysis, while the country's social, economic, cultural and political conditions will provide the framework of the discussion to evaluate the contemporary (trans)formation of the Avenue.

In the first part of Chapter Four, the driving forces behind contemporary transformation of the Tunalı Hilmi Avenue from a residential area into an urban sub-center will be discussed. After examining the general developments in the area in relation to the architectural and planning developments in Turkey and especially in Ankara, a detailed investigation is done to evaluate the changes in the Tunalı Hilmi Avenue. The differentiation in building types parallel to the new functional needs is presented as the signs of socio-economic changes and *vice versa*. The relation between architectural ideologies/trends and social improvements is discussed.

The second part of the chapter concentrates on the residential, cultural, recreational and commercial functions of the Avenue as the socio-spatial characteristics of an urban sub-center. While doing this analysis, besides written and visual sources, oral survey results are valuable in discussing the concepts introduced in Chapter Two, such as the daily/ordinary life of people, because only through the experiences of people it will be possible to understand the overall picture of the formation of a public place.

In the last part of the chapter, a socio-spatial analysis will be made so as to conclude the discussion, because it is valuable for this study to understand the direct relation between experiences of people (occurrences of daily life) and formation of a public place. By doing this, we can create a ground to discuss the sub-center character of the Avenue. In other words, the functions of the Avenue can be evaluated in relation to spatial characteristics of and everyday experiences at the Tunalı Hilmi Avenue.

4.1. Planning and Architecture in the Developing Ankara

The Late 1950s

In Turkey, the period following the 1950s was composed of variety, pluralism and contradiction. Throughout the period to be analyzed in this part of the study from the late 1950s until the late 1980s, social relationships changed, in other words life style of people altered, as a result of urbanization and produced characteristic spatial structures both in architectural and urban levels in Turkey as in other parts of the world. As discussed in Chapter Two, in Turkey, migration from rural to urban areas was the main driving force behind the rapid urban population growth, particularly in major metropolitan cities. Ankara, as one of these metropolitan cities, also being the capital city, experienced major social and spatial transformations in the urbanization process (Figure 16). The Tunalı Hilmi Avenue was affected by this process, in a sense that the center of the city-Kızılay and the planned areas of the city were saturated and new public places and residential places were needed. The Tunalı Hilmi Avenue and its environment (i.e. Kavaklıdere district) started to develop as a result of the shift of activities from the planned parts of the city to the unplanned ones.

Urbanization is not an autonomous process, and has to be viewed under the light of political and economic changes (Giddens 1997: 43). In the context of the analysis in this study, the specific modernization experience of Turkey as

resulted in industrialization of the period, as well as with reference to the changing life styles of different group of the society, provides the basis of explanation. The period from the 1950s on can be described with regard to styles, movements, schools, architects and discourses of different authors, Nonetheless, such descriptions are beyond the objectives of the study, which aims only to trace the development of contemporary architecture and planning in Turkey, particularly in Ankara, in order to evaluate the formation of the Tunalı Hilmi Avenue within its economic, political, cultural and socio-spatial context.

The 1950s is a period when foreign credits were needed for the improvement of Turkey. Having taken foreign credit as initiated by the Marshall Plan in 1947, Turkey chose to invest into small incompetent industries rather than into heavy industries; and used the credit mostly for agricultural machinery. Marshall Aid from the late 1940s onwards, Turkey's participation in the Korean War in 1951, and its becoming a member of NATO in 1953, resulted in the deeper integration of the country into the international economic system (Tapan, 2005: 112). Indeed, associations between architecture and political discourse had been prevalent from the beginning of the 20th century; and political expressions had usually been related with architectural production (Ahmad, 1993: 112). Hence, the 1950s brought only a partial change in ideological negotiations.

Transformations in economy caused the need for new building types as well as transportation systems. Instead of making investment on railroads, the government preferred to invest on highways and urban routes. Moreover, as an outcome of the change in economic progress, the period witnessed the introduction of new finishing materials. Expensive residential units became the symbol of status and an area of real estate investment.⁵² Kavaklıdere is one of the areas, which had the potential of being an investment area. In the first half

⁵² For further information about the developments in architecture in the Republican Period, see Sey (1998) and Batur (2005).

of the 1950s, Kavaklıdere was a calm place where a few number of private houses and a few number of the embassies existed. Nevertheless, in the second half of the 1950s, the Uybadin-Yücel Plan of 1957 played an important role also in the (trans)formation and development of Kavaklıdere since housing in the area started and developed after the guidelines of this plan (Figure 17a). Besides, in the late 1950s, the construction of the embassies in the district was completed, and the housing in the area increased in number, though in a scattered way.

The existence of embassies along the neighboring the Atatürk Boulevard played a significant role in the development of the Kavaklıdere District. They affected the increase in the number of foreigners living in the district, providing the increase in the number of new type of apartment blocks that they preferred on and close to the Tunalı Hilmi Avenue. The fact that foreigners, especially Americans, chose to live in the district also affected the formation of the Avenue as an urban sub-center, affecting daily life styles experienced there.

Hence, “western” life style⁵³ of foreign inhabitants of the district could form the modern daily experiences there as this was in fact in tune with that of the local inhabitants of the district. The general profile of the inhabitants in the Kavaklıdere District began to be formed of middle and upper-income groups from the late 1950s onwards that chose to live in this newly developing part of the city, away from the populated earlier centers, in the new apartment blocks constructed for, for example, high bureaucrats such as parliamentary or university members.⁵⁴

Close relations with the West also brought about the application of new construction techniques and architectural styles. Ottoman and Anatolian models had an impact on the stylistic choices of the earlier decade, as resulted

⁵³ This discussion will be developed in 4.2. and 4.3.

⁵⁴ These apartment blocks will be examined in detail in 4.2.1.

in the so-called Second National Movement. In the 1950s, on the other hand, ideas of the contemporary International Style became visible, which could be defined as simple and rational with the use of rectangles, squares and grid systems on facades as well as in plan solutions. İstanbul Hilton Hotel and İstanbul City Hall (*Belediye Sarayı*) are the examples of this era (Tapan, 2005: 113). Defined as the “rational-international” architecture by Kortan (1971), this approach was mainly inspired by the contemporary works of Le Corbusier, Walter Gropius and other modernist architects. Besides, Scharoun’s, Aalto’s and Wright’s schools were also influential.⁵⁵ For example, Kortan (1971) states that the Grand Ankara Hotel is one of the examples of “Wright School” in Ankara-Kavaklıdere.

Examples of an organic architecture also came into being towards the end of the decade, as a result of the inspiration taken from Rolf Gutbord’s lectures, firstly in İstanbul then in Ankara. It is believed that Gutbord brought Turkey unique, surprising design principles, different from the rational international attitude, as exemplified in İstanbul Sheraton Hotel (Tapan, 2005: 117).

In the late 1950s, the Uybadin-Yücel Plan was pursued by the preparation of new partial plans (Figure 17b). The difference of this plan lies in the essence of offering not only a homogenous pattern but also a high-density development (Ankara Dergisi, 1992).⁵⁶ It was believed that these two approaches could only solve the rapid population growth of the city, which was considered as the basic reason of urban problems.

⁵⁵ For more architectural examples of the period, see Vanlı (2006).

⁵⁶ For detailed information about the Uybadin-Yücel Plan, see Albayrak (2000) and Cengizkan (2002; 2005).

The 1960s

In the 1960s, changes that had already begun in the 1950s continued to have an impact on the constitution of the city. The processes of squatter settlements and build-and-sell application sustained at increasing rates and shaped the environment. Moreover, industrial buildings began to comprise an important area in the city, in other words industrialization gained speed. These processes were the outcomes of rapid urbanization (Tekeli, 2005: 30-33). It is plausible to state that, as a result of rapid urbanization, different social forces created new living environments. It is also the case for the Kavaklıdere, particularly the Tunalı Hilmi Avenue. In a sense, the physical and social features of the avenue became unique at the time as formed by different agents. The changing atmosphere of the avenue defined a new living environment in addition to its residential characteristics with its recreational (i.e. parks) and cultural (i.e. cinema halls) places in those years.

The 1960s was a decade when different styles and various attitudes appeared at the same time. What is more, typologies, new materials, technologies, and innovations were now into the architectural program (Ahmad, 1993: 107).⁵⁷ Without doubt, in the 1960s, the image and the silhouette of Ankara were affected by these micro scale alterations, and these resulted in the modification of urban form in macro scale. The Tunalı Hilmi Avenue can be considered as a micro scale development for the city. It is one of the first developments of which induced the growing of the city to the north-Çankaya district.

Although the developments resembled each other in the two decades of the 1950s and the 1960s, the changes of the 1960s could also be understood. The important event to affect all fields of social life was the 1960 Military Intervention and the consequent 1961 Constitution, which “increased the power

⁵⁷ For further information about modernism and the improvements of architecture in Turkey, see Bozdoğan (1998) and Günay (1988).

and influence of labor unions and professional organizations” (Yücel, 2005: 126). Wider freedom of expressions generated a freer aura in social thoughts, ideologies and literature. Furthermore, closer relations with the West continued and affected life styles; people began to consume more as a result of urbanization development in socio-economic terms. (Yücel, 2005: 126).

As contemporary architectural characteristics, the use of different – and mostly imported – materials began to change the urban image. One of the characteristics of this era is the increasing use of wide glass surfaces and windows on the facades, which is clearly exemplified in the growing number of buildings in the Kavaklıdere district. Steel was very expensive in this period in Turkey; thus, reinforced concrete was used as the basic material. For instance, one of the main buildings in which reinforced concrete was efficiently used was the Emek Building in Ankara. It was Turkey’s first skyscraper, designed by Enver Tokay and İlhan Tayman in 1959 as a commercial office. Also, it was the first curtain-wall building, consisting of the office tower and shops and public amenities in lower block (Tapan, 2005: 117). Besides such office buildings, architectural works of the 1960s were mostly arranged for the social programs of the state such as hospitals, high schools and university campuses. Besides, town halls, government offices and ministry buildings were also constructed as a result of the growing bureaucracy (Yücel, 2005: 126-128).

In this decade, Kavaklıdere was among the fastest developing housing regions of the city as well. In the second half of the 1960s, the housing stock had almost been completed, which provided the development of Kavaklıdere as a sub-centre that became more apparent in the 1970s. Kavaklıdere was still consisted of embassies and the characteristics of the district started changing into a prestigious residential area with two-three storey buildings where high-income groups of the city resided.

The development of the district is related to the fact that after the Uybadin-Yücel Plan, the city began to expand to the south of the city where the Kavaklıdere district and the Tunalı Hilmi Avenue were located. The first signals of the Tunalı Hilmi Avenue's being a commercial street then emerged. Nevertheless, the Kavaklıdere district had always been a residential area and a place for the embassies; the Tunalı Hilmi Avenue in particular began to alter into a site where residential, cultural, recreational and commercial activities took place together. Therefore, the shift from Ulus to Kızılay and then to Kavaklıdere became more visible in the increasing number of new functions and their buildings in the southern part of the city. (Aydın et. al., 2005: 559).

From the Second World War until the 1970s, cities significantly grew in size and population in Turkey. This change was experienced via the demolition of the old fabric and the construction of new buildings, which resulted in the loss of cultural and historical values, the disappearance of green areas, as well as insufficient infrastructure (Tapan, 2005). Street is one of the significant urban spaces, a physical and a social entity for the city, in which we experience our daily lives, and where we can also observe the characteristics of the changes we experience. The fact that different functions such as the residential, cultural, recreational and commercial, overlap in one street can be examined in the case of the Tunalı Hilmi Avenue.

The 1970s

As an extension of the 1960s, the 1970s also saw new improvements which can be summarized as follows: a new urban way of life that developed with its new values, the formation of a pluralistic world view that resulted in new concepts, the growth of industry and business sector, and the rise of social thought. New building programs tried to be formulated according to the needs of this changing society. Office buildings, which were supported by big commercial and state enterprises, began to be constructed. Forms were re-interpreted

because of the needs of new typological, structural and technical solutions. In addition, some attractive examples were generated in tourism industry such as large hotels or holiday villages (Yücel, 2005: 127). In the second half of the 1970s, the material conditions started to change. New construction styles led big structure units by bringing the capitals together. In this way, mass-housing construction increased. It should be clarified that although mass-housing was developed in this decade, the apartment blocks on the Tunalı Hilmi Avenue are not the examples of mass-housing but rather they were constructed by small scale constructors. However, the functions of the city center – Kızılay – prevailed, and the position of the Tunalı Hilmi Avenue became more evident as a sub-center in the sense of fulfilling cultural, recreational and commercial functions besides the residential.

The urban development of the city became one of the main concerns in this period. In the beginning of the 1970s, the Ankara Metropolitan Area Master Plan Office, the Ankara Urban Planning Directorate, and the Municipality of Ankara were the three headquarters that worked for urban development of Ankara. One of the main reasons can be considered as the changing habits of daily life, the construction of new type of residences such as multi-storey apartment blocks dominated the field. However, in a “developing” country such as Turkey, and in its capital city Ankara that was continuously gaining new residents, the lack of housing emerged as the most significant problem. This problem was tried to be solved by incommodious ways such as increasing the number of squatter settlements, insufficient infrastructure, and poor conditioned mass housing units. As a result, the lack of identity rises as one of the major problems in the urban environment (Sahil, 1986: 17).

In the Uybadin-Yücel Plan, the western green belt was visualized as a housing development area. Following the implementation of the plan, building densities were increased two to three by the Ministry of Resettlement and Reconstruction in 1968 after the Law titled “Sectorial Building Height Regulation” (Şenyapılı,

1983). As a result, Ankara had a compact form until the 1970s with high-density apartment houses in the planned quarters of the inner city surrounded by squatter areas on the periphery. To put it in another way, Ankara began to increase in vertically so that the low storey buildings were replaced with apartment blocks. It is also the case for Kızılay and the further south of the city, especially the Tunalı Hilmi Avenue. Kızılay turned into a ten-storey buildings district. Until the 1970s, on both sides of the Tunalı Hilmi Avenue, there took place mostly low-density houses of two or three storeys; then, the Municipality of Ankara allowed the buildings in this district to be maximum seven storey high, so that the density of the later construction of especially commercial buildings significantly increased (Figure 18).

In the second half of the 1970s, the center of the city maintained its growth towards the south, which had begun in the 1960s. In those years, Kavaklıdere and Çankaya were the areas where the high-income groups preferred to settle. For instance, high-income groups who used to live in Yenışehir (Kızılay) began to buy estates in Kavaklıdere and rent it. Kavaklıdere was now considered as an investment region of Ankara.⁵⁸ After the 1970s, the work and trade centers of the city shifted from Bakanlıklar to Kavaklıdere. Some residences on the Tunalı Hilmi Avenue began to transform into offices, and even the destroyed houses were replaced with commercial buildings composed of shops, called as “passages”. As a result of the shift of offices and trade centers to Kavaklıdere, the residences had to shift up to the Çankaya district. As a result, the Tunalı Hilmi Avenue acquired more and more a commercial character where high-income families went for shopping (Aksu, 1987: 65).

In addition, activities typically taking place in Kızılay, not only the commercial one like going to shopping, but also the cultural activities like going to cinemas

⁵⁸ Interview with Nejat Ersin in 2007 for the paper “Nejat Ersin’s Apartment Blocks: The Role of Housing and Build-and-Sell Mentality in Modern Architecture” prepared for METU Graduate Program in Architectural History “AH 544 Architectural History Research Studio Ankara, 1950-1980”, given by Elvan Altan Ergut.

and theatres located more in the southern districts of the city. The Tunalı Hilmi Avenue thus began to undertake a significant role in that transformation; and the avenue and its environs could now perform as a sub-center of Ankara (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 718). If we examine Kavaklıdere according to its location in the 1960s, we are faced with an important prestigious residential area of the city with high-income groups and foreigner officials working in the embassies living in the region. In the 1970s, on the other hand, the Tunalı Hilmi Avenue was turned into a commercial and cultural street, more than a residential neighborhood.

One of the main reasons behind this situation is that embassies and governmental buildings were situated on *Atatürk Bulvarı*. This location was a very significant factor, which can explain why the entertainment and the commercial activities were located along the Tunalı Hilmi Avenue instead of along the Boulevard. The unplanned commercial activity could not have found a place to be located on the boulevard due to the embassies and governmental buildings. In time, the increase of problems in the city centre, both in Ulus and in Kızılay, caused Kavaklıdere to emerge as a new center of attraction, and a fast development in the district started, mostly in service sector and in retail trade. Besides, in business establishments, increases could be observed both in numbers and in sectoral diversity.

In the late 1970s, the growth pattern of cities also changed. Large-scale improvements, such as mass housing, settlements of public offices, university campuses, and headquarters of big companies began to be located outside cities, (Tekeli, 2005: 15-16)⁵⁹ though attached to the city. Tekeli (1987/1991: 171) argues that, before the 1980s, industrial investments were very important and industrial areas became major units in urban form. Consequently, urban land was ignored as an area of investment. Lack of infrastructure resulted in vertical

⁵⁹ To understand the improvement of architecture in the country in a social framework see; Tekeli (2005) and Yücel (2005), and to have detailed information on how urban form was affected in the process of Ankara's being the capital city see; Tekeli (1982, 2000).

growth of cities, which means that cities could not be expanded. Thus, urban form became more compact in this period.

In brief, between 1960 and 1980 dramatic developments came into being like the rise of the democratization movement, the constitution of new economic functions and new social structures, especially as resulted from Turkey's attempt to integrate itself into the world socio-economic system. During this process, urban texture was affected as a consequence of diverse transformations in policies and governmental system. The first signals of this transformation were given in the Uybadin-Yücel Plan in 1957. As discussed above, the plan had an effect on the formation and development of both Ankara and Kavaklıdere since housing in Kavaklıdere started and developed after this plan. Thus, these improvements also affected the Tunalı Hilmi Avenue in terms of functions (i.e. residential, cultural, recreational and commercial) it had begun to gain. Besides, the location of the Tunalı Hilmi Avenue is also crucial: The city started to expand to the south-Çankaya-after 1957, and the Tunalı Hilmi Avenue, being located on the south part of the city yet still close enough to the city centre (Kızılay), the administrative centre (Bakanlıklar) and the embassies, emerged in the following decades as a new centre of attraction, acquiring the character of an urban sub-centre.

The 1980s

The main events that had an impact on the 1980s development in Turkey occurred in the late 1970s, which can be summarized as the oil crisis and the growing anarchy. They were also stated as the causes of the military intervention of 1980 (Yücel, 2005: 127). In spite of the social conflicts in the preceding two decades, the period between 1960 and 1980 witnessed significant developments. One of the main breaking points was the military intervention and the other was the re-organization of economy in accordance with liberal

market principles with the decision of integration to global economy (Ahmad, 1993: 172-180).

The military intervention created coercion and prohibition in the public area and the re-organization of economy caused liberalization but not without problems such as the lack of a solid base. Hence, economic “independence” and political compulsion were experienced together so that, in a sense, duality was formed. As a consequence, on the one hand, the condition of Turkey could be perceived as a country in the process of globalization in many aspects; on the other hand, the condition of the country could be evaluated as very specific. The globalization process and local provisions overlapped in the 1980s.⁶⁰ The new building typologies were one of the main outcomes of this socio-economic change. Korkmaz (2007: 3-5) mentions that in this context architecture turned into a “display architecture”, in which the content such as structure, program, or space was meaningless whereas the package -outer appearance- was very important. For instance, entertainment and recreation areas (holiday villages, cafes, restaurants, and night clubs), shopping malls, luxurious shops, showrooms, residential blocks/sites reflected the new alterations in almost every aspect of the society.⁶¹

These had a direct effect on urban and architectural development of Ankara. Ankara had conserved its axis, which was designed in early Republican years and, within this framework, the Atatürk Boulevard and its surrounding always served as a reference area for the development of the city as well as composing the main public site of Ankara (Korkmaz, 2007: 5). On the east side of the Boulevard, the governmental buildings are located and on the west side embassies are placed on the strong axis of Ankara. Therefore, no commercial activity could take place on the boulevard. That is why the necessity for a new

⁶⁰ For further information about the globalization process of Turkey and changes in architectural models see; Batur (2005) and Tanyeli (1998; 2007).

⁶¹ See Vanlı (2006) for an understanding of different building types.

axis to feed this need emerged (Koleksiyoncular Derneği 2009). Its effect on the alteration process of the Avenue is critical. Although in the 1980s, *Atatürk Bulvarı* began to loose its power as a public space due to the socio-economic developments, the environment of the Boulevard, in other words the districts around it, gained importance as being among the major places of the city to create a ground for public use; and here the Tunalı Hilmi Avenue is an important case. Gazi Osman Paşa and Çankaya districts along with the Tunalı Hilmi Avenue started to act as new business districts where commercial and leisure activities came together (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 722-26). Moreover, the Yücel-Uybadin Plan of the 1950s was still in effect during the 1980s.⁶²

The 1980s, particularly by 1983, with the initiative of Turgut Özal, Turkish economy, which had been based on import substitution, was opened to world economy. The aim of Özal was to integrate Turkey with the world and the way to realize this aim was to apply the *laissez faire* policy. As a result, import and export rates increased and Turkish people more easily met with the goods of the Western world (Ahmad, 1993: 103). In this respect, the 1980s was a period when the residents of Kavaklıdere were bureaucrats of Ankara and the members of the embassies. Contemporary changes in the class structure of the society were also recognizable in spatial terms. “The expansion and detailing of architectural typology was an intrinsic demand in this social structure, oriented to be pluralist and urbanized” (Batur, 2005: 64). Thus, it can be considered that the new lifestyle that showed the western effects was initially experienced in Kavaklıdere in Ankara.⁶³

⁶² Due to the unprecedented population growth in the city, the scholars of the Middle East Technical University, the Department of City and Regional Planning conducted a comprehensive study in 1986 for the urban transportation of Ankara. However, the plan they prepared was not officially approved. Indeed, it was a structural schema for the growth pattern of the city, but, at least, it is considered as a main document for the development of Ankara. For an understanding of the social and physical changes in the urban texture of Ankara in the twentieth century see; *Başkent Söyleşileri* (1990).

⁶³ See Tapan (2005) and Yücel (2005).

In the 1980s, functional and social alteration in urban areas intensified (fig. 11). Transformations in the globalization process in social, economic, and political spheres affected the urban functional differentiation as well. Furthermore, the shift from industrial production to service sector had a substantial effect on urbanization. As a result, all these transformations created a new pattern in urban areas and the 1980s became a turning point in terms of urbanization in Turkey. When daily life and investments are considered, urban form can be divided into two parts as before and after the 1980s. Most of the Turkish cities experienced an urban transformation from a relatively homogeneous structure to a relatively heterogeneous structure in this period (Bilgin, 1998:262). During this transformation process, social segregation was revealed in the urban space more visibly. In Ankara, particularly after 1980, on the Tunalı Hilmi Avenue as sub-center, we can scrutinize the heterogeneous physical and social structure and change in urban daily lives.

In this decade -the 1980s- new processes appeared in urbanization practices. One of the main factors of this change is that industry became as the least desirable area to make investments. New legal initiations encouraged large capital holders to invest in urban land. Projects like plazas, parks, and recreation areas created interest (Bilgin, 1998: 267). Hence, the physical formation of cities was re-shaped. For instance, the 1980s is also the decade in which *Kuğulu Park* gained a new appearance by the addition of contemporary urban amenities, because municipalities began to give more importance to the recreational activities (*Kavakyeli Bulletin*; 1997).

In the 1980s, architecture continued to be affected by the transformations in the daily life of the society. It is reasonable to state that socio-economic and political modifications, which were reflected in the program/function of the buildings, or even in the style of the structures, help us understand the whole process of the production of public places such as the Tunalı Hilmi Avenue (*Ankara 2015*, 1985: 11).

In conclusion, spatial forms create public places such as streets, in which we live and move, i.e. where daily life comes into being. Everyday experience takes place in a physical environment, which creates its unique context. For instance, the Tunalı Hilmi Avenue was described by vineyards and vinery houses, some residences, small shops, and some cinema halls before the 1970s, and then it started to be depicted by *Tunalı Oteli*, *Kuğulu Pasajı* and *Kuğulu Park*. The experiences changed by the increase in the commercial activities on the Avenue. In the 1970s and particularly with the beginning of the 1980s, it served as a commercial axis. The Tunalı Hilmi Avenue began to supply many facilities in commercial terms and turned into an almost commercial axis in the late 1980s. Thus, the Tunalı Hilmi Avenue as a quiet neighborhood and cultural place gained a new identity with commercial-central functions that concentrated on the Avenue. The transformation was so swift that Kavaklıdere region can be expressed in two periods, one before the 1980s, and the other, after that time.

4.2. Functional Characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue

From the late 1950s until the late 1980s, the activities, which formed the identity of the Tunalı Hilmi Avenue, can be summarized as the residential, cultural, recreational and commercial activities. If the change of activities on the Avenue is considered in relation to the experience of place as well as the practice of daily life in public places, we can evaluate the transformation process of the Tunalı Hilmi Avenue in stages. How people use public places and how people are acclimatized to them offer information about the identification of spaces that transformed within the urban configuration and lives of people.

As a result, the Tunalı Hilmi Avenue, as a practiced place and the densest place of commerce that offered different activities like residential, cultural, and recreational, can be considered as an urban sub-center. In other words, the

Avenue is composed of various activities, incorporating different experiences rather than being shaped by a singular identity. Like the city itself, the various physical environments of the avenue created multiple identities for this part of the city by offering multiple experiences for the people of the city. Thus, in this part of the study, in order to understand the physical formation and the experiences of people, the relation between functions and daily life are analyzed.

4.2.1. Residential Area

The issue of housing has been subject to analysis from various perspectives. The intention here is to put emphasis on the issue of housing as a fundamental challenge to the new state in its development and modernization program, and then examine how these improvements affected the Tunalı Hilmi Avenue and its close environment. Firstly, in 1958, *Yapı ve İmar İşleri Reisliği* (Directorate of Construction and Development Affairs) was connected to *İmar ve İskan Bakanlığı* (the Ministry of Construction and Resettlement), which was also responsible of issues of urbanization. Urban planning education was also begun to be institutionalized in this period. Metropolitan planning offices were also established to work according to the requirements of *İller Bankası* (the Bank of Provinces). The aim was to protect funding for urban infrastructure, and applicants for financial support was required to provide a city plan (Tekeli, 2007).

The lack of housing was the first serious problem of rapid urbanization from the 1950s onwards. As a result, two types of solutions were offered: One is the “*gecekondu*” (squatter) settlement. “The government regulations did not offer the multitudes that had left rural areas the chance to sustain their lives, and soon the cities were encircled by the informal *gecekondu* settlements” (Tekeli, 2007).⁶⁴ The other one is the “*yap-sat*” (build-and-sell) solution/process. “This

⁶⁴ “The ‘build-and-sell’ solution enabled the middle classes to share the cost of a single parcel

led to the formation of residential areas with inadequate infrastructure and densities far higher than those foreseen in plans.” These two solutions were inadequate and resulted in “the expansion of the city along intercity motorways, high-density inner-city development, and the growth of the central business district toward high-income neighborhoods.” Besides, “the provision of social services in the high-density city centre remained inadequate, green areas were overtaken by development, traffic congestion increased.” (Tekeli, 2007) Thus, cities began to lose their identities and historical urban texture was altered by build-and-sell apartment blocks. From the foundation of the Republic in 1923 up to the 1950s, as mentioned above, Ankara experienced a rapid planned urban development process as the new capital city, whereby a very rapid movement of housing construction was thus initiated.

Although most of the houses of Ankara during these early Republican decades were single or multiple family houses with gardens, apartment life also started in the city when the city became the capital of the new state. Ankara, which used to be a small Anatolian town, was to change to house the new government’s administrative functions as well as to provide a modern way of life to the citizens of the new state. In contrast to the administrative buildings that were mostly commissioned to foreign architects, the design of residential buildings in Ankara was mostly left to local architects. As a result, the local architects were faced with a challenge to form domestic environs for the new and “modern” way of life. In time, apartment life became the most common way of life not only in Ankara but also in big cities in Turkey (Güney, 2008: 623-24).⁶⁵ Some apartment blocks, such as *Üniversite Apartmanları*, *Hayat*

of land through fragmentation of ownership. It grew out of a process by which small-scale developers would acquire land from landowners in exchange for a selected number of apartment units in the multistory housing to be built on the land. The units remaining after the allocation to landowners were put on the market; not surprisingly, values were the highest in older parts of the city. This led to the formation of residential areas with inadequate infrastructure and densities far higher than those foreseen in plans. With new development plans increasing the number of stories in the three big cities, building densities were increased, so ‘build-and-sell’ housing seemingly remained consonant with modernist legitimacy models.” (Tekeli, 2007).

⁶⁵ “The first apartments in Ankara were known as kira evleri, rental-houses. The first and

Apartmanı and *İlbank Blokları* designed from the late 1950s on by the famous Turkish architects in Kavaklıdere and on the Tunalı Hilmi Avenue, created a mutual relation between the residential and the commercial development of the district as well as the Avenue in the city.

Halil Yurtkuran, who is the owner and the manager of Café des Cafes on the Tunalı Hilmi Avenue, points out the direct relation between residential and commercial activities by emphasizing the new apartment buildings in the late 1950s on the Tunalı Hilmi Avenue:

Wherever the commerce is, people go there. Think of us moving out of Kızılay. People move out of an area, and that district turns into a ghost town in the evenings. No one can be seen around. It is no longer a lively place at nights. It becomes impossible to be used for residential purposes, and then you move to another district where you can live. When people move out there, the commerce moves in, too. Here is the tennis club, *İlbank Blokları*, *Hayat Apartmanı*, *Üniversite Apartmanları*. When big blocks were built, the number of people living in the district

second Vakıf apartments designed by Kemalettin Bey and constructed in 1926-1928, are the first examples of these rental-houses in Ankara. The rental-houses were usually six- seven stories high and owned by a government agency or a private owner with the aim of collecting income. These apartment complexes were mostly developed for high-income bureaucrats, merchants and industrialists. After the Atatürk Boulevard was constructed, the rich families of Ankara -like Sonmez, Kınacı, Tuna, Ali Nazmi, and Ercan- constructed their apartments along the boulevard, starting in the 1930s. These apartments were usually three-four stories with basement and attic floors. The fronts of the first floor looking at the street side were mostly dedicated to pastry or other kinds of shops. In 1944, the Law of Civil Servant Housing gave priority to those living in Ankara, civil servants and military personnel who did not own a house, to be provided with residential units in buildings to be constructed for this purpose. The first important project under this law was the 434-unit Saraçoğlu Quarter commissioned to Paul Bonatz and completed in 1947. Turkish architects reacted to this first foreign designed apartment complex and criticized their spatial organization as being inappropriate for Turkish family life. Starting with the 1960s, private organizations and large building firms started to build residential developments mostly on the outskirts of cities implementing new construction technologies. During the 1970s, social insurance agencies, banks and private firms played an important role as developers. They established their own building companies and erected housing that was usually intended for high-middle income groups. In Ankara, the prominent example is OR-AN, Central Anatolian Construction Joint Stock Company that started in 1969 and is still ongoing. Another significant example for the multistory mass housing company is Mesken Sanayi, ME-SA that started in the 1970s.” (Güney, 2008)

increased. When people increased in numbers, the area became luxurious. For example, *Üniversite Apartmanları* were very luxurious for us, those days. I mean, Kızılay became very common. People in Ulus moved to Kızılay, people like us moved to Kavaklıdere, this way (H. Yurtkuran).

As a result of the saturation of the city center, the shift of the functions from Kızılay to the Tunalı Hilmi Avenue came into being. During the early 1940s, even less than a decade after the start of the implementation of Jansen's Plan, almost all of the lands of the Kavaklıdere area were already sold, exemplifying the practice of buying a cheap land on the edge of the zoned area and selling it in return for big profits (Tankut, 1993: 258). The initial function of the avenue itself and the Kavaklıdere area in general was the residential use. Thus, the construction of apartment buildings for housing here in the following decades was a natural outcome of the increasing population in the area. In the late 1950s, buildings like *İlbank Blokları*, *Hayat Apartmanı*, *Üniversite Apartmanları*, which were the famous and luxurious high-rise residential buildings of the era, were constructed on the Avenue and its close environment. After this development, the cultural and commercial activities became more visible on the Avenue.

As it can be observed in the case of the formation of the Tunalı Hilmi Avenue, different functions of a street can support each other. After people started to live on the avenue and its close environment with the construction of the residential units, according to the needs of the inhabitants and the relation of the avenue to the development of the city, cinema halls, parks and shops were opened in the following decades, multiplying the functions realized on and around the Avenue.

According to the 1960 Plan and as stated in *Kavaklıyeli Bülteni* (1997; 2006), the first important building constructed on the Tunalı Hilmi Avenue was the

Üniversite Apartmanı (Figure 19a, 19b, 19c).⁶⁶ *Üniversite Apartmanı* actually consisting of two blocks, was built by a Cooperative formed by the academic members of the Ankara University in 1957. One of these blocks was built on the Özdemir Street (later the Tunalı Hilmi Avenue), and the other on the Bestekar Street.

Within the following year and a half, the funds of the Cooperative finished and the building could not be completed. According to the bilateral agreements signed with the USA those days, the American soldiers started to arrive at Turkey with their families. The Americans came up with a proposal when they heard that the building was incomplete. They suggested to complete the construction and rent the building for five years, without making any payments. The offer was considered and accepted by the Cooperative members. The Americans had the construction completed by making small changes in the structure, and started using the building as lodging for un-married soldiers. They used these apartment blocks as public/mass housing for four years (*Kavaklıyeli Bülteni*: 1997; 2006).

After the completion of the building, some of the parts such as taps, sinks and some kitchen equipments were brought from USA. The Americans also added a water tank, a water purification unit and a hot water unit to supply hot water to the whole building. In 1961, a year before the completion of the contract in 1962, the Americans moved out.⁶⁷ They offered to leave behind the water purification unit and the hot water supply that were installed as extra additions to the original contract, but they asked for payment for these units. Having thought that the Americans would not uninstall these anyway, the owners did not accept this offer.⁶⁸ The owners of the apartments moved in towards the end

⁶⁶ The information about *Üniversite Apartmanı* is obtained from the *Kavaklıderem Derneği Arşivi* (Kavaklıderem Association Archive). -*The Kavaklıyeli Bulletin*, 2006.

⁶⁷ The reason behind this could be the 1960 military intervention.

⁶⁸ Ibid,

of 1961. Since all the owners of the apartments were academic members of the Ankara University, they named the block as *Üniversite Apartmanı*.

Jale Erzen, who is an inhabitant of the Kavaklıdere district, expresses the profile of the first inhabitants who lived in the *Üniversite Apartmanı*, and İsa Çapanoğlu, who is the head of *Kavaklıderem Derneği* and the owner of the shop Atalar on the Tunalı Hilmi Avenue, gives information about the everyday life of these first inhabitants as follows.

The American soldiers used to live in this place, where there are the International Press and Yeşim store now. During that period there were a lot of American soldiers in Ankara. The young American soldiers, they all lived there. Those who were married used to live where we were. Furthermore, they had a store in Balgat, which they called PX. They all used to go there. (J. Erzen).

In the ends of the 1950s, American families began to live in the neighborhood of the Özdemir Street like in the Boylu Street (today's Kennedy Street). Today's place of the Çelikler Passage was used as a baseball area or a football area. The Americans played baseball almost every evening, when the weather is good, on the empty land on the Özdemir Street, where the Çelikler Passage is today (İ. Çapanoğlu).

In all of its complexity, the built environment and its functions realized the daily life. People “acting” on the Avenue determined the use of the Avenue. As described by Erzen and Çapanoğlu, in those days, the Americans who lived in *Üniversite Apartmanları* looked for places to carry on their daily life for shopping or leisure activities. For instance, playing baseball, as a leisure activity, was part of the Americans' daily life. Hence, they selected the empty area in front of their apartment building for playing baseball. As discussed in

Chapter Two, the identity of the street is formed and changed in relation to the activities that occur as a consequence of daily practices.

At the time, all the surrounding buildings in the neighborhood were of two storeys. This block was the first high rise building on the avenue.⁶⁹ Nejat Aytekin, who worked and lived in *Üniversite Apartmanı*, describes its interior as a very big unit, which answers the housing needs of the people in the 1960s and the 1970s. He is a dentist and he used one apartment floor as his office and as his home at the same time. He explains why he chose to work and to live on the Tunalı Hilmi Avenue:

Then, my office was in *Üniversite Apartmanı*. Only academicians and the members of the parliament lived there. The flats in *Üniversite Apartmanı* are quite large. Then, my office was in front of the building, and I used the back as my home. I used the lounge, two bedrooms and part of the kitchen in the back as my living area. I divided up the lounge in front into two, and used part of it as the waiting room. We lived there until 1978. Then we lived in the Kennedy Street between 1979 and 1992. In fact, we did not want to move, because we loved this district. Kavaklıdere has an atmosphere specific to itself. (N. Aytekin).

In the beginning of the 1980s, Ali Baltacı, a businessman, wanted to buy an apartment and use it as the head office for his transportation company, but the other residents in the building rejected this saying that, according to the management plan, the apartments could not be used for business. Nevertheless, today, almost all the apartments of the block on the Tunalı Hilmi Avenue are offices.⁷⁰

⁶⁹ It was a concrete building with a roof then unmatched in Ankara. Normally, the roofs are constructed of a pyramid shape. At the *Üniversite Apartmanı*, the roof is of a inverted pyramid shape, moving inwards towards the building. Ibid,

⁷⁰ Ibid,

Housing is to answer one of the basic needs of people. In that period, it can be stated that there were two groups of architects: One is the “architects who participated in the build and sell system that shaped the urban living environment in Turkey by adapting the learned and coded design standards of the International Style to the taste of the consumer, and accompanying fashions and following the developments in the world.” (Batur, 2005: 65) Another group of architects’ attempt was to generate a new and national architectural trend (Batur, 2005: 65). Kavaklıdere in Ankara, as one of the first districts where the new type of housing of the period developed, witnessed both applications. The building that fits in with the second definition of contemporary architectural practice near the Tunalı Hilmi Avenue could be accepted as *İlbank Blokları* and *Hayat Apartmanı*. At the time, they had a significant effect on the development of the Avenue.

İlbank Blokları are not located on the Tunalı Hilmi Avenue, but are very close to its south part. They were important buildings for Ankara and for the Tunalı Hilmi Avenue in trying to understand the dynamics of the period and its reflections on the Avenue (Figure 20a, 20b, 20c, 20d). The three blocks of *İlbank Blokları* were built on a creek bed in 1957 as the highest building in Ankara. It was designed by Fatih Uran. The ground floors of all the blocks are empty. The ground floor columns are two times higher than the standard floors. In a block, six flats were planned in each floor as symmetrical, and each block has two entrances. The blocks are eight and nine storeys high. The architect designed the ground floors as open in spite of the objections of the residents, thinking that closing them was going to prevent the district’s wind and water of the stream. The architect elevated the building and, also, the style of the building is modern. Three years later, however, the ground floors were closed and some parts were rented to business (Çapanoğlu, 2007: 34).

Azzem Ayhan Aydınöz, who is an architect and has been living in the *İlbank Blokları* since 1969; mentions that *İlbank Blokları* was the first cooperative

structure in Ankara, which was registered, although in the third group of listed buildings. İsa Çapanoğlu (2007:35), who is the head of *Kavaklıderem Derneği*, explains how *İlbank Blokları* were constructed and how the life of people -who were then living in Kavaklıdere- and how the atmosphere of this area used to be before the construction of the blocks:

When you walk from *Seymenler Parkı*, Kavaklıdere's upper part which continues with *Karamancı Evi*, *İlbank Blokları*, the Polond Embassy's garden, *Kuğulu Park* and the Tunus Street, you would pass today's *İlbank Blokları*. As it is heard, today's İran Street used to be a muddy path. Kavaklı creek was flowing beside it. The name of the street was Rıza Şah Pehlevi Street at that time. There was a small wooden structure where *İlbank Blokları* are now and the creek was flowing through this structure. Moreover, there was a water wheel and it could be the small mill. The area was full of greenery and trees. One day while the Prime Minister Adnan Menderes was passing by this place, he saw this area and liked it. He got out of his car and sat there and talked to people. With the request of the people there, Menderes ordered the authorities to design this area and make it more useful for the people. Despite the opposition of the residents of this area, *İlbank Blokları* were constructed. Most of the stores in niches, which were thought very well while balconies were designed, are not used today. Lift hoists beside the elevators in each block were cancelled after a while. With double-glazing windows, fixed cabinet details, usage of stairs, usage of storage room and the terrace in the basement, site plan layout, neighborhood relations, *İlbank Blokları* were most comfortable and highest structure of its time. (İ. Çapanoğlu, 2007)

Nejat T. Sinaoğlu, an inhabitant of the Tunalı Hilmi Avenue, while telling his childhood memories, mentions *İlbank Blokları* as the edge of his playing area on the Tunalı Hilmi Avenue, particularly in winter:

The vineyards of Kavaklıdere occupied the space where the Sheraton is today. In wintertime; we used to go sledging there. We used to slide down towards *İlbank Blokları*, there were no roads then. (N. T. Sinanoğlu)

As discussed in Chapter Two, social practices determine the function and the meaning of space. *İlbank Blokları* still exist in their place today. However, the land, which is currently occupied by the Sheraton and the Hilton hotels, used to be all vineyards. Moreover, the ground floors of *İlbank Blokları* began to be used as shops and restaurants in the 1970s. According to the changing needs of people, the functions of the spaces change and so do everyday experiences. Thus, the character of the space and its meaning also alter. This exemplifies the changing character of the identity of a place, and also shows how the Tunalı Hilmi Avenue and its close environment reacted to the changing needs of people and functional features beginning from the late 1950s onwards.

Hayat Apartmanı (apartment block), which is now at the intersection of the Iran and Tunalı Hilmi Avenues, is another significant example of the period (Figure 21a). It was built by *Hayat Yapı Kooperatifi* (Hayat Building Cooperative) and was designed by Emin Halid Onat, who is one of the pioneers of modern architecture in Turkey.⁷¹ During the establishment process of the cooperative, the fact that there were doctors among the members made the meaning of ‘*hayat*’ (‘life’) expressive. The fact that the apartment block was published on the cover of *Hayat*, the most popular contemporary magazine, is also an indicator of the new life model the cooperative suggested by gathering as its members high-level professionals who were involved in the bureaucracy

⁷¹ *Hayat Apartmanı* is located on the 5000 square meters land, numbered with 2551 block and 2-8-9-10 parcels in Çankaya-Kavaklıdere. The Cooperative’s 5000 m2 plot was purchased as several parcels and accepted according to the 6600/B plan with the approval of the administration committee in 17.10.1952 according to 494 numbered decisions. (Candan, 2010 and Çankaya Municipality Archive, 2010)

(Figure 21b).⁷² Another common point of the cooperative members was that they were all alumni of the Ankara High School and they were also connected with the Democratic Party.

Some parts of the land was taken from vineyards, but a large section of it was bought from a businessman, Recai Karamancılar, who was living there in a two-storey house and was the owner of night clubs. The price of the land was paid and also a flat was given to Karamancılar.

Emin Onat planned the apartment block with two basements and nine upper floors, but because of financial reasons only seven floors could be built.⁷³ A cinema hall, and a club, located on the terrace, a school, a bakery, and a play garden which Emin Onat planned could not either be built because of this reason. After the death of Emin Onat in 1961, the renovation projects of the building were prepared by Nejat Ersin, and the pair of elevators in each block was then lowered to one, and the balconies in the kitchen were included in kitchen as the area of the kitchen was small (Candan, 2010) (Figure 21c, 21d).

While *Hayat Yapı Kooperatifi* was being built, one cannot sleep with the frog sounds and one can wake up with the sound of winds and it was the components of the urban parts to wander in vineyards in September.⁷⁴ (İ. Çapanoğlu)

Hayat Apartmanı aimed to change this “rural” scene into one that would answer the social and cultural needs of urban life. For example, in those years, the

⁷² *Hayat* is a magazine, which started to be published by Şevket Rado in 1956. It was containing horoscopes, puzzles, travel notes, current fashion, popular topics, full page color photographs and sold in thousands, marking the era (Candan, 2010).

⁷³ Ibid, *Hayat Yapı Kooperatifi*'s architectural projects were approved by the Ankara Municipality Development Director in 07.12.1957 and was started to be built by getting the building permit in 14 January 1958. In that year, credits were intensive, however the cooperative was formed by the financial support of the members. On the other hand as it was built by the members' own facilities, it could only be completed in 1967.

⁷⁴ Ibid, (One of old relatives told İsa Çapanoğlu)

Hayat Apartmanı was famous with the *Med Kulüp* (Club), which was located on its ground floor. As İsa Çapanoğlu and Halil Yurtkuran remembers,

On the basement of the *Hayat Apartmanı*, there used to be the Club Med. It was a place the young people in Ankara frequented as a disco. Those days, it was very popular and important. (İ. Çapanoğlu)

Tenis Kulübü (Club), *İlbank Blokları* (Blocks), *Hayat Apartmanı* (Apartment) and *Üniversite Apartmanları* (Apartments); when such high blocks were raised, then the number of people increased. When the number of people increased, it became luxurious. I mean Kızılay became common. The people in Ulus moved to Kızılay and people like us moved to Kavaklıdere, towards here. For example, in the ground floor of the *Hayat Apartmanı*, there used to be the Club Med, a place which was frequented by the upper class people. In my opinion, these both shifted the center and increased the value of Kavaklıdere. (H. Yurtkuran)

Another interviewee Sunan Serinokun, who settled for two years in the building, remembers the building in relation to her daily life like the conversations with her neighbors in the garden, its being very close to the cinemas on the Tunalı Hilmi Avenue, and how prestigious it was to live in this building:

We lived in the *Hayat Apartmanı* for about two years. It was a privilege to live there. It is among the first high rise buildings in Kavaklıdere. Our neighbors were very nice people. We used to visit each other. I loved the summer months most, we had a canopy in the garden. The children used to play there. We had a neighbor named Münevver, who had a beautiful voice. She used to sing. *Cinnah Caddesi* (Street) of today, which used to be called as *Dr. Vali Reşit Caddesi* (Street), had

initially been named as the Posta Street. Because there used to be a post office, it was close to there, we used to walk to the post office. It was also close to the *Özdemir Caddesi* (Street). What interested us most was Kızılay. We used to go there by bus. Today it has a central location, the building has a more central location, but there are banks and the like on the ground floor. (S. Serinokun)

In addition to *Üniversite Apartmanı*, *İlbank Blokları* and *Hayat Apartmanı*, there are about ten other housing structures on the Tunalı Hilmi Avenue to be mentioned. Although they were not high-rise buildings, they had other features that made them significant for the residents of Kavaklıdere. These buildings are mentioned in this study because, according to the *Kavakyeli Bulletin* (1997) and as mentioned during the conversation with İsa Çapanoğlu made at the beginning of the study, they are the most remembered buildings by the old inhabitants of the Tunalı Hilmi Avenue.

One of them is a three-storey building that was built in approximately 1964 by the sons of Hüseyin Çelik, in whose garden there was a small *mescit* (mosque). Moreover, a three-storey building -*Hacı Ana Apartmanı*- was located at the corner of the Özdemir Street (Tunalı Hilmi Avenue) and the Bestekar Street. At its basement floor, *Turan Lokantası*, *Antik Tuğra*, *Hasan Efendi's Kahve* (cafe) were situated. Next to *Hacı Ana Apartmanı*, the Jordan Embassy was established. In the ends of the 1990s, *Nergiz Apartmanı* was constructed at the same place (Figure 22,23).

When we look at the other side of the street, it was possible to see *İstanbul Kasabı* (butcher) and a green grocery, which were shops for daily domestic needs.⁷⁵ People also remember *Habibe Hanım's Köşk*, which was in a very big garden. In the entrance of the kiosk, there was a fountain built as a structure

⁷⁵ Until the 1990s, these shops were famous with their products. Then *Abacı Apartmanı* was built in their place.

where people drank water if they preferred.⁷⁶ There was the Korean Embassy where, now, the cosmetics shop *The Body Shop* exists.⁷⁷ At the cross of the street, *Sedat Bey'in Evi* (Sedat Bey's House) was located. Today, *Seymenler Pasajı* exists on this place (Figure 22, 23).⁷⁸

In the 1950s, the growing shortage of residences in Ankara played an important role in shaping the Kavaklıdere district. The two facts that led to make the Kavaklıdere district a source of attraction in combination with its green areas can be listed as follows: The crowded families began to be replaced with nuclear families and the rich families started to look for new districts to move away from the crowded center like Ulus and Kızılay. As it can also be observed today, people started to find and compose new districts (suburbs) in order to move away from the city center. At that time, Kavaklıdere was an area, which was able to satisfy these requirements. Moreover, for instance, people with high income, who were living in Yenışehir (Kızılay), had bought an estate from Kavaklıdere and rented it. To some extent, Kavaklıdere used to be considered as an investment area of Ankara. One of the main reasons for considering Kavaklıdere as an investment district is the density of the embassies located there. People hence chose to buy rental houses to rent them to the members of the embassies who could pay high rents.⁷⁹

Furthermore, particularly after the 1950 elections, a high number of the

⁷⁶ This fountain can be remembered by the old residents and the shop owners of the street. This place was later turned into the *Kavaklıdere Sinema* (Cinema). (This information is obtained from the tour along the avenue with İsa Çapanoğlu in 2009).

⁷⁷ In the 1990s, the name of the shop was Avni and it was selling clothing. Until 2010, the name of the shop was Beta and it was selling shoes.

⁷⁸ This paragraph is obtained from *Kavaklıderem Derneği Arşivi* (Kavaklıderem Association Archive); the *Kavakyeli Bülteni* (Kavakyeli Bulletin) prepared in 1997 and from the tour along the avenue with İsa Çapanoğlu in 2009.

⁷⁹ Interview with Nejat Ersin in 2007 for the paper "Nejat Ersin's Apartment Blocks: The Role of Housing and Build-and-Sell Mentality in Modern Architecture" prepared for METU Graduate Program in Architectural History "AH 544 Architectural History Research Studio Ankara, 1950-1980", given by Elvan Altan Ergut.

members of the parliament changed. Thus, the existing housing shortage became more visible in Ankara. New parliamentarians, particularly who had not been living in Ankara before, started to look for new places to settle. Their salaries were not enough to pay high rents; as a result they established cooperatives. *14 Mayıs Evleri* cooperative was the significant example of this development of the period (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 718).

Hence, Kavaklıdere became a district where higher income groups settled in the 1950s. As mentioned in Chapter Two, Tekeli (1998) described political and social changes in the 1950s as the third phase of the modernization project in Turkey. In that sense, Kavaklıdere can be considered as an example of this process where political and social changes resulted in the changes in the construction of the built environment. As a result of this process, new spatial formations, such as new apartment buildings, were constructed for residential purposes (i.e. *Üniversite Apartmanları, İlbank Blokları*). Thus, with its location in the Kavaklıdere district, the Tunalı Hilmi Avenue became one of the most important streets of the district in terms of housing.

4.2.2. Cultural and Recreational Places

From the 1970s on, the slow but steady growth of Ankara initiated a move towards the Kavaklıdere district along the axis of *Atatürk Bulvarı*, starting from Ulus to Kızılay then to Çankaya (Aydın et. al., 2005: 546-547). The boulevard retained its central character as a business, commercial and entertainment axis, where foreign embassies as well as governmental offices were located. The (trans)formation in terms of cultural and, in a sense, recreational activities shifted in the mean time to the Tunalı Hilmi Avenue rather than *Atatürk Bulvarı*.

Considering the cultural activities on the Tunalı Hilmi Avenue, the formation of cinema halls should be mentioned as one of the main cultural activities of the

capital city, which began to be opened on the avenue in the 1960s and the 1970s, initiated on *Atatürk Bulvarı* before the 1950s. The oldest cinemas in Ankara were opened in Ulus in the early decades of the Republic. The ones on the Atatürk Boulevard, present before the 1950s, were *Ankara Sineması* in Sıhhiye, and *Ulus Sineması*, that was adjacent to *Soysal Pasajı*, in Kızılay towards Cebeci. Between Kızılay and Sıhhiye, *Büyük Sinema* was built in the 1940s. Later on, when the social life extended towards Kavaklıdere, the building of *Akün Sineması* – today's *Akün Sahnesi* of the state theatre - was constructed on the Boulevard, incorporating a second theatre hall called as *Çağdaş Sahne* opening on the Tunus Street. These cinemas used to be crowded with cinemagoers arriving from all corners of Ankara. University students used to take advantage of reduced rates and could follow all the best and recent movies. On Monday evenings, with the new movies put on show, the cinemas used to have the atmosphere of a gala. For Monday evening shows, the tickets had to be purchased well in advance. The cinemagoers used to get dressed immaculately (Evren and Karadoğan, 2008). From the memoirs of Sunan Serinokun and Müjgan Peksöz, who are architects, we can infer the atmosphere of the era and what going to cinema meant at the time:

When I was a child, we dreamed about going to the cinema at the weekends. It was a big staff for us. If the movie was important for us, we had sometimes bought our tickets before the movie premier. We talked about the artists, the scenario, and the clothes all day long. Tunalı, in the 1960s and in the 1970s was, a “cinema heaven” which was full of cinema halls. I think the avenue became popular due to the opening of the cinema halls. (S. Serinokun)

Both in my childhood and in my youth, cinemas were one of our rare sources of fun. The theatres had a scent specific to them. There used to be such high demand that sometimes it was impossible to find tickets, even in the black market. For example, when Akün was very crowded, salons used to be emptied very quickly and the following show used to

start before having any opportunity to clean or to air the place. No matter what, we always went to the cinema, dressed up very smart. What I mean is that cinema used to be very special for us. (M. Peksöz)

Akün Sineması is very significant for the Tunalı Hilmi Avenue, because it is located on one of the two connections of the Boulevard to the Avenue. Thus, there was always a pedestrian flow from *Akün Sineması* to the Tunalı Hilmi Avenue. Seher Can, who has been living on the Tunalı Hilmi Avenue since 1968, claims that, although *Akün Sineması* is not on the Tunalı Hilmi Avenue, it acts as if it is part of it because it is placed on the transition between the boulevard and the avenue and she adds that the same situation is valid for *Çağdaş Sahne* - today's *Şinasi Sahnesi* of the state theatre. According to her, *Akün Sineması* magnetized the social movement of the Boulevard and directed it to the Tunalı Hilmi Avenue, like Angora and Milka Patisseries that were placed in similar connecting positions.

Akün Sineması, which was opened in 1975, was one of the most glorious cinemas of Ankara before it was divided into small salons until 2002 (Figure 24a, 24b, 24c, 24d). The owners of the cinema were İsmet and Kurtuluş brothers, who also owned *Akün Film* and used *Beyoğlu Emek Sineması*, playing significant roles in cinema management and the introduction of foreign films in Turkey. *Akün Sineması* experienced some technical problems when it was opened. An old-brand cinema machine was continuously causing problems; films, which were released, were fraying in ten days. Then the machines of *Başkent Sineması* was bought and used, and this problem was eliminated (Evren and Karadoğan, 2008).

As Pınar Hanağası, who is an economist and lived in Küçükesat between 1977 and 1995, Ali Sarper Erokay and Feray Ünlü, who are interior architects, all mention, *Akün Sineması* was very important in the daily lives of Ankara citizens

because many life-time unforgettable movies were first watched there. Therefore, *Akün Sineması* affected daily lives of people and people had many memories related to this place. Interviewees of different ages - who remembers *Akün Sineması* of the 1970s and the 1980s - mention that it was a very significant public place for cultural activity in Kavaklıdere. From this perspective, *Akün Sineması* and *Çağdaş Sahne* as a complex, is a noteworthy public place, which connects the life of the Atatürk Boulevard to the social life of the Tunalı Hilmi Avenue. For instance, Arcan Nalca, who is an industrial engineer and has been living in Ankara since 1977, told his memory, which he never forgets that exemplifies the meaning of *Akün Sineması* in relation to the daily life in Tunalı Hilmi Avenue:

It was a Saturday in an autumn. I woke up very early that morning and went to *Akün Sineması* on my bike. The kiosk was not open yet, so after waiting for some time, I bought the two centre seats on the second row of the balcony. These were the best seats. That afternoon, I went to the cinema with my best friend and we watched the movie together. Then we went out and wandered around Tunalı for a while. Perhaps because I felt the importance and meaning of a best friend, I never forget that day (A. Nalca).

Azzem Ayhan Aydınöz, an architect who has been living in *İlbank Blokları* since 1969, mentions the significance of the cinema halls in Ankara, focusing on the social and the physical characteristics. He compares two cinema halls; *Arı Sineması* in the Bahçelievler district and *Akün Sineması*. He also states that cinema halls like *Kavaklıdere Sineması* and *Akün Sineması* were the main public places with cultural functions both in their environment -Kavaklıdere district- and in the city:

Cinemas started popping up there: *Kavaklıdere Sineması*, *Talip Sineması* towards Esat Dörtüol. Those were the cinemas that answered the entertainment needs of the region and of all Ankara. There was also *Akün Sineması* on the

Boulevard, but it was more culturally orientated. Then, there were not many choices; I mean cinema was an important place for entertainment. There used to be long waiting lines. I can give an example from Bahçeli *Arı Sineması*: for instance. Today, it is a studio of TRT. That was an important, three storey cinema. *Akün Sineması* was also a big cinema, in the same sense. Many people went there, saw several blockbusters. What I mean is that there were not many alternatives (A.A. Aydınöz).

Akün Sineması, a cinema with 911 seats and a gigantic movie screen, was defeated against cinemas with multi smaller halls, and as an author specified, it was closed “by making a note in history” (Özkaracalar, 2002). Presently, this salon serves for the state theater. The journalist of *Radikal Gazetesi*, Kaya Özkaracalar (2002), specified that the closing of *Akün Sineması* brought up the ending of cinemas with large gigantic salons in Ankara. While many cinemas, which were part of our country’s cultural history, silently closed their doors in the past, *Akün Sineması*, which had a rare place in cultural structure of Ankara, displayed the difference of the city while closing: *Akün*, which had been opened as a movie hall 27 years ago with the screening of the film *Hababam Sınıfı*, was closed with a special screening of the same film (Evren and Karadoğan, 2008).

Even before *Akün Sineması*, six cinemas were opened on the Tunalı Avenue in the 1960s (Figure 25a, 25b, 25c). The one that functioned for the longest period was *Kavaklıdere Sineması*. Another one was *Lale Sineması*, which was in the place of today’s Paşabahçe shop. *Lale Sineması* was a big cinema, which was opened on the Tunalı Hilmi Avenue in 1969. It had a capacity of 350 people. Mostly, first featured foreign films were displayed as original-subtitled films. (Evren and Karadoğan, 2008:170). *Yeni Ulus Sineması* was another cinema on the avenue, which was located in today’s Tunalı Passage. In addition, in the place of today’s Tapas Restaurant, there was *Ses Sineması*. *Ses Sineması* was opened in the 1960s. It was a cinema for 900 people, next to the Kavaklıdere and Küçük Ulus cinemas. Theatre plays were also exhibited here from time to

time. It was first rented by the Ulusoy Company, then by Erol Özpeçen, the owner of İstanbul MET Film and Metin Tabak, and lastly it was used by its owners who had a jewellery shop. The cinema, which had been used by İlhan Pektaş, was finally closed in the 1980s (Evren and Karadoğan, 2008:178). *Talip Sineması*, which was situated in Küçükkesat direction of the intersection between the Büklüm Street and the Tunalı Hilmi Avenue, was owned by Talip Ünal. With its capacity of 350 people, it was one of the important cinemas of the district. The audience of this cinema, which mostly showed foreign films, also sometimes screening Turkish films, was generally composed of university students. The cinema was not well used after being transferred to his children by Talip Ünal who also had a clothing store. Soon it had to be closed. Now there is a parking garage on its place. (Evren and Karadoğan, 2008:186).

Hanif Sineması was situated at the beginning of Cinnah, in view of the American Cultural Center. This cinema was rented and used by Ulus Film for a long time. Its capacity was 300 people. It was closed after a short period of use at the beginning of the 1970s. It was kept as a pavilion for a while, and then was transformed into a business center (Evren and Karadoğan, 2008:158-160). *Karınca Sineması* was opened in Küçükkesat in 1969. Its owner was Nurettin İnçeoğlu from Elazığ. Its capacity was 900 people. It was used as the Karınca Cultural Center for long years. It was turned into the Karınca Passage after being closed in the 1980s (Evren and Karadoğan, 2008: 160). *Dilek Sineması* was a cinema with a balcony and a capacity of 550 people in Küçükkesat. Sex films began to be screened here in the 1970s. It was closed after a while and turned into a wedding salon-casino (Evren and Karadoğan, 2008:150). *Çankaya Sineması*, which belonged to Mehmet Refik Erdoğan from Elazığ, was on Kavaklıdere *Şili Meydanı* (Chile Square). It began to service in the mid-1960s. Its architecture was different: The balcony was lying down with a soft slope from the right side to the grand salon in the form of “L” letter, and this gave a different view to the cinema. Non-stop film screenings used to take place during summer months, and previous years’ classical and popular films used to be

featured once again. Later, a disco was opened in the building of this cinema (Evren and Karadoğın, 2008:148). All of them were opened in the second half of the 1960s and were all closed in the 1970s and the 1980s, except *Kavaklıdere Sineması* that was closed in 2007.⁸⁰

Architects Müjgan Peksöz and Şule Kendirli Serinokun remember the features of some of the cinema halls on the Avenue in a more detailed way:

Kavaklıdere Sineması had not many halls when it was opened. It had one large hall with a beautiful balcony, which had lodges. *Ses Sineması* was the largest and the most beautiful one in Kavaklıdere. It had one hall with a very nice balcony. I did not prefer to go to the cinemas in Esat, but there was a *Karınca Sineması*, and for a while one part of this cinema worked as an open-air cinema. People used to eat sunflower seeds and watched the movie in their cars. The characteristic of the cinema was that only Turkish movies were played there, and that's why I did not go to this cinema. (M. Peksöz).

Lale Sineması was famous for the two interesting masks which were placed on the left and the right side of the theater stage. It stood for a while after the cinema flood. Nevertheless, it turned into a super market, then a clothing shop. *Yeni Ulus* was also a pretty cinema. Besides, *Avni Dilligil Tiyatrosu* was also on the Tunalı Hilmi Avenue. As far as I remember, it was closed in the 1970s.⁸¹ Moreover, Güvenevler (western part of the Kavaklıdere district) was famous with *Çankaya Sineması*. (Ş. Kendirli Serinokun).

⁸⁰ This information is obtained from the author's interview with İsa Çapanoğlu in 2008. The questionnaire was not asked in this interview, which was done when the author was initially collecting information about the cultural activities on the Tunalı Hilmi Avenue. Some other cinemas around the district, which were mentioned while talking to İsa Çapanoğlu, were also remembered by some of the interviewees.

⁸¹ *Avni Dilligil Tiyatrosu* (Theater) was the only theater on the Avenue that was opened in the place of today's *Emek Kuruyemiş* at the end of the 1960s. It was closed later probably because it could not compete with the cinema halls opened on the Avenue.

Kavaklıdere Sineması is the one of the most important cinemas on the avenue, because it is the one that stayed active for the longest period (Figure 26a, 26b, 26c, 26d, 26e, 26f, 26g, 26h). *Kavaklıdere Sineması*, by the entrance of the *Başkent Apartmanı*, was built by the Nergiz family, opened its curtains in 1967. Its architect was Nejat Tekelioğlu. In this 750-seat capacity, three-storey theatre, numerous successful examples of the European and American movies were shown. This cinema also hosted several important events, such as the Ankara International Film Festival from the late 1980s onwards.⁸²

Nurettin Erbir, who has been living on the avenue since 1952, explains the meaning of *Kavaklıdere Sineması* in the everyday life of people, particularly of the inhabitants of Kavaklıdere. He also highlights the importance of festivals held in *Kavaklıdere Sineması*. Thus, from his words, it is understood that *Kavaklıdere Sineması* had always been a very significant cultural place since it had been constructed on the avenue:

⁸² In 1997, Kavaklıdere Sineması was converted into a movie house with four screens, by its latest operator, Denk Ajans (Agency). It became one of rare salons not only for Ankara but also for Turkey, which had child nursery for caring of families' children who came to the cinema. It was famous for its displays of the year-end selections of the Film Critics Association (SİYAD) as Beyoğlu Sineması in İstanbul (Evren and Karadoğan, 2008:160-163). After operating the place for ten years, when Denk Agency decided not to renew its contract due to the capacity and audience problems, the cinema was closed down. (Aytaç, 2007).

Füsun Okutan, one of the members of the second generation of the Nergiz family that own the place, expresses their wish to keep the place as a cinema, and they are putting in a lot of effort for this. Explaining that they have rejected very high sums offered by several other sectors outside the film sector (like shopping and catering chains), Okutan says that they were most upset when the cinema closed down. The Nergiz family founded Menekşe, Nergiz and Kavaklıdere Sinemaları that served Ankara for several years. Among those cinemas, only Menekşe Sinema is serving today as the Ekin Cultural Centre. (Aytaç, 2007)

Okutan, being a member of a family that has served the film sector for years and as an administrator in the Ankara Film Festival for many years, agrees with the sensitivity of the cinemagoers and says: "This is why we are also trying to do our best. It is our aim to convert the place into a cinema and cultural hall that will serve the people of Ankara for many years. For that, there are few projects which we are working on". However, hesitancy of the film distribution companies on delivering the new movies for this cinema, due to its old infrastructure, makes it difficult to find new administrators. The owners' inability in finding the necessary funds for the renovation of the cinema gets the cinemagoers worried. Kavaklıderem Derneği and old users of the Kavaklıdere Sineması put in a lot of effort for it's re-opening. (Aytaç, 2007)

Çankaya Sineması on the other hand, was built in 1975, as Ankara's most elegant cinema. Today, that is also closed. The bureaucrats of Ankara used to go there or to *Kavaklıdere Sineması* in the weekends. I mean they were the cinemas frequented by the elite. Now, *Kavaklıdere Sineması* is closed, too and we are trying to have it re-opened. In fact, it was originally designed as a passage, not as a cinema. There used to be some festivals organized there in the 1990s, for example the *Uçan Süpürge* (Flying Broom) festival. In my opinion, that used to be an important event in Ankara's social life. Now, *Kavaklıderem Derneği* is trying to re-activate *Kavaklıdere Sineması*.

Kavaklıdere Sineması plays a crucial role in shaping the character of the Tunalı Hilmi Avenue. Nuray Bayraktar, an architect who worked on the Bestekar Street (the street parallel to the avenue) between 1980-84, emphasizes the importance and pleasure of going to the cinema in the Tunalı Hilmi Avenue in the 1970s:

In general, I was going to Tunalı for cinemas. I can say that I experienced cinema pleasure really in Tunalı after 1972. There wasn't much audience during those hours which we preferred to go the cinema. We used to take our food and go to the cinema such as going for a picnic. I went to Tunalı for film festivals during the last periods. This means that I have never used Tunalı for shopping. I used it more for emotional and special ties; just for cinema, theatre (N. Bayraktar).

Gözde Gövsulu, who has been living in Ankara since 1980, and Ali Eker, who has been living in the Boğaz Street (very close to the Tunalı Hilmi Avenue) since 1958, both also argue that the closing of *Kavaklıdere Sineması*, which had been opened in the late 1960s, was a big loss for the daily life of the Tunalı Hilmi Avenue.

Zühtü Yakut, who has had a clock repairing shop in the entrance of the building of *Kavaklıdere Sineması* since 1956, states that, especially after the work, he went to the movie with his wife at least three times a week. As a result of the crowd of the cinema in the 1970s, he became a well-known clock-repairer in Ankara. He adds that his first shop was on the front façade of the building; after the construction of the cinema, it was located inside the building. As a result of this change, he claims that he could easily watch people who came to the cinema or looked at the posters and the time passed very fast even at times when he did not work.

It is plausible to state that the commercial and cultural activities have a mutual effect. In a sense they maintain each other. Therefore, the loss of one of these activities that is vital in forming the character of a public place, can have a negative effect on the other and the general character of the public place itself. The building of *Kavaklıdere Sineması* with the shopping arcade in its entrance exemplifies such a reciprocal relation between the cultural and commercial activities, and when the cultural center was closed, this also negatively affected the commercial activities there.

Armağan (2010), who has a column in *Hürriyet* Newspaper, complains that, due to the demolishment of cinema halls, which played significant roles in our history particularly in the 1960s and in the 1970s:

I wonder how many residents are left in Kavaklıdere today, who can remember that the restaurant dishing out numerous Mexican meals during lunch and dinner every day used to be *Ses Sineması*; the place where we park our cars used to be *Talip Sineması*; the half empty shopping arcade in Küçükesat used to serve as *Karınca Sineması*, and the place where wedding ceremonies are held used to be *Dilek Sineması*. It is not just our memories that are lost, but everything that has contributed to the city's cultural history and urbanization.⁸³

⁸³ For further information see; (Armağan, 2010).

In addition to the cultural places like theatres and cinemas, on the Tunalı Hilmi Avenue there is a significant recreational place for both Ankara and the district: For recreational activity, the Kuğulu Park is a vital and a unique public place (Figure 27a, 27b, 27c). The planning of the Kuğulu Park was the main decision about the development of the street that came into being in the late 1950s. The Kuğulu Park was located on one of the main green axes that Jansen Plan proposed.⁸⁴ The Kavaklıdere River was weakened and formed a pond here. In 1958, a public garden was arranged around this little pond by the Municipality of Ankara (Mestçi, 2007: 29). İsa Erkmenoğlu, who has a pharmacy and has been working in the avenue since 1978, and Nurettin Erbir, who is a forest engineer and has been living in Tunalı Hilmi Avenue since 1952, tell the atmosphere of the Tunalı Hilmi Avenue in relation to the Kuğulu Park and highlight the characteristics of the place with greenery in this period:

In the old days, we used to walk with my spouse to the Kuğulu Park in order to take fresh air in the evenings. We could see that tranquility and beauty. People used to go for a walk with their families, with their neat clothes, to the Kuğulu Park, and then return after chatting. Generally, shopping used to last until five, six pm. It used to be a walking street after these hours. We used to go out for taking fresh air. Both sides of the street were full of trees. It was embellished with horse chestnuts (N. Erbir).

Very calm Ankara, namely; typical with poplars, deserving the name of Kavaklıdere. This place used to be a place, which was calmer than Kızılay, more tranquil with the Kuğulu Park; it was a place where peace could be found (İ. Erkmenoğlu).

⁸⁴ As mentioned earlier, Jansen designed Kavaklıdere as a greenbelt that consists of poplar trees with a river.

The first plans for the Park appeared in 1958. The implementations started in 1963. It is seen in the early plans that the Kuğulu Park was adjacent to the Polish Embassy. In Vedat Dalokay's mayorship period (1973-1977), for the implementation of the plan made in 1975, some of the land that belonged to the Polish Embassy and the Park were taken away for constructing a road. The road was initially allocated for pedestrian use, but it was later expanded and opened for vehicular traffic. (Memlük, 2009: 86) The Kuğulu Park could only be saved as a last section of the greenbelt which had been proposed in Jansen's Plan.

The park is more related with the pedestrian flow than the traffic flow of the Tunalı Hilmi Avenue; in other words, it became the part of the pedestrian flow of the Tunalı Hilmi Avenue (Figure 27d, 27e).⁸⁵ As such, the park gained a new character to serve for public use. Moreover, it defines the south edge of the street in a more apparent way. Ali Eker, who is a linguist and has been living in the Boğaz Street since 1958, deciphers in what ways the Kuğulu Park was affected from the (trans)formation of the avenue, and its position in today's conditions:

The Kuğulu Park played an important role in the conversion of the street into the identity of an avenue. There wasn't a park in place of the Kuğulu Park but there was a timber depot. It became a park after years and its name was called as *Kavaklıdere Parkı*. When Vedat Dalokay brought two swans from Vienna and named the swans as Viyana and Ankara, then the name of the Park was changed as the Kuğulu Park. The Özdemir Street, which was not very popular before the Kuğulu Park, became a bit animated and it became more animated after having the name of Tunalı Hilmi. The Kuğulu Park is losing its breathing specialty and it lost its many characteristics as being the focus of political interests. Another reason of losing its characteristic is related with the

⁸⁵ Özüm İtez's paper (2008: 5-6) "Kuğulu Pasajı", prepared for METU Graduate Program in Architectural History course "AH 544 Architectural History Research Studio Ankara, 1950-1980", given by Elvan Altan Ergut.

loss of culture and etiquette. For example, before the Kuğulu Park was made smaller and being the place of unknown sellers, all bridges of that small lake were wooden and made of wood. Unfortunately now all of them are metal and painted with blue paint, which rested, in excess stock in the municipality (A.Eker).

In 1976, the park was registered as a natural protected area by “*Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu*”. In the place of the existing Edessa Restaurant, there used to be a small building that consisted of a toilette and an adjoining tea garden in the 1970s. In Dalokay’s period, the Vienna Municipality donated two swans and hence the Kuğulu Park was named after them.⁸⁶

In time, a *gazino* (outdoor café) called as *Rihtim Restoran* was constructed in the park with a new design. Indeed, the urban land, which had initially been reserved for the park, was bigger than the land it occupies today.⁸⁷ The Kuğulu Park was valuable with its greenery and the tea garden in the 1960s and 1970s, not only for the daily life in Kavaklıdere but also in Ankara in general. Halil Yurtkuran, who is a manager and has been working on the Tunalı Hilmi Avenue since 1970, told how the tea garden was altered in physical terms; and Müjgan Peksöz, an architect, mentions the effects of the physical change of the tea garden on the usage and daily experience of the people about the park:

There was a small teahouse in the Kuğulu Park and every owner of the place made it bigger and it has become a building in the end. The Park belongs to the Municipality of Çankaya but that building belongs to the Metropolitan Municipality, this is stupid. We have combated with this situation but nothing happened. Of course it is not a surprise; one of the builders is an employee of the Construction Affairs of the Municipality. So this is weird as it is. (H. Yurtkuran)

⁸⁶ Ibid,

⁸⁷ Ibid,

The Kuğulu Park was very modest with its teahouse, trees and human scale. But after continuous interventions, the park lost its spirit. The place where we previously went to socialize and spent wonderful time turned into a place where we spent little time if only we stop by. In other words, it has been started to be used as a transition area more than an area for spending time. At least myself and people like me do that. (M. Peksöz).

It can be stated that *Kuğulu Park* as an urban place links daily lives together on the avenue. To a certain extend, it has represents a zone of possibility for social integration and creates a ground for different daily experiences and activities in urban public place. From the explanation of the interviewees, it can be inferred that place and time are the most important components of daily life. For instance, when a tea garden was turned into a building in the park in time, it means that consumption oriented activities began. People started to construct their daily lives in a different pattern. Thus, everyday experience of urban life was changed by this new mode of life style.

The Tunalı Hilmi Avenue is mentioned with the Kuğulu Park by many of the interviewees of different age groups. For instance, Yaprak Erel, who is thirty years old, Tuba Cengiz, who is forty years old, and Nejat Aytekin, who is seventy-four years old, all mention the meaning of the Kuğulu Park. It is interesting that the Kuğulu Park has always been the source of attraction for different ages in recreational terms since its first construction:

I remember that I was mostly attracted to the Kuğulu Park. The building named Edessa was a teahouse during those years. My grandmother used to live on the street, which is near a building, which turned into McDonalds. My grandmother and I used to go to the Kuğulu Park. ... The Kuğulu Park always gave Tunalı its spirit with its natural structure

and it was very active and beautiful. I mentioned Kuğulu Park again, I guess, but Tunalı meant Kuğulu Park for me. (T. Cengiz).

I went to parks to play; the Seymenler Park was too big for me. I liked the Kuğulu Park more since it was smaller, I guess. Actually when people say Tunalı, I always think of the Kuğulu Park (Y.Erel).

The Kuğulu Park became more important when the number of buildings there increased. Maybe we can say that it was a place where you get some fresh air in Tunalı. Until 1978 when my work place was in Tunalı we walked to the Kuğulu Park with my wife almost every day. (N. Aytekin).

Ali Vural, who is a lawyer and has been living in the Tunalı Hilmi Avenue since 1969, and Güneş Ekinci who is a house wife and has been living there since 1972, told that the Kuğulu Park was used not only as a recreational but also as a public place where national feasts had been celebrated until the last decade:

Today is April 23. Until last year, 2005, for 20 years, during the organization of TRT (Turkish Radio Television), all the children coming from different countries walked through Tunalı to the Kuğulu Park. The Kuğulu Park looked amazing with all kinds of colours. They arrived to the corner and walked down the Kennedy Street. The traffic was closed that day. April 23 created great liveliness on Tunalı. (A. Vural).

In my opinion, in those days, the Kuğulu Park was the best park in Ankara. I remember that sometimes there were festivities in the Kuğulu Park, on April 23, May 19. Children walked by our house and in Tunalı with their multi-colored outfits. (G. Ekinci).

In a sense, the Kuğulu Park has been the most public place in the Tunalı Hilmi Avenue due to its being the green urban place. Everyone has the right to use it for different purposes such as playing in the playground, strolling, watching the swans, drinking and eating, in short spending leisure time. Moreover, different interviewees –such as Nuray Bayraktar, an architect, Seher Can, a housewife, Ahmet Şahince, who has a shop in the Tunalı Hilmi Avenue- claim that the park also functions as the meeting place for the people of Ankara. It can be one of the reasons why the park is considered as the beginning/ending edge of the Tunalı Hilmi Avenue:

We used to give all of our appointments at Tunalı. When my friends wanted to visit me, I was in a private office and we could not sit for long, so we were meeting at the Kuğulu Park and spent time there. The place, which is a Kebab Restaurant now, was a small and beautiful place in the Kuğulu Park. It was entertaining for children too. After my son was born, I remember that I always brought him to the Kuğulu Park. The Kuğulu Park was definitely a part of Tunalı. ... When I consider the Kuğulu Park, the And House, small streets, land-use and texture of housing as an architect; I think they are very special (N. Bayraktar).

I was looking at shops and shop windows. Sometimes I used to go to Tunalı in the afternoon, according to my job status. When my relatives arrived for the first time I was picking them up from the Kuğulu Park and bringing them to my shop. (A. Şahince).

I took my children to the Kuğulu Park often. Tunalı was a meeting place; if you go to Tunalı at certain hours, you would definitely come across all family members and friends. (S. Can).

Since its first implementations, the Kuğulu Park has been one of the recreational nodes of Ankara as well as the Tunalı Hilmi Avenue. Although it

exists in the same place today -smaller in dimension than its first implementation- people still talk about the park with excitement. Davut Sarıtaş, who is a doorman of the apartment in the Tunalı Hilmi Avenue, and Ali Bülent Güngör, who has a shop in the Tunalı Hilmi, remember the Kuğulu Park with nostalgia:

Previously, cars were passing through the Kuğulu Park, where today bagel sellers are placed. Buses were passing through on their way to Gaziosmanpaşa. The park was where cars pass today. This neighbourhood was newly developing those days. There were more trees. (D. Sarıtaş).

The Kuğulu Park was more beautiful before. Our guests came here recently. They said, “Is this the Kuğulu Park? It is a very small place.” I said that it was more beautiful before, it was bigger and there was no road (A.B. Güngör).

To sum up, although some small shops were opened on the Tunalı Hilmi Avenue in the 1960s and in the early 1970s, the character of the Avenue can be identified by the development of the cinema halls and the Kuğulu Park then (Figure 28). Therefore, it is plausible to state that the avenue mostly composed of the cultural and the recreational activities in this period. From the interviews, it can be inferred that the effects of these activities resulted in the change of everyday life of people. The changing functions of the public place influence the pattern of everyday life. Whether the functional alteration (spatial change) affects the everyday life or the everyday life affects the functional alteration can be a matter of discussion. Indeed, the aim of this study is to understand the process of the socio-spatial (trans)formation through the experiences of people/inhabitants as well as visual and written sources. Thus, by examining the formation of the Tunalı Hilmi Avenue, it is valuable to understand the social and spatial transformation as the two sides of the same coin.

The socio-spatial configuration of the Tunalı Hilmi Avenue as an urban public space was influenced by the everyday changes, because urban public places have the potential to absorb alteration. “Just as size of buildings can change dramatically within a given road network, so the mix of pedestrian and vehicular traffic can, too” (Habraken, 2000: 121). In a sense, as a result of functional or physical changes in a mutual relation with the changes of daily life, the Tunalı Hilmi Avenue performed like an organism by representing the values which were formed by everyday experiences in time. As Habraken (2000: 6-17) discusses, streets, boulevards, squares and districts unite past and future so the continuity exists in public places. One of the main driving forces behind this constitution is that the desire of sharing the same activities such as going to the cinema as a cultural activity or going to the park for spending leisure time as a recreational activity. That is why, the 1960s and the beginnings of the 1970s can be identified with mostly cultural and recreational activities. As a result, the avenue was formed by not only the physical structures but also the everyday activities of people performing on it. Hence, although the avenue was not planned as a sub center, the character, and to a certain extent the spirit of the avenue created such an identity as a result of the (shared) everyday experiences of people.

4.2.3. Commercial Axis

The Kavaklıdere district is at a very critical point in terms of Ankara Urban Business Centre Development area. As examined in Chapter Three, when the first plans were made for Ankara, the central business area was Ulus; but as Ankara started to become a metropolitan area after the 1950s, the Ulus district became insufficient, and commercial activities started to take place also in Kızılay, which became a more prestigious area in the 1950s, and as a result, the centre moved to Kızılay, through Sıhhiye. However, this move had not been planned, but occurred in the form of the commercial pushing off the residential

activity (Akçura, 1971: 119-126). As a result, while Ulus became a part of the city that lost its earlier importance, a healthy development could not have been achieved in Kızılay, either. With Ankara becoming a metropolitan city, in the late 1970s, the Tunalı Hilmi Avenue in Kavaklıdere became an urban sub-centre (Figure 31).⁸⁸ In a sense, this development was moving towards Çankaya and this improvement increased the prestige of the Tunalı Hilmi Avenue.⁸⁹ (Figure 32)

Architects Can Hersek and Azzem Ayhan Aydınöz explain the development process of the city center and how it shifted from the north side of the city to the south part by also mentioning the position of the Kavaklıdere and the Tunalı Hilmi Avenue in this process:

I think that this is basically related to the development period of Ankara. As you know, the first commercial center was in Ulus, then Yenışehir, which we call as Kızılay, was developing in a planned manner. The establishment of a second commercial center was demanded there and the elite people of Ankara moved to Kızılay while they used to reside in

⁸⁸ Fifteen embassies, two grand hotels (Sheraton and Hilton), four small size hotels (Tunalı, Houston, Aldino, Class and Best Hotel), World Bank, United Nations representatives were also located on the district. Despite the closure of the private American hospital, two new hospitals were added, one on Bülten, the other on the corner of Buğday and Güniz. In the 1990s, the Kavaklıdere District was also introduced to the television centres. The Ankara offices of the Star, Kanal D, Atv, CTV channels joined the existing TRT, Ankara Office of the Sabah group and the Hürriyet group, and the district became the focal point of the media. In addition, there were cinemas (Akün, Kavaklıdere, Talip), a theatre (Şinasi Sahnisi), as well as meeting and exhibition halls of the public sector (Tübitak, Vakıfbank, the cultural centre of Çankaya Municipality) (*KavakYeli* Bulletin, 2005). Therefore, with the business and the commercial activities and mixed-use development with ground floor retail uses, the transformation in the district became more obvious from the late 1980s onwards. The identity of the district as well as the Avenue was determined by the mentioned new uses.

⁸⁹ With its commercial development the 7th Street in Bahçelievler can also be considered as a good sample, because in this district a sharp relation between the residence and the commerce was constituted. As a result, the residential areas are protected so that liveliness exists both day and night. One of the aspects that makes the Tunalı Hilmi Avenue in Kavaklıdere and the 7th Street in Bahçelievler districts comparable is, in a sense, that they have the potential of being a sub center. Although the Tunalı Hilmi Avenue has more advantages in terms of its location and its socio-economic profile, it could not have provided such a development like the 7th Street and this needs further comparative analysis. For more and detailed information on the 7th Street. See, Başaran (2002).

Ulus. All civil servants and groups of people with high-level incomes settled there. Then Çankaya, Cinnah, I think the location of the Presidential Palace, became attraction points. At the same time, there was air pollution in Ankara. Here [the Tunalı Hilmi and its environs] is higher, and since more green fields existed here, development and housing towards this field increased (C. Hersek).

Cultural and commercial concentration in Ulus shifted to Yenışehir, namely Kızılay. I think that then it slid to Tunalı Hilmi. Business opportunities increased; of course this concentration aroused as the result of arrangements, which were made in Tunalı by Vedat Dalokay. For example, the traffic junction arrangements were made and then Tunalı Hilmi began to develop rapidly. It became an active place with its commerce and entertainment. It is needless to say that the buildings in Tunalı were structures, which were made for residence not for commerce. Its ground floors have been used as commerce areas (A.A. Aydınöz).

Transformation is predictable for sub-centers, because they offer different and changing activities such as residential, cultural, recreational and commercial ones. As such, the Tunalı Hilmi Avenue, consisting of residential as well as cultural and recreational activities, gained a new identity with commercial functions in the ends of the 1970s. Until the 1970s, the Tunalı Hilmi Avenue was formed of mostly low-density, low-rise buildings; then the Municipality of Ankara permitted commercial buildings to be maximum seven storeys. This affected the building of the avenue. For that period, seven-storey buildings can be considered as high-rise, and with the increase in their number, the Avenue began to gain a commercial character.

The rising tendencies of everyday practices were related to consumption models/patterns in those decades.⁹⁰ Shopping has always been a realm of everyday practice and experience in urban places. The changing everyday practices on the Avenue were also resulted in the emergence of shopping malls in later decades; however, our concern is to understand how daily patterns of public life changed and understand the new kind of public places such as passages that emerged and became popular on the avenue. The two important commercial buildings for Ankara, *Tunalı Oteli* (1969) and *Kuğulu Pasajı* (1978) on the Tunalı Hilmi Avenue were both the products of this period.

Tunalı Oteli (1969) was designed by Vedat Dalokay, who also acted as the Mayor of Ankara during the 1970s (Figure 29a, 29b, 29c, 29d 29e). It is one of the good examples of the decade on the Avenue, which still preserves its architectural features today as the characteristics and the details of the Hotel have been protected. The Yeloğlu family is the owner of the Hotel and has managed it since the opening. İbrahim Sadi Yeloğlu was the creator of the hotel. Today, a member of the third generation Elif Yeloğlu is managing the Hotel. *Tunalı Oteli* was recently renovated without damaging the essential characteristics of the hotel.⁹¹ Besides its architectural characteristics, its location was also very significant because it was close to the embassies, business centers, cinemas and shopping places.

Nejat Aytekin, who worked and lived on the Tunalı Hilmi Avenue, mentions the importance of *Tunalı Oteli* for the aura of the Avenue:

Tunalı Oteli was always important. Foreign people would always accommodate in this hotel, and this situation was making the atmosphere of Tunalı more European (N. Aytekin).

⁹⁰ For more detailed information about the public face of architecture, see Glazer, N. and Lilla, M (1987).

⁹¹ This information is obtained from http://www.hoteltunali.com.tr/en_hakimizda.aspx.

İsa Çapanoğlu, the head of *Kavaklıderem Derneği* and the owner of the Atatlar shop on the Tunalı Hilmi Avenue, describes the profile of the people who stayed in the *Tunalı Oteli* and claims that it is the first boutique hotel in Ankara:

The managers of *Tunalı Oteli* are Mr. İbrahim and the father of Elif, whose name I couldn't remember. These people were men of principle. American people used to accommodate in this hotel during that period. Those were the periods when *Keban Barajı* (Dam) was constructed. High level engineers and technical men of the American corporation used to stay here. Rather, their wives would stay here, they used to come collectively by plane at weekends. Then, many Iranians began to come after the event of Humeyni in Iran. During a period, Mr. İbrahim wouldn't take Iranians there but Tunalı Hotel had a great prestige in that time. Besides, it is the first hotel of boutique hotels. It was on the avenue thus it wasn't stucked. Its bar was nice, we used to sit from time to time but it wasn't very famous (İ.Çapanoğlu).

The people who used public places had direct effect on the emergence of a change in daily life on the Avenue. Not only the experiences of people about the place, but also its physical characteristics are important to comprehend the socio-spatial formation in terms of architectural history. In the case of the *Tunalı Oteli*, it is seen that the building was designed by considering environmental factors and the topography of the site. For instance, an interior garden was planned on the entrance floor. Besides, on the same floor, the lobby and the restaurant was separated by level difference. It has eight storeys. There are sun breakers on the façade. For instance, Ece Esen, who is an interior architect, remembers the Avenue with the façade of *Tunalı Oteli*.

There exists some differences between the project and the use; for example, the ballroom designed on the basement floor has never been used. Nowadays,

Starbucks café occupies part of the lobby, with a separate entrance from the outside. The Starbucks is very popular and that is why *Tunalı Oteli* is sometimes defined today with reference to it. İsa Çapanoğlu, the head of *Kavaklıderem Derneği*, tells the story of how the part of the lobby turned into a café:

Lots of projects were envisaged for the place where Starbucks exists now. Even a shop used to be opened there because there is a broad place below. Mudo shop wanted the place but Mr. İbrahim renounced in the final stage. If Mudo shop were opened, there would have been a great change in commercial terms. In fact, even now, there is a great change in the avenue... Before, all the shops here were the clothing shops, but now only our shop -Atalar- and First shop exist as a clothing shop. (İ. Çapanoğlu).⁹²

In the 1970s, one of the other significant developments, maybe the most important one in the strengthening of the commercial character of the neighborhood, was the construction of *Kuğulu Pasajı*. As Ali Vural, who is a lawyer and has been living in the Tunalı Hilmi Avenue since 1969, emphasizes, *Kuğulu Pasajı* is the most important change on the Avenue. In the place of the passage, there was a gas station. In 1978, *Kavaklıdere Benzin İstasyonu* (Mobil Gas Station) was replaced with *Kuğulu Pasajı*. *Kuğulu Pasajı* as the first passage on the Tunalı Hilmi Avenue and then the others followed.⁹³ For the residents of the Avenue this became a significant change and most of the interviewees remember that in the place of *Kuğulu Pasajı*, there was a gas station:

⁹² “Mac geldi mesela makyaj ürünleri satıyor. Şimdi onun aşağısına da Fransız firması geldi (Sephora). Sonra birara ayakkabıcılık arttı, sonra cephede vitrinli üç-dört tane kuyumcu oldu. Dükkanlar bile çok sık sık kişilik değiştiriyorlar” (İ. Çapanoğlu).

⁹³ Özüm İtez’s paper (2008) “*Kuğulu Pasajı*” prepared for METU Graduate Program in Architectural History course “AH 544 Architectural History Research Studio Ankara, 1950-1980”, given by Elvan Altan Ergut.

Kuğulu Pasajı was constructed; then Tunalı became more crowded. New stores were opened. Other passages were opened, but not as *Kuğulu Pasajı*, such as Aynalı, Çelikler Passages. Number of cars increased. ... *Kuğulu Pasajı* was opened in the 1980s. In the past, there used to be a gas station there. Next to it was a house and its upper floor was *kahve* (coffee stall) (Ş. Polat)

There used to be a gas station in the place of *Kuğulu Pasajı*. The Embassy of Spain was situated in the place of Mado across *Kuğulu Pasajı*. This building was covered with ivy and it was demolished after a while for the reason of being invaded by snakes (A. Eker).

From 1976 to 1979, Hüseyin Esat, Ayduk Koray and the owners of the 17th and 18th parcels exchanged ownership (Figure 30a). These parcels were combined into a single building. The name of the building, *Kuğulu Pasajı*, was given after *Kuğulu Parkı*, which is across the street. The construction of the *Kuğulu Pasajı* began in 1978 after the demolition of Gülten Devreş's Mobil Gas Station and Mualla Atasagun's house (Figure 30b, 30c).⁹⁴ Nurettin Erbir and İsa Çapanoğlu state the positive and negative developments, which resulted after the construction of the passage.

We can say that it [the Tunalı Hilmi Avenue] was fully constructed only between the years 1975 and 1978. Commercial movement came into existence towards the 1980s, especially after 1980. It first began with *Kuğulu Pasajı*. After it's opening, all stores followed (N.Erbir).

In those years (1968-69), it [the Tunalı Hilmi Avenue] was a calm place as the Bahçelievler 7th Avenue. When *Kuğulu Pasajı* was opened and trade arouse in the proper sense, all buildings such as this [indicating the

⁹⁴ The owners were Koray Building Industries, Hüseyin Esat Ayduk Koray, Gülten Devreş, Nur Açıkalin and Mualla Atasagun. Ibid,

building where Mado is situated today] turned into offices while there used to be residences and only small boutiques. It is required to discuss that this is a motion or ruining which was brought by those business places. (İ.Çapanoğlu).

This building was composed of two blocks, seven and eight storeys of offices, collected by a two storey block in between because it was not allowed to construct a single eight storey block instead of the two existing buildings on the site (Figure 30c, 30d, 30e, 30f, 30g). *Kuğulu Pasajı* was located between the Tunalı Hilmi Avenue and the Buğday Street, and in order to pass through it, a person has to go up or down one level. The three blocks of the passage were separately built and owned. On the one hand, *Kuğulu Pasajı* is a whole unit with its north and south sides; on the other hand the two office blocks are not attached to one another. The front and south sides of the building were planned in relation with the Tunalı Hilmi Avenue and the Buğday Street.⁹⁵ It is plausible to claim that the plan of *Kuğulu Pasajı* is typical of a different type of “passage” commonly built in Ankara afterwards: In general, passages help people transit from one place to another. Nevertheless, *Kuğulu Pasajı* has a more introverted character, rather than carrying pedestrians from one side to another.

Like *Kuğulu Pasajı*, the other passages built after it on the avenue have the same planning approach. The reason behind this can be related to the fact that these other passages were not planned as passages in architectural terms but they were transformed from ordinary apartment blocks into passages. Nonetheless, this is not the case for *Kuğulu Pasajı*. It can be considered that its introverted character comes from its location, because the main entrance which faces the Tunalı Hilmi Avenue is lively, while the other entrance which is located on the south side on the Buğday Street does not offer any such activity which the Tunalı Hilmi Avenue provides. Thus, the typology of the passage

⁹⁵ Ibid,

comes from its position on the site, which does not necessitate a move from one side to the other.

Kuğulu Pasajı has been a central point of attraction on the Tunalı Hilmi Avenue for the middle income and mainly the upper income groups of Ankara. Most of the interviewees claim that it is a meeting place and it has an enjoyable atmosphere inside. Tuba Cengiz, who is 40 years old and has been living in Ankara since 1970, and Arcan Nalca, who is 33 years old and has been living in Ankara since 1977, mention about the interior atmosphere of the passage and explain what kind of shops existed in the passage and how the atmosphere of the passage used to be:

The inside of the passage was both crowded and active. I remember that toyshops and chic stores used to be there besides jewellers. The first Fred Perry was brought as a brand to *Kuğulu Pasajı* as well as Paul and Shark (T. Cengiz).

I remember concretely that although many stores were opened in time, the places where we were shopping weren't changed. I remember that there were many alternatives for things such as music, toy, gifts. There was Bedesten in *Kuğulu Pasajı*; there was a music store called Super Sonic, which was selling cassettes, and posters were being sold in the same passage. I used to go there very often (A. Nalca).

Especially the main entrance of the passage, which is on the Tunalı Hilmi Avenue, became a gathering and meeting place for people. *Kuğulu Pasajı* and *Kuğulu Park* became the attractions of the Tunalı Hilmi Avenue. It is plausible to state that the beginning/ending part of the Avenue was defined in functional and physical terms by the construction of *Kuğulu Park* and *Kuğulu Pasajı*. Most of the interviewees defined *Kuğulu Park* and *Kuğulu Pasajı* as the

beginning/ending edge of the Tunalı Hilmi Avenue.⁹⁶ For instance, Feray Ünlü, an interior architect, and Kadir Altın, who has been living there since 1970, emphasize *Kuğulu Pasajı* as the beginning part of the Avenue. Moreover, Pınar Hanağası, who lived very close to the avenue between 1977-95, describes the passage as a meeting point and a shopping place:

Kuğulu Pasajı, Akün Sineması, Büyük Ankara Oteli, the high-rise buildings of İş Bankası, and TÜBİTAK were the landmarks for me. Tunalı starts from Kuğulu Pasajı (F.Ünlü).

Kuğulu Pasajı or Kuğulu Park was meeting points, and according to me, these are the two places that enlivened Tunalı (K.Altın).

Towards the end of the 1970s, particularly beginning with the construction of *Kuğulu Pasajı*, the characteristics of commerce in the district altered. The change was the most apparent in the replacement of small shops by “passages”, small urban shopping malls, on the Tunalı Hilmi Avenue. Ali Güngör, who has been living in the avenue since 1972, and Nurettin Erbir, a forest engineer who has been living on the avenue since 1952, mention how the opening of *Kuğulu Pasajı* affected the formation of the other passages on the avenue:

Kuğulu Pasajı was very nice during its first years. Kuğulu Park was located in view of it. A building with two storeys used to exist instead of today's Ertuğ Pasajı...Others couldn't be as Kuğulu Pasajı, but then you know that many passages were opened yet only stores in the entrances worked well. Nobody entered inside. Namely I have been here for many years and there are many stores, which I have never entered in the passages. Many stores used to be residences and they were turned into stores. I mean, passages are made from apartment buildings (A. B. Güngör).

⁹⁶ See Table 7 in Chapter Five.

According to me, lower floors were generally being used as depots. After *Kuğulu Pasajı* was constructed and other business centers developed, they were converted into passages. None of these were constructed as architectural structures. By the law, which was laid down by the municipality, all districts in this center, including the Esat Avenue, having a parking garage under the entrance floor has become obligatory for all buildings since 1960. Their architecture is the result of this. This is embezzling; parking garages aren't constructed but turned into other places. Even though the law isn't amended, they still make in this way. For this reason, I emphasize that others except *Kuğulu Pasajı* are not passages (N. Erbir)

The 1980s plays an important role for the transformation of the Avenue. For instance, the *Kuğulu Park* and the passages, particularly *Kuğulu Pasajı*, were constructed and became its major attractive places. For instance, after the construction of *Kuğulu Pasajı*, new passages were opened such as *Demirdöğen*, *Seğmenler*, *Ertuğ*, *Gümüşsoy*, *Aynalı*, *Çelikler*, *Tunalı*, *Yetkin Pasajı*. (Figure 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40). Moreover, remembered places such as *Flamingo Pastanesi*, *Milka Pastanesi*, *Pizza Pino*, *Kral Çifiliği*, *Balkanerler* supported the commercial character of the Avenue (Figure 41, 42).

Although all these commercial places were closed, except *Flamingo Pastanesi*, they were remembered in relation to the daily life of the Avenue.⁹⁷ After the increase in the commercial activities, it seems that cultural activities began to lose their importance. The immediate modification of *Tunalı Pasajı*, once designed as a movie theatre, and then turned into a passage, can be given as an

⁹⁷ All of them were opened in the 1970s except *Flamingo Pastanesi*. It was opened in 1955. See Table 9 in Chapter Six.

example of this transformation.⁹⁸ In a sense, the identity of the place as a cultural centre started to weaken and it became more and more significant as a commercial place instead. It is plausible to claim that the main reason behind the contemporary problems of Kavaklıdere, especially of the Tunalı Hilmi Avenue, lies the fact that this district was not planned accordingly although it has become very important in terms of commercial activities.

In conclusion, *Kuğulu Pasajı* had a distinct effect on the Tunalı Hilmi Avenue and was an important structure in the dissemination or, in the proper sense, in the beginning of commercial activities here. The construction of *Tunalı Oteli* and *Kuğulu Pasajı* brought changes in the sense of both function and daily life to the Avenue.

It can be considered that everyday practice of people is a response to different functions of the Avenue. The significant point to be emphasized here is the heterogeneity of these functions. Although some functions on the Avenue became more dominant according to the needs of everyday life, multiplicity was still the case. As we can understand from the interviews, *Kuğulu Pasajı*, as a commercial center, was a dominant public place in the 1980s. As inferred from the memories of the interviewees, the new brands and the most fashionable goods were sold here. One of the main reasons why it became so significant in the daily life of people is that it offered not only a new type of shopping activity with its structure but also offered a new type of daily (commercial) practice. By selling luxurious goods, it also designated target audiences. In a sense, the location of the passage is not a happenstance, because as discussed in this chapter earlier, the Tunalı Hilmi Avenue was considered as a prestigious avenue in Ankara. Besides *Kuğulu Pasajı*, *Tunalı Oteli* was also vital for the daily experiences of people at the time. As Çapanoğlu stated, high level engineers and technical personel of the American corporation lodged in the hotel. This

⁹⁸ Özüm İtez's paper (2008) "Kuğulu Pasajı" prepared for METU Graduate Program in Architectural History course "AH 544 Architectural History Research Studio Ankara, 1950-1980", given by Elvan Altan Ergut.

feature made the hotel more prestigious in those years. People who used the avenue sometimes preferred to have a drink on the bar of the hotel. People, who used to dress spotlessly when going to the cinema in the 1960s or the 1970s, began to dress in the same manner while going to shopping or cafes/bars.

While before the 1980s the Tunalı Hilmi Avenue was a quiet district of the capital city of Ankara where residential, cultural and recreational activities that would suffice for day-to-day living were present, from the late 1970s onwards but especially in the 1980s, it became an important commercial place where an intense commercial development was experienced. After such an intense development of commerce, the face of the Avenue dramatically changed.

The 1980s is the period when the problems related to the increasing development of Kavaklıdere started to be experienced. The increasing demand on the Tunalı Hilmi Avenue for central functions that could no longer be accommodated in Kızılay, gave the first signals of the new characteristics with the construction of *Kuğulu Pasajı* (Kuğulu Shopping Center). This was the beginning of the transformation from the mainly residential and only secondary commercial character of the area in earlier decades with one significant enterprise, the wine factory, which turned into a more cultural and recreational center with the addition of commercial activities in small shops in the 1970s.

With commercial area developing excessively, a huge commercial pressure was put on the residences in the district, and as a result, due to socio-economic reasons, the residential areas on the Avenue turned into commercial areas, particularly offices, one after the other. In the 1980s commercial activities were specialized, and vertical development came into being by the construction of high office and apartment blocks along the boulevard. In this process, the ground floors were turned into shops, the first and the second floors began to be used as offices, and upper floors continued to serve as residences.

Can Hersek, an architect who has been living in Ankara since 1968, explains how the quality of commerce has been changed on the Tunalı Hilmi Avenue after being an urban sub-center:

It was perceived as the place of more elite and more intellectual people. I think, now this might be undergone a change. Kavaklıdere, Çankaya was gaining importance as being the settlement place of elite and intellectual people and high level civil servants of Ankara. You know that there are also many embassy buildings. Many of them were around that center. From that view, foreign people were together with people who were living or residing there. It was an elite district of Ankara but it lost slightly this specialty when new settlement places such as Çayyolu began to develop and its status became that of business where small offices were located but type of trade changed: namely store trade became less effective and small offices and buildings of small corporations mostly dominated. It seems to me that there is a process in which small offices are working in converted apartments (C. Hersek).⁹⁹

In the 1980s, vertical developments came into being, so that upper floors of some buildings began to be used as offices instead of residences. The structure of the street can be described as commercial activities on the ground floors and residences on the upper floors. Nurettin Erbir, who has been living here since 1952, claims that, although the Tunalı Hilmi Avenue was not especially planned to develop commercial terms, it protects this type of a character:

⁹⁹ “Planlı değil ama kendi ticaretini yaratan bir süreç. Tabii bu mekan sıkışık, çok katlı yapılar, park edecek yer yok falan ama bugünkü gibi değil, taşıt çok daha az, ben çocukluğumdan hatırlıyorum, ilkokuldayken belediye otobüsüne biner gezerdik. O kadar تنها beş kişi on kişi falan, rahat rahat oturur o koltuktan öbürüne geçerdik. Cadde boyutları bize çocuk gözüyle çok büyük gelirdi, bir de araba yoktu. Şimdi o caddelere sığılmıyor, ne kadar dar gibi birtakım düşüncelerimiz var. Hatta yön değiştirildi tek yön oldu yine de sıkışık zor mekanlar haline geldi. Aslında bugünün gözüyle baktığımızda bize göre çok kötü, sıkışık mekanlar gibi gelse de o dönem için özellikle de taşıtın az olması herhalde o mekanları daha yaşanılır kılabilirdi.” (C. Hersek).

Additions were made to the buildings after 1980. At first, they used to be five storey high. Buildings on the Esat Avenue was four storeys and the height was raised to six storeys in 1980. According to me Kavaklıdere lost its former beauty with this last raising. Nonetheless, although it was allowed to build higher with regulations changing in every 15-20 years in Ankara, Kavaklıdere is the less affected district of such changes. ... It will be the only historically protected place of Ankara because it has been the less changed place since the [early] Republican period: storeys were added once and then it has been protected. On the Atatürk Boulevard, different heights were allowed for four times. Then, all architecture changed. On the other hand, you can see the traces of previous architecture on the Kavaklıdere Avenue (N. Erbir).

Besides the differences in height of buildings, it is possible to state that the transformation in building typologies on the Tunalı Hilmi Avenue also affected the formation of its surrounding. This conversion was first experienced along the Tunalı Hilmi Avenue and later moved on to some residential areas behind it, such as the Arjantin Avenue, and the Bestekar Street, especially in the western side of the Avenue. İsa Çapanoğlu, the head of the *Kavaklıderem Derneği*, explains the different commercial feature of the Tunalı Hilmi Avenue as follows:

Tunalı was a district street. Mobility in Tunalı began in the 1970s, it increased with the beginning of trade... Trade explosion occurred after 1980. Then Tunus was slowly formed [as a new center of attraction]. Mobility occurred in the Bestekar Street towards the end of the 90s. But with our teenage expression *piyasa yeri* (the market place) has been Tunalı Hilmi. Other places were calmer as residential places. They were favorite places but streets weren't separated from each other with exact lines. (İ. Çapanoğlu).

As a result of these changes in urban texture, Karum as a business and shopping mall emerged in 1991, which functions as a node as being at the intersection of major paths of the city, i.e. the Tunalı Hilmi Avenue, the Arjantin Avenue and the Iran Avenue - both of which are in the south side of the Tunalı Hilmi Avenue).¹⁰⁰ Can Hersek mentions the importance of the shopping mall on the development of the commercial character of the Tunalı Hilmi Avenue.

The Construction of Atakule created an attraction area. Then Karum was constructed. Also hotels were constructed such as Sheraton and Hilton, then small hotels were added. Namely, that axis strengthened in the sense of trade. *Tunalı Oteli* is an important hotel, which remains in our minds. *Kuğulu Pasajı* was also existing in the 1980s (C.Hersek).

As a result of the uncontrolled commercial development, the profile of the Avenue started to change and this affected the character of the district as a whole. The residential areas moved further back and left behind a place for an unorganized commercial area, which continued developing and occupied any place found available. Through this process, Kavaklıdere started to lose its characteristics of being a prestigious district from the end of the 1980s onwards. The developments, particularly in land-use pattern, in the Kavaklıdere district became more visible in those years. The components affecting the improvement of the Tunalı Hilmi Avenue also formed the new identity of the Kavaklıdere district (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 722-25). Nurettin Erbir claims that if Tunalı Hilmi Avenue had been planned as a commercial Avenue in terms of urban design, it would have been more appropriate to the “prestige” of the Kavaklıdere district. He states that:

¹⁰⁰ When choosing a place for a shopping center, the liveliness of the city is taken into account. The Tunalı Hilmi and Arjantin Avenues have the potential to create liveliness. Moreover, Karum functions as a landmark where people meet friends. So, these are the significant effects on the choice of the location of the Karum Shopping Mall. See, Gürçel (2003).

Since it [trade] is irregular, it hasn't been healthy. In addition, an arrangement wasn't realized in the entrance floors. Everything was realized improperly. In this regard, there is a big deformity. Such portable places are being made. According to me, this is the destruction for this city. I spoke harshly but this doesn't suit here. It shouldn't be like this. It should be kept as a shopping center and a promenade place. We assimilated it to our structure; we mixed eastern style and western style. Small meatball restaurants then big shopping stores, which cheer up people. I think, we made *mimari türlü* [architectural eclecticism – he refers to a kind of dish in which different types of vegetables are used.]. Even cafes are different from each other, there isn't any standardization, and they all have a different structure. Shop windows, materials used inside, tables, and chairs, all of them are different (N. Erbir).¹⁰¹

One of the basic results of this is the tendency of people to escape from the Tunalı Hilmi Avenue to the suburbs. In addition, since the commercial area on the Avenue was not supported with residential areas, the population of the area during the day increased, due to people coming into the region for commercial purposes, while the avenue became unoccupied and unsafe at nights. It can be argued that preserving a residential area is crucial for conservation and the continuity of the identity of the Avenue as well as the district. Otherwise, as Madanipour (2001, 89) claims, the converted centers usually end up being deserted and demolished.¹⁰² Halil Yurtkuran, who is the owner and manager of Café des Cafés on the Tunalı Hilmi Avenue, agrees with Nurettin Erbir that if

¹⁰¹ “Bana göre bir yerleşim yerinde yerel yönetimin etkisi, bu da Türkiye’de belediye, bir de gönüllü kuruluşlar mahalle birlikleri. Türkiye’de yerine oturmadı. Bugün böyle bir yerde Kavaklıdere’de sağlıklı bir muhtarlık, sağlıklı bir mahalle birliği olsaydı, gelişti güzel ticaret sistemi değişmezdi. Türkiye’de ilk bunun düzeltilmesi lazım çünkü çarpıklığın sebebi bu. Yasalar, toplumun mülkiyet hakkını ve sağlıklı yaşam düzenini bozamaz. Dinlenme, eğlence yerleri vatandaşın böyle gelişti güzel olmamalı. Vatandaş canının istediğini yapamamalı, kamu bence burada budur. Kamu, esasını planlı yapacak ve herkes tam olarak buna uyacak” (N. Erbir).

¹⁰² For a proper understanding about the evaluation of the development of sub-centers and a social analysis of such spaces, see Celep (2009), Hillier and Hanson (1984), Özbaki and Önder (2009).

nowadays it could be planned with respect to the concept, which the Tunalı Hilmi Avenue has still been carrying, it would be a more healthy and vivid commercial place:

Essentially, if it [Tunalı Hilmi Avenue] was planned, it would be better. At least, it would have a parking garage. Anyway, buildings are high, it is a narrow and authentic avenue. I think, it is suitable for shopping, it keeps this. Besides, as *Kavaklıderem Derneği*, in our study with the instructor Raci Bademli in METU, we wanted to see the Tunus Street as a cultural area where exhibition galleries, theatres and cinemas are located. Then the Bestekar Street would be an entertainment center, the Tunalı Avenue a shopping center, and other streets residential areas. We wanted people not to leave the district. The more sustaining thing is the entertainment center. They also couldn't balance it, for this reason, many residents in upper floors in the Bestekar Street left there. Now we compel municipalities for preventing the overflow to the next or other streets. But I don't know how long they will stand. Traffic in Tunalı Hilmi is horrible, the load of traffic blasted here. If they block the street to traffic instead of making one way, Tunalı recovers. It is in a disgusting situation because of traffic, you can't come by car, and there isn't any place for parking. Shopping is impossible by car. For example, you come and park your car on a near place, go by walking, thus we, as managers, will get rid of these buses and taxis. All taxis of Ankara are in Tunalı. This isn't normal. People are also unhappy. It is a nice, flat place among houses and people, and suitable for shopping. There are residences, which we struggle for their continuance. The Arjantin Street didn't continue because it is a slope, I wondered how it became popular in the first place. The Turan Güneş Boulevard was also the same (H.Yurtkuran).¹⁰³

¹⁰³ “(Cadde'nin trafiğe kapanmasının) kaldırılması için Karayağcın'a giden heyette ben de vardım. Çünkü bu iş böyle olmaz. Caddenin başına ve sonuna iki varil koyarak olmaz, koruma görevlisi yok, estetiği yok. Hadi kapatalım, kapatalım. Olur mu yani? İlk başta iyiydi,

Whilst it was a distinguished district of the capital with its commercial activities and places of entertainment, sufficient to fulfill the daily demands of the period, with the opening of the *Kuğulu Pasajı* in 1980, the Tunalı Hilmi Avenue experienced a very swift transformation into a commercial axis.

Burcu Arıcı, a painter, and Talat Birgönül, a civil engineer, argue that *Kuğulu Pasajı* was a prestigious place until the second half of the 1990s, because luxury goods were sold in the passage, and it was the initiator of the shopping malls in Ankara:

In those years, the Tunalı Hilmi Avenue had a light classy air. I remember that women used to give each other the cut direct by saying that “I was in Tunalı honey” and *Kuğulu Pasajı* was my favorite place. In fact, it was the first of today’s shopping malls where everything that you looked for could be found. (B.Aricı).

As discussed, the face of the Avenue started changing with the opening of *Kuğulu Pasajı*, which was followed by the others. The passages came into being as a new formation for the Avenue, which had an effect on its character. Although other passages on the Tunalı Hilmi Avenue were not planned as “passages” in architectural terms, and among them *Kuğulu Pasajı* was the major appealing, they all played a significant role in the formation of the commercial character of the Avenue. This character of the passages fits in with the new identity of the Avenue. In other words, it solidifies the commercial character of the Avenue, because these passages keep the people/users inside the Avenue’s boundaries, providing people to spend more time there. In a sense, as a result, this typology can be considered as one of the reasons that strengthened the dominant commercial character of the Avenue in the second half of the 1980s.

kaykaylar, patenler, köpekler falan gezdiler. Sonra yavaş yavaş varoş çıktı. Ortalara oturdular, ellerinde içkiler falan. Ve bu sefer sizler, yani benim müşterim kaçmaya başladı. Buna engel olsaydı. Buranın tamamı kapalı ama etkinliklerin olduğu, koruma görevlilerin olduğu, kent aydınlatmalarının olduğu, çöpünün toplandığı bir yer olsaydı farklı olurdu” (H. Yurtkuran).

Kuğulu Park was also changed in the 1980s; *Rıhtım Gazino* was turned into a cafe with two storeys. In 1984, the administration turned a blind eye to the construction of the second floor and the further expansion of the building. With repetition of such compromises during the following years, the building has invaded a considerable portion of the park. The latest revision plans for the park date back to 1988.¹⁰⁴ Therefore, as well as the neighborhood of the Avenue, *Kuğulu Park* was also affected by this commercial development.

The Tunalı Hilmi Avenue had been a sub-center since the middle of the 1970s, and this had been experienced in its commercial identity since the 1980s. It had the diverse mixed land use patterns different from its environment, including major brand shops, restaurants, cafes, sport centers, different leisure activity opportunities as well as offices. It had a high concentration of motor traffic but not like Kızılay or Ulus; in other words, it did not carry the city's main public transport load. It also carried a crucial volume of pedestrians because of its location and the variety of land-uses. Thus, in a sense, the main reason why the Avenue assumed the role of an urban sub-center is the fact that it had various functions.

It is also significant to understand the commercial character of the Avenue as an urban public place. In order to do so, it is necessary to highlight the importance of different activities in commercial terms and its effects on the daily life of people. It is obvious that the street has the ability to get different lives and activities together in the basis of everyday life. The type of the commercial activity is shaped by the life styles of people. Thus architecture becomes a tool for new activities, which people require.

The everyday patterns of the inhabitants through spatial practices can be observed in the character of the Tunalı Hilmi Avenue. Its use, commercial or other, demonstrates some type of behavior patterns. In terms of the experience

¹⁰⁴ See; 1955 *ada* (land) 70 parcel /6049 *ada* (land) 17 parcel for the maps of the Park.

of place, which contains the practice of everyday life in public places, it is possible to see the (trans)formation process like in the case of the Tunalı Hilmi Avenue.¹⁰⁵

The way that a public place is experienced tells us about the daily life its inhabitants has, which can be understood from the quotations taken from the interviewees. Therefore, it can be considered that the experience in commercial activity creates the identity of the Tunalı Hilmi Avenue since the 1980s. In conclusion, in order to have an intensive look, not only the history of a (public) place but also its connections and mutual association with social life, particularly everyday life, should be taken into account.

4.3. The Tunalı Hilmi Avenue as an Urban Sub-Center

From the late 1950s onwards, political and social changes caused changes in the production of the built environment of the Tunalı Hilmi Avenue and its district in general. In the 1960s and in the early 1970s, the character of the Avenue can be described with reference to the development of cultural and recreational places such as cinema halls and the Kuğulu Park. Such functional changes affected the everyday experiences of its inhabitants and *vice versa*. The Tunalı Hilmi Avenue gained a new identity with commercial functions from the late 1970s onwards, while preserving residential and cultural-recreational functions. The heterogeneity of functions affected everyday practices of people, whereby the Avenue acquired a multi-functional urban sub-center character in Ankara.

The “centers” are generally located at the core/center of the entire urban area, which are the places of concentration of activities and services used by the community. They are generally defined as the places where the most accessible

¹⁰⁵ For further information about the discussion on everyday life and lived experience, see Lefebvre (1991).

choices are being presented (Castells, 1977; Gruen, 1964).¹⁰⁶ When the problems begin to rise in an urban center, central activities need to be shared. If the whole city utilizes the city center, the “sub-centers” emerge and they serve for their environment in relation to the center (sometimes other sub-centers).

The urban land that supplies socio-cultural facilities as a center qualification and gathers some of the employment of the main center for not all the citizens living in the city but for the people living close to the located center and its environments, is called as a “sub-center” (Celep, 2009: 15).

Therefore, it can be considered that the characteristics of the center and sub-center are almost the same. For instance, Table 6 shows that Kızılay and Ulus are the most remembered public places in Ankara. This can be related to the fact that they have offered many activities as the city centers - Ulus as the historic and Kızılay as the new city center. In the following Table, it will be discussed that the Tunalı Hilmi Avenue as a sub-center has provided multiple functions as a city center.

¹⁰⁶ In city centers “different groups of people come and live together, share, and meet there, and besides their relation networks are high. ... City centers have a significant duty of information-knowledge and cultural communication of the citizens” (Lefebvre, 1968). Castells (1977) defines the city center as a *ludic nucleus* containing highly dense leisure activities and states the core as the spatial setting of the *city lights*. Therefore he keeps on, the core facilities of the town social processes and their inside dynamics.

Table 6: The most remembered public places in Ankara between 1950s-1980s					
Name of public place	Number of interviewees*	Residential	Cultural	Recreational	Commercial
<i>Kızılay</i>	37		+	+	+
<i>Ulus</i>	18		+	+	+
<i>Gençlik Parkı</i>	13			+	
<i>Atatürk Orman Çiftliği</i>	5			+	
<i>Ulus Sineması</i>	6		+		
<i>Büyük Sinema</i>	6		+		
<i>Arı Sineması</i>	5		+		
Total	90	0	5	4	2

*an interviewee can mention more than one place

As evaluated by using visual and written documents in the study, Kızılay had a significant effect on the (trans)formation of the urban structure of Ankara. The results of the oral survey supports this argument, because Kızılay was mostly remembered by the interviewees as the public place in Ankara between the 1950s and the late 1980s where cultural, recreational and commercial activities took place. Because of being the old and the new city centers of Ankara, Kızılay and Ulus were mentioned as cultural, recreational and commercial public places. In addition to these centers of the city, recreational places such as *Gençlik Parkı* and *Atatürk Orman Çiftliği*, and cultural places such as *Ulus Sineması*, *Büyük Sinema* and *Arı Sineması* were also mentioned. As a result, it can be inferred that the needs of a new public life style were reflected in the places remembered.

It is obvious that people looked for recreational and cultural places; and after the development and saturation of Kızılay especially from the 1950s onwards, the city started to grow towards the south where the Tunalı Hilmi Avenue is

placed. In a sense, the first signals of the Avenue's being a sub-center emerged through this process.

A "sub-center" serves the whole city as well as its environment. Sub-centers provide multiple activities to citizens, such as residential, commercial and cultural. They can be thought as secondary city centers, which answer the needs of citizens as well as the people who live close to them. Thus, the activities of sub-centers and their relations to the city are significant. Celep (2009: 56-57) claims that sub-centers should include at least one of these activities or buildings: "commercial, retail, social, cultural, production, finance, business, manufacture, administration, state offices, civic uses, education, health, recreation, entertainment, leisure, socio- cultural facility areas, residential". Thus, from this perspective, the Tunalı Hilmi Avenue can be considered as an urban sub-center, because it provides many of these activities such as residential, cultural, recreational and commercial. It is also to be noted that everybody has the right to access these functions.

In the late 1950s, Kavaklıdere developed as a residential area. The Tunalı Hilmi Avenue, on the other hand, being close to the central business district of Ankara, began to turn into a sub-center in this process. In the 1970s, the Tunalı Hilmi Avenue turned into an intense activity area, incorporating residential, cultural, recreational, commercial utilities and means of access. As a result of being the main axis of a newly developing sub-center of the city and also at a residential area, the Tunalı Hilmi Avenue was (trans)formed into firstly a residential street, then a cultural and recreational street, and then also a commercial avenue. As discussed in Chapter Four, Kızılay, having the highest concentration of services for the population of Ankara, was changed, and the central urban activity developed towards the south of the city in the decades following the 1950s. The Avenue, as located in the south of the city, was ready to welcome this development. Here, it is necessary to define the boundaries of

the Tunalı Hilmi Avenue in order to clarify which part of the Avenue could be called as a “sub-center”.

Referring to how the interviewees defined them, the boundaries of the Tunalı Hilmi could be stated to have been delimited by *Kuğulu Park* and *Esat Kavşağı* (Junction), which also refer to the different functions the Avenue was composed of.

Table 7: Beginning and Ending Nodes (boundaries) of the Tunalı Hilmi	
Boundary	Number of interviewees
<i>Kuğulu Park – Esat Kavşağı</i> (junction)	31
<i>Kuğulu Park – Bülten Sokağı</i> (street)	4
<i>Kuğulu Pasaj – Esat Kavşağı</i>	1
<i>Karum – Esat Kavşağı</i>	1

The physical boundaries of the Tunalı Hilmi Avenue are marked out in plans from *Kuğulu Park* to the Ahmetler district. Nonetheless, 31 of the total 37 interviewees stated the beginning of the Avenue as *Kuğulu Park* and its end as *Esat Kavşağı*. The definition of the boundary of the Avenue by the people is different from what is depicted in the plans, because the activities on the Avenue during the selected period came into being between these two nodes. Thus, it can be considered that the meaning of places is defined by people's experiences, as something beyond the physical materiality. This shows why oral historical research is very important for this study.

Table 8: The most remembered (key) places on the Tunalı Hilmi Avenue or its close environment between 1950s-1980s					
Name of place	Number of interviewees*	Residential	Cultural	Recreational	Commercial
<i>Kuğulu Park</i>	37			+	+
<i>Kuğulu Pasajı</i>	35				+
<i>Kavaklıdere Sineması</i>	26		+		
<i>Akün Sineması</i>	19		+		
<i>Atatürk Bulvarı</i>	18	+	+	+	+
<i>Karum İş ve Alışveriş Merkezi</i>	17				+
<i>Kavaklıdere Şarap Fabrikası ve çevresi</i>	14			+	+
<i>Üniversite Apartmanı</i>	12	+			+
<i>Tunalı Otel</i>	12				+
<i>Hayat Apartmanı</i>	11	+			+
<i>İlbank Blokları</i>	11	+			
<i>(Sevda Cenap) And Evi</i>	10	+	+		
<i>14 Mayıs Evleri</i>	10	+			
<i>Talip Sineması</i>	7		+		
<i>Tenis Kulübü</i>	6			+	
<i>Mobil Benzin İstasyonu</i>	5				+
Total	250	6	5	4	8

*an interviewee can mention more than one place

In this study, oral history has also been used to find out the “key places” to scrutinize the spatial formation of the Tunalı Hilmi Avenue through the interviewees’ experiences. These key places were necessary to identify the public character of the Avenue to delineate the fundamental characteristics of the Avenue as first a residential, and then also a recreational, cultural, and commercial public place in Chapter Three and Chapter Four.

The main key place on the Avenue is *Kuğulu Park*, because it is the most remembered place in Ankara for the period between the 1950s and the early 1990s by all the interviewees, who mentioned its recreational and commercial

features. The Atatürk Boulevard is the only public place that was stated with reference to all functions. In terms of cultural places, *Kavaklıdere Sineması*, *Akün Sineması* and *Talip Sineması* are the mostly remembered places. As assumed in this study, the shift in activities/functions in *And Evi* (from residential to cultural) and *Üniversite Apartmanı* (from residential to commercial) are the most important samples that depict the socio-spatial transformation of the Tunalı Hilmi Avenue.

The other remembered places are *Kavaklıdere Şarap Fabrikası* and *Mobil Benzin İstasyonu*, which are replaced by *Karum* and *Kuğulu Pasajı*. However, these new public places are still the most significant nodes for the Avenue and its close environment. It can be claimed that, although the functions changed, the important nodes of the Avenue did not change on the district, because it developed in parallel to the changing needs of the people and the development of the city. This change in the typology of the buildings increased commercial activity; in other words, it accelerated the shift in the function of the Tunalı Hilmi Avenue into commercial.

İlbank Blokları and *Hayat Apartmanı* are the two places that have not lost their residential characters until today. Although *14 Mayıs Evleri* mostly lost their residential characteristics since the early 1990s, they are also still remembered as residential places especially by the interviewees who are architects and those older than 55 years of age. *Tunalı Otel*i and *Tenis Kulübü* are also the places that keep their initial features as the same since their establishment, both supporting the commercial and recreational character of the Avenue.

Table 9: The most remembered restaurants / patisseries / markets on the Tunalı Hilmi Avenue between 1950s-1980s					
Name of place	Number of interviewees*	Residential	Cultural	Recreational	Commercial
<i>Flamingo Pastanesi</i>	22				+
<i>Milka Pastanesi</i>	19				+
<i>Pizza Pino</i>	9				+
<i>Kral Çiftliği</i>	7				+
<i>Balkanerler</i>	5				+
Total	62	0	0	0	5

*an interviewee can mention more than one place

In addition to the buildings and the park, some restaurants/patisseries/markets on the Tunalı Hilmi Avenue are also remembered. The merely existing place among these is the *Flamingo Pastanesi*, causing it to be the most remembered under this category. There exists a direct relation between the closing dates of the restaurants/patisseries/markets and the number of the interviewees who remembered them. According to this table, places of leisure and commercial activity were mostly emphasized by the interviewees. Going to the patisseries/restaurants/markets like *Flamingo*, *Milka*, *Pizza Pino*, *Kral Çiftliği*, *Balkanerler* was accepted as a prestigious activity. The reason is not only their being expensive but also their ambience, which means that they were the public places where you could come across with an acquaintance and feel you belonged to an intellectual group. Thus, they are important places to understand the public character of the Avenue.

The functional and physical characteristics of the Avenue supported each other: In a sense; this is one of the reasons why it was formed as an urban sub-center during the period under consideration. The Avenue is a narrow corridor, and the ground floors offered different activities for pedestrians from the late 1950s onwards. In addition, some building typologies (in physical terms) such as passages or cinema halls have defined the functional characteristics of the Avenue. Thus, it can be considered that the physical and functional characteristics had a mutual relation on the Avenue, which also played a role in shaping the ordinary life of inhabitants, and *vice versa*.

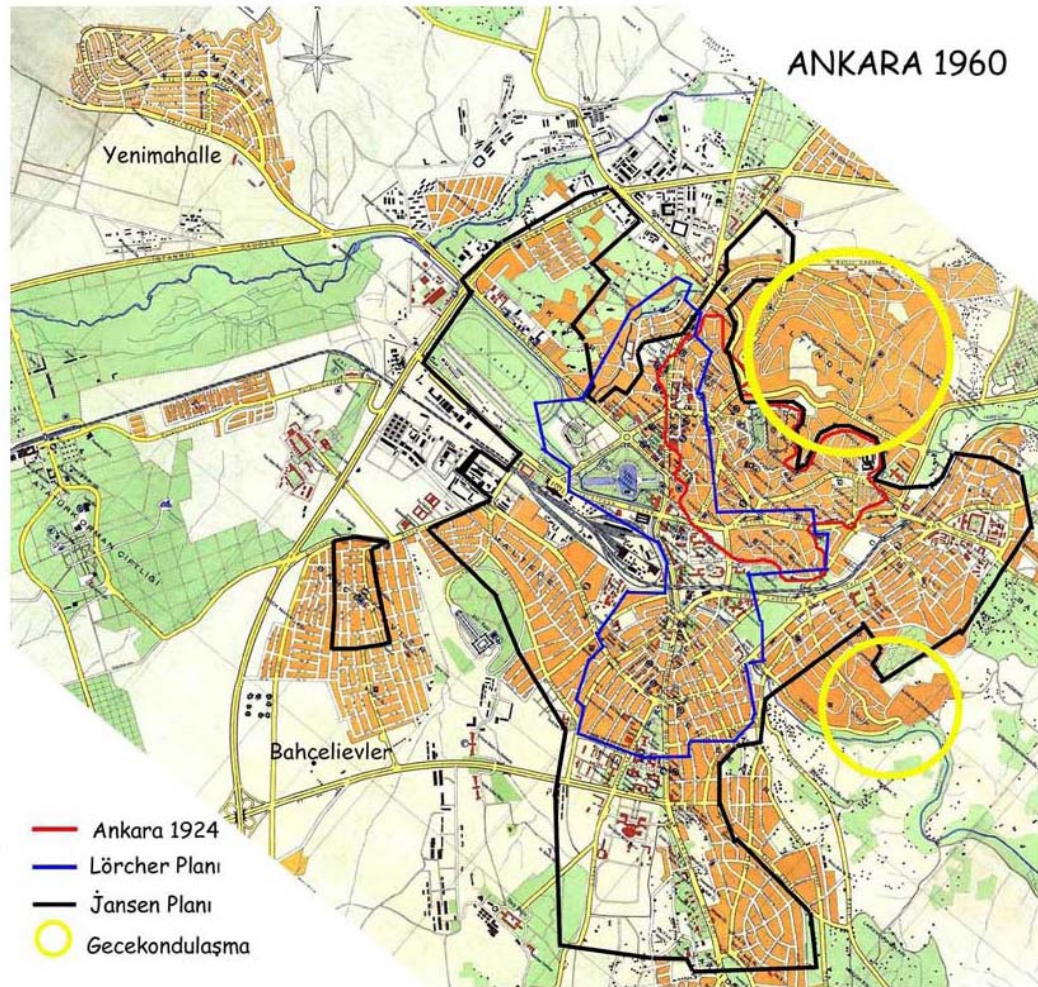

Figure 16. Plan showing the boundaries of Ankara, Lörcher Plan, Jansen Plan and squatter settlement
Source: Alaeddin Kırıl Basımevi, 1967, İstanbul

Figure 17a. Uşak -Yücel Plan-Building Development Plan
Source: Metu-Architecture Faculty Archive, 2009

Figure 17b. Uydabin-Yücel Plan
Source: Ankara Nazım Plan Şeması Raporu, 1977

Figure 18. Municipality of Ankara allowed the buildings in this region to be maximum seven storey high

Source: *Kat Nizam Planı*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Ankara Metropolitan Municipality Archive

Figure 19a. Location, *Üniversite Apartmanı*
Source: Çankaya Belediyesi Arşivi, 2009

Figure 19b. *Üniversite Apartmanı*
Source: Author's archive

Figure 19c. *Üniversite Apartmanı*
Source: Author's archive

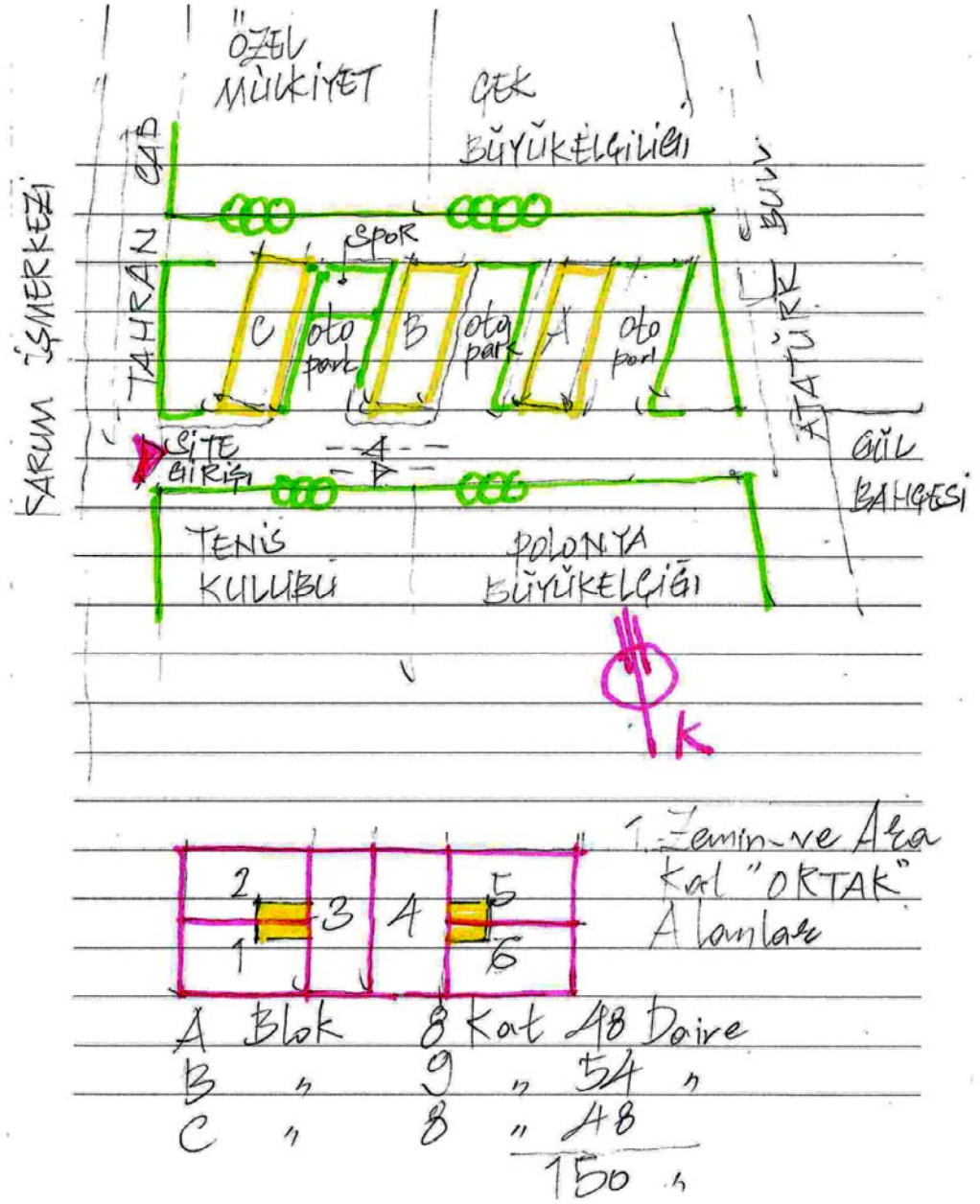

Figure 20a. Location, İlbank Evleri

Source: Drawing by A.A. Aydınöz during the interview

Figure 20b. Exterior view, *İlbank Evleri*
Source: Çapanoğlu, 2007

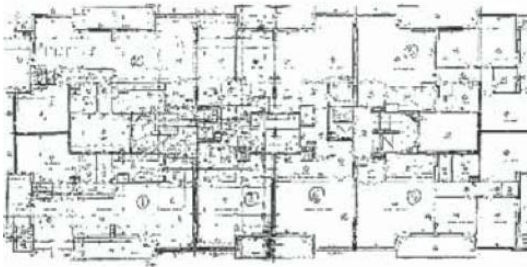

Figure 20c. Floor plan, *İlbank Evleri*
Source: Çapanoğlu, 2007

Figure 20d. Exterior view, *İlbank Evleri*
Source: Çapanoğlu, 2007

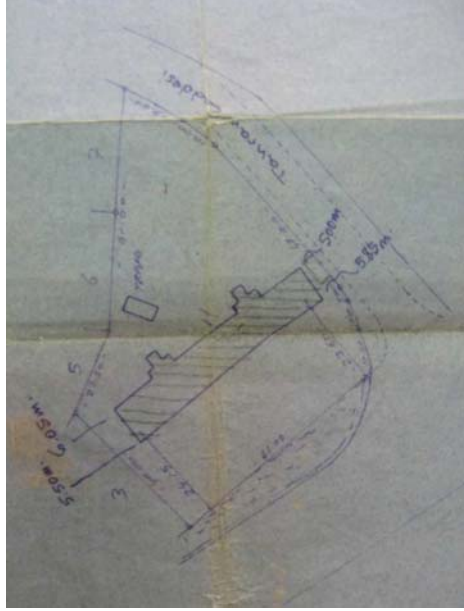

Figure 21a. Site plan of *Hayat Apartmanı*
Source: Candan, 2010

Figure 21b. Cover of *Hayat Mecmuası*
Source: Candan, 2010

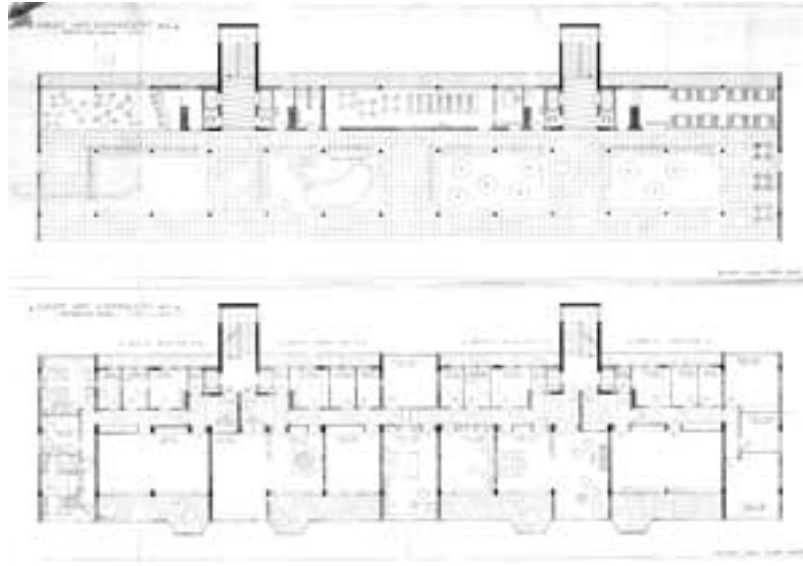

Figure 21c. Floor Plan of *Hayat Apartmanı*
Source: Candan, 2010

Figure 21d. View from *Hayat Apartmanı*
Source: Candan, 2010

Figure 22. The 1950s (ground floor) land use plan
Source: The former functions shown on contemporary plan by the author

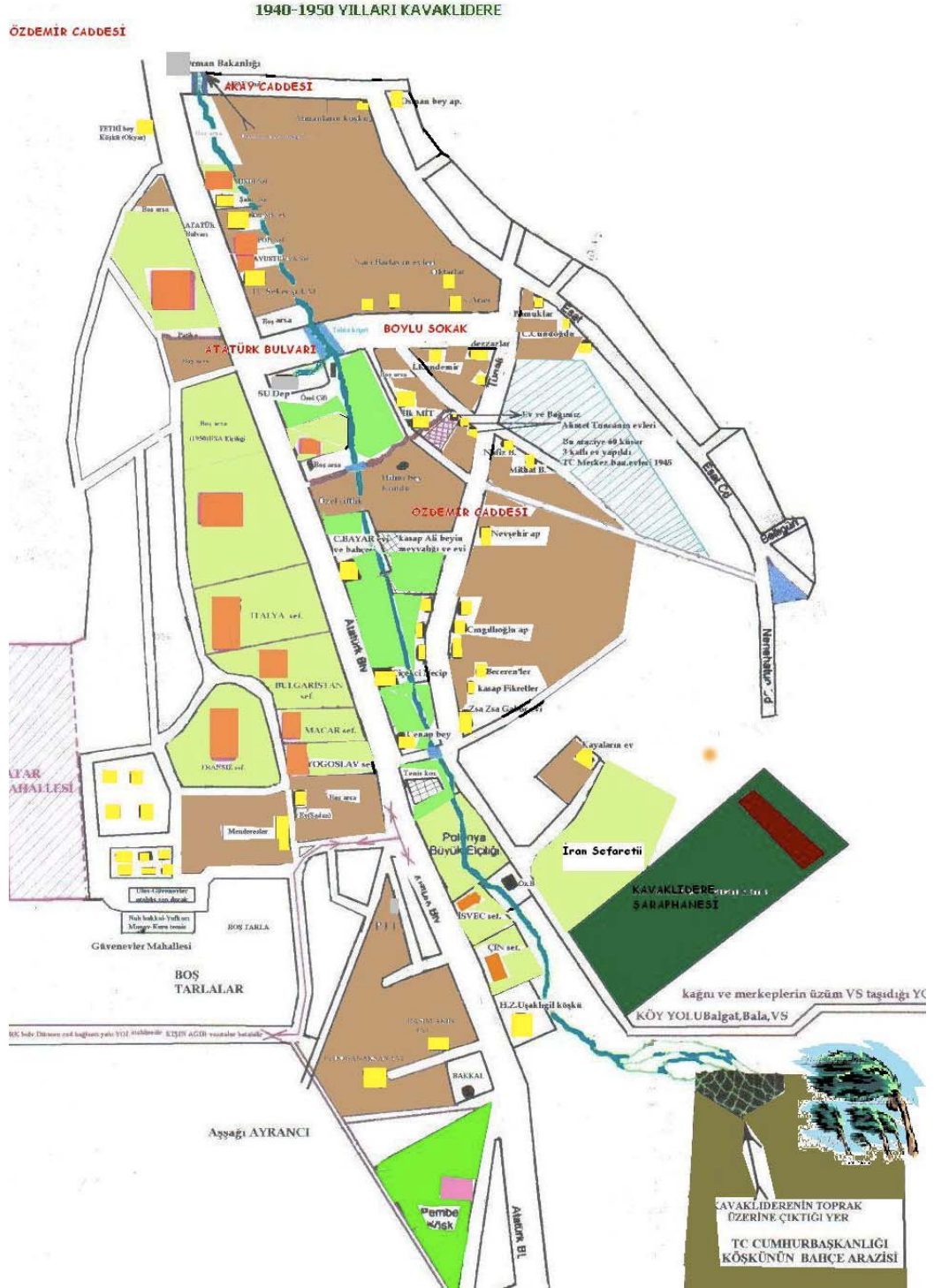

Figure 23. Map showing the 1940s and the 1950s of the Tunalı Hilmi Avenue and its environs (drawn by an old inhabitant of Kavaklıdere-İlhami Atayolu)
Source: www.kavaklıderem.org, retrieved in 2010

Figure 24a. *Akün Sineması/Sahnesi*
Source: Çankaya Municipality Archive

Figure 24b. Interior view, *Akün Sineması*
Source:
www.tiyatronline.com/sahankakun
retrieved in 2010

Figure 24c. Exterior view, *Akün Sineması*
Source: www.tiyatronline.com/sahankakun,
retrieved in 2010

Figure 24d. Interior view, *Akün Sineması*
Source: <http://arkiv.arkitera.com>,
retrieved in 2009

AKÜN SİNEMASI
DİVAN Sıra A

16.45 No. 2
Bu Fiş Biletle Geçerlidir.

AKÜN SİNEMASI
DİVAN Sıra A

16.45 No. 4
Bu Fiş Biletle Geçerlidir.

Figure 25a. Ticket Booth, *Akün Sineması*
Source: Evren and Karadoğan, 2008

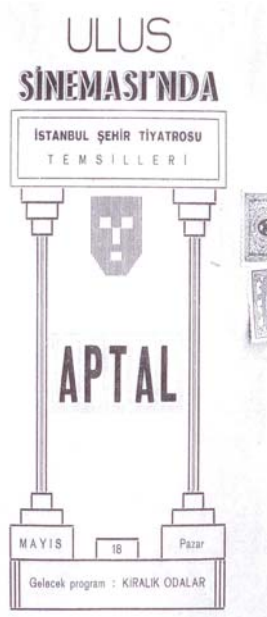

Figure 25b. Poster *Ulus Sineması*
Source: Evren and Karadoğan, 2008

Figure 25c. *Büyük Sinema*
Source: Evren and Karadoğan, 2008

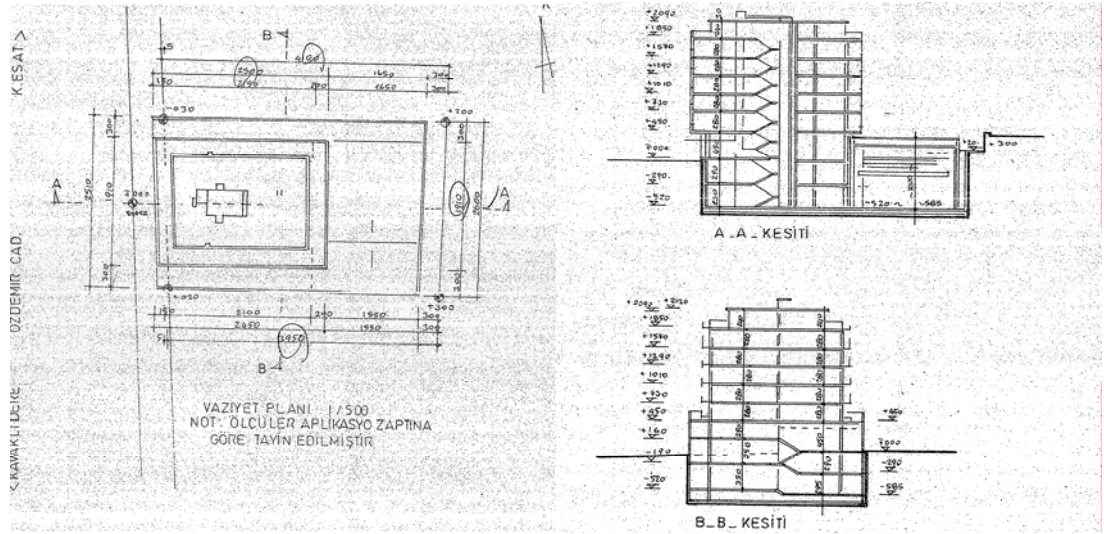

Figure 26a. Plan and section, *Kavaklıdere Sineması*
Source: Çankaya Municipality Archive

Figure 26b. Front facade, *Kavaklıdere Sineması*
Source: Author's archive

Figure 26c. Entrance of *Kavaklıdere Sineması*
Source: www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması, retrieved in 2010

Figure 26d. Entrance of *Kavaklıdere Sineması*
Source: www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması, retrieved in 2010

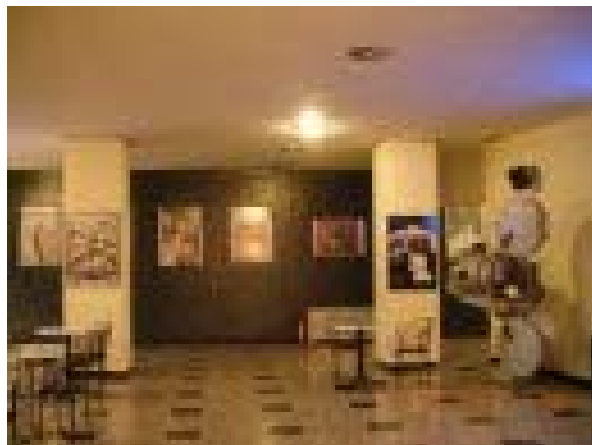

Figure 26e. Interior view, *Kavaklıdere Sineması*
Source: www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması, retrieved in 2010

Figure 26f. Interior view, *Kavaklıdere Sineması*
Source: www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması,
retrieved in 2010

Figure 26g. Interior view, *Kavaklıdere Sineması*
Source: www.tumgazeteler.com/haberleri/kavaklidere-sineması, retrieved in 2010

KAVAKLIDERE SİNEMASI
İşletme Denk Ajans • Dolby Stereo • Gümüşü Perde • Çocuk Cafe • 126 73 79

Sevgili Anne - Babalar,
KAVAKLIDERE SİNEMASI siz sayın
izleyicilerimize yepyeni bir hizmet
sunuyor.

★ Film izlemek istiyorsunuz...
Çocuğunuz size sorun mu oluyor?

★ Günlük işleriniz var veya alışverişe
çıkma istiyorsunuz...
Çocuğunuz bırakacak yeriniz mi yok?

İşte !...

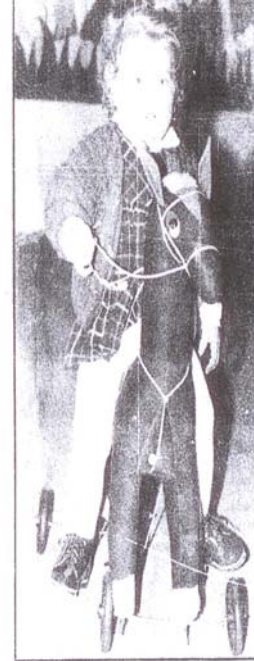
Bu tür sorunlarınızı düşünerek,
sizlere, uzman kadromuzla "Çocuk
Cafe" mizde hizmet veriyoruz.

Minik konuklarımızın yaş sınırlaması
olmadığı gibi, onların çok temiz ve rahat
bir ortamda çeşitli oyuncaklarımızla
hoşça vakit geçirmelerini sağlıyoruz.

Bu konuda daha fazla bilgilenmek
istiyorsanız, lütfen bizi arayın...

Ücret : İki saati 5.000.-TL

NEŞE İÇİNDE OYNUYORLAR: Anne ve babaları si-
ma salonunda film seyreden çocuklar, sinemanın kre-
anaokulu bölümünde öğretmenlerinin denetiminde çe-
şitli oyuncaklarla neşe içinde oynuyor, hoşça vakit
çiniriyorlar.

Kreşli sinema

Kavaklıdere Sineması, sinemaya geliri
çocuklarını bırakacak bir yer bulamayan aile-
ler için yepyeni bir hizmet sunuyor: Kreş
anaokulu.

Aileler, sinemanın içinde bulunan ve uzun
bir kadronun görev aldığı kreş ve anaokulu
saatine 5 bin lira ödeyerek çocuklarını gün
içinde bırakabiliyorlar.

Kreş ve anaokulu sorumlusu Nuran Du-
"Ankaralılar bu yeni uygulamaya büyük
gi gösteriyorlar. Her seansta ortalama
öğrencimiz oluyor" dedi.

Figure 26 h. Advertisement, *Kavaklıdere Sineması*
Source: Evren and Karadoğan, 2008

Figure 27a. 1960s *Kuşulu Park*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009

Figure 27b. 1970s *Kuşulu Park*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009

Figure 27c. 1970s *Kuşulu Park*
Source: Koleksiyoncular Derneği, 2009

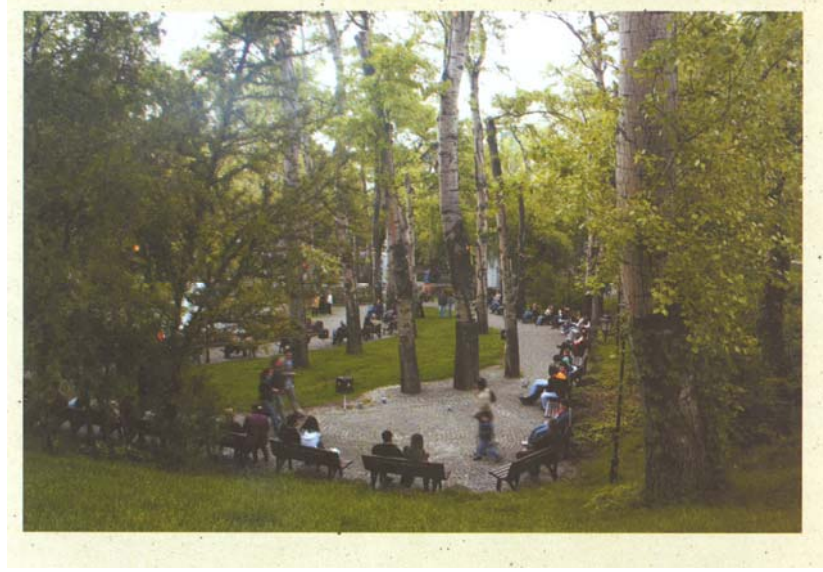

Figure 27d. 1990s *Kuşulu Park*
Source: *24 Saat Kavaklıdere Magazin*, 2006

Figure 27e. 1990s *Kuşulu Park*
Source: *24 Saat Kavaklıdere Magazin*, 2006

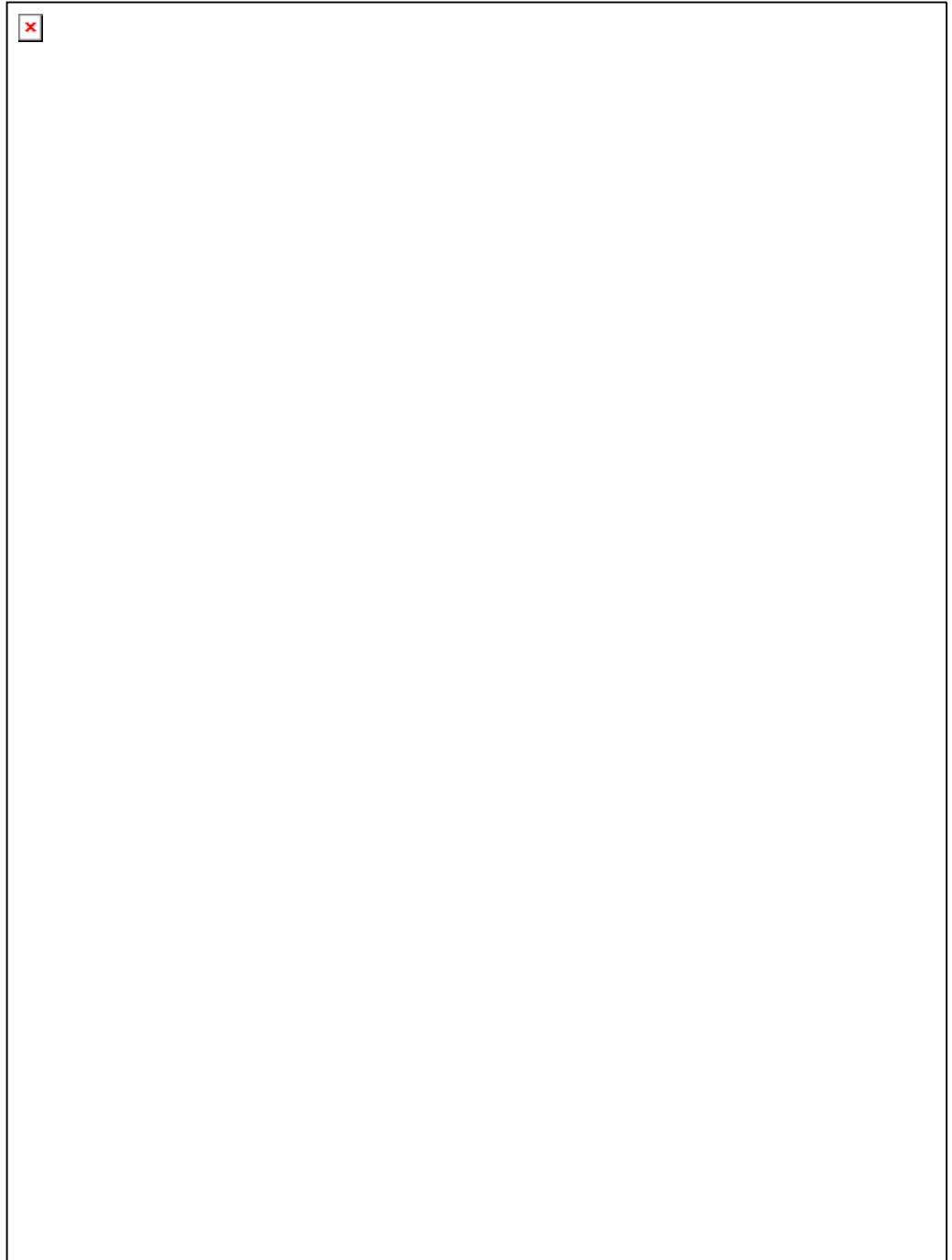

Figure 28. The 1960s and the 1970s (ground floor) land-use plan
Source: The former functions shown on contemporary plan by the author

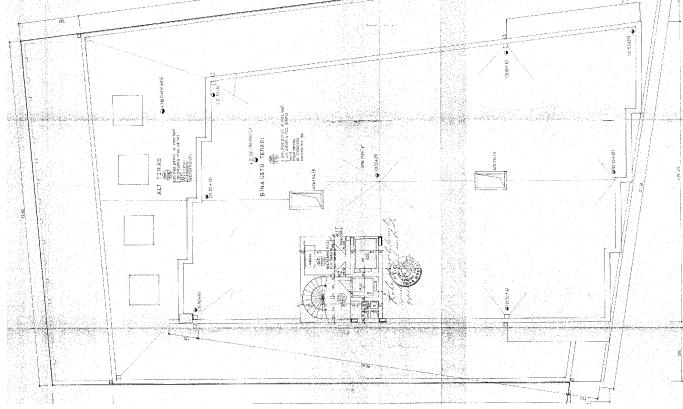

Figure 29a. Basement Plan, *Tunalı Oteli*
Source: Çankaya Municipality Archive

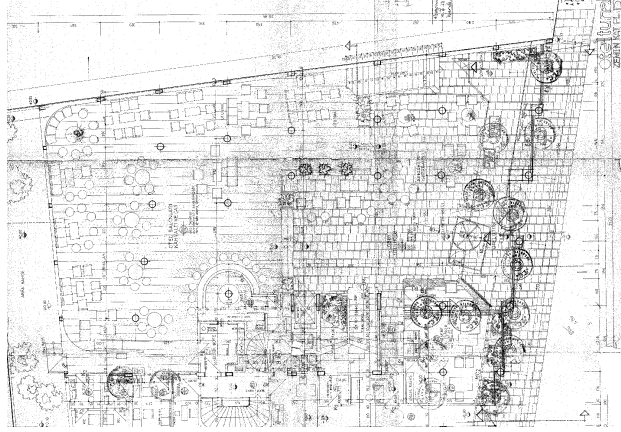

Figure 29b. Ground Floor Plan, *Tunalı Oteli*
Source: Çankaya Municipality Archive

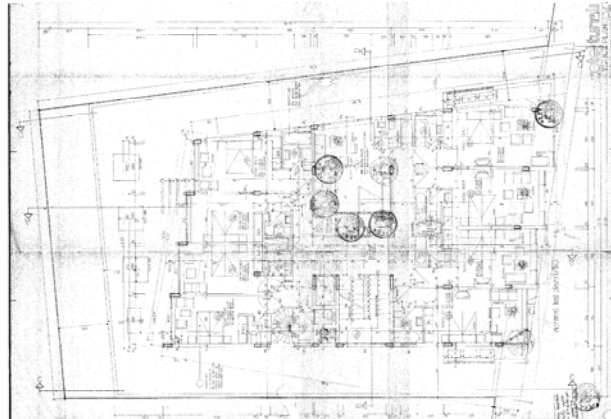

Figure 29c. Floor Plan, *Tunalı Oteli*
Source: Çankaya Municipality Archive

Figure 29d. Front facade, *Tunalı Oteli*
Source: Author's archive, 2009

Figure 29e. Exterior view, *Tunalı Oteli*
Source: Author's archive, 2009

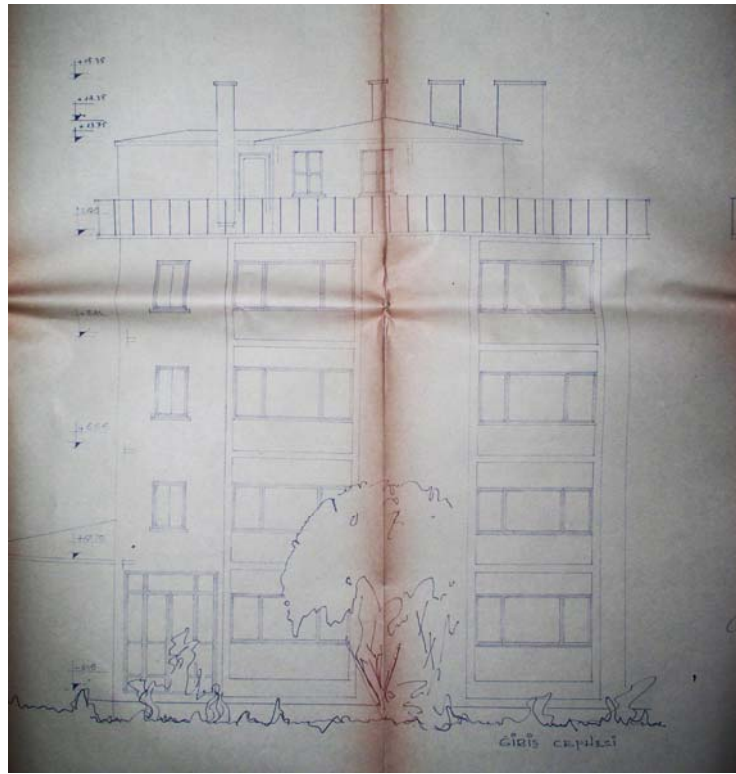

Figure 30a. The first building in the place of today's *Kuğulu Pasajı*
Source: İtez, 2008

Source: Ítez, 2008

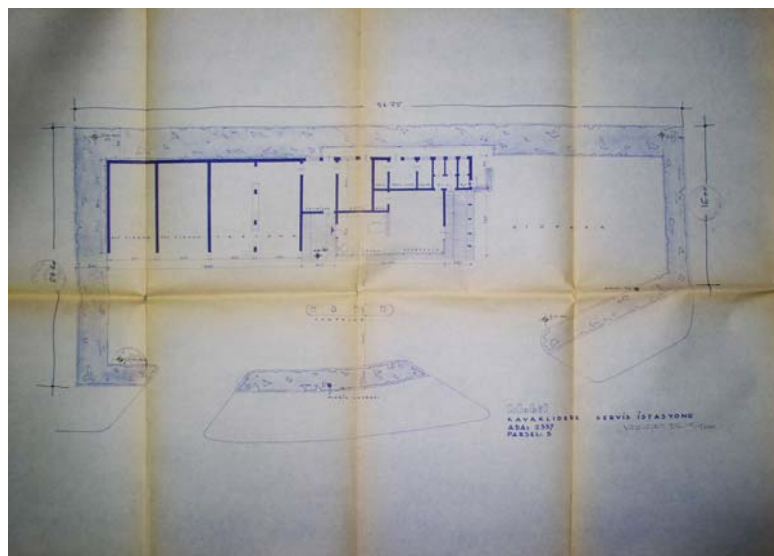

Figure 30b. Plan, *Mobil Benzin İstasyonu* in the place of today's *Kuğulu Pasajı*

Source: Ítez, 2008

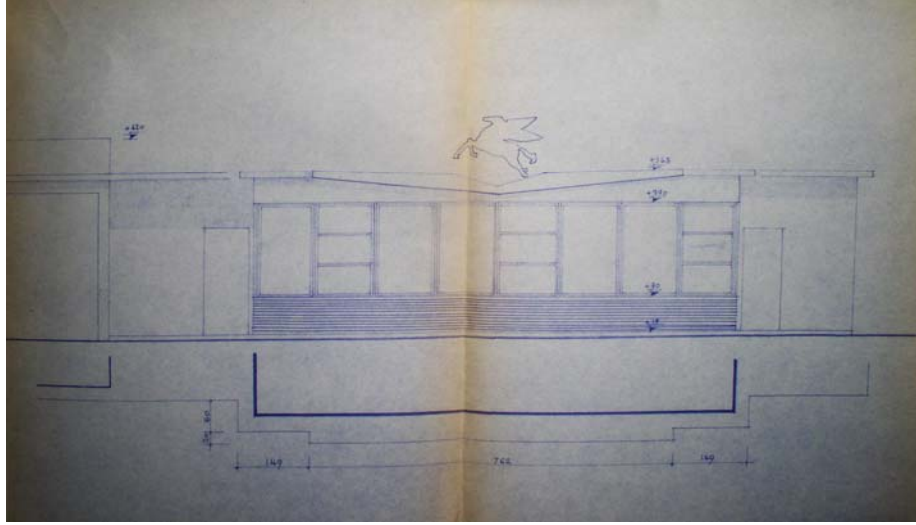

Figure 30c. Elevation, *Mobil Benzin İstasyonu* in the place of today's *Kuşulu Pasajı*
Source: İtez, 2008

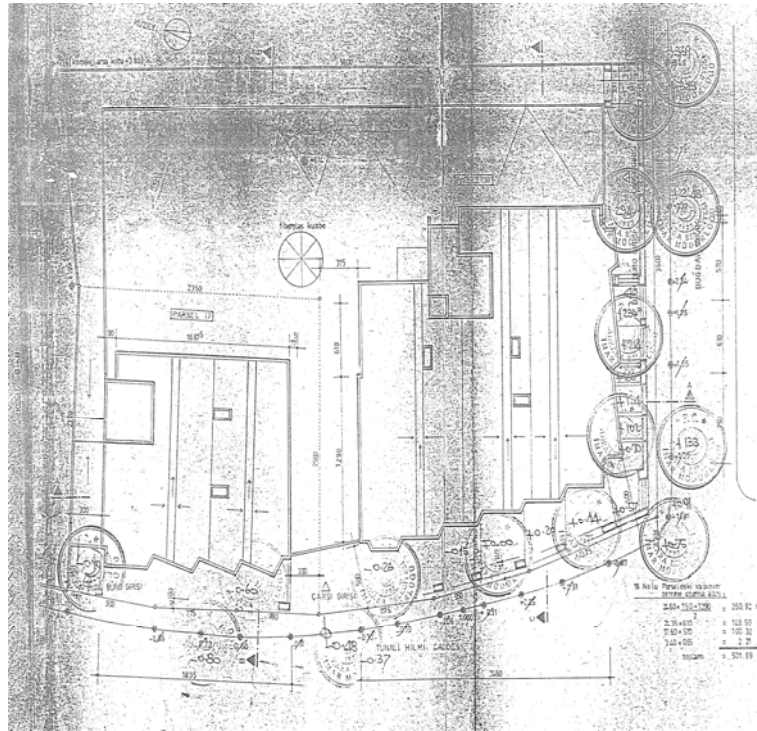

Figure 30d. Plan, *Kuşulu Pasajı*
Source: Em-Ar Architects-author's archive

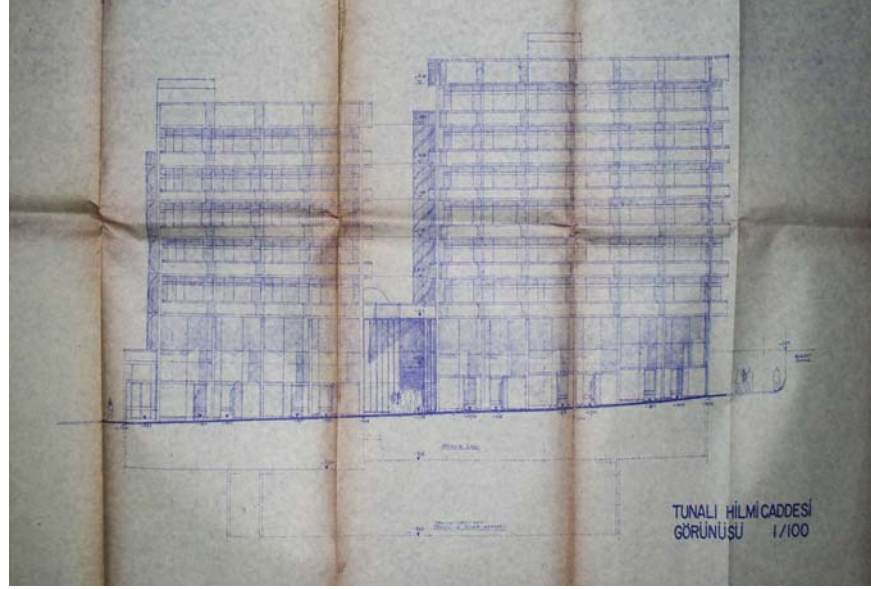

Figure 30e. Elevation, *Kuşulu Pasajı*
Source : İtez, 2008

Figure 30f. Exterior view, *Kuşulu Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 30g. Exterior view, *Kuğulu Pasajı*
Source: Author's archive

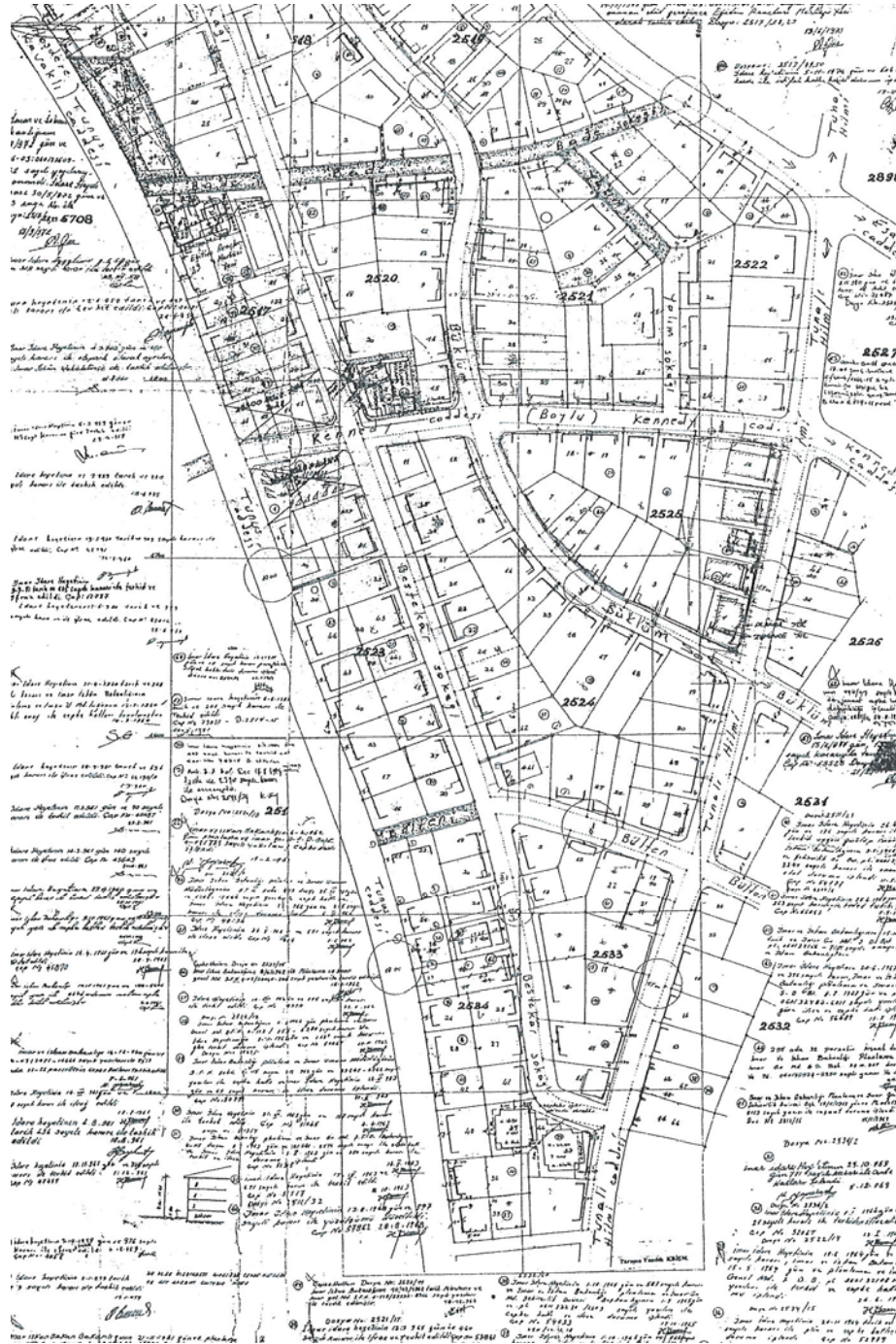

Figure 31. *İmar Planı* (Building Scheme)-The development plan showing the building regulations on the Tunalı Hilmi Avenue and its environs

Source: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi

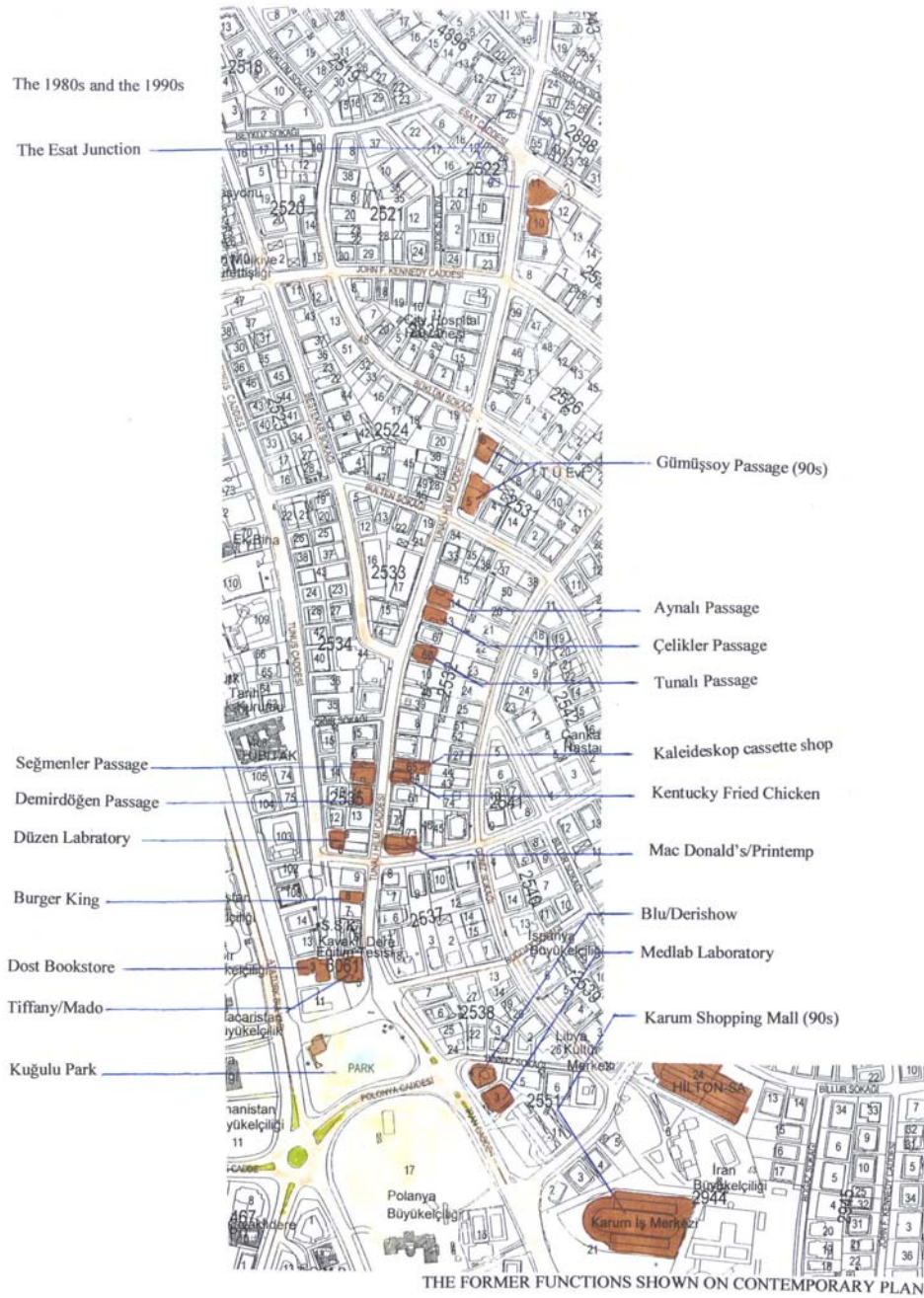

Figure 32. The 1980s and the 1990s (ground floor) land-use plan
Source: The former functions shown on contemporary plan by the author

Figure 33. *Demirdöğen Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 34. *Seğmenler Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 35. *Ertuğ Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 36. *Gümüşsoy Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 37. *Aynalı Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 38. *Çelikler Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 39. *Tunalı Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 40. *Yetkin Pasajı*
Source: Author's archive

Figure 41. The building from the 1970s- *Flamingo Pastanesi*
Source: Author's archive, 2009

Figure 42. The building from the 1970s (there used to be *Pizza Pino*)
Source: Author's archive, 2009

CHAPTER 5

CONCLUSION

From the mid-1980s onwards, the commercial character of the Tunalı Hilmi Avenue that had started to be formed in the late 1970s with the construction of the *Kuğulu Pasajı*, began to be more significant with the gradual decrease in the significance of the cultural identity of the place; and this change accelerated with the turn of 1990. Despite a few recent attempts to emphasize the importance of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place such as the competitions that were held to redesign the use of the Kuğulu Park,¹⁰⁷ it can be said that the character of the district has turned into more and more exclusively a commercial one in recent decades

The pedestrianization experience of the Avenue in 1990 that tried to regenerate the recreational and cultural functions of the Avenue lasted short¹⁰⁸; and the

¹⁰⁷ The first one is the student competition, “Kuğulu Park and Its Close Environment Urban Landscape Design Project”, which was framed by *Peyzaj Mimarları Odası* and *Kavaklıdere Derneği* (Chamber of Landscape Architects and My Kavaklıdere Association) in October 2000. It was one of the activities of the Landscape Architect’s Conference held in Bilkent University in 2000. The common features of the first and the second projects, both from the department of Landscape Architecture and Urban Design in Bilkent University, were protecting the identity of *Kuğulu Park* without damaging the historical trees (some of them were a 100 years old) and the pond with swans. (personal archive). The second competition, “Kuğulu Park and Its Close Environment”, was organized by *Çankaya Belediyesi* (Municipality) in 2002. DB Architecture and Counseling Company -Bünyamin and Dilek Topuz Derman (DB Mimarlık ve Danışmanlık Ltd. Şti.)- received the first award (Em-Ar Architect’s archive).

¹⁰⁸ It is significant for this study that different people from different life styles remember the experience of the closing of the avenue to vehicular traffic in different perspectives. For instance, some of the interviewees, who are the users of the Avenue, mentioned that this application was very joyful. They remember that there were musicians, and skaters on the Avenue and it was like a fairground. On the other hand, the shop owners, such as the owner of *Café des Cafes* and the owner of *Tavko*, stated that closing traffic did not have any positive contribution in terms of trade. They complained about the people who came to the Avenue when the traffic was closed, saying that flotsam and jetsam began to populate the Avenue. They argue that, if the traffic would be closed, then a spatial arrangement should have been done accordingly. Otherwise, problems would occur such as the security problem. This kind of a critique is exemplary of the intimate relation of daily life with spatial arrangement of the built environment. If an unplanned commercial development came into being, even if it worked, this should be designed in order to increase the life quality of people in their everyday experience.

construction of the Karum Business and Shopping Center in 1991 signified and strengthened the commercial character of the place. As an urban shopping mall, Karum Center developed the relations of the district with the city, and positively effected the pedestrian environment here, which still helped solidify the commercial identity of the Tunalı Hilmi Avenue¹⁰⁹ (Figure 43). Moreover, in the first half of the 1990s, the commercial character was supported by the construction of new passages, stores, cafes and restaurants along the Tunalı Hilmi Avenue as well as the opening of various department stores (Blu, Derishow, Printemps, etc.). With the opening of Mc Donald's, Burger King and Kentucky Fried Chicken, the international chain restaurants also took their places on the Avenue together with luxurious cafes, bars, and restaurants from the beginnings of the 1990s onwards.

The contemporary context has been that of transformations in the business sector, industrial activities and transportation modes. This was related to the effects of globalization on socio-economic, political and cultural structures in Turkey, which could also be traced on the spatial transformation of Ankara. Through this process, the construction of shopping malls, office towers, luxurious hotels and restaurants increased as the result of the rising post-modern culture and globalized world economy. The Tunalı Hilmi Avenue experienced this change with the construction of the Karum Business and Shopping Center (*Karum İş ve Alışveriş Merkezi*) that was opened in 1991 as one of the earliest of its type in Ankara¹¹⁰, very close to the south side of the Avenue. It can be claimed that Ankara attempted to integrate with world economy in this decade, and the Tunalı Hilmi Avenue played a significant role in this process, providing space for particularly commercial public activities, hence a new type of daily experience for the inhabitants. The identity of the Avenue and its environs were transformed in parallel to the transformation of the spatial and daily life of

¹⁰⁹ For a detailed investigation of the formation of Karum as an urban shopping mall, see, Gürçel (2003).

¹¹⁰ The first shopping mall in the city center was, on the other hand, Atakule that was designed by Ragıp Buluç and constructed in 1989.

Ankara in these recent decades. With such transformations, the residential character of the Avenue began to be lost as the apartment flats were mostly replaced by offices. In addition, the high-income group that used to live in the district started to move out of the city to the new suburban residential areas that began to be more prestigious such as Çayyolu, Ümitköy, İncek, etc.¹¹¹

To some extent, the transformation is predictable for sub-centers, because they are composed of various and changing functions. The case of the Tunalı Hilmi Avenue is analyzed in this study as exemplary of such a transformation: During the initial decades of settlement, the Kavaklıdere district, where the Avenue (earlier Özdemir Street) was located, mainly presented a residential character as located in the south part of Ankara where the new capital city would later grow. The characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue as a significant urban sub-center began to form from the 1950s onwards; especially after the 1957 Uygulama Yücel Plan had been put into effect. The transformation from a residential area into an urban sub-center between the late 1950s and the 1980s was realized by the introduction of new functions. The results of the oral survey as well as the visual and written documentation indicate that the residential character of the Tunalı Hilmi Avenue in the early years of the Republic started to change after the late 1950s by the introduction of new functions. With the effect of the newly established cinema halls and *Kuğulu Park*, the cultural and recreational activities developed and became the dominant characteristics of the Avenue from the late 1950s until the late 1970s. Moreover, the Avenue gained a new identity with commercial functions from the 1970s onwards. Hence, the Avenue acquired commercial and cultural/recreational activities besides housing in

¹¹¹ Through this process, *14 Mayıs Evleri* in the south of the Avenue around the Arjantin Avenue, which had been designed as residential units, also began to turn into shops, restaurants and offices. (Belli and Boyacıoğlu, 2007: 722). Hence, the Arjantin Avenue began to be considered as an extension of the Tunalı Hilmi Avenue, whose structure can now be described as commercial activities on the ground floors and residences on the upper floors. Similarly, the Bestekar Street that opens to the Tunalı Hilmi Avenue has turned into a street of restaurants and bars. Thus, the strengthening of the commercial identity of the Avenue also affected its environment.

these decades, which were discussed in this study to understand the socio-spatial characteristics of the Avenue in the studied period.

It was as a result of this (trans)formation in this period that the Tunalı Hilmi Avenue became an urban sub-center of Ankara, starting to incorporate all residential, cultural-recreational and commercial functions at the same time. However, with the increased number of commercial activities that followed the construction of *Kuğulu Pasajı*, the Avenue transformed into more and more a commercial place from the mid-1980s onwards. When the commercial activity reached its peak after the turn of 1990, it caused other activities of residential, cultural and recreational character lose their importance.

Throughout this process of formation and transformation of the functional characteristics of the Tunalı Hilmi Avenue, the life style as well as the physical features of the street also changed, because the street as a public place, as exemplified here in the case of the Tunalı Hilmi Avenue, answers the altering needs of the context and its inhabitants.

Thus, understanding the needs of the society in different periods help us evaluate the public character of the Tunalı Hilmi Avenue as it was formed during the period from the 1950s to the 1980s. Throughout this study, various dimensions of the transformation of socio-spatial practices on the Tunalı Hilmi Avenue during this period were highlighted. In order to evaluate the association among physical, social, and functional developments and the ordinary life, visual and written sources and oral surveys were used. Thus, the relation between social and architectural formations and how they affected the formation of the Tunalı Hilmi Avenue as one of the important public places in Ankara were examined. The evaluation of the street as a public place under the light of the main planning decisions and architecture in Ankara helped us understand the street in relation to the city and to its daily life within a framework of architectural/urban history. Therefore, this study attempted to

generate an inclusive history of the (trans)formation of the Tunalı Hilmi Avenue.

The formation of the urban identity of the Tunalı Hilmi Avenue was studied in relation to the urbanization process in Ankara, discussed within the framework provided with reference to the meaning of public place as well as the street as an urban element and a public place itself. Here, the street was analyzed not only as a physical but also a social formation. Thus, the street was considered as a public place in socio-spatial terms.

One of the main concerns of this study was the function of the street in relation to daily urban experiences. As a result of the functions and daily life of the inhabitants, the Tunalı Hilmi Avenue was defined as a sub-center in this study. Here, modernization of the period was taken as effecting changes in ordinary life of people with reference to the daily experiences of people, rather than as a “grand project”. Hence, the formation of the Tunalı Hilmi as an urban sub-center in this period was evaluated as “common sense” modernization because the results of the oral survey supported that the Avenue was experienced as an ordinary modern place, particularly since the 1960s, by its inhabitants.¹¹²

While examining the socio-spatial (trans)formation, the focus in this study was on the functions of the street via daily experiences. For the case of the Tunalı Hilmi Avenue, from the second half of the 1950s until the late 1980s, the activities which (trans)formed the identity of the Tunalı Hilmi Avenue were residential, cultural, recreational and commercial. From the turn of the 1990s onwards and intensifying in the recent decades, the Avenue has turned into a main commercial axis. The (trans)formation was evaluated in the process of the Tunalı Hilmi Avenue in relation to the experience of place and the practice of

¹¹² Although applied here for the urban context, not on architectural practice, the concept of “common sense modernism” is used here with reference to the discussion developed in Kaçel’s work (2009) on architecture in Turkey in the postwar period.

everyday life here. The change in the type of functions (trans)formed the identity of the Avenue as a public place (Figure 44, 45).

Nonetheless, it should be pointed out that the change was not only functional but also physical: When the physical characteristics of the Avenue in the 1960s and in the 1980s are compared, for example, it is seen that the number as well as the height of buildings also increased (Figure 46, 47) besides the change in the functions of the existing buildings. This is in line with the approach of this study that has attempted to understand the street as a physically and socially constructed entity.

The change of the Özdemir Street into the Tunalı Hilmi Avenue as an urban sub-center from the late 1950s onwards has thus been analysed in physical and social terms in order to evaluate this formation that had not been planned by governing or professional authorities. This study has shown that the urbanization process that began to be experienced in Ankara in the 1950s affected the physical and functional formation of the Avenue. As a result of the massive migration from rural areas at the time that necessitated new city plans, Kızılay emerged as the new city center together with Ulus, facilitating the growth of city to the south along the Atatürk Boulevard. The Tunalı Hilmi Avenue, being parallel to the Atatürk Boulevard, i.e. the planned spine of the city, was naturally affected from these social and physical developments that brought about the formation of the Avenue as an unplanned “spine” of an urban sub-center. In addition, the fact that the embassies were mostly located on the Atatürk Boulevard caused foreigners to settle in the Kavaklıdere District that also affected the change in life style of the Tunalı Hilmi Avenue, adding new cultural-recreational and commercial activities to the earlier residential formation there. Thus, this study aimed to understand how the daily life of the Avenue was “modernized” with physical and functional changes between the 1950s and the 1980s.

This study has attempted to write an architectural/urban history of the Tunalı Hilmi Avenue by analyzing these physical and functional changes in order to evaluate its socio-spatial formation as a public place in a certain period, and also reflecting on its transformations in time. Understanding the (trans)formation of a street as a public place within the context of architectural history is a complex process because not only the physical, functional and social formation but also different economic, political and cultural changes of different periods should be considered in relation to the city, even to the country. In addition, these should be evaluated in relation to experiences of people who daily use the street.

In analyzing the Tunalı Hilmi Avenue, the aim was beyond constructing a conventional architectural history approach by studying the buildings located there; the attempt was instead to adopt a comprehensive approach: In this model, the study has developed by not only using the visual and written sources about the place during the period under consideration, but also referring to the lived experiences of its inhabitants. Hence, the attempt to evaluate the built environment of the street as a social and physical entity in association with its larger context of production, was far more multifaceted than to only comprehend the construction of a building.

In attempting to evaluate the formation of the Tunalı Hilmi Avenue in a comprehensive manner beyond the limits of single buildings, this study focused on the formation of the Avenue in its total context of multiple socio-spatial features. Here, concepts of urban design literature such as street, public place and urbanization have been defining and functional in evaluating the Tunalı Hilmi Avenue with reference to both social and economic transformations and physical changes in urban and architectural approach of the period under consideration.

Hence, this study also aims to open up discussion about how the architectural history of the street as a public place could be written; in other words, what the contribution is while evaluating the street as one of the main urban components in the city in relation to historically defined social and spatial (trans)formations. This study attempted to answer this by examining how a street is experienced by its inhabitants as a public place; hence, aiming to understand the street as a public place in socio-spatial terms by evaluating both the social experiences as well as the physical features of its built environment.

For instance, if an interviewee mentioned that s/he loves *Kuğulu Park* on the Tunalı Hilmi Avenue, then the attempt was to interpret this statement in relation to the social context of the period as well as the physical formation of the area of analysis, which necessitated the use of oral survey and the visual and written documents in combination. Hence, the aim was to “illuminate the urban and architectural forms”, as Stieber (1999: 384-385) suggests that the architectural history approach would lead us to do as different from other historical approaches.

This study has attempted to evaluate the architectural history of the Tunalı Hilmi Avenue in a holistic manner, examining the integrated functions of the street. The relations among practice of daily life, experienced places, land use/activities, and building typologies helped form the discussion of this study. In short, in writing the architectural history of the street, the aim was to understand the spatial and social characteristics of the place with reference to the daily experiences of the urban environment.

This study could be taken as an attempt to write a “micro history”, as for example Carlo Ginzburg would define it, “in a parallel process of revealing larger patterns of cultural production through the minute study of individual

experience.”¹¹³ (Stieber, 1999: 384-385) The purpose is to write the architectural history of the Tunalı Hilmi Avenue in different levels by analyzing the socio-spatial formation, to some extent the socio-spatial meaning, of the street as a public place and by evaluating the altering daily experiences of people/inhabitants. In trying to comprehend long time intervals or “long-range developmental trajectories” such as the period in this study between the 1950s and the 1980s, “architectural historians read minute”, which could reveal the experiences and also processes in spatial and social terms. The modern urban environment could only be read, then, by analyzing the spatial history of the city in its components such as squares, plazas, parks, streets etc. (Stieber, 1999: 384-385). This study has attempted to provide an example of such an approach in order to evaluate the (trans)formation of the Tunalı Hilmi Avenue as a public place between the 1950s and the 1980s, by examining its functional and physical constitution as well as the daily experiences of its inhabitants in relation to the urbanization process of the city of Ankara through visual and written documentation and oral survey.

¹¹³ Stieber (1999: 384) states that “we can already observe the influence of the historiographical position sketched above on the history of urbanism through the emergence of topics such as power, representation, social control, urban identity, territory, the uses of space, and everyday life.”

Figure 43. Exterior view, *Karum İş ve Alışveriş Merkezi* (Karum Business and Shopping Center)
Source: Emdem, XXI: 74

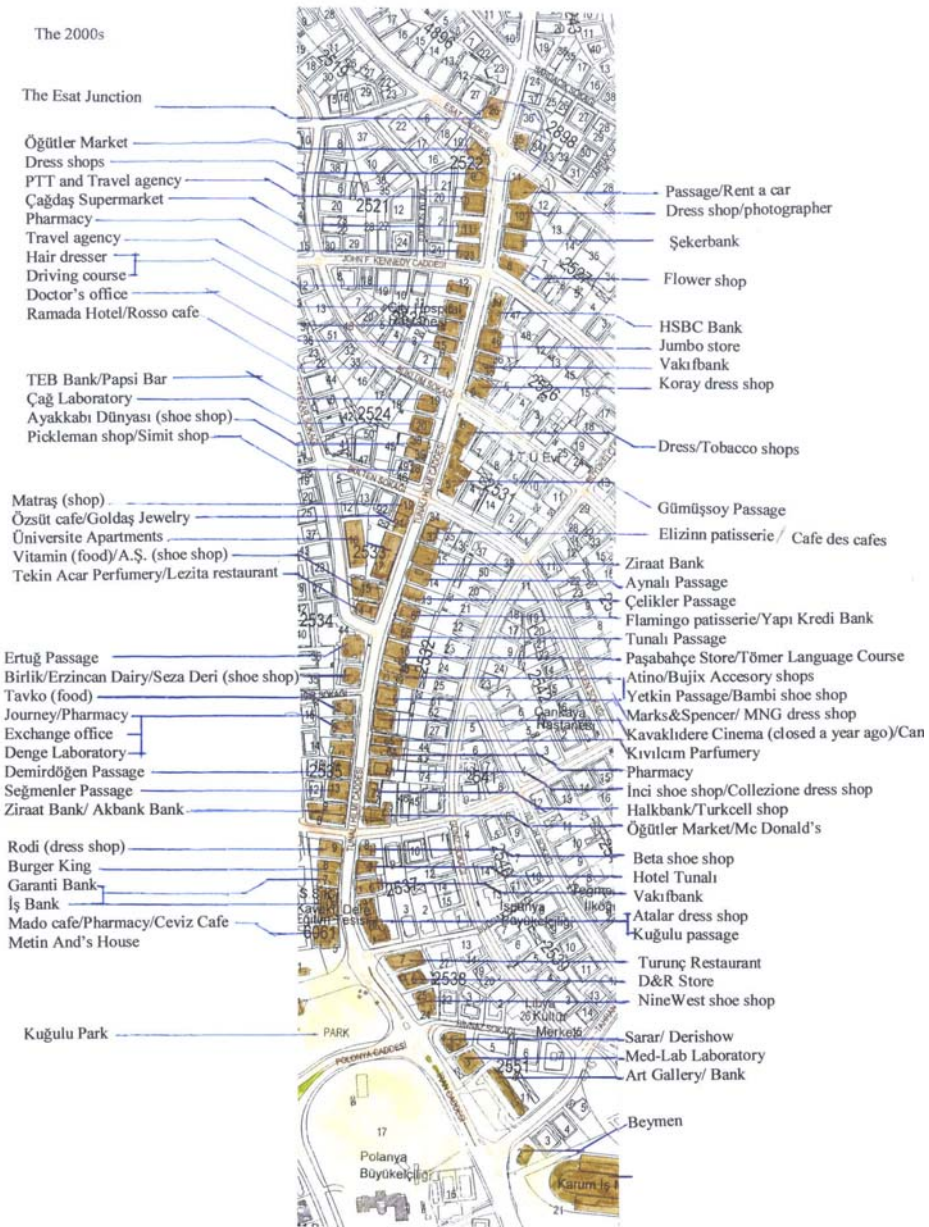

Figure 45. The 2000s (ground floor) land-use plan

Source: The former functions shown on contemporary plan by the author

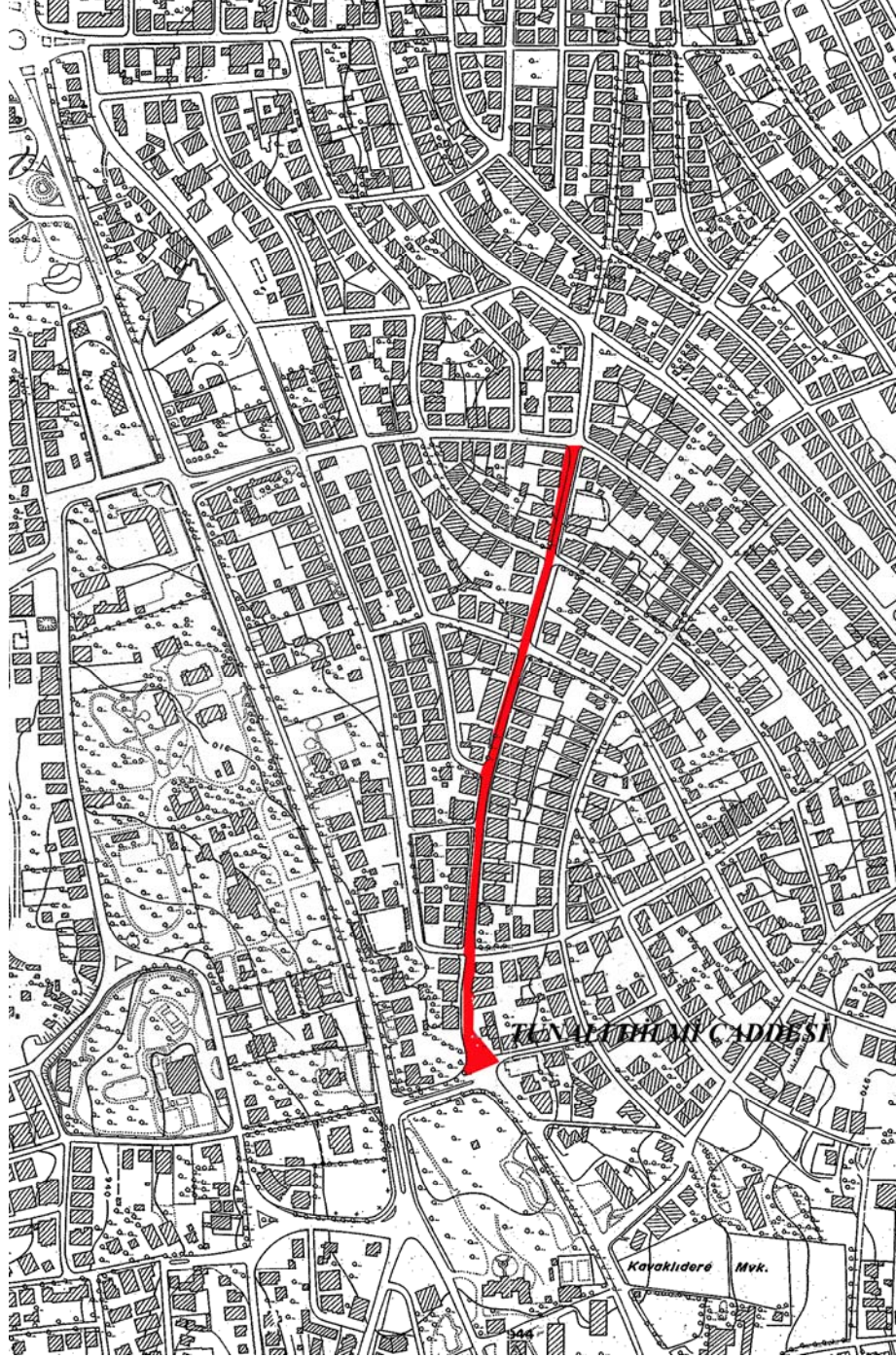

Figure 46. Plan of the Tunalı Hilmi Avenue in the second half of the 1960s

Source: Ankara Metropolitan Municipality Archive

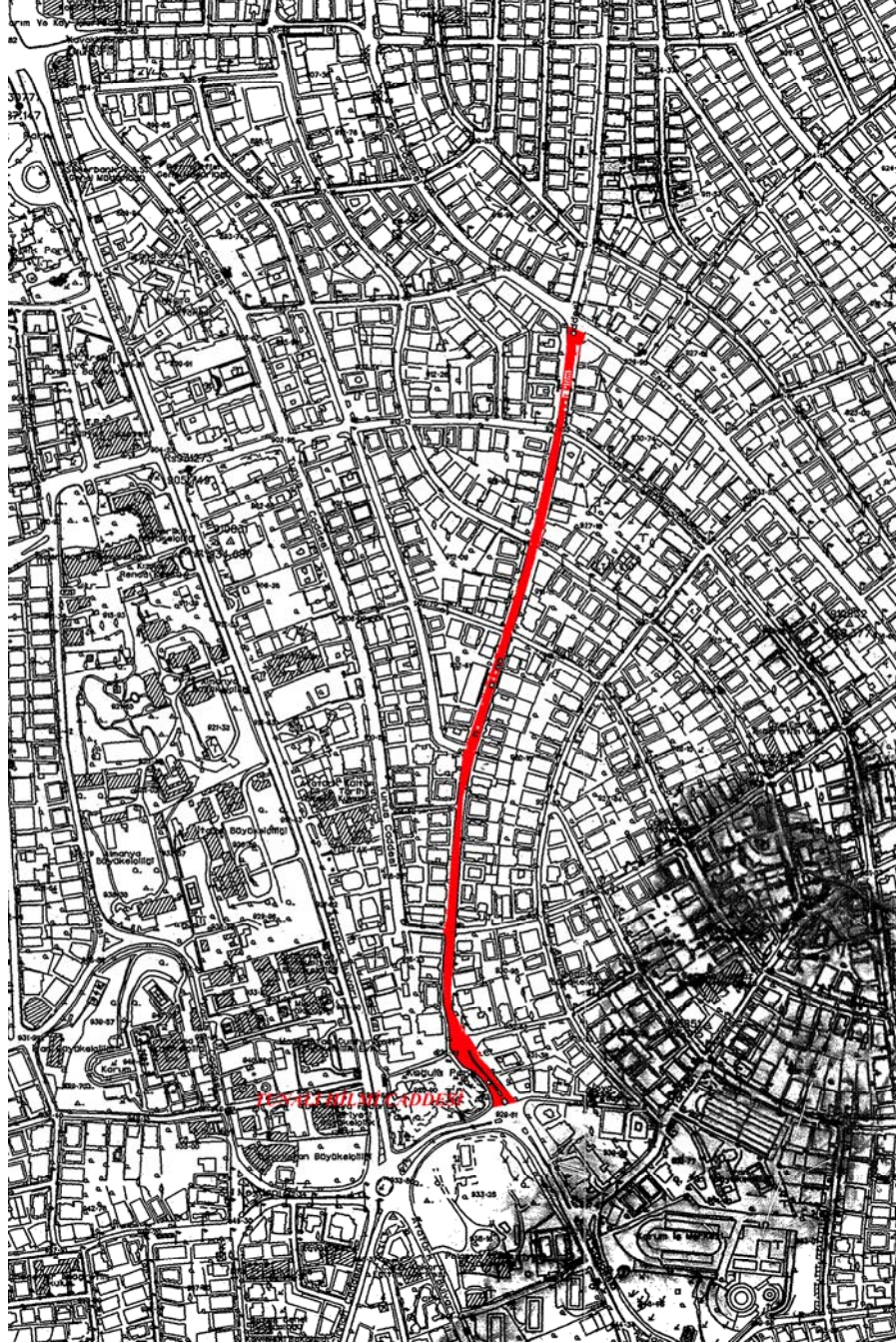

Figure 47. Plan of the Tunalı Hilmi Avenue in the second half of the 1990s

Source: Ankara Metropolitan Municipality Archive

REFERENCES

- Ahmad, F. (1993) *The Making of Modern Turkey*. London: Routledge, pp. 102-180.
- Ahmad, F. (1996) *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayınları.
- . (1999) *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akçura, T. (1971) *Ankara: Türkiye'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*. Ankara: METU, Faculty of Architecture Press.
- Akış, T. (2002) "Gündelik Hayat ve Kentsel Mekan: Yüksel Yaya Bölgesi'nde Yürümek". *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. Sargın, G. A. (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları, pp. 77-119.
- Akit, M. (2004). *Pedestrian Experiences in Bahçelievler 7th Street: Setting The Design Criteria For The Enhancement Of Urban Public Realm*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.
- Aksu, A. (1987) *1950-1975 Dönemi Sosyal Yapı Değişiminin Konut Tasarımına Etkisi Ankara- Kavaklıdere Örneği*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Gazi Univ.
- Aktüre, S. (1978) *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Alanyalı Aral, E. (2003) *Leftover Space as a Value and Potentiality for the Public Realm in the City*. (Unpublished PhD Thesis) Ankara: METU.
- Albert J. R. (ed.). (1964) *Louis Wirth on cities and social life; selected papers*. Chicago, University of Chicago Press.
- Alexander, C. (1977) *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. New York: Oxford University Press.
- Altaban, Ö. (1987) *Kamu Yapıları Yer Seçim Süreçleri, Ankara 1985'ten 2015'e*. Ankara: EGO Genel Müdürlüğü.
- . (1998) "Cumhuriyetin Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi" . Sey, Y. (Ed). 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Altman, I., Rapoport, A. and Wohlwill, J. F. (eds) (1980) *Human Behavior and Environment (4) Environment and Culture*. New York and London: Plenum Press.

- Altman, I. (1989). *Public Places and Spaces*. New York: Plenum Press.
- Anderson, S. (ed.). (1978). *On Streets*. Cambridge: MIT Press.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (1990) Ankara Bülteni. (7).
- Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (1977) *Ankara Nazım Plan Şeması Raporu 1970-1990*. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı.
- Ankara 1910-2003* (2003) “Cenap And Evi”. İstanbul: Boyut Yayınları, Mimarlık ve Kent Dizisi 8, p. 53.
- Appleyard, D. (1981) *Livable Avenues*. Berkeley: University of California Press.
- Arendt, H. (1958) *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Armağan, H. (2010) “Akün-Emek Hattında Hafızasını Yitiren Kent”. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=14445028>, (retrieved in 2010)
- Arnold, D., Ergut Altan, E. and Özkaya Turan, B. (Eds.). (2006). *Rethinking Architectural Historiography*. London and New York: Routledge.
- Aslanoğlu, İ. (1994) “Ankara’da Yirmi Yılın Mimarlık Değerlendirmesi: 1940-1960”. *Ankara Ankara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. pp. 227-245.
- Aydın, S., Emiroğlu, K., Türkoğlu, Ö. and Özsoy, E. D. (2005) “Ak Devrimden Darbelere”. *Küçük Asya’nın Bin Yüzü: Ankara*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Bademli, R. (1982). “Ankara Merkezi İş Alanının Gelişimi” in *Ankara 1985’den 2015’e*. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Çalışma Grubu. (ed.). Ankara: ODTÜ Yayınları.
- . (1990) “1990’dan 2000’li Yılların Ankara’sına Bir Bakış”. *Ankara Dergisi*, 1 (3). Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, pp. 35-45.
- . (1998) “Ankara’da Kent Planlama Deneyi ve Ulaşılan Sonuçlar” Batur, E. (Ed.) *Ankara Ankara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, pp. 161-170.
- Balshaw M. and Kennedy, L. (2000) “Introduction: Urban Space and Representation” Balshaw M. and Kennedy, L. (eds.) *Urban Space and Representation*. Sterling, VA : Pluto Press, pp. 1-25.
- Barlas, M. A. (2006) *Urban Avenues and Urban Rituals*. Ankara: Metu, Faculty of Architecture.

Başaran, B. (2002) *From a Garden Suburb to an Urban District: An evaluation on the Spatial Qualities of Bahçelievler District*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.

Başgelen, N. (1994) “Başkent Oluşunun 70. Yıldönümünde Eski Kartpostallarda Atatürk Ankara’sı”. *Ankara Ankara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. pp. 471-475.

Başkent Söyleşileri (1990) Ankara: Kent-Koop Yayınları: (97).

Batuman, B. (2002) “Mekan, Kimlik ve Sosyal Çatışma: Cumhuriyet’in Kamusal Mekanı Olarak Kızılay Meydanı”. *Ankara’nın Kamusal Yüzleri*. Sargın, G. A. (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları, pp. 41-77.

Batur, A. (2005) “The Post-War Period: 1950-1960” and “Searching for the New: 1960-1980”. *A Concise History Architecture in Turkey during the 20th Century*. İstanbul: Chamber of Architects of Turkey, pp. 45-78.

Bayraktar, H. (1998) *Ticaret Ağırlıklı Arterlerin Peyzaj Tasarımında Yeni Boyutlar ve Tunalı Hilmi Caddesi Örneğinde Yorumlanması*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Ankara Univ.

Belli, G. and Boyacıoğlu, E. (2007) “14 Mayıs Evleri”. *Journal of Faculty of Engineering and Architecture, Gazi Univ.* 22: (4), pp. 717-726.

Benevolo, L. (1971) *History of Modern Architecture*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Benhabib, S. (1992) *Models of Public Space: Hannah Arendt, the tradition, and Jürgen Habermas, Habermas and the Public Sphere*. Calhoun, C. (Ed.). London, pp. 73-98.

---. (1996). *Kamu Alanı Modelleri, Kent ve Kültürü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, pp. 238-258.

Bilgin, İ. (1998) Sey, Y. (ed). “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet’in İlanı”. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, pp. 255-272.

Bilsel, F. C. (2005) “Yeni Dünya Düzeninde Çözülen karşısında Kentsel Tasarımda ‘Kamusal Alan’ Paradigması Çevresinde Yeni Kent Tanımlarına Doğru”. *Urban Design in Change, Change in Urban Design*, 15. *Uluslararası Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Semp.*

---. (2008) "Ankara'da Kentsel Başkalaşım Karşısında kentsel Kimlik Sorunu: Kent Merkezleri ve Kamusal Mekânlar". *Mimarlık Dergisi Dosya* 10.2, pp. 33-46.

Brill, M. (1989) "Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Place". *Public Spaces and Spaces*. Altman I. And Zube, E (eds.) New York: Plenum Press.

Burgess, J., Harrison, C. and Limb, M. (1988) People, Parks and Urban Green: A Study of Popular Meanings and Values for Open Spaces in the City. *Urban Studies*, 25 (2), pp. 455-473.

Calhoun, C. (ed.) (1992). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press.

Candan, K.T., (2010) "Hayat Yapı Kooperatifi", www.dimp.org. (retrieved in 2010).

Carr, S., M. Francis, L. Rivlin and A. Stone. (1992) *Public Space*. New York: Cambridge University Press.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T. and Tirsdel S. (2003) *Public Places-Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Amsterdam: Architectural Press.

Castells, M. (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. Cambridge: MIT Press.

Caunce, S. (2001) Can, B. B. and Yalçinkaya, A. (trans.). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Celep, S. (2009) *Assessment of sub-center development: Batıkent*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Metu.

Cengizkan, A. (2000) *Discursive Formations in Turkish Residential Architecture*. (Unpublished PhD Thesis) Ankara: Metu.

---. (2002a) *Modernin Saati*. Ankara: Mimarlar Derneği, Boyut Yayınları.

---. (2002b) "Kurgu, Tasarım ve Kullanım: Cumhuriyet Dönemi Kamusal Mekanları İçin Bir Çalışma Programı". *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. Sargın G. A. (Ed.) İstanbul: İletişim Yayınları.

---. (2002c) "Nejat Ersin ile 'Cinnah 19' Üzerine"; "Nihat Yücel ile 1957 Ankara İmar Planı Üzerine". *Modernin Saati*. Ankara: Mimarlar Derneği, Boyut Yayınları Grubu, pp. 181-188 and pp.197-210.

---. (2004) *Ankara'nın İlk Planı; 1924-1925 Lörcher Planı*. Ankara: Ankara Enstitü Vakfı, Arkadaş.

---. (2005) “1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi”. Şenyapılı, T. (Ed). *Cumhuriyet’in Ankara’sı*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Cezar, M. (1983) Uysal, A. E. (trans.). *Typical Commercial Buildings of the Ottoman Classical Period and the Ottoman Construction System*. Ankara: Türkiye İş Bankası Cultural Publications.

Clark, A. N. (1985) *Longman Dictionary of Geography*. Harlow: Longman.

Colquhoun, A. (2002) “Pax Americana: Architecture in Ankara 1945-65”. *Modern Architecture*. Oxford: University Press, pp.231-254.

Connerton, P. (1989) *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cooper Marcus, C. and Francis, C. (1998) *People Places: Design Guidelines for Urban Open Space*. John Wiley & Sons, New York.

Crawford, M., Chase, J. and Kaliski, J. (eds.). (1999) *Everyday Urbanism*. New York: Monicelli Press, Inc.

Curran, R. J. (1980). *Architecture and the Urban Experience*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Çapanoğlu, İ. (2007) “İlbank Evleri”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten, (52): 34-35.

Çelik, Z. Favro, D. & Ingersoll R. (eds.) (2007) Altıok, B. (trans.) *Şehirler ve Sokaklar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Çin, T. (2006) *Transformation of a Public Space in İstanbul: the Eminönü Square*. (Unpublished Master Thesis) Ankara : Metu.

De Certeau, M. (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.

Devellioğlu, Z. (1995) *Understanding of Urban Public Space in terms of Social Relations*. (Unpublished Thesis) Ankara: Metu.

Dijkstra, L. W. (2000) “Public Spaces: A Comparative Discussion of the Criteria for Public Space”. *Constructions of Urban Space*. Hutchison R. (Ed.) Stamford: JAI Press.

Dinçer, G. (2009) “Ankara Atatürk Bulvarı’nın Öyküsü” in Ankara Koleksiyoncular Derneği (ed.). *Cumhuriyet Devrimi’nin Yolu: Atatürk Bulvarı*. Ankara: Rekmay, pp. 11-37.

- Eldem, E. (2000). *Bankalar Caddesi: Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Ellis, W.C. (1986) "The Spatial Structure of Streets" in *On Streets* (ed.). Anderson, S. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Erkan, K. (2009) "Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu Atatürk Bulvarı" in Ankara Koleksiyoncular Derneği (ed.). *Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu: Atatürk Bulvarı*. Ankara: Rekmay, pp. 1-11.
- Ergut (Altan), E. (Proje Koord.) (2005) *Bina Kimlikleri: Ankara Cumhuriyet'in 25 Yılı*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Evren, B. and Karadoğan, A. (2008). *Sinemada Son Adam: Makinist Ramazan Çetin: Ankara Sinemaları Tarihi*. Ankara: Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı.
- Frampton, K. (1980) "Place, Production and Architecture: Towards a Critical Theory of Building" *Modern Architecture: A Critical History*. New York and Toronto: Oxford University Press, pp. 280-297.
- . (2007) *The Evolution of 20th Century Architecture: A synoptic Account*. Wien, London, New York: Springer.
- Françoise, P., Syrjamaa, T. and Terbo, H. (eds.). (2008) *Power and Culture III: New Perspectives on Spatiality in European History*. Pisa University Press.
- Frisch, M. (1990) *A Shared Authority: Essays on the Craft and Meaning of Oral and Public History*. Albany: State University of New York Press, pp. 159-160.
- Fyfe, N. F. (1998) *Images of the Street*. New York: Routledge.
- Gehl, J. (1987) *Life between Buildings: Using Public Space*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- . (1989) "A Changing Street Life in a Changing Society". *Places*. 6 (1). <http://www.escholarship.org/uc/item>, (retrieved in 2010).
- Giddens, A. (1997) *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Gruen, V. (1964). *The Heart of Our Cities*. New York: Simon and Schuster.
- Goodall, B. (1987) *The Penguin Dictionary of Geography*. Harmondsworth: Penguin.

Gökgür, P. (2008). *Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Görmez, K. (2004). *Bir Metropol Kent Ankara: Sosyal Yapı-Kimlik-Yaşam*. Ankara: Odak Yayın.

Grele, R. (1987) "On Using Oral History Collections: An Introduction." *Journal of American History*. 74 (2), pp. 570-578.

Gutman, R. (1986) "The Street Generation" in *On Streets* (ed.). Anderson, S. Cambridge, Mass: MIT Press.

Güler, E. C. (1990). *An Assesment of Inner City Decline in Turkey: A Case Study in Ulus-Ankara*. Unpublished Master Thesis. Middle East Technical University.

Günay, B. (1988) "Our Generation of Planners, The Hopes, The Fears, The Facts: Case Study Ankara". *Scupad SS, 20th Anniversary Congress*, Salzburg.

---. (2005). "Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında bir Değerlendirme". Şenyapılı, T. (ed.). *Cumhuriyet'in Ankara'sı*. Ankara: METU Publication, pp. 60-120.

Güney, Y. İ. (2008) "Spatial types in Ankara apartments" *Environment and Planning B*. USA: University of Michigan, pp. 627 – 646.

Gürallar, N. (2009) "Kamusal Alan: Kamu - Kamusal Alan - Kamu Yapıları - Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası için Bir Terminoloji Tartışması" *Mimarlık Dergisi*. Ankara : Mimarlar Odası Yayınları, (350), pp. 364-367.

Gürçel, Ç. (2003). *Integration of Shopping Malls with Pedestrian Environment: An Analysis of Akköprü Migros and Karum Shopping Malls*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Bilkent Univ.

Habermas, J. (1992). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. (trans.) Burger, T. Cambridge: Polity Press.

Habraken, N. J. (1998) Teicher, J. (Ed.) *The Structure of Ordinary*. USA: MIT Press.

Halbwachs, M. (1992) Cooser, L. A. (ed. & trans.) *On Collective Memory*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Harvey, D. (1985a) *The Urbanization of Capital*. Oxford: Blackwell.

---. (1990). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell.

Highmore, B. (ed.). (2002 and 2008) *The Everyday Life Reader*. New York: Routledge Press.

Iggers, G. (2007) Güven, G.Ç. (trans.) *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı: Bilimsel Nesnellikten Modernizme*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İmamoğlu, B. and Ergut Altan, E. (2007) “Mimarlık Tarihi Araştırma Stüdyosu Çalışmasının Düşündürdükleri: Ankara’da Mimarlık, 1950–1980”, *Mimarlık*, 337, pp. 56-59.

Inam, A. (2002). Meaningful Urban Design: Teological/Cataytic/Relevant. *Journal of Urban Design*, (7) 1, pp. 35-58.

Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.

Jencks, C. (2007) *Critical Modernism: Where is Post-Modernism Going?* Chichester: John Wiley.

Kaçel, A., E. (2009) *Intellectualism and Consumerism: Ideologies, Practices and Criticisms of Common Sense Modernism in Postwar Turkey*. (Unpublished Dissertation) New York: Cornell University.

Kale, İ. (1990) *Physical and Social Transformation of Urban Green Space*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Metu.

Kaplan, A. and Ross, K. (2008) “Introduction to Everyday Life: Yale French Studies (1987)”. Highmore, B. (Ed.) *The Everyday Life Reader*. New York: Routledge Press.

Karababa, Ö. (2002) *City and Collective Memory: Urban Projects in the Hacibayram Area*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.

Kavaklıderem Association Archive (1997) “The Kavakyeli Bulletin”.

---. (2006) “The Kavakyeli Bulletin”.

Kefu, G. (2001). *A Study on Anfartalar Street- Ankara and Group of Apartment Houses Defining It as a Problem of Conservation*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.

Keleş, R. (1972) *Urbanization in Turkey: An International Urbanization Survey Report to the Ford Foundation*. New York: Ford Foundation Publications.

Kennedy F., N. (2005) *The Ethos of Architects Towards an Analysis of Architectural Practice in Turkey*. (Unpublished Dissertation). Ankara: Metu.

Kesim, B. (2009) *Boulevard as a Communication Tool; Atatürk Boulevard*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Metu.

Keskinok, Ç. (1997) *State and (Re)production of Urban Space*. Ankara: Metu, Faculty of Architecture Press.

---. (2009) "Ankara Kentinin Planlanması ve Atatürk Bulvarı'nın Oluşumu" in Ankara Koleksiyoncular Derneği (ed.). *Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu: Atatürk Bulvarı*. Ankara: Rekmay, pp. 37-59.

Korkmaz, H.T. (1989). *Urban Architecture as an Architecture of Urban Public Realm*. (Unpublished Master Thesis) Metu.

---. (2007) "80'ler ve 90'lar: Vitrinde Yaşamak". Korkmaz, T. (Ed). *2000'lerde Türkiye'de Mimarlık: Söylem ve Uygulamalar*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları, pp. 1-11.

Kortan, E. (1971). *Türkiyede Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi (1950-1960)*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Krier R. (1988) *Urban Space*. New York: Rizzoli.

Lefebvre, H. (1991) Nicholson-Smith, D. (trans.) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

---. (1996). *Writings on Cities*. Blackwell Publishers.

---. (2002) Moore, J. (trans.) *Critique of Everyday Life Vol. II*. London-Newyork: Verso.

Levent, T. (1999). *Pedestrian Zones as Communication Environments Case Study: Yüksel Pedestrian Zone-Ankara*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.

Lloyd, K., and Auld, C. (2003) Leisure, Public Space and Quality of Life in the Urban Environment. *Urban Policy and Research*, 21 (4), pp. 339-356.

Lynch, K. (1960) *The Image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press.

Lynch, K. (1981), *Good City Form*, Cambridge, MA: MIT Press.

---. (1990) *City Sense, City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch*. Banerjee, T. and Soutworth M. (eds.) Cambridge, Mass.: MIT Press.

Madanipour, A. (1996) *Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-spatial Process*. Chichester: Wiley.

Madanipour, A., Hull, A. & Healey, P. (Eds) (2001) *The Governance of Place: Space and Planning Processes*. Aldershot: Ashgate.

Madanipour, A., Cars, G. & Allen, J. (Eds) (2003) *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences, Responses*. London: Routledge.

Madran, E. (2001) "Gezi Yapıtlarında Ankara Kenti ve Yapıları". *Tarih İçinde Ankara II*. Ankara: METU, Faculty of Architecture Press, pp. 155-173.

Mahmud, S. (1996). *Evaluation of the Outdoor Activities in Downtown Areas Within the Context of time and Provided Space: Case of Kızılay*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Bilkent Univ.

Marcus, C. C., Francis, C. and Russell R. (1998). "Design Recommendations". *People Places: Design Guidelines for Urban Spaces*. Marcus, C. C. and Francis, C. (eds.). New York: A division of International Thomson Publishing, pp. 13-85.

McIntyre, Lisa J. (2005) *Need To Know Social Science Methods*. New York: McGraw-Hill Companies.

Meiss, P. V. (1990). *Elements of Architecture: From Form to Place*. Henault, K. (trans.) London : Van Nostrand Reinhold.

Memlük, Y. (2009) "Bulvarın Yeşil Parçaları" in Ankara Koleksiyoncular Derneği (ed.). *Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu: Atatürk Bulvarı*. Ankara: Rekmay, pp. 73-89.

Mestçi, E. (2007) "Kavak Yeli". *Kavaklıdere Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği*. Ankara: Kavaklıdere Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği.

Miller, D., Jackson P., Thrift N., Holbrook B. and Rowlands M. (1998). *Shopping, Place and Identity*. London: Routledge.

Mitchell, D. (1995) The end of public space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy. *Annals of the Association of American Geographers*, 85 (1), pp. 108-33.

Mimarlar Odası. *Türkiye'de Kentleşme*, Ankara, 1971.

Misztal, B. (2003) *Theories of Social Remembering*. Philadelphia: Open University Press.

Moughtin, C. (1992) *Urban Design: Street and Square*. Oxford: Architectural Press.

Mumford, L. (1961). *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. New York, Harcourt, Brace & World.

Nasar, J. L. (1989). "Perception, Cognition, And Evaluation of Urban Places". *Public Places and Spaces*. I. Attman and E. Zube (Eds). New York: Plenum Press, pp. 31-53.

---. (1998) *The Evaluative Image of the City*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Nielsen, H. C. K. and Skovgaard-Petersen (eds.) (2001). *Middle Eastern Cities, 1900-1950: Public Places and Public Spheres in Transformation*. Aarhus: Aarhus University Press.

Nilsson, L. & Ohta, N (eds.). *Memory and Society*. New York. Psychology Press.

Norberg-Schulz, C. (1980) *Genius loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.

Okulu, S. G. (2007) *Non-motorized transport for mobility planning in city centres: an assesment of opportunities for transforming Ankara, Tunalı Hilmi Street into a pedestrian-friendly area*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Metu.

Osmay, S. (1998). "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü". Sey, Y. (Ed.) *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, pp. 139-154.

Özaloğlu, S. (2006) *Transformation of Ankara between 1935-1950 in Relation with Everyday Life and Lived Spatiality*. (Dissertation). Ankara: Metu.

Özaksoy, G. (2005) *Urbanization and Social Thought in Turkey*. (Unpublished Master Thesis). Ankara: Metu.

Özbaran, S. (2005) *Tarih, Tarihçi ve Toplum*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Özlüer, M. F. (2006) Mimarlar Odası Ankara Şubesi, (Docomomo, Iconos) <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=3229> (retrieved in 2010).

Parker, D. & Long, P. (2003) Reimagining Birmingham: Public History, Selective Memory and the Narration of Urban Change. *European Journal of Cultural Studies*, 6 (2), pp. 157–178.

- Parker, S. (2004). *Urban Theory and the Urban Experience*. New York: Routledge.
- Perks, R. and Alistair, T.(1998). *The Oral History Reader*. New York: Routledge.
- Piaget, J. (1970). *Structuralism*. New York: Harper & Row.
- Portelli, A. (1997) *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue*.Madison: University of Wisconsin Press.
- . (1991) *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning In Oral History*. Albany: Suny Press.
- Rapoport, A. (1977) *Human Aspects of Urban Design: Toward a Man-Environment Approach to Urban Form and Design*. New York: Pergamon Press.
- . (1993) *Cross-cultural Studies and Urban Form*. Maryland: University of Maryland.
- Relph, E.C. (1976) *Place and Placelessness*. London: Pion
- Ritchie, D. A. (1995) *Doing Oral History*. New York: Twayne Publishers.
- Rossi, A. (1982) *The Architecture of the city*. Cambridge: MIT Press.
- Rubenstein, H. M. (1992) *Pedestrian Malls, Avenuescapes and Urban Spaces*. Canada: Avnone.
- Rudofsky, B. (1969). *Streets for People*. New York: Doubleday.
- Rykwert, J. (1986) "The Street: The Use of Its History" in *On Streets* (ed.). Anderson, S. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Sahil, S. (1986). *Cumhuriyet Sonrası Türk Toplumsal Yapı Değişimlerinin Ankara Atatürk Bulvarı Mekansal Yapısında Örneklenmesi*. (Unpublished PhD Thesis) Ankara: Gazi Univ.
- Scruton, R. (1984). "Public Space and the Classical Vernacular". *The Public Face of Architecture: Civic Culture and Public Spaces*. Glazer, N. and Lilla, M. (eds.). New York: Free Press, pp. 13-26.
- Shopes, L. (1991) *The Baltimore Book: New Views of Local History*. Phidelphia: Temple University.

---. (2003) "Making Sense of Oral History" *Making Sense of Evidence series on History Matters: The U.S. Survey on the Web* <http://historymatters.gmu.edu>, (retrieved in 2009).

Sözen, M. and Tapan M. (1973). *50 Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, 1923-1983*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Stieber, N. (1999) "Microhistory of the Modern City: Urban Space, Its Use and Representation". *Journal of Society of Architectural Historians*, 58 (3). California: University of California Press.

Şenyapılı, T. (1983) *Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960)*. Ankara: Kent-Koop. Yayınları.

Şimşir, B. N. (2006). *Ankara Ankara: Bir Başkent'in Doğuşu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Şiranlı, İ. S. (1999) *Urban Design as Process Design: An Evaluation of Ulus Historical City Centre Planning and Urban Design Experiences. (Unpublished Master Thesis)*. Ankara: Metu.

Talen, E. (2002) Pedestrian Access as a Measure of Urban Quality. *Planning Practice and Research*, 17 (3), 247-278.

Tankut, G. (1993) *Bir Başkent'in İmarı: Ankara 1929-1939*. İstanbul: Çağaloğlu.

---. (2000) "Jansen Planı: Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Bürokrasisinin Kent Planına Yaklaşımı". Yavuz, A. T. (ed.). *Tarih İçinde Ankara*. Ankara: TBMM Basımevi pp, 301-316.

---. (2001) "Ankara İmar Planı Uygulamasının 1929-1939 Arasındaki Dikkat Çeken Verileri". *Tarih İçinde Ankara II*. Yavuz, Y. (Ed). Ankara: METU, Faculty of Architecture Press, pp. 9-15.

Tanyeli, U. (1998) Sey, Y. (ed.). "1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve 'Reel' Mimarlık". *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Tarih Vakfı, pp.25-39.

Tanyeli, U. (2007) *Mimarlığın Aktörleri: Türkiye 1900-2000*. İstanbul: Garanti Galeri.

Tapan, M. (1984) "International Style: Liberalism in Architecture". Holod, Evin and Özkan (eds.). *Modern Turkish Architecture*. Ankara: Chamber of Architects of Turkey. pp. 105-121.

Tekeli, İ. (1982) “Başkent Ankara’nın Öyküsü”. *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*. Ankara, pp. 47-81.

---. (1998) “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması” in Sey, Y. (ed.). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları , pp. 1-24.

---. (2000) “Ankara’nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekan Organizasyonu ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Bir Değerlendirilmesi”. Yavuz, A. T. (ed.). *Tarih İçinde Ankara*. Ankara: TBMM Basımevi, pp. 317-335.

---. (2005) “The Social Context of the Development of Architecture in Turkey”. Holod, Evin and Özkan (eds). *Modern Turkish Architecture*. Ankara: Chamber of Architects of Turkey.

---. (2007) “Cities in Modern Turkey”. İstanbul. <http://www.urban-age.net/publications>, (retrieved in 2009).

Tuçaltan, G. (2008). *Dynamics of urban transformation via improvement plans for Ankara city*. (Unpublished Master Thesis) Ankara: Metu.

Thompson, P. (1988) *The Voice of the Past: Oral History*, 2nd ed. New York: Oxford Press.

---. (1999) Layıkel, Ş. (trans.) *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih, Kuram*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tonkis, F. (2005) *Space, the City and Social Theory*. Cambridge: Polity Press.

Trancik, R. (1986) *Finding Lost Space, Theories of Urban Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Uludağ, Z. (1998) *The Social Construction of Meaning in Landscape Architecture: A Case Study of Gençlik Parkı in Ankara*. (Unpublished Dissertation) Ankara: METU.

Vanlı, Ş. (2006) *20. Yüzyıl Türk Mimarlığı*. İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Vidler, A. (1986) “The Scenes of the Street: Transformations in Ideal and Reality” in *On Streets* (ed.). Anderson, S. Cambridge, Mass: MIT Press.

Ward Thompson, C. (2002) Urban open space in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, 60(2), pp. 59-72.

Webster's Third New International Dictionary (1966) Springfield, Mass., G. & C. Merriam Co.

Whyte, W. H. (1980) *The Social Life of Small Urban Spaces*. New York, The Conservation Foundation.

Wigglesworth, S. and Till J. (eds.) (1998) *The Everyday and Architecture*. New York: McGraw Hill.

Yalım, İ. (2002) Sargın, G. A. (Ed). "Toplumsal Belleğin Ulus Meydanı Üzerinden Kurgulanma Çabası". *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, pp. 157-215.

Yaşdağ, S. (2006). *Achieving a Pedestrian Oriented Transportation System in Ankara*. (Unpublished Master Thesis). Ankara : Metu.

Yavuz, Y. (1992) "Ankara and Its Architecture in the Republican Period". *Identity Marginality Space, Pre-Symposium Lectures and Panel Discussions*. Aktüre, Z. and Junod, B. (eds.) Ankara: Metu.

---. (1994) Batur, E. (Ed.) "1923-1940 Arası Ankara'da Mimari". *Ankara Ankara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yow, V. R. (1994) *Recording Oral History: A Practical Guide for Social Scientists*. California: Sage Publications.

Yücel, A. (2005). "Pluralism Takes Command: The Turkish Architectural Scene Today". *Modern Turkish Architecture*. Holod, Evin and Özkan (eds). Ankara: Chamber of Architects of Turkey. pp. 125-154.

Yücel, N. (1992) "1957 Ankara İmar Planı", *Ankara Dergisi*. 1(4), pp. 7-38.

Archives

Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi (Ankara Metropolitan Municipality Archive)

Çankaya Belediyesi Arşivi (Çankaya Municipality Archive)

Tapu Kadastro Arşivi (Land Registry Archive)

Metu- Faculty of Architecture Archive

Internet Sources

“Cenap And Evi” Yem Publishers, Mimarlık Müzesi.
http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo_30_2_mimar.html?Page=4 and
<http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=3229>, (retrieved in 2010).

Zorn, T. (2009) “Designing and Conducting Semi-Structured Interviews for Research”, <http://wms-soros.mngt.waikato.ac.nz/NR/rdonlyres/em25kkojrnxfpq3j7avsnl46vkmera63kk2s6nd5ey2pypoxs32ne7dykntjde4u2qhffhp6bzi/Interviewguidelines.pdf> (retrieved in 2011).

Gazi University, Açık Arşiv (Open Archive), www.acikarsiv.gazi.edu.tr , (retrieved in 2008).

Gürata, A. <http://bsba.facebook.com/topic.php?uid=8741901140&topic=4581>, (retrieved in 2010).

Erdem, U. (2011) “Ankara'nın kalbinin attığı yer: Tunalı Hilmi”, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=202354> (retrieved in 2011).

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2008) “The Community's Toolbox: The Idea, Methods and Tools for Participatory”, <http://www.fao.org/docrep/x5307e/x5307e08.htm> (retrieved in 2011).
http://en.wikipedia.org/wiki/Congrès_International_d'Architecture_Moderne, (retrieved in 2010).

Kavaklıderem Derneği (19.12.2008), Interview with Ali Eker and Füsün Eker, (retrieved in 2009).

Kavaklıderem Derneği (18.06.2008), Interview with İlhami Atayolu, (retrieved in 2009).

Kavaklıderem Derneği (14.01.2008), Interview with Semahat Bolevin, (retrieved in 2010).

Kavaklıdere Şarapları Hakkında (2008), <http://www.kavaklidere.com/girisTR.aspx> (retrieved in 2010).

Mimarlık Müzesi, “Meşrutiyet'le doğan Cumhuriyet'le süren bir yaşam 1908-1961”. İstanbul: Yem Yayınları.

http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo_30_2_mimar.html?Page=4, (retrieved in 2010).

Mimarlık Müzesi, “Meşrutiyet'le doğan Cumhuriyet'le süren bir yaşam 1908-1961”. İstanbul: Yem Yayınları.

http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo_30_2_mimar.html?Page=4
(retrieved in 2010).

Research Methods (2011) “Sociological Research Skills”,
<http://www.sociology.org.uk/methfi.pdf> (retrieved in 2011).

Urbanization, <http://www.scribd.com/doc/49680070/Sociological-Perspectives-of-Urbanization>, (retrieved in 2011)

World Urbanization,
<http://www.aquatic.unesco.lodz.pl/index.php?p=urbanisation>, (retrived in 2011).

APPENDICES

APPENDIX A

INTERVIEWEE PROFILE

Int. no	Gender	Year of birth	Place of birth	Level of education	Profession	Year of settlement in Ankara	Year of settlement /working in T.Hilmi and its close environment
1	M	1949	Yozgat	University	Engineer (store owner)	1965	1981
2	M	1933	Edirne	Elementary school	Handbag repairer	1954	1969
3	M	1942	Artvin	Elementary school	Watch repairer	1956	1956
4	M	1958	Sivas	Elementary school	Boothblack	1971	1982
5	M	1950	İstanbul	University	Pharmacist	1961	1978
6	M	1950	Adana	Elementary school	Door-keeper	1968	1978
7	M	1955	Ankara	University	Manager (store owner)	1955	1970
8	M	1958	Malatya	High school	Store owner (accessory shop)	1964	1972
9	M	1941	Ankara	University	Lawyer	1969	1969
10	M	1952	İstanbul	University	Linguist	1952	1958
11	M	1927	Erzurum	University	Forest engineer	1946	1952
12	M	1936	İstanbul	University	Dentist	1958	1971
13	F	1970	Ankara	University	Political scientist	1970	1977
14	F	1945	İstanbul	High school	House wife	1972	1972
15	F	1950	Sinop	High school	Housewife	1958	1968
16	M	1965	Ankara	High school	Self-employment	1965	1970
17	F	1928	K.Maraş	Elementary school	Housewife	1961	1963
18	F	1943	Ankara	University	Academician/Pa	1943	1953

					inter		
19	M	1968	İstanbul	University	Engineer	1972	-
20	F	1968	Ankara	University	Philologist	1968	-
21	F	1977	Ankara	University	Economist	1977	-
22	M	1977	Ankara	University	Industrial Engineer	1977	-
23	M	1963	Ankara	High school	Secretary	1963	-
24	F	1967	Ankara	University	Academician/Painter	1967	-
25	F	1980	Ankara	University	Public administrator	1980	-
26	F	1972	Ankara	University	Academician / Civil Engineer	1972	-
27	F	1980	Ankara	University	Lawyer	1980	-
28	M	1956	Ankara	University	Academician / Civil Engineer	1956	-
29	M	1939	Konya	University	Architect	1968	1969
30	F	1957	Sivas	University	Architect	1960	1970
31	M	1958	New York	University	Architect	1968	1968
32	M	1975	Ankara	University	Interior Architect	1975	1975
33	F	1973	Ankara	University	Interior Architect	1973	1973
34	F	1969	Isparta	University	Interior Architect	1980	1986
35	F	1952	Ankara	University	Architect	1954	1968
36	M	1946	Ankara	University	Architect	1963	1975
37	F	1958	Ankara	University	City Planner	1958	1960

APPENDIX B

QUESTIONNAIRE

Date:

Name, Surname:

Personal Information

Sex:

Date and Place of Birth:

Education Level/Profession:

Year of Settlement in Ankara:

Year of Settlement at the Tunalı Hilmi Avenue (if the interviewee had/has been living on the Avenue):

Questions about Ankara

1. Which places (i.e. public places, buildings etc.) do you remember in Ankara between the 1950s and the 1980s? Can you describe them?
2. For which purposes did you use these places? (i.e. for cultural, recreational, commercial activities)
3. How did you use to go to these places? (i.e. on foot, by bus, by car or other)
4. With whom did you use to go there?

Questions about Tunalı Hilmi Avenue and its close environment

1. Can you describe how Tunalı Hilmi Avenue (earlier the Özdemir Street) was in the past?
2. Can you describe what kind of a (trans)formation occurred on the Tunalı Hilmi Avenue between the 1950s and the 1980s? (Positive or negative)
3. Which places/buildings do you remember on the Tunalı Hilmi Avenue or its close environs between the 1950s and the 1980s? (i.e. hotel, passages, cinema halls, parks, open spaces) Can you describe them?
4. Where did the Tunalı Hilmi Avenue start and end; in other words, where were the starting and ending nodes of the Avenue? In your opinion, were the other streets (close to the Avenue) part of the Avenue?
5. For which purposes did you go to the Tunalı Hilmi Avenue? How did you pass your time there? Was it a meeting place? Where did you there go for shopping?
6. How often and which time of the day did you go to the Avenue? (i.e. for lunch at noon, for shopping at a certain time of day, for going to movie in the evening)
7. How did you use to go to the Tunalı Hilmi Avenue? (i.e. on foot, by bus, by car or other)
8. With whom did you use to go to the Avenue?

9. Do you remember any special day or event on the Tunalı Hilmi Avenue?
10. In your opinion, how was the Avenue as an urban public place between the 1950s and the 1980s?
11. What did Tunalı Hilmi Avenue mean to you? (both in relation to Ankara and as an Avenue itself)

ANKET

Tarih:

Ad, soyad:

Kişisel bilgiler

Cinsiyeti:

Doğum yeri ve yılı:

Eğitim düzeyi/Mesleği:

Ankara'da hangi yılda oturmaya başladığı:

Cadde'de hangi yıl oturmaya başladığı:

Ankara'yla ilgili sorular

1. Ankara'da 1950'ler-1980'ler arasında nereleri (hangi mekanları/binaları) hatırlıyorsunuz? Tarif eder misiniz?
2. Bu yerlere hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz? (kültürel, ticari, rekreasyon, eğlence gibi)
3. Bu yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız? Neyle giderdiniz?
4. Bu yerlere kimle/kimlerle giderdiniz?

Tunalı Hilmi Caddesi ve yakın çevresiyle ilgili sorular

1. Tunalı Hilmi Caddesi'nin (ilk adıyla Özdemir Caddesi'nin) ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yer olduğunu tarif edebilir misiniz?
2. Tunalı Hilmi Caddesi'nde 1950'ler-1980'ler arasında nasıl bir dönüşüm oldu? (olumlu ya da olumsuz) Tarif eder misiniz?
3. Tunalı Hilmi Caddesi'nde ya da yakın çevresinde 1950'ler ve 1980'ler arasında nereleri (hangi mekanları/binaları) hatırlıyorsunuz? (otel, pasaj, sinema, dükkan, park, açık alanlar) Tarif eder misiniz?
4. Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı? Parçasıysa hangi sokaklar ve neden?
5. Tunalı Hilmi Caddesi'ne hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz? (konut, ticari, kültürel, rekreasyon gibi) Buluşma mekanı mıydı? Alışveriş için nereye/nerelere giderdiniz?
6. Tunalı Hilmi Caddesi'ne ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz? (öğlen yemeğine, alışverişe, sinemaya gitmek gibi)
7. Tunalı Hilmi Caddesi'ne gidip dönerken ulaşımınızı nasıl sağladınız? Neyle giderdiniz?
8. Tunalı Hilmi Caddesi'ne kimle/kimlerle giderdiniz?
9. Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?
10. 1950-1990 yılları arasında kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyorsunuz?
11. Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyor? (hem Ankara genelinde hem de kendi özelinde)

APPENDIX C

INTERVIEWS

Kişisel bilgiler: 1949 Yozgat doğumlu, İnşaat Mühendisi, Kavaklıderem Derneği eski başkanı, Atalar Mağazası'nın sahibi, 1965 yılında Ankara'da, 1981 yılında Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturmaya başlamış.

İsa Çapanoğlu'yla söyleşi, 10.04.10, Atalar Mağazası-Tunalı Hilmi Caddesi No: 123

ÇR: Ankara'da ne zaman oturmaya başladınız?

İÇ: Yozgat Ankara'ya çok yakın olduğu için, ayrıca ailede ablalarımız ağabeylerimiz burada tahsil yaptığı için zaman zaman gelip gidiyorduk ama tam yerleşik olarak gelişim 1965 yılıdır.

ÇR: Cadde'de mağazanızı ne zaman açtınız?

İÇ: 1981 yılında. Bu sene aşağı yukarı 30 yıl oluyor ama ben ondan önce 5 yılda burda mahalle sakini olarak bulundum.

ÇR: Eviniz buradaydı yani...

İÇ: Evet, ticarete daha sonra başladım.

ÇR: İlk olarak Ankara ile ilgili sohbet etmek istiyorum sizin için de uygunsa...

İÇ: Tabii.

ÇR: Ankara'da 1960-1990 yılları arasında hatırladığınız yerler var mı?

İÇ: Ankara'da en net hatırladığım yerlerden bir tanesi Emek Mahallesi'dir. İlk yapılaşmanın olduğu dönem. Ablam Urla'da öğretmendi, ben onun yanındaydım. Oradan trenle Ankara'ya geldim. Ağabeyim beni almıştı ve çok hoşuma gitmişti. Büyük bir yeşilliğin ortasında o kooperatif evleri beni etkilemişti.

ÇR: Kaç yılıydı?

İÇ: 62 falan. Sonra o arada dönem dönem arkadaşlarım vardı burda. Onların evleri Fethi Bey'in köşkünün oradaydı. Fethi Bey'in köşkü, tipik Ankara Evleri vardır; şimdiki Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün içindeki o Fevzi Çakmak Köşkü gibi. Yanında kulesi olan bembeyaz bir evdi. Onu çok net hatırlıyorum.

ÇR: Park, cadde, sokak gibi hatırladığınız açık alanlar var mı?

İÇ: Tabii o zamanlar bir döneme damgasını vurmuş Gençlik Parkı vardı. Sonra AOC'de ağabeyimle birlikte yemek yediğimizi hatırlıyorum. Yine Ulus'u hatırlıyorum. Daha net aklımda kalan da Kızılay. Daha önce de bahsettiğim gibi ağabeylerimin öğrenimlerini burada (Ankara'da) yapmaları nedeniyle haftasonları sık sık gelir giderdik. Ersan Kafeterya vardı. İlk defa "self-service" sunumunu görmüştük. 64 yılıydı hatırladığım kadarıyla.

ÇR: Kızılay'da neredeydi Ersan Kafeterya?

İÇ: Selanik Caddesi'nde

ÇR: AOC'nde yemek yediğinizi söylediniz, Gençlik Parkı'nı ne amaçla kullanıyordunuz? Nasıl zaman geçiriyordunuz?

İÇ: Gezmek amaçlı tabii. O zaman Gençlik Parkı'nın çok farklı bir konumu vardı Ankara'da. Yani elit grup gelirdi daha çok. Elit derken zenginlik anlamında değil de parkı daha iyi kullanan anlamında söylüyorum

ÇR: “Daha iyi kullanan” derken tam olarak neyi kastediyorsunuz?

İÇ: Yani hakkını veren.

ÇR: Kenti kullanma kültüründen söz ediyoruz sanırım.

İÇ: Evet kesinlikle. O dönem kent kültürü vardı.

ÇR: Hatırladığınız bu yerlerden birisi olan Emek Mahallesi'ne nasıl gidiyordunuz? Ulaşımınızı nasıl sağlıyordunuz?

İÇ: İstasyondan oraya geldiğimde etrafın çimlerle biçilmiş olduğunu ve evlerin silüetinin sabahın erken saatlerinde çok net hatırlıyorum. Avrupai bir şeysi vardı yani. Amerikan Filmlerindeki gibi.

ÇR: AOC, Gençlik Parkı, Kızılay gibi konuştuğumuz yerlere nasıl gidiyordunuz?

İÇ: Genellikle, acelem olmadığı zamanlarda dolmuşa binerdim. Ama trolleybüse binmeyi de severdim. Yozgat'ta çocukluğumuzda toplu taşıma aracı olmadığı için trolleybüs beni etkilemişti.

ÇR: Kardeşinizle mi gidiyordunuz buralara?

İÇ: Ağabeylerimle gidiyorduk. Çünkü o zamanlar ben hiç bilmediğim için onlar gezdiriyordu beni.

ÇR: Yani gençlik döneminizde Yozgat'tan Ankara'ya gezmek için geliyordunuz.

İÇ: Evet, 1-2 günlük seyahatler oluyordu.

ÇR: Konuştuğumuz bu yıllarda yani 1960'larda Tunalı Hilmi Caddesi sizin için bir şey ifade ediyor mu? Nasıl bir yer olarak hatırlıyorsunuz?

İÇ: Tam buraya yerleşik olmadan önce 64'lü yıllarda Erdinç diye bir arkadaşım gelmiştik. Kuğulu Park'ı çok net hatırlıyorum, o eski halini. Böyle biraz daha ağaçların, salkım söğütlerin falan bol olduğu dönemi.

ÇR: O zaman da parkın içinde bugünkü büyüklüğünde bir yapı var mıydı?

İÇ: Hayır, sadece çay bahçesi vardı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nin adı 60ların başında aynı mıydı?

İÇ: Hayır, Özdemir Caddesi'ydi. O zamanlar burada 2 katlı geniş bahçelerin içinde evler vardı. 63'te ağabeyimler tıp öğrencisiyken Özdemir Caddesi'ydi buranın adı, öyle hatırlıyorum.

ÇR: Belediyeden aldığım planlara bakarken, arşiv araştırması yaparken bir şey dikkatimi çekti. 60'ların sonundaki planlarda Tunalı Hilmi Caddesi şimdi Tahran Caddesi olan yerde yazıyor. Özdemir Caddesi de bugünkü Tunalı Hilmi Caddesi'nin olduğu yerde yazıyor.

İÇ: Aynen öyleydi. Tahran Caddesi adını orada İran Sefareti olduğu için almıştır. Biliyorsunuz büyükelçiliklerin olduğu yere o ülkenin şehrinin ismi verilir. Mesela, Paris'teki Türk Büyükelçiliği'nin olduğu yerde Atatürk Caddesi gibi. Tunalı Hilmi Bey, Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün yanında olanlardan ve ilerici bir insan. Kadın haklarıyla ilgili şeyleri, kanun teklifleri var. Ve bir süre geçtikten sonra ayıp oldu Tunalı Hilmi Bey'e deniyor. Özdemir Caddesi'nin ismi değiştirilerek Tunalı Hilmi Caddesi oluyor.

ÇR: Sanıyorum bir de buralarda Tunalı Hilmi Bey'in bağları varmış.

İÇ: Evet, o aile büyük bir aile Onların kökeni Selanik ve Trakya'dan geliyor ama çok uzun süreler önce ve buranın büyük bir arazisi onlara ait. Bugün Sheraton ve Karum'un olduğu yerde büyük bağları vardı, onları ben biliyorum. Sonra bu Emin Onat'ın mimarı olduğu ev onlara aitmiş. Korunması gerekli Türk mimarisi olarak tescil edilmiş bir ev. Daha sonra işte bu şarap bağı falan taşındı. Buradaki bir takım parsellerde payları vardı. Ceviz'in ve Mado'nun olduğu binaların bir bölümü onlarındır. Hani şu yap-sat'ın olduğu, kat karşılığı sistemiyle verilmiş, o arazi de onlarınmış.

ÇR: Yani siz Tunalı Hilmi Caddesi deyince ilk olarak Kuğulu Park'ı hatırlıyorsunuz. Bunun dışında ilginizi çeken yerler var mıydı Tunalı Hilmi Caddesi'nde?

İÇ: Kısa dönemlerde kaldığım zamanlarda da buradaki iki katlı evleri hatırlıyorum. Son dönemde ticarete başladığımızda da öyle 3-5 tane iki katlı ev vardı. Mesela köşede McDonalds'ın olduğu yerin üstündeki apartmanda ben kiracı olarak oturdum.

ÇR: O bina 80lerde ben de Kuaför Cihat'ı hatırlıyorum. Annemle gidiyorduk

İÇ: Evet, doğru. Bir de Cadde üzerinde Fransız Kültür Ateşeliği'nin evi vardı, iki katlı.

ÇR: Tam olarak neresi hatırlıyor musunuz?

İÇ: McDonalds'ın olduğu bina. Sonra Lokman Demirdöğen İşhanı'nın olduğu yerde 2 katlı bir ev vardı. Onun yanındaki hala o konumunu koruyor. 3 katlıdır. Onlara hatta küçük bir merdivenler geçilerek girilir.

ÇR: 1960-1990 yılları arasındaki dönüşümü izleme imkanınız oldu mu?

İÇ: Tabii, şöyle söyleyeyim: 60'dan sonraki kısa dönemli gelişerimde burada oturan Yozgatlı aileler vardı. Orada çiftlikleri vardı. Yazın çiftliklerine gelirlerdi kışın da buraya gelirlerdi, çocukları kolejde okurdu.

ÇR: O zamanlarda Yozgat'la Ankara arası ne kadar sürerdi?

İÇ: O zaman için 4 saat civarı. Şu anda 2 saat yol. O zamanlarda ikili anlaşmalar nedeniyle burada yaygın Amerikan üsleri vardı, yani İncirlik gibi burada da üsler vardı. Hatta Amerikalı bir koloni yaşırdı burada. Kendi alışveriş yerleri, geline gece kulüplerinin olduğu. Bu semtte ağırlıklı Amerikalıların olduğunu hatırlıyorum. Hatta ben Coca Cola'yı kutu olarak o zaman görmüştüm. Onları Anadolu'da kadınlar kutu içinde, belki siz de hatırlarsınız, zeytinyağı kullanırlardı. Hatta kutu Coca Cola'ya da sap takıp çamaşır yıkamada kullanırlardı. Onlar ayıklanırdı atılan çöplerden ve işte o beyzbol sopaları, beyzbol eldivenleri. Daha önce yaşlı sakinlerle yaptığımız konuşmada Tivoli'nin (bugün Tapas) olduğu yerde beyzbol sahaları olduğunu öğrendik. Bir de ben size Üniversite Apartmanı'nı anlatayım.

ÇR: Tabii, çok sevinirim.

İÇ: Üniversite Apartmanı, Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinin kurduğu bir kooperatif. Ben süratlice anlatayım. O zamanki meclis başkanına gidiliyor, bize bir yer verin diye; Refik Karan'a. O da iki yer gösteriyor. Birisi Üniversite Apartmanı'nın yeri, biri de yukarıdaki Hayat Apartmanı'nın yeri. Hayat Apartmanı'nın olduğu yerler hep bağlık. Yanında da Kavaklıdere Şarapları'nın sahiplerinin yani And Ailesi'nin bağları var. Rahmetli Kazım Arar, profesör, onun başkanlığında gidiyorlar. Kazım Bey diyor ki; "vallahi efendim burası çok tenha, bizim çoluk çocuğumuz okula gidecek, burada kurt murt iner, biz

Üniversite Apartmanı'nın yerine geçelim." Üniversite Apartmanı'nı yapıyorlar fakat iç donanımına geldiği zaman kooperatifin parası bitiyor. O sıralarda Amerikalı askerlerle subaylar geliyorlar. Orayı Amerikalılar bitiriyor. İlk defa işte kalorifer, sıcak su tesisatı gibi şeyleri onlar yapıyorlar.

ÇR: 50'lerin sonu bu anlattıklarınız, değil mi?

İÇ: Evet, belirli bir süre kira ödemedi oturuyorlar onlar ve onun çok değişik bir çatısı vardır. Çatı böyle içeriye doğrudur. Yağmur suyu tahliyeleri de oradan geçer.

ÇR: Bildiğim kadarıyla Ankara'daki tek örnek.

İÇ: Evet başka öyle bir örnek yok. Demek ki Amerikalılar'ın kendilerince uyguladıkları bir sistem. Onun karşısındaki boş arazide de beyzbol, tenis oynuyorlar.

ÇR: Yani bugün Tapas'ın olduğu yer.

İÇ: Evet oralar.

ÇR: Tunalı'nın yakın çevresinde hatırladığınız başka yerler var mı?

İÇ: Şimdi mesela Atatürk Bulvarı hepimizin çok net hatırladığı yer. Bizim üniversite öğrenciliğimizde Kızılay'da gezmek bir ayrıcalıktı. Cumartesi günleri en şık kıyafetlerimizi giyerek Kızılay'da yani Atatürk Bulvarı'nın alt kısımlarında o dönem tipik Ankara'nın yapılaşmasından kalan iki veya üç katlı bahçeli evler pastanelere falan dönüşmüştü. Çok şık bir görünümü vardı. Hatta, şöyle söyleyeyim; Paris'teki kafelerin olduğu dönemdeki gibi bizde bıraktığı bir izlenim vardı. Tabii bu yürüyüşlerimiz zaman içinde daha yukarı gelirdi. Aslında şeyden Meclis'in önünden dönerdik. Tabii ozaman trafik öyle çok yoğun değildi. Çok seyrek arabaların geçtiği, ama şimdi bozulmuş olan alt-üst geçit nedeniyle çok geniş bulvarların olduğu hatta karşı tarafta da öyleydi. Vedat Dolakay onu genişletti, Sefaretlerin olduğu kaldırım çok dardı, yarım metre civarı. O zamanlar bu sefaretler falan buraya kadar yürünerek gelinirdi. O zamanlar çok daha romantikti. Okuldan çıktıktan sonra Ankara'da yerleşik arkadaşlarımızla veya burda ev tutanlarla beraber bu taraflara doğru yürürdük. Sonraki yıllarda Farabi sokak çok popüler oldu. Çünkü orda Köşk pastanesi vardı.

ÇR: Annemle babam da Köşk pastanesinden çok söz eder. Galiba o dönem için önemli bir buluşma ve sosyalleşme yeriymiş.

İÇ: Şimdi biz gençlere hayret ediyoruz niye bu kadar saza caza bara ya da kafelere gidiyorlar diye, halbuki biz de o zamanlar yer boşalsın diye karşı apartmanların bahçe duvarlarında oturur sıra beklerdik.

ÇR: Tek olması mı orayı bu kadar çekici kılıyordu sizce?

İÇ: Tek olması önemliydi. Bir de hala devam eden Atatürk Bulvarı'nda sağa dönerken Koska'yı sanıyorum, O da o dönemlerden kalan pastaneydi. Sonra da Sergen açıldı Köşk'ün orda. O da böyle prestijli bir yerdi.

ÇR: Pastanelerin dönemin günlük yaşantısında önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz o zaman. Bunun dışında pasajlar, sinemalar ne ifade ediyordu size?

İÇ: Şimdi şöyle; öğrencilik bitip insan iş hayatına atıldığında tabii daha disiplinli bir yaşantısı oluyor. İşte o zaman yavaş yavaş Tunalı'ya kaymaya başladı. Bizim Tunalı'daki ilk zamanlarımızda Tunalı'da dört tane sinema vardı.

ÇR: Hangi yıllar?

İÇ: 70’li yıllar. Kral Çifliği o zaman çok önemli bir yerdı Ankara’nın hayatında hem şarküteri olarak hem de çok şık restoran olarak. Alt katı restoran, üst katı şarküteriydi. Sonra bugünkü postanenin karşısında Hanif Sineması vardı. Hayat Apartmanı’nın altında kulüp Med vardı. Ankara gençlerinin diskotek olarak gittiği yer.

ÇR: Postane derken sanırım bugün Cinnah’ın alt kısmındaki postaneyi kastettiniz. Hanif Sineması ordaydı yani.

İÇ: Evet ordan bahsediyorum. Sanıyorum şimdi orası IBM’in binası oldu. O kadar çok değişiyorki insan hatırlamakta güçlük çekiyor.

ÇR: Bu dönemlerde size göre Tunalı nerde başlıyor, nerde bitiyordu? Etrafındaki sokaklar sizce bir parçası mıydı?

İÇ: O zamanlar keskin bir ayırım yoktu. Bir de tabii şöyle, o zamanlar yüzde doksanbeş hatta doksan dokuz gibi konut yerleşim alanıydı. 80’den sonra burda ticaret patlaması oldu. Ondan sonra Tunus’ta biraz şekillendi. 90’lı yılların sonuna doğru Bestekar sokaktaki o hareketlilik oluştu. Ama gençlik tabirimizle “piyasa yeri” Tunalı Hilmi’ydi. Diğer yerler konut alanı olması nedeniyle daha sakindi. Gözde yerlerdi diğer sokaklarda ama bugünkü kadar keskin hatlarla birbirinden ayrılmamıştı.

ÇR: Sizce nerde başlıyordu Cadde?

İÇ: Kuğulu Park’la başlayıp Esat Dörtüola kadar giderdi.

ÇR:80’den sonra Tunalı’da ticaretin arttığından sözettiniz, bu durum Tunalı’ya nasıl bir değişim getirdi. Mesela Tunalı için buluşma ya da alışveriş mekanıydı diyebilir miyiz?

İÇ: Tabii. Benim bildiğim kadarıyla Anafartalar’dan Ulus’a ve Kızılay’a kayan bu hareketlilikte asıl olan şey hem alışveriş hem de gezme yeri. Bugün “mall”ları cadde olarak düşünün yani. Hatta biz bir dönem de Tunalı’yı yenileme projesi diye bir çalışma başlattık ama başarılı olamadık. Üstü açık bir alışveriş merkezi gibi düşündük. Tabii o zaman markaların bu kadar çok olmadığı, tüketimin daha doğrusu bu kadar çok olmadığı dönemlerdi. O zamanlar sinemalar çok önemliydi. Benim gençliğimde Arı Sineması Bahçelievler’deki prestijli bir yerdı. Orda film seyretmeye giderken kıyafetlerimizi değiştirir, süslenirdik. Hatta şunu söyleyeyim basket maçları da öyleydi. Oralarda buluşma mekanlarıydı. Koleje tezaruhat yaptığımız dönemlerde hem eğlenir hem de sporu izlerdik.

ÇR: Arı Sineması’na gitmek ya da basket maçlarına gitmek anladığım kadarıyla Tunalı’da anlattığınız yaşam şeklini destekleyen aktiviteler, yani bu etkinliklere katılan insanlar kullanıcı kitlesinin belirgin bir kısmını oluşturuyordu Tunalı’da. Kültürel aktivitelerin 70’lerde daha fazla olduğunu düşünebilir miyiz?

İÇ: Evet evet, zaten Kızılay da öyleydi. Tüketim ekonomisinin artmasıyla, sürekli tüketim diyorum ama bunda da haklılık payı olduğunu siz de katılacaksınız. O zamanlar “Doktor Jivago” filmi bir ay oynadı. Biletler böyle karaborsa satıldı. Yani böyle çok hit filmlerin geldiği zamanlardı. Dediğim gibi sinemanın çok önemli olduğu, bir basket maçına giderken bile özenli giyinmenin bir ayrıcalık olduğu daha doğrusu saygı duyulduğu zamanlardı. Arı Sineması’na da öyle gidilirdi. Burda da piyasa yapılırken özenli giyinilirdi.

ÇR: “Piyasa yapmak” tabiri ben de ortaokul ve lise yıllarındayken Tunalı’ya giderken söylenen bir laftı.

İÇ: Ben geldiğim bir dönem site yurdunda kalıyordum. Şimdi o zaman kız arkadaşımıza giderken değişiklik falan olsun diye bir arkadaşımızın güzel gömleği varsa onu ödünç alır giyerdik. Biz de o arkadaşımıza ayakkabımızı verirdik mesela. Ben o zaman Yükseliş’te (şimdiki Gazi Üniversitesi) okurken dört veya beş tane özel araç vardı. Bazen de babalarımızdan aldığımız ödünç araçlarla cumartesi akşamları falan gezerdik. Şimdi gittiğinizde bütün özel okullarda araçların haddi hesabı yok, onlar da demekki şimdiki gençler biz gömlek değiştirirken onlar şimdi araba değiştiriyor.

ÇR: Tüketim derken böylesine bir durumdan bahsediyorsunuz sanırım.

İÇ: Evet öyle.

ÇR: Siz mağazanız olmadan önce günün hangi saatinde Tunalı’ya gelmeyi tercih ederdiniz? Ne sıklıkla gelirdiniz?

İÇ: Genellikle akşamüstü olurdu. Hatta ondan sonra birlikte yemek yenir. Sonra da akşam bir yerlere gidilebilirdi. Tabii kız arkadaşlarımızın olduğu zaman onların akşam izin almaları problem olabiliyordu. O yüzden daha çok Tunalı’da daha erken saatlerde geziyorduk onlarla birlikte. Öğrencilikteki boş zamanlar olmadığı için iki üç haftada bir gelebiliyorduk. Bir de artık iş adamı olmuştuk, piyasa yapma yaşıma geçmişti.

ÇR: O zaman Ankara’da nerde oturuyordunuz?

İÇ: Bir saniye düşünüyüm...Kızılay’da Kızılırmak sokakta oturuyorduk.

ÇR: Ordan Tunalı’ya nasıl geliyordunuz?

İÇ: Yürüyerek.

ÇR: Kimlerle geliyordunuz?

İÇ: Tabii şekil değişti. Daha politik konuları konuştuğumuz dönemler olmuştu bu sefer. Üniversite son sınıfta başlayan bu politik olaylar. Arkadaş gruplarımız yavaş yavaş değişmeye başladı. Daha sol görüşlü öğrenciler bizim arkadaşlarımız olduğu için birtakım gazete ve dergilerde gidip oturup konuşmalarımız oluyordu. Arada da hava almak anlamında bu taraflara geliyorduk.

ÇR: Tunalı’da yaşadığınız politik ya da başka anlamda değişik bir olay ya da gün hatırlıyor musunuz?

İÇ: Biz burda gezerken Apple vardı, diskotek. Artık biz onlara gitmiyorduk, kendimizce yaşıma geçti diye. Bir çocuğun ben direğe tırmandığını ve kıza sevgisini anlatmaya çalıştığını geçerken görmüştüm. O benim hala aklımdadır. (Gülüşmeler)

ÇR: Değişik bir resim.

ÇR: Genel olarak 1960-1990 yılları arasında bir kent mekanı olarak Tunalı size ne ifade ederdi? Nasıl tanımlarsınız?

İÇ: Ben onu daha büyük ölçekte söyleyeyim, Ankara’da o zaman kentlilik alt yapısının olduğunu düşünüyorum. İnsanların birbirine saygısı vardı. Mesela dolmuşta kuyruk yoktu ama kadınlara veya çocuklara öncelik tanınırdı, sinemalar bu kadar gösterişli değildi ama giderken özenirdik.

ÇR: Bu durum Tunalı için de geçerli miydi?

İÇ: Tabii, zaten o zaman Tunalı bir semt caddesiydi. Tunalı’daki hareketlilik 70’lerle başladı, ticaretin girmesiyle de arttı.

ÇR: Herhangibir eyleme tanık oldunuz mu burda?

İÇ: Kesinlikle olmazdı, onun yeri Kızılay'dı. Türkiye'deki eylemler 67-68'te başladı. Bir de Tunalı'da gezen insanlar o eylemlere katılmayan, politik olmayan gençlerin geldiği yerdı. O zamanları analiz edersek, tam okulumuzun bittiği işe başladığımız zamanlar olduğu için irdemesini yapmak mümkün değil ama mesela Bahçelievler 7. Cadde gibi sakin bir yerdı. Ne zamanki Kuğulu Pasajı açıldı ve tam anlamıyla ticaret girdi, diğer küçük butiklerin dışında, bakın karşıdaki binada (bugün Mado'nun olduğu binayı işaret ediyor) hiç iş yeri yokken hepsi konutken şimdi hepsi işyeri oldu. O iş yerlerinin getirdiği bir devinim mi diyeyim yoksa bir bozmama mı deyim, onu tartışmak lazım. Yani normal bir semtin caddesiydi. Orda şunu söyleyeyim, şimdi insanlar hep değişik mekanlarda gezmek istiyorlar, şimdi bile mesela bir Çayyolu moda oldu. Bir dönem Arjantin vardı mesela şimdi o daha yukarıya kaydı. Geçen bir akşam geçtim, şaşırdım burası Ankara mı diye. O güzelim evlerin hepsi restoran olmuş, havai fişekler falan atılıyor. Farklı bir his uyandırdı bende.

ÇR: Yabancılaşma gibi mi?

İÇ: Evet, olumsuz birşeyler.

ÇR: Kuğulu Pasaj'ın Tunalı Hilmi üzerinde çok belirgin bir etkisi olmuş öyleyse, burada ticaretin yayılması ya da tam anlamıyla başlamasında önemli bir yapı olmuş. Hem fonksiyonu hem de günlük yaşantıyı değiştirmiş.

İÇ: Evet, bir de Tunalı Otelı var tabii.

ÇR: Onun nasıl bir etkisi oldu sizce?

İÇ: Tunalı Otelı'nin işletmecisi İbrahim Bey ve ismini şimdi hatırlayamadım Elif'in babası. Bu kişiler çok prensip sahibi insanlardı. O dönemde bu otelde hep Amerikalılar kalırdı. Keban Barajı'nın yapıldığı dönemlerdi. Amerikan firmasını üst düzey mühendisleri, teknik adamları burda kalırlardı. Daha doğrusu eşleri burda kalırdı, kendileri de haftasonları topluca uçakla gelirlerdi. Sonra İran'daki bu Humeyni olayından sonra çok İranlı gelmeye başladı. Bir dönem, İbrahim Bey'ler oraya İranlıları almazlardı ama o zaman müthiş bir prestiji vardı Tunalı Otelı'nin. Bir de butik otel denilip bugün hep bu sokak işlerine açılan otellerin ilkidir. Cadde üstündeydi yani sıkıştırılmış değildi. Barı da güzeldi zaman zaman biz otururduk ama çok ünlü değildi.

ÇR: Şimdi Starbucks bir kısmı.

İÇ: Evet bir sürü proje düşünülmüştü. Hatta birara satış mağazası düşünüldü, çünkü altında çok geniş bir mekan var. Mudo talip olmuştu ona, son aşamada İbrahim Bey vazgeçti. Aslında şuanda bile caddede müthiş bir değişim var. Mudo gelse daha büyük bir değişiklik olurdu ticaret anlamında esasında.

ÇR: Ne gibi mesela?

İÇ: Mesela burdaki bütün mağazalar giyim mağazasıydı. Şimdi sadece Biz ve First varız. Mac geldi mesela makyaj ürünleri satıyor. Şimdi onun aşağısına da Fransız firması geldi (Sephora). Sonra birara ayakkabıcılık arttı, sonra cephede vitrinli üç-dört tane kuyumcu oldu. Dükkanlar bile çok sık sık kişilik değiştiriyorlar.

ÇR: Ticaretin kendi içindeki değişimde insanların gereksimlerinin nasıl değiştiğini ve günlük yaşamı nasıl etkilediğini gösteriyor aslında. Çok teşekkür ederim bu keyifli söyleşi için.

İÇ: Ben de çok memnun oldum. Birşeyler aktarabildiysem mutlu oldum.

Kişisel bilgiler: 1933 Edirne doğumlu, Esnaf-çanta tamiri (ilkokul mezunu), 1954 yılında Ankara’da, 1969 yılında Tunalı Hilmi Caddesi’nde çalışmaya başlamış.

Ahmet Şahince’yle söyleşi, 10.04.10, Bilir sokağın köşesi.

AŞ: Ben biraz kendimi anlatayayım önce sizin sorulardan önce yani.

ÇR: Tabii buyurun lütfen.

AŞ: Ben askerlik dolayısıyla Ankara’da kaldım. Moda Çanta’yla tanışmam askerliğimde. Moda Çanta’nın ilk kurucularından Nazım Göker benim ustamın ilk kalfalarındandır Edirne’de. Burda çocukluk resmi de var. (O sırada çocukluk panosunda asılı olan Nazım Bey’in Edirne’de çekilen hafif yırtılmış siyah beyaz fotoğrafını gösteriyor)

ÇR: Siz hangi yıl Ankara’ya geldiniz?

AŞ: Ben 1954 yılında Ankara’daydım. 13 sene Moda Çanta’daki hizmetim.

ÇR: Ankara’yı sevdiniz mi?

AŞ: Tabii güzeldi.

ÇR: Özellikle 1950-1990 yılları arasında Ankara’da nerelere giderdiniz?

AŞ: Necatibey Caddesin’de Moda Çanta’nın olduğu Moda Apartma’nında oturdumot 3 sene.

ÇR: Gezmeye nerelere giderdiniz o zamanlar?

AŞ: Valla hanımla yürüyerek Çubuk Barajı’na giderdik.

ÇR: Çok mesafe değil mi?

AŞ: İstanbul’da olduğum zamanda Laleli’den Taksim’e hanımla yürümüşüzdür. Ama şimdi yürü desen biraz düşünürüm. (Gülüşmeler)

ÇR: Başka nereler vardı Ankara’da?

AŞ: Biz Gençlik Parkı’nı da severdik. Memleketten akrabalar gelince onları götürürdük. Çay içerdik, o zamanlar lükstü bizim için. Bir de 1960larda Kızılay’a giderdik gezmeye yürüyerek.

ÇR: Tunalı’ya gelir miydiniz?

AŞ: Tabii zaten sonra işyerimde Tunalı’da oldu.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

AŞ: O zaman Tunalı metedilecek bir yerdi. Şimdi ben Tunalı’ya yabancıyım.

ÇR: Mesela neyiyle metedilirdi?

AŞ: Mesela park vardı. Şimdikinden daha büyük ve güzeldi.

ÇR: Kuğulu Park mı?

AŞ: Evet. Bir de o zaman biz geldiğimizde buranın adı Özdemir Caddesi’ydi. Sonra Tunalı Hilmi oldu. O’nun da resmi Kuğulu Park’ta var. O da muacir kökenli.

ÇR: Sizce nasıl bir değişim geçirdi Tunalı Hilmi?

AŞ: Yani yapılan binaları sayabilirim ama numaralarını bilmem.

ÇR: O önemli değil. Sizin gözünüzden Tunalı ilk geldiğinizde nasıldı, sonra neler oldu?

AŞ: Amerikalıların en çok olduğu zamanlar. Amerikan Hastanesi şu köşe...Milka Pastanesi, hala mevcut Flamingo, köşede Fransız Ateşesi'nin olduğu yer (bugün Mc Donald's'ın olduğu yerde), Lale Sineması vardı, yukarda Talip vardı, bir de Avni Dilligil Tiyatrosu vardı Fransız Ateşesi'nin oralarda.

ÇR: Siz Tunalı'yı nerden nereye kadar kullanırdınız?

AŞ: Kuğulu Park'la dörtyol arası kullanırdım. En işlek yeri orasıdır. Ama esasında Ahmetler'e kadar giderdi. Dalyan Balıkçısı en meşhur yeriydi. İsim yapmıştı.

ÇR: Birara kapandı ama şimdi Tunalı'nın farklı bir yerinde tekrar açıldı. Aynı dalyan Balıkçısı sanırım.

AŞ: Evet kardeşleri devam ediyorlar.

ÇR: Siz caddeyi iş yeriniz burda olduğu için evle iş arasında gelip gitmenin dışında kullanır mıydınız?

AŞ: Tabii, dükkanlara vitrinlere bakardım. Kuğulu Park'a giderdim bazen öğlenleri, işin durumuna göre. Akrabalar ilk geldiği zaman onları Kuğulu'nun önünden alır, dükkana getirirdim. Bir de ben nerde oturursam oturayım işime hep yürüyerek geldim. Allah yürü ya kulum demiş, ben de yürüyorum. (Gülüşmeler)

ÇR: Nerde oturuyordunuz?

AŞ: Yenimahalle, gerçi onu saymıyorum ama ordan da yürürdüm. 1 saat 1 çeyrekte gelmişimdir. Esat'ta Başçavuş sokakta da on yedi sene oturdum. Ordan da hep yürüdüm. 7:30'da dükkani açardım.

ÇR: Sizi yordum ama son olarak bir de Tunalı'nın size ne ifade ettiğini öğrenmek istiyorum.

AŞ: Tunalı hep popüler bir yer oldu. Şimdi biraz değerini düşürdü mü? Sanırım öyle. Mağazaların, çantacıların bile adlarını bilmiyorum artık, takip edemiyorum. Sürekliliğini kaybetti. Şimdi Matraş'ın olduğu yerin alt tarafında sepetçi Hacı vardı. Antikacı vardı, Ragıp Bey. Yani Tunalı'nın ayrı bir havası vardı, popülerdi. Hatta buraya ilk geldiğimizde Aydın Vali'si geldi sizin ne işiniz var burda dedi, çantacılar çantacıların olduğu yerde, ayakkabıcılar da ayakkabıcıların olduğu yerde olur dedi. Kuyumcular öyle. Biz iki ortak buraya geldik, ya kısmet dedik. Yani biz çantacı olarak tektik. Ayakkabıcı olarakta Avni Kundura tekti caddede.

ÇR: Caddede tam olarak nerdeydi dükkanınız?

AŞ: Bugünkü Doğan Kuruyemiş'in ordaydı. Ben tezgahıma hem aşığım hem muhtacım dün de bugün de.

ÇR: Bu güzel sohbet için çok teşekkür ederim.

AŞ: Rica ederim. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

ÇR: Teşekkürler.

Kişisel bilgiler: 1942 Artvin doğumlu, Esnaf-saat tamircisi (ilkokul mezunu), 1956 yılında Ankara'da, aynı yıl hem Tunalı Hilmi Caddesi'nde çalışmaya hem de oturmaya başlamış.

Zühtü Yakut'la söyleşi, 10.04.10, Yakut Saat -Tunalı Hilmi Caddesi No: 105 (Kavaklıdere sinemasının içinde)

ÇR: Ankara'ya geldiğinizden beri bu dükkanda mısınız?

ZY: Evet.

ÇR: Nasıl bir binaydı burası 1956 yılında?

ZY: İki katlı bir binaydı. Kapı ağzı genişti. O zamanlarda burda dükkan falan yoktu. Her yer ev ve bahçeydi.

ÇR: Önce biraz Ankara'yla ilgili düşüncelerinizi dinlemek isterim. Mesela 1956-1990 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

ZY: En büyük fark o zamanlar bir sürü boş arsa vardı, şimdi her yer bina oldu.

ÇR: Siz Ankara'da nerelere giderdiniz?

ZY: Sinema vardı Kızılay'da. Büyük Çarşı'nın orda. Burda ben daha çok gelirdim sinemaya hem işim hem de evim burda olduğu için. İlk önce Kavaklıdere Sineması vardı, sonra Lale Sineması, ondan sonra Yeni Ulus, ondan sonra Talip Sineması vardı. Bir de Kuğulu Park'a giderdik arkadaşlarla.

ÇR: Buralara yürüyerek mi geliyordunuz?

ZY: Evet, evim bu binanın arkasındaki binada çünkü. 2 dakika uzaklıkta.

ÇR: İlk hatırladığınızda nasıl bir yerdi Tunalı?

ZY: İlk geldiğimde Tunalı'da hep Amerikalılar vardı. İşler çok iyiydi. Herkes işinden gücünden memnundu. Sahtekarlık, dolandırıcılık yoktu böyle eskiden.

ÇR: Binalar nasıldı? Bağ evlerinin olduğunu duymuştum.

ZY: Binalar iki katlıydı. Mesela buranın arkasında toprak sahibinin bağ evi vardı. Daha çok yeşil vardı. Bahçeler, meyva ağaçları falan.

ÇR: Yakın çevrede nasıl yerler vardı?

ZY: Esat'ta da sinema vardı. Karınca Sineması vardı. Ticaret çok iyiydi buralarda, en çok ecnebler, Amerikalılar vardı. Sefaretlerden gelirlerdi.

ÇR: Sizce Tunalı nerde başlar nerde biterdi?

ZY: Şeyden başlar, Karum'un ordan Ahmetler'e kadar iner. En iyi iş yapan yerde bugünkü Mc Donalds'ın ordan başlar şu Bülten'in girişine kadar giderdi o yıllarda.

ÇR: Hangi yıllar?

ZY: 60lardan sonra. 80'den sonra yukarı doğru da çıktı ticaret.

ÇR: Sizin hem eviniz hem de işyeriniz Tunalı'daymış. Bunların dışında da burayı gezmek için kullanır mıydınız?

ZY: Bir kere sağdan soldan gençler buraya gelirdi Amerikalılar var diye. Eskiden iki tane pastane vardı, bir Flamingo bir Milka.

ÇR: Gider miydiniz oralara?

ZY: Onlar bizim hemşehrimizdi. Giderdik ama oturup çay falan yapmazdık ki, kendi evimiz vardı. Evimizde yer içerdik. Gezmeye vaktimiz olmuyordu ki.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel birgün ya da bir olay var mı diğer günlerden farklı olarak?

ZY: Gençler arasında olurdu daha çok, yaşlılar arasında olmazdı da. Saygı sevgi vardı insanlara karşı. Şeyden Hacettepe'den Ulus'tan falan gelirdi gençler, burda laf atarlardı bayanlara. Kavga çıkardı. Esnaf bir girişirdi. Biranda Kavaklı, Esat, Çankaya toplanır, onları kovalardık.

ÇR: Söyledikleriniz 70lerin başı mı?

ZY: Evet 70lerde.

ÇR: Bu konuştuğumuz yıllar arasında Tunalı sizin için ne ifade ediyordu? Nasıl tanımlarsınız hem Ankara için hem de kendi özelinde?

ZY: Tunalı, Kızılay'a Ulus'a nazaran biraz daha gözdeydi. İş yeri falan yoktu. Biz buray 56 yılında geldiğimizde bu bina üç katlıymış. Yani altında bir kat daha varmış, şimdi sinemanın olduğu. 53'te yol geçmiş burdan. Arka sokaktan dere akardı. Kuğulu Parkın ordan çıkardı su. Irmak şöyle ufak bir şey akardı aşağıya doğru.

ÇR: Nereye kadar akardı?

ZY: Kızılay'a kadar. Bakanlığın orda üstü kapatıldı. Sıhhiye Köprüsü'nün orda çıkardı, sonra orda da kapandı üstü. İncesu'dan gelirdi. Kapattılar kokuyor diye.

ÇR: 50lerde ordan su içiliyor muydu?

ZY: Evet çok temiz çok berraktı su. Herkes içiyordu. Bu binanın önüne çeşme yaptırdı mal sahibi herkes burdan çeşmeden derenin suyunu içerdi. Hep kavak ağaçları vardı, su falan aktığı için. Yol da simitçilerin durduğu yerden geçerd (And Vakfı'nın yanındaki bugünkü yaya yolu). Gazi Osman Paşa dolmuşları da ordan geçerd Tunalı'ya dönmez ordan döner Atatürk Bulvarı'na çıkardı.. Park daha büyüktü arasında yol yoktu (Şah Pehlevi Yolu yoktu). Dalokay geldi, açtı o yolu, diğer dolmuş yolunu da yaya yolu yaptılar. İşler daha iyiydi o zaman.

ÇR: Kavaklıdere Sineması ne zaman açıldı? Sizin işinizi nasıl etkiledi?

ZY: 64 -65 falandı herhalde. Sinema ilk açıldığında dükkan benim cadde üstündeydi. O yüzden çokta etkilemedi. Ben bu sinemanın olduğu binaya sonradan geldim. Rahmetli Abdullah Demirdöğen vesile oldu buraya gelmeme.

ÇR: Demirdöğen Pasajı'yla bir ilgisi var mı bu ismin?

ZY: Evet, o arsa onundu, eskiden orda iki üç katlı bir ev vardı orda.

ÇR: Hem eviniz hem de işyeriniz burdaymış, yani hayatınızın çok büyük bir kısmı Tunalı'da geçti diyebiliriz. Bu durumda merak ediyorum Tunalı sizin için ne ifade ediyordu?

ZY: Eskiden köylerden gelenler Ulus'tan daha çok alışveriş ederdi, sonra Kızılay oldu. Buraya daha varlıklılar gelirdi. Esnaf memnundu. Bir de Esat'ta açık hava sineması vardı. Oraya giderdik, onu çok iyi hatırlıyorum.

ÇR: Esat'ta nerdeydi?

ZY: Hani Seyranbağları var ya, üstü kapalı Esat pazarı var ya ordaydı. Biz burdan yürüyerek gider orda sinema izlerdik. Çok güzeldi.

ÇR: 70ler mi bu bahsettiğiniz zamanlar?

ZY: Valla tam hatırlayamıyorum. Dolmuşlar vardı orda, bir de bayan taksicimiz vardı. Şöför abla derlerdi O'na. Kavaklı Kavşağı'nın orda.

ÇR: Kuğulu Parkın orası mı?

ZY: Evet eskiden adı Kavaklı Kavşağı'ydı. Aşağı Ayrancı'dan gelen otobüsler de ordaydı. Kavakların altındaydı herşey. Eskiden yukarıya arabalar o kadar çıkmazdı. Özel arabalar giderdi.

ÇR: Sohbetiniz için teşekkür ederim.

ZY: Ben teşekkür ederim.

Kişisel bilgiler: 1958 Sivas doğumlu, Esnaf-boyacı (ilkokul mezunu), 1971 yılında Ankara’da, 1982 yılında Tunalı Hilmi Caddesi’nde çalışmaya başlamış.

Şahin Polat’la söyleşi, 10.04.10, Tunalı Hilmi Caddesi No.121’in önü

ÇR: Ankara’ya geldiğiniz zamandan 1990 yılına kadar hatırladığınız yerler var mı?

ŞP: Ben en iyi Kızılay’ı bir de Akün Sineması’nın olduğu binayı hatırlıyorum. İş Bankası Kuleleri de yeni yapılıyordu.

ÇR: Siz Ankara’ya geldiğinizde nerde oturuyordunuz?

ŞP: Göztepe Mahallesi, Çankaya’da. Sonraları da Birlik Mahallesi’nde oturmaya başladık. Hala ordayım.

ÇR: Bu hatırladığınız yerlere neyle geliyordunuz?

ŞP: Genelde yürüyerek geliyorduk, bazen de dolmuşla.

ÇR: Buralara ne için geliyordunuz?

ŞP: Çalışmaya Kızılay’a gidiyordum. Gezmeye pek vaktim olmuyordu.

ÇR: İlk hatırladığınız zamanlarda Tunalı nasıl bir yerdi?

ŞP: Yani Tunalı gezilecek, beyefendilerin olduğu bir yerdi. Yani üstü başı düzgün olanların olduğu bir yerdi. Böyle yüksek apartmanlar yoktu, alçaktı. Daha normal evler vardı. Bir de bizim bu Kuğulu Park tek parktı. Yeşillikler falan normaldi. Vedat Dalokay’ın zamanında yol geçti içinde.

ÇR: Kuğulu Park’ın içinde bina var mıydı?

ŞP: Hayır, ama küçük bir şey vardı. Orda çay yaparlardı.

ÇR: 1970-90 yılları arasında nasıl bir değişim oldu sizce? Olumlu ya da olumsuz?

ŞP: Bence olumlu yani iyi oldu.

ÇR: Hangi anlamda olumlu?

ŞP: Mesela o yıllarda ticarete bakarsan daha çok gelişti. Ticaret giderEk arttı mesela ben geldikten 6-7 sene sonra ticaret daha arttı. Bir kere Kuğulu Pasaj yapıldı. Sonra Tunalı daha kalabalık oldu. Yeni dükkanlar açıldı. Başka pasajlar geldi ama Kuğulu Pasaj gibi değil de, şu ilerdeki Aynalı, Çelikler mesela. Arabalar arttı. Tunus o zaman tek caddeydi biliyorsunuz. Dolmuşlar, Gazi Osman Paşa’ya da Kızılay’a da giderdi ordan.

ÇR: Tunalı ve yakın çevresinden nereleri hatırlıyorsunuz?

ŞP: Bir dakika yerini söyleyeyim Kavaklıdere Şarap Fabrikası’nın olduğu yer, şuanda Karum. Şarap Fabrikası’nın sağında İsmail ağabeylerin evi. Kuğulu Pasaj da 80lerde oldu. Daha önce burası petroldü yani benzinlikti. Yan tarafı ev, üst tarafı da kahveydi ara sokak. Biz oraya da giderdik. Bir de şimdi Ziraat Bankası’nın olduğu yer güzel bir yerdi. Restoranlar falan vardı. Tenis kortları da vardı yukarda.

ÇR: Siz ne sıklıkla Tunalı’da olurdunuz?

ŞP: Bir pazar günü hariç hepsi burdayım. Sabahtan altıya kadar.

ÇR: Evden nasıl gelirdiniz?

ŞP: Yürüyerek gelirdim. Köşkten direk aşağıya inerdim. Seğmenler Parkı yoktu o zamanlar. Sonradan Murat Karayalçın'ın zamanında yapıldı. Orası boş bir dereydi. İki tane gecekondlu vardı.

ÇR: Hiç hatırladığınız farklı bir olay ya da gün oldu mu Tunalı'da?

ŞP: Olabilir de ben hatırlamıyorum.

ÇR: Pekiyi, Tunalı sizin için nasıl bir yerdi? Ne ifade ediyordu?

ŞP: Sosyal faaliyetler açısından diğer bölgelere göre çok gelişmiş bir yer. İnsanların burda olanların ekonomisi daha yüksek diğer semtlere göre tabii ki. Örnek olarak bir Ulus'taki ticaretle buranın arasında çok fark var. Kızılay'da dahi fark var. Diyelim ki, orda 10 tane marka varsa burda 50 tane var. Buranın kalite oranı çok yüksek. Sosyal ve ekonomik hali burdaki insanların daha yüksek.

ÇR: Çok teşekkür ederim.

ŞP: Önemli değil. Bir de şunu söyleyeyim. Çağdaş Sanatlar Binası yoktu, su deposu vardı. Bir de Türk Tarih Kurumu ben Ankara'ya geldiğimde yeni yapılıyordu.

Kişisel bilgiler: 1950 İstanbul doğumlu, Eczacı (üniversite mezunu), 1961 yılında Ankara'da, 1978 yılında Tunalı Hilmi Caddesi'nde çalışmaya başlamış.

İsmail Erkmengoğlu'yla söyleşi, 10.04.10, Tunalı Hilmi Caddesi, No: 114/C

ÇR: Ankara'da 1960-1990 yılları arasında hatırladığınız mekanlar var mı?

İE: A alışveriş ve gezme için genelde Kızılay'ı hatırlıyorum. Kuğulu Park vardı, tabii konumu değişti, Gençlik Parkı vardı.

ÇR: O dönemlerde nerde oturuyordunuz?

İE: Tandoğan'da oturdum uzun seneler.

ÇR: Sözüünü ettiğiniz yerlere nasıl geliyordunuz?

İE: Gençlik Parkı Tandoğan arasında yürürdük. Tunalı'ya Çankaya'ya Kızılay'dan dolmuşlar vardı. Amerikan arabalardan bozma dolmuşlar vardı.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

İE: Kız arkadaşlarımla.

ÇR: Daha çocukken şeye giderdik; o zamanlar çok Amerikalıların tesisi vardı. Mebusevleri'nde çok Amerikalı vardı. Mesela onların Maltepe'de onların buz pateni sahası, bowling salonları vardı. Onlarla oralara giderdik. Amerikalıların px dedikleri yerler vardı oralara giderdik.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

İE: Tenhaydı. Eski evler vardı. Amerikalılar çoktu burada. Motorsikletlerle gelirdik daha gençlik yıllarında buralara.

ÇR: Sizce 1960-1990 yılları arasında Tunalı'da nasıl bir dönüşüm oldu?

İE: Doksanlara kadar burası daha kaliteliydi.

ÇR: Kullanıcı kitlesi anlamında mı?

İE: Dükkanlar anlamında daha ziyade.

ÇR: Tunalı'nın yakın çevresinde hatırladığınız yerler var mı?

İE: Tunalı Otel vardı. Kuğulu Park vardı, o da yetiyordu çünkü çok nezihti yani.

ÇR: Kavaklıdere’de Tunalı’dan başka kullandığınız, aklınızda kalan yerler var mı?

İE: Şili Meydanı vardı. Kilim Pastanesi ve Çankaya Sineması. Oralar çok popülerdi, sonradan bitti oralar trafik düzeni değişince. Bir de Kavaklıdere Tenis Kortları vardı ama tabii orda üyelik vardı.

ÇR: Size göre Tunalı nerde başlar nerde biterdi?

İE: Genelde dörtyoldan Kuğulu Park’a kadar olan kısım. Ama daha popüler olan kısım Elizinn Pastanesi var şimdi ordan buraya kadar.

ÇR: Belki sebeplerinden biri de topografyanın Elizinn Pastanesi’nin ordan esat’a doğru yükselmesi ve yayalar için yokuşun zorlayıcı etkisi olabilir.

İE: Bence de onun etkisi vardır.

ÇR: Tunalı sizce buluşma mekanı mıydı?

İE: Tabii arkadaşlarla burda buluşurduk. Sonraları alışverişi de burdan yapmaya başladık, önceleri hep Kızılay’a giderdik.

ÇR: İş dışında da Tunalı’yı kullanır mıydınız?

İE: Sabahları gelip akşamları dönerdim işim burda olduğu için. Onun dışında bir dönem 80lerin başıydı sanırım arkadaşlarla akşamları yürüyüş yapar sohbet ederdik burda.

ÇR: Diğer günlerden farklı olan hatırladığınız birgün var mı Tunalı’da?

İE: Birgün burası trafiğe kapandı. Başbakanımız o zaman Turgut Özal’ın başbakanıydı. Buraya dışıye gelmişti. Neydi adı O’nun? Eskiden Erzincan hal müdürüydü.

ÇR: Yıldırım Akbulut mu acaba?

İE: Tamam evet Yıldırım Akbulut dışıye gelecek diye Tunalı’yı kapatmışlardı. (Gülüşmeler)

ÇR: 85’de oluyor sanırım bu olay.

İE: Evet 84-85 oralar. Bir de trafiğe kapatılıp şenlikler yapılırdı.

ÇR: 90’larda sanırım haftasonları Karayalçın döneminde yapılan bir uygulamaydı.

İE: Evet. Biz de kapatılmasını istiyorduk belirli bir kontrolde ama bir kontrol yoktu. Dolmuşlarla buray başka semtlerden çocuklar gelmeye başladı ve buranın insanını rahatsız etmeye başladılar. O nedenle biranda buranın dokusu değişiyordu. Bira içiyorlardı burda, öyle bir eğlenme yoktu, deşarj oluyorlardı. Mesela benim camım kırıldı o zaman, yanımda hamburgerci vardı. Burası ilk geliştiğinde Binbo Hamburger varken ayak takımı gelir giderdi oraya. Her Cumartesi onların yüzünden kavga olurdu burda. Ben ilk yardım gibiydim burada.

ÇR: Siz Tunalı’daki ilk eczane misiniz?

İE: Evet ilk eczane. Fagün’le birgün arayla açıldık. Burda o kadar az bir trafik vardı ki, hatta dedik iş yapar mıyız. Burda böyle araba sayardık.

ÇR: Hangi sene?

İE: 1979 senesi, o zaman iş olur mu olmaz mı diye düşünüyorduk.

ÇR: Kuğulu Pasaj’ın inşası başlamış mıydı?

İE: Evet, daha önce de Mobil Benzin İstasyonu’ydu.

ÇR: Bu durumda siz nasıl karar verdiniz burda dükkan açmaya?

İE: Potansiyel olacağını düşündük. Müşfik söyledi, teyzemin oğlu. Hep ileriye görüyordu. Esasında ilk dükkan açtığımda Paşabahçe'nin kristal, Yıldız Porselen'in butik eşyalarını satıyordum.

ÇR: Aynı yerde miydi mağazanız?

İE: Evet.

ÇR: Tunalı 1960-1990 yılları arasında sizce kent mekanı olarak nasıldı? Size ne ifade ediyordu?

İE: Çok sakin yani Kavaklıdere'nin adına layık, kavaklarla tipik bir Ankara...İşte şarap fabrikası. Mesela Kızılay'dan daha meskun bir yerdi burası, daha sakin, huzur bulunabilen Kuğulu Parkı'yla. Samimi, herkes birbirini tanır. Mesela, Kızılay çift şerit, biz birşey olduğu zaman burdan karşıya ıslık çalar, duyururduk. Birbirimize çay yollardık. Cadde dardı yani.

ÇR: Caddenin genişliği hep aynı mıydı sizce?

İE: Hep bu kadar. Birara gidiş gelişti burası ama yine bu kadardı.

ÇR: Ticaret anlamında gidiş geliş olması daha mı iyiydi sizce?

İE: Tabii. Çünkü, daima meskenlerden işe gidiş olan kısımlar şanssızdır, yani sabah gidiş. Akşam dönüş trafiğin yönü olan bölgeler daha şanslıdır, verimlidir. Genelde herkes evine dönerken alışveriş yapar. İşte doktora giden reçetesini alır, evine dönerken uygun bir yerde park eder, ilacını ya da gıda ihtiyacını alır. Ama sabah kimsenin aklına o gelmez.

ÇR: Birara da Ankara'da disko modası vardı. Öğleden sonraları gidilirdi. Tunus Caddesi'nde Playboy vardı. O çok kaliteliydi. Biz de kız arkadaşlarla Ajda Pekkan ilk defa sahneye çıkıyor, ön masadayız, cola içiyoruz, pasta falan yiyoruz. O böyle çıktı sahneye, hiç unutmam hesapta böyle komediydi. Hani böyle çay bahçesine verir gibi. O zamanlar mesuliyetsiz üniversite talebesiydik tabii, herşey güzeldi. Bir de Amerikan Kültür var.

ÇR: Cinnah'ta?

İE: Evet, altında canlı müzik yapılırdı. Böyle kızlı erkekli gidilirdi. Kızlar böyle mini etek giyerlerdi, uzumn çizme onların altına. Sokağa öyle çıkarlardı ve bu gayet normal bir durumdu. Herkes o kadar rahattı ki, bir arkadaşlık vardı bir kere. Böyle, sinsilik yoktu. Kol kola girilir gidilirdi her yere. Şimdi belki de daha samimi geziyorlar ama hepsinin arkasında bir menfaat var gibi, eskiden ilişkiler daha naifti. Tabii geriledik, belki bununda yaşanması gerekiyordu, bilemiyorum. Demokrasinin, hürriyetin ne olduğunu anlamamız lazım. Kıymetini bilmeliyiz. Demokratik haklarını çok savaşımadan, savaşmak demek top tüfekte değil, mücadele etmeden alan bir toplumuz biz. İnsanlar demokratik bir ülke dediği zaman Avrupa'da ne badireler atlatmış gelmiş. Bu ülkede o badireler atlatılmamış, onun için hazım etmek çok zor oldu bu ülke için. İşte şimdi badireler yaşıyoruz yargıyla falan. Ne kadar saçmasapan. Zaten anayasa değişirse faşist bir anayasa olur. Demirel de böyle dedi bu anayasa bize bol bol diye, şimdi de dar geliyor.

ÇR: Bu keyifli söyleşi için çok teşekkür ederim.

İE: Ne demek, ben biraz konuları saptırdım galiba.

ÇR: Söyledikleriniz dönemlerin sosyal ve politik durumunu anlamak için çok değerliydi. Tekrar teşekkür ederim.

İE: Ben teşekkür ederim.

Kişisel Bilgiler: 1950 Adana doğumlu , 1968'den beri Ankara'da oturuyor, 1978'den beri de Tunalı'da oturuyor ve çalışıyor.

Davut Sarıtaş ile söyleşi, 11.04.10, Tunalı'da Kuğulu Pasaj'ın yanındaki binada kendi çalışma yerinde söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1990 senesine kadar nereleri hatırlıyorsunuz?

DS: Kızılay, Ulus Ankara'ya ilk geldiğimde hatırladığım yerler.

ÇR: Napiyordunuz oralarda?

DS: Hem geziyordum hem iş arıyordum.

ÇR: Nerde oturuyordunuz Ankara'da?

DS: Tuzlu Çayır, Abidin Paşa.

ÇR: Ordan buralara nasıl geliyordunuz?

DS: Dolaşıyordum, çevreyi anlamaya çalışıyordum tek başıma. Genelde dolmuşa binmiyordum. O zaman bekardım. Ablamın yanında kalıyordum, o benden önce Ankara'ya gelmişti.

ÇR: Tunalı Hilmi'yi ilk hatırladığınızda nasıldı?

DS: Önceleri Kuğulu Park'tan arabalar geçiyordu hani şimdi simitçilerin olduğu yerde. Dolmuşlar, otobüsler geçiyordu Gazi Osman Paşa'ya. Şimdi arabaların geçtiği yerde de o zaman park vardı. Buralar o zaman yeni yeni geliyordu. Ağaçlar daha çoktu, Kuğulu Park bataklık gibiydi, şimdiki gibi güzel havuz yoktu.

ÇR: Bu çevrede başka nereler vardı?

DS: Akün Sineması vardı. Millet çok merak ediyordu, gidip geliyordu. İş yerleri açılmaya, millet akın etmeye başladı. Kuğulu Pasaj mesela, ben geldiğimde onun yerinde benzinlik vardı. Benim bu çalıştığım binanın yerinde ilk geldiğimde 3 katlı bahçe içinde bir bina vardı. Ben şimdi Tunalı Caddesi'nde Denge Labratuvarı'nın olduğu yerde çalışıyordum, buraya gezmeye geliyordum.

ÇR: Tunalı nerde başlar nerde biterdi?

DS: Kuğulu Park'tan Kemal Market'e kadardı, öbür taraf çok kalabalık değildi bu taraf gibi yani.

ÇR: İnsanlar buraya buluşmak için, alışveriş yapmak için gelirler miydi?

DS: Tabii geliyorlardı, özellikle 70'lerden sonra.

ÇR: Tunalı sizin için ne ifade ediyordu 70-90 arasında?

DS: Tunalı gerçekten önemliydi o yıllarda. Tunalı'da olmak havalı birşeydi yani ama sonra çevrede iş merkezleri, yeni yerler açılınca biraz değişti. Yine de güzel bence, gelen insan hala kaliteli. Bir de o zaman Bestekar'da barlar, diskolar, kafeler falan yoktu. Bir tek Tunalı vardı yani. Onlar sonradan oldu. 90'dan sonra etrafı canlanmaya başladı.

ÇR: Burayı siz mi kendiniz için bir yere çevirdiniz? (Kapı görevlisi olarak çalıştığı apartmanın sokağı gören merdiven altı yaklaşık 7-8 metre karelik bir yeri kendine işyeri gibi ayırmış, içinde masa, üç tane sandalye, bir tane divan, akvaryum, radyo ve küçük bir ocak var. Söyleşi de burda yapıldı.)

DS: Burda bir demir kapı vardı, burası kullanılmıyordu. Sonra yönetime söyledim, onlarda sağolsunlar düzeltti böyle. Belediyeden geldiler, biz de eskiden vardı, sadece tamirat yaptık dedik sonra gittiler.

ÇR: Akvaryumunuz da çok güzel.

DS: Onu bana burda oturan biri verdi. Üç ev var eskiden. İki tane milletvekilinin evi var. Bir tane ressam vardı, O rahmetli oldu. Nuri Abaç. Ayseli Göksoy eski milletvekili O da burda oturuyor. Kemal Bağcıoğlu var mesela çok eskiden.

ÇR: Ben kendini tanıyorum. Dedemin çok yakın arkadaşıydı. Torunu da benim.

DS: Felç gibi birşey oldu.

ÇR: Evet ne yazıkki, sanıyorum kendisi 86-87 yaşında. Tunalı'yla ilgili eklemek istediğiniz birşey var mı?

DS: Burda İsa Bey (Kavaklıderem eski başkanı ve yandaki mağazanın sahibi) var, O Tunalı'yla ilgili çok şey bilir ve bize çok yardım eder. İsterseniz onla da bir konuşun.

ÇR: Evet kendisiyle sohbet ettik. Çok yararlı bilgiler verdi. Teşekkür ederim.

DS: Rica ederiz.

Kişisel bilgiler: 1955 Ankara doğumlu, Üniversite mezunu (İşletme-Muhasebe) İşletme sahibi (Cafe des cafes), 1955 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1970-80 yılları arasında Tunalı Hilmi Caddesi'nde çalışmış, 1980'den beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde de kendi işletmesinde çalışıyor.

Halil Yurtkuran ile söyleşi, 10.04.10, Cafe des Cafes- Tunalı Hilmi Caddesi No: 83/A

ÇR: Ankara'da 1960-90 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

HY: Şöyle ben 55'te Hacı Bayram'ın altındaki Güvercin Sokak'ta doğdum. Yani Ulus'un merkez olduğu anda doğdum ben. Evimiz de babamın işyeri de ordaydı. Haldeydi, manavı vardı orda. Çok potansiyel bir yerdi orası o zaman. Mesela, babamın sebze meyva verdiği çok önemli dükkanlar vardı. Büyüdüğümde de bir kısmını ben götürürdüm. Göl Gazinosu vardı, Cihan Palas, Ankara Palas vardı. Bunlar böyle çok lüks, Ankara'nın üst düzey yerleriydi. Bu dönem çocukluğum dönemiydi benim. İşte uçak falan düşmüştü. O zamanlar ben ilkokul 3. sınıftaydım işte, 66-67 gibi. Bütün oteller o dönemde Ulus'taydı.

ÇR: Okulunuzda mı Ulus'taydı?

HY: Yok, Atatürk İlkokulu, Ulucanlardaydı.

ÇR: Ulaşımınızı nasıl sağlıyordunuz?

HY: O dönemde öyle servis falan yoktu. Yürüyerek gidip geliyordum tek başıma, elimden tutan da olmadı hiç. Ablam da öyle kardeşim de öyle.

ÇR: Gezmek için nereye giderdiniz?

HY: Gençlik Parkı'na giderdik.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

HY: Genellikle sokak komşularıyla. Babam her pazar mutlaka götürürdü bizi. Ordan giderken Sezon Pastanesi vardı mesela, tam Ankara Palas'ın karşısında. Ordan mutlaka dondurma yerdik. Gençlik Parkı'na giderdik sonra, direk LunaPark'a gelmezdik. Bir çocuk bahçesi vardı orda, giriş parasızdı orda. Sonra annemler Albayrak Çay Bahçesi'ne geçerlerdi tam köprünün dibimindeki. Biz

de, babam, ben, ablam, kardeşim üç çocuk LunaPark'a giderdik. Tunalı daha sonraları hayatımıza girdi yani.

ÇR: İlk hatırladığınızda Tunalı nasıl bir yerdi?

HY: Adı ilk önce Özdemir Caddesi'ydi. Ulus'tan sonra biz bir de Kızılay'a geldik. Tabii bu Ankara'nın gelişimini de gösteriyor. Ulus'taki işi babam başka birine devretti, geldi Kızılay'da bir dükkan açtı, Can Baba Sandviç diye, Necati Bey Caddesi'nde.

ÇR: Niye Kızılay'a geldi?

HY: Çünkü iş orda başladı. Devlet daireleri hep Necati Bey Caddesi'ndeydi, orda hareket başlamıştı. Yavaş yavaş Ulus değişmeye başladı, hareket Kızılay'a kaydı. Biz de evimizi aldık Kızılay'a taşındık. İnkılap Sokağına geldik, bir arkamızda tarihi Kalem Lokantası vardı. Sakarya Caddesi'nde Yakamoz vardı. Bütün herkesin bildiği. Kızılay'da oturduk epeyce bir süre. 67 yılına kadar. Sonra orası da iş yerlerine dönüştü, Ulusoy otobüsleri falan geldi. Biz bu sefer Kavaklıdere'ye geldik. Kızılay'dayken sinemalar çok önemliydi. Büyük Sinema, Ulus Sineması, Ankara Sineması. Ulus Sineması'nın altında bir Goralı Sandviç vardı. Piknik mesela önemliydi. Bira, patates kızartması, sosis, yani Ankara'da şu anda halen öyle bir yer yok yani. Piknik'te sosisli sandviçte sadece sosis, ketçap ve hardal vardı. Babam sonra yeni bir sistem getirdi. Şimdiki Vitamin mesela babamın çırağıdır. İşte böyle sosisli sandviğin içine Rus Salatası, turşu, domates falan böyle karışık ilk babam yaptı o dükkanda. Bu da işte sandviğin bile gelişimi oldu. (Gülüşmeler) Hamburger bile yoktu. Sonra Meram, Boğaziçi Pastanesi vardı Kızılay'da.

ÇR: Bu sözünü ettiğiniz Meram Pastanesi 3-4 sene önceye kadar Tunalı'da olan Meram mı?

HY: Evet, o ilk önce Kızılay'da Büyük Sineması'nın dibindeydi. Onun yanında Boğaziçi Pastanesi, onun karşısında da Özen Pastanesi, üçü böyle sac ayağı gibiydi. Bunlar acayip meşhurdu. Bütün insanlar Kızılay'da. O aralar Tunalı falan yoktu. Cadde'de geziliyordu devamlı. Atatürk Bulvarı'nda yani. Yüksel Caddesi girişinde Restoran Cevat acayip popülerdi.

ÇR: Atatürk Bulvarı'nın adının Çankaya Caddesi olduğu zamanı hatırlıyor musunuz?

HY: Şöyle ama Kızılay'dan itibaren Çankaya Caddesi oldu. Atatürk Bulvarı, Kızılay'a kadardı 66'lar gibi.

ÇR: Tunalı'yı ilk ne zamanlar hatırlıyorsunuz?

HY: 68 yılında hatırlıyorum ilk kez. Yok ama ben 65-68 arası Mimar Kemal Ortaokulu'ndayken Tunalı'ya sinemaya geliyordum. Bütün binalar kodun altındaydı. Küçük evlerdi. Şu anki Üniversite Apartmanı tarzındaydı. Neden? Bunun nedeni de şu: Ramada Otel'in olduğu yerde iki katlı Öz Annem Lokantası vardı. Onun yanında Türker Seyahat Acentası vardır, Mehmet ağabey, Onun da çocukluğu burda geçmiş yani. 65 yaşında şunanda yani. O anlattı bana da sebebinin. Onların da evleri iki katlı normal şartlarda giriş direkt böyle caddeden giriş. O zamanki Adalet partili ya milletvekili ya da belediye başkanı tam hatırlayamıyorum, yandaki iki katlı yeri alıyor, yaptırıyor. Esat'a doğru çok dik orası. caddeyi yani Özdemir Caddesi'ni indirtiyor. Daha dikten aşağı indirtiyor. Bizim bu Mehmet ağabeylerin evi basamakla çıkılır hale geliyor. 60 sene falan önce oluyor bu. Topraklar iniyor aşağıya, o tıraşlanan toprağı bu

tarafa yayıyor. O zaman bütün bu taraftaki binalar alçakta kalıyor. Sonra binaların girişi Üniversite Apartmanı gibi oluyor. Cadde dengeye geliyor. Eskiden Aynalı Çarşı da öyleydi. Eski Etçioğlu Apartmanı. Onun yanındaki Çelikler Apartmanı öyleydi. Bugün Mc Donalds'ın olduğu apartman öyleydi.

ÇR: Bugün Libas'ın da olduğu bina anlattığınız gibi.

HY: Evet orası da öyle. İşte bu anlattıklarım da öyle. Ben 65-68 yılları arasında gelirken Tunalı'ya bayağı bir şık giyinirdim. Sonra da lisede kız arkadaşlarımla Tunalı'da Flamingo Pastanesi, Milka Pastanesi'nde buluşurdum. Bir de Farabi'deki Köşk Pastanesi'ne çok giderdik.

ÇR: Köşk Pastanesi'nden annemle babamda çok sık söz ederler gençlik anılarını anlatırken. Bir de Cinnah Caddesi'nde babamında katıldığı araba yarışlarından bahsederler.

HY: Tabii, benim hanımın da amcasının oğlu, çok meşhur ve çok zengindi Halil Uzel, mesela O da yarışlara katılırdı. Polonyo Büyükelçiliği'nin ordan yukarı kadar. Böyle *thunderbird*'leri vardı. Sonra mesela buraya çok Amerikalılar geldi. Mesela Üniversite Apartmanı, İsa da anlatmıştır.

ÇR: Evet, anlattı.

HY: Mit'in olduğu bina.

ÇR: O bina Mc Donalds'ın karşısındaki bina galiba, hani 3 katlı olan.

HY: O da evet ama o bina ek bina. Esas Mc Donalds'ın olduğu binaydı benim bildiğim kadarıyla. Üç katlı, eski bir binaydı. Px vardı Balgat'ta. Onlar devamlı burda yaşarlardı. İlbank Blokları işte. Mesela Keneddy Sokak'ta hepsinin kaldığı havuzlu bir ev vardı.

ÇR: Keneddy Caddesi'nin adının Boylu Sokak olduğu zamanlar heralde.

HY: Evet. Erman Toroğlu anlattı bana O da burda doğmuş, gelir onlar görmeden havuza gire kaçardık diyor.

ÇR: Bu anlattıklarınız doğrultusunda şunu sorabilirim: Bu yıllarda diğer sokaklar bir parçası mıydı Tunalı'nın?

HY: Ben çocukken yani Ulus'ta sonra Kızılay'da otururken şu Vakıf Bankası Genel Müdürlüğü'nün olduğu yer park alanıydı. Dere geçiyordu ordan, Tunus Caddesi'nden. Kavaklıdere'nin kenarında ağaçların içerisinde bir tane köy evi vardı küçük. Yıl, 1960'dı. O bizim bir akrabamızındı. Vedat Amca'nın eviydi orası. Amerikalıların yanında çalışırdı burda. Yıl, 58'de olabilir esasında çok ufaktım ben. Biz ordaki eve pikniğe gidiyorduk. Sanki her tarafta derenin etrafında küçük küçük evler vardı. Hepsi de bahçe içindeydi. Esasında bu çevre yani Kavaklıdere kendi içerisinde bir bütündü. Esat, o zaman yukarı mahalle diye geçiyor o zamanlar. Şimdi bu binanın yanındaki iki binada arkadaşlarım var, burda doğmuşlar, şimdi üç dairesi onların. Karşıda da var Esin mesela, onlar benim lise arkadaşlarım. Binaların yarıları onların.

ÇR: Sizce Tunalı nerde başlıyor nerde bitiyordu?

HY: Bildiğim kadarıyla aşağıda Ahmetler var ya, Ahmetlerin çapraz çıkışı işte orda başlıyor.

ÇR: Size göre daha çok kullanım açısından nerde başlıyor?

HY: Bana göre Esat'tan başlar Kuğulu Park'a kadar gider. Daha da önemli bana göre bu köşeden (Cafe des Cafes) başlar Kuğulu Park'ta biter. Çünkü eskiden de buraya kadar gelir, burdan geri dönerdik yani. Bir de hep işyerleri vardı, Amerikalılar burda olduğu için. Yeni çantacılar, modern mağazalar açıldı o

zaman. Karum'un olduğu yerde Kavaklıdere şarapları'nın olduğu bina, karşısında Sevdâ Cenap And'ın evi, orası böyle br yerleşim yeri, altında küçük küçük evler, evlerin altında dükkan yoktu ama hepsi yıkıldı ve dükkan oldu.

ÇR: Siz bu dönüşümü neye bağlıyorsunuz?

HY: Çünkü ticaret nerdeyse oraya gidiyor insanlar. Kızılay'dan biz taşındığımıza göre...Ordan çıkıyor insanlar, ölü bir şehir haline geliyor gece, kimsecikler olmuyor etrafta. Gece orası yaşanan bir yer olmuyor. Ev olarak yaşanılmıyor, ev olarak yaşayabileceğiniz yere geçiyorsunuz. Oraya gidince ticarete oraya geliyor. İşte Tenis Kulübü, İlbank Blokları, Hayat Apartmanı, Üniversite Apartmanı büyük bloklar olarak gelince o zaman insan çoğaldı. İnsan çoğalınca lüks oldu. Mesela, İlbank Blokları o zaman çok lüks gelirdi bize. Yani Kızılay avamlaştı. Ulus'takiler Kızılay'a geldi, bizim gibiler Kavaklıdere'ye bu tarafa kaydı.

ÇR: Bu doğrultuda 70ler ve 80ler arasındaki Tunalı'daki fark anlamında ne düşünüyorsunuz?

HY: "Tunalı'ya çıkmak vardı" mesela o zaman. Şimdi öyle bir tabir yok, bence bu herşeyi anlatıyor. Tunalı'da olmak, Tunalı'da görünmek bir kaliteydi. Burda kız arkadaşlarımızla buluşuyorduk mesela. Bir de bizim Cumartesi günü okul üç dersti, ondan sonra boş oluyorduk. Öğleden sonra kız arkadaşlarımızla buluşup Kolej'in maçlarına gidiyorduk Atatürk Spor Salonu'nda. Bu önemliydi yani, prestijdi. Sonra da bu taraflara gelir pastanelere giderdik. Havalı bir durumdu.

ÇR: Benim de annem Kolej'li, babam çok beklemiş Kolej kapısında, öyle anlatırlar.

HY: Evet biz de çok bekledik Kolej kapısında. (Gülüşmeler)

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel birgün var mı?

HY: Buralarda eylem falan olmaz. Bir kere biz yaptık, o da Kuğulu Park içindi. Esasında, Tunalı Caddesi, Kavaklıdere çok güzel bir semt aslında. Parkı var, alışveriş merkezi var, büyükelçilikler, bahçeler var, üst düzey memurlar var. Eskiden memur kalitesi şimdiki gibi değildi, herkes kızını memura vermeye çalışırdı. Burda da yaşayanlar ya hakim ya genel müdür arka sokaklar da öyle. O yaşlı kitle gitmedi burdan. Dolayısıyla burda eylem falan olmaz ya da işçiler gelmez genelde. Melih Gökçek'in ilk seçildiği gün çok enteresandı bence, ben tamam devrim oldu diye düşündüm. Biz artık gidelim dedim. Çünkü biranda 15-20 sene önce ilk Keçiören Belediye Başkanı olduğunda, burdan Cadde'den geçtiler, hepsi kapalı falan. Ayvayı yedik dedim, bütün müşteriler kaçtı resmen O'nun o çılgınca geçmeleriyle. Şimdi artık o heyecanları kalmadı artık.

ÇR: Neyseki... şimdi daha önemli (!) işlerle uğraşıyorlar, tarihi binaların yerlerine alışveriş merkezleri inşa etmek, yayalaştırmama projeleri, Harikalar Diyarı, kent tasarımı (!)...gibi. Tunalı'ya dönecek olursak, size konuştuğumuz yıllar arasında Tunalı ne ifade ediyordu? Diğer bir deyişle, kent mekanı olarak nasıl tanımlarsınız Tunalı'yı?

HY: Şimdi Tunalı iyi bir alışveriş merkezi olamadı. Oldu da ama zamana ayak uyduramadı. Birincisi belediyelerden dolayı ikincisi de dükkanlar çok küçük.

ÇR: Bir marka çıkamadı değil mi?

HY: Evet çıkamadı çünkü küçük küçük dükkanlar var. O anda moda olan şeyler oldu hep. Mesela pasaj, pasaj modasına uydu zamanında ev sahipleri. İşte

dediler ki üç dört kardeş kaldık, tek tek kira toplayalım. Halbuki şuanda koca pasajdan toplayacağı parayı tek bir dükkandan alabilirdi mesela. Bildiğim kadarıyla Zara 40 milyar ödüyor, işte 40 dükkandan alacağı parayı tek bir dükkandan alıyor. Bunu düşünemedi burdakiler. Küçük dükkanlarla pasa oluşturdular yani. Pasaj oluşunca iyi esnaf olmadı, esnaf el değiştirdi. İşte Ulus'tan, ordan burdan çıkan tezgahhtarlar geldi. Mrka isimler gelememi buraya, dükkan bulamadılar. Vakko bina aradı, bulamadı. Beymen şimdi geldi. Vakko da yeni geldi. Güzel binalar oldu.

ÇR: Beymen şimdiki yerinden önce D&R'ın olduğu yerdeydi. Galiba orda pek yürümedi.

HY: Evet mal sahibi aşırı derecede kirasını yükseltti. Beymencilerin de kafası alışveriş merkezine uydu, bence enayilik yaptı. Cadde caddedir, Avrupa'da alışveriş merkezi görüyor musunuz hiç? Cadde var, alışveriş, caddede, sokakta olur. Yaşayan yerde olur. Bunu gidip alışveriş merkezlerinde yapamazsınız.

ÇR: Yani sokağın getirdiği dinamikliğin ve heyecanın olmadığını söylüyorsunuz. Bir de tabii pasaj mimarisi farklı birşey. Beyoğlu'ndaki pasajlar gibi şehirde bir yerden alıp başka bir yere götürmüyor Tunalı'dakiler. Zaten pasaj olmak için inşa edilen binalar değiller Kuğulu Pasaj hariç. Dolayısıyla içinde dönüp çıkıyorsunuz. Esasında alışveriş merkezi olgusunu bu anlamda küçük ölçekte daha az kurgulanmış bir şekilde yansıtıyor bence.

HY: İşte birazda Kızılay'dan geliyor bu, Ali Nazmi Pasajı, Soysal İşhanı ama o zaman Kızılay iş merkezi ana-baba günü, bütün Ankara'nın kalbi orası. Sen ordaki kalabalığa aldanırsan, yani orda gezerken büyük büyük dükkanlar da var. Ama burda dükkanlar hep küçük, yine pasaja giriyorsun hep küçük küçük dükkanlar var. Bence Tunalı'yı bitiren birinci etmen bu pasajların olması, büyük dükkanların gelmemesi, belediyelerin hiçbir noktayı otopark olarak kullandırmaması, insanların buraya gelmesi için cazibesini kaybettirmesi. Çünkü Melih Gökçek'in düşüncesi caddeden ziyade insanların alışveriş merkezine gitmesini sağlamak. Bunu sağlayınca caddeye bakmıyor, bunu da bahane ediyor Çankaya Belediyesi'yle anlaşıyor diyem.

ÇR: Yeni yaklaşım alışveriş merkezi içinde sokak havası yaratmak. Mesela Gordion alışveriş merkezi. Çünkü alışveriş sokak kültürünün getirdiği bir durum.

HY: Aynen öyle. Esasında burası planlansaydı daha iyi olurdu. En azından otoparkı olurdu. Yine de binalar yüksek, dar ve otantik bir cadde. Alışveriş için uygun bence, içinde tutuyor. Zaten biz Kavaklıderem Deneği olarak ilk Odtü'de Raci Bademli Hoca'yla yaptığımız çalışmada; Tunus Caddesi'ni kültür alanı yani sergi salonları, tiyatrolar, sinemalar orda bulunsun istedik. Bestekar Sokak eğlence merkezi, Tunalı Caddesi de alışveriş merkezi olsun ve diğer sokaklar da yaşansın gibi bir felsefeden yola çıktık biz. Yani insanlar semtten gitmesin istedik. Burda en tutanı da eğlence merkezi oldu. Onu da dengeleyemediler, o yüzden üst katlarda Bestekar Sokak'ta çok kaçış oldu. Şimdi zorluyoruz belediyeleri yan sokaklara öbür sokaklara taşmasınlar diye. Ne kadar dayanacaklar ama tabii bilmiyorum. Tunalı Hilmi Caddesi'ni trafiğin korkunç derecede buraya yüklenmesi de öldürdü burayı. Tek yön yapana kadar kapatsalar, Tunalı yeniden kendine gelir. Trafikten dolayı iğrenç vaziyette, arabayla gelemiyorsunuz, park edecek yer yok. Alışveriş zaten arabayla olmaz.

Siz gelin mesela yakın bir yere park edin, yürüyerek geçin, ben de bu otobüslerden de taksilerden de kurtulayım. Bütün Ankara'nın taksisi burda. Bu olmaz yani. İnsanlar da mutsuz. Güzel de bir yer, düz de bir yer, alışveriş, insan, evlerin ortasında bir yer. kaçmamaları için mücadele ettiğimiz o konutlar var. Arjantin Caddesi olmadı mesela, çünkü yokuş, olurken de nasıl oldu ona da hayret ettim yani. Turan Güneş'te olmadı. Tabii bu arada 7. Cadde Tunalı'ya bir alternatif olarak çıktı. O iyiki çıktı, burdan da biraz alıp götürdü. Tunalı iyice kötülemişti 96 senesinde. Derneğin ilk kurulduğu sene. Bütün esrar satıcıları, işportacılar, şunlar, bunlar, hepsi buraya geliyordu başka gidicek yer olmadığı için. Berduşlar, alkolikler, ayyaşlar, bütün varoşlar buraya geldi. Allahtan 7. Cadde çıktı ortaya onların bir kısmı oaray gidince burası kendini biraz daha topladı. Bundan mutluyuz yani.

ÇR: Yayalaştırmadan söz ettiniz, 90larda böyle bir girişim olmuştu haftasonları Karayalçın döneminde, o dönemde bundan mutlu muydunuz? Yani trafiğin hiç olmaması mesela güvenlik açısından ne gibi artılar ya da eksiler doğurdu sizce?

HY: Yani kaldırılması için Karayalçın'a giden heyette ben de vardım. Çünkü bu iş böyle olmaz. Caddenin başına ve sonuna iki varil koyarak olmaz, koruma görevlisi yok, estetiği yok. Hadi kapatalım, kapatalım. Olur mu yani? İlk başta iyiydi, kaykaylar, patenler, köpekler falan gezdiler. Sonra yavaş yavaş varoş çöktü. Ortalara oturdula, ellerinde içkiler falan. Ve bu sefer sizler, yani benim müşterim kaçmaya başladı. Buna engel olsaydı. Buranın tamamı kapalı ama etkinliklerin olduğu, koruma görevlilerin olduğu, kent aydınlatmalarının olduğu, çöpünün toplandığı bir yer olsaydı farklı olurdu.

ÇR: Tabii, bir kent parçası olarak tasarlanan bir yer çok farklı değerlere sahip olurdu.

HY: Şimdi olsa böyle bir girişim daha başarılı olabilir mesela, çünkü Kavaklıderem derneği sahip çıkabilir olaya, o zaman böyle bir dernekte yoktu. Esnafta sahip çıkamadı, çünkü esnaf Pazar günü kapatıp gidiyordu. Burda da dükkanların sabah 10'da açılıp akşam 10'da kapanması lazım bence. Pazar günleri açık olması lazım. Küçük esnaf yapmıyor, bazı büyük mağazalar yapıyor. Bu caddeyi açık hava alışveriş merkezi gibi düşünüyorsan o mantıkta yaklaş, dükkanları da uzun süre açık tutmalısın. Dünyanın her yerinde eğer yürüme noktaları iyi tasarlanmışsa çok güzel hareketin olduğu yerler.

ÇR: Yaya merkezleri ciddi anlamda kentsel tasarım kararlarıdır. Kent kültürünü oluşması çok önemli.

HY: Yani Gökçek'e güvenemiyoruz ki; birşeyler yapayım diyor ama yapacaklarından da korkuyoruz açıkcası. Getirip saçma sapan birşey koyabilir buraya. Ben buranın üstünü yaya yapayım araçlar alttan gitsin dedi.

ÇR: Çok komik. Bu anlayışla 50 yılda bir kentler siliniyor. Katman bile kalmıyor. Bellek kaybı yaşıyoruz.

HY: Hiçbir şey hatırlayamıyorsunuz, o kadar çabuk değişiyor ki. Mesela geçenlerde bir arkadaşım sizin de dediğiniz gibi Beymen'in daha önce de burda şimdiki D&R'ın olduğu yerde olduğunu söyledi. O kadar gittiğim dükkan baktım nerdeydi dedim. Ben bile unutmuşum.

ÇR: Bu verimli sohbet için çok teşekkür ederim.

HY: Tunalı Hilmi Caddesi daha iyi bir yer olabilir ama sahip çıkılıp şehir planlanması yapılması lazım. Burda yapılacak çok işte yok bir yandan.

Ağaçların budanması, elektrik sisteminin iyileştirilmesi, esnafın daha uzun çalışması, güzel bir çöp toplama sistemi, koruma görevlileri. Yani biraz daha iyileştirilebilir böylece, tam bir çözüm bile olmasa. Evlerin arka bahçeleri hep bahçe ve avlulu. Potansiyel bir yer. Bir de biliyor musunuz eskiden Tunalı Hilmi Caddesi Tahran Caddesi'nin ordaydı.

ÇR: Eski planlarda öyle yazıyor. Şimdiki Tunalı Hilmi'nin yerinde de Özdemir Caddesi yazıyor. Sonraki planlarda üstü kazınmış, şuanki konumunda gözüktüyor. Elçilikten İran Elçiliği'nden dolayı Tahran Caddesi oldu oranın adı. Mesela Şili'de de Atatürk Meydanı var. 1923'te ilk bizi kabul eden Güney Amerika ülkelerindenmiş.66-67'de de Güvenevlerin orda bizim Şili Meydanı'na yakın muhteşem bir Çin Lokantası vardı. Kuğulu Park'ın içinde de küçük bir çay bahçesi vardı, her gelen onu büyüttü ve bina oldu. Park, Çankaya Belediyesi'nin ama o içindeki bina Büyükşehir Belediyesi'nin, çok aptalca birşey. Mücadele ettikte birşey olmadı. Tabii nolucak ki, yapanlardan biri de Çankaya İmar'da çalışanlardan biri. Böyle de garip durumlar işte.

HY: Ben teşekkür ederim, şöyle bir geçmişi de hatırlamış oldum.

Kişisel bilgiler: 1958 Malatya doğumlu, 1964 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1972 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde yaşamış, 1982'den beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde de işletmesinde çalışıyor.

Ali Bülent Güngör ile söyleşi, 29.05.10, Tavko'da Tunalı Hilmi Caddesi'nde söyleşi.

ÇR: Şimdi de Tunalı'da mı oturuyorsunuz?

ABG: Hayır. İlk geldiğimde de Sıhhiye'de oturuyorduk.

ÇR: Buraya neyle geliyordunuz?

ABG: Trolleybüs vardı o zaman, ona binerdim. Bir de Güven Park'ın ordan station dolmuşlar vardı. Onları da kullanırdım. Buralar çok sakindi o zamanlar.

ÇR: Ankara nasıldı o zamanlar? Nereleri hatırlıyorsunuz mesela?

ABG: Ulus böyle daha halkçı bir yerd. Kızılay daha şeydi 1978lerde, Kavaklıdere çok daha farklıydı. Çok daha elit insanlar vardı, mesela ne bileyim Tunalı'ya ilk geldiğim zamanlarda Cumartesi günleri filan, en çok iş yaptığımız günler Cuma, Cumartesi filan, Cumartesi bire kadar hiç Türk müşterimiz gelmezdi. Hep yabancı insanlar gelirdi işte Sefaretler'den gelenler filan. Müşterilerimiz çok daha farklıydı. Amerikalılar çoktu; alışveriş merkezleri filan yoktu. İnsanların alışveriş yapacağı çok ender yerler vardı. Mesela, Ankara'nın her tarafından bize yumurta, tavuk almaya gelen insanlar vardı. Bebekleri için mesela yumurta alırlardı. Şimdi burası daha çok konuttu o zaman, sonra birçok yer işyeri oldu. Mesela bizim karşı binada, alışveriş yapmaya gelecekleri zaman kuaföre gider, saçlarını yaptırırlardı insanlar. O zaman ben şunu düşünüyordum: “ne var Tunalı Hilmi'de?” diye. O zaman ben hergün gelip gidiyordum tabii ama şunu da söyleyeyim sinemaların da buranın kalabalıklaşmasında rolü vardır, iyi bir yoğunluktu. Onu dışında Kızılay'da gezerdik ama arkadaşlar hep Tunalı'ya gidelim derdi, çünkü daha değişikti.

ÇR: Nasıl bir değişiklik oldu sizce?

ABG: İnsanlar şehir dışına taşınmaya başlayınca, şehrin karmaşasında kaçtılar herhalde, buranın kalitesi düştü, eskiden daha elitti. O giden insanların yerlerine işyerleri açılmaya başlandı. Onlar buranın kalitesini düşürdü tabii.

ÇR: Sizin işinizi nasıl etkiledi bu durum?

ABG: Bizim için çok fark etmedi, çünkü bizim müşterilerimiz farklı. Ümitköy'e de gitseler gelip bizden alışveriş yaparlar. O açıdan bir problem olmadı. Duyuyorum esnaftan insanlar geliyor fiyat soruyor, kalite aramıyor.

ÇR: Tunalı'da nereleri hatırlıyorsunuz bu konuştuğumuz dönemlerde?

ABG: Kuğulu Pasaj ilk açıldığı yıllarda çok hoştu. Hemen karşısında Kuğulu Park. Şimdiki Ertuğ Pasajı'nın yerinde iki katlı bir bina vardı. Kuğulu Park eskiden çok daha güzeldi. Geçenlerde İstanbul'dan gelen misafirlerim vardı. "Kuğulu Park, bu mu? Küçük bir yer" dediler. Ben de eskiden daha güzeldi, daha büyüktü, yol yoktu dedim. O yol için ağaçları kestiler, değer vermediler. Kuğulu Pasaj gibi olmadı diğerleri, sonra biliyorsunuz bir sürü pasaj açıldı ama o pasajların sadece girişindeki dükkanlar iş yaptı. İçerisine kimse girmedi. Yani, ben kaç senedir burdayım, pasajların içinde girmediğim bir sürü dükkanlar var. Burda değiştirilmeyen bir sürü dükkanın giriş katları konuttur ama mağazaya dönüştü. İşte pasajlarda binadan bozma yani.

ÇR: Kuğulu Pasaj dışında evet öyle. Tunalı'da sizin hatırladığınız özel bir gün ya da olay var mı?

ABG: Tunalı Caddesi'ni trafiğe kapattılar birara. Cadde trafiğe kapatıldığında bütün Ankara'da ne kadar insan varsa işsiz güçsüz buraya akın etti. Ama bir yandan da güzeldi; kimi gitar çalıyordu, kimi şarkı söylüyordu. Paten, kaykay kayıyorlardı. Ticari açıdan hiçbir artışı yoktu.

ÇR: Tabii bir bütün olarak planlanmadığı için sokak kentsel tasarım anlamında, sadece trafiği kaldırmakla olmuyor. Sıkıntılar doğuyor.

ABG: Öyle trafiğe kapamakla kafaya göre olmuyor, mesela bizim müşterilerimiz geliyor, ellerinde torbalar var, taksiye binmek istiyor, o zaman nasıl olacak. Aracını buraya getirmek istiyor. Birsürü esnaf arkadaşla dilekçe topladık, burasını trafiğe açın diye. Sonradan da açıldı zaten, bir daha da kapanmadı.

ÇR: Son olarak Tunalı bir kent mekanı olarak size ne ifade ediyordu diye sormak istiyorum?

ABG: Tunalı benim için nezih, kültürlü insanların bir mekanıydı. Gerçekten buraya gelen, burda gezen insanlar çok farklıydı yani. Kimse şuan kıyafetine dikkat etmiyor, eskiden ediyordu. Burda bile yani Tunalı'da oturan insan üç beş bina ilerdeki bir markete bile gidecekse makyajına, kıyafetine, saçına dikkat ederdi.

ÇR: O zamanlar Tunalı nerde başlıyor, nerde bitiyordu?

ABG: Ben size söyleyeyim, o Kuğulu Park'ın başından Bülten Sokağın başına kadar Tunalı Hilmi'ydi.

ÇR: Bu yıllarda mesela Bestekar Sokak gibi etrafındaki sokaklar Tunalı'nın bir parçası mıydı?

ABG: Yok değildi bence, Bestekar Sokak bomboş bir sokaktı mesela. Daha sonra barların açılması, gençlere hitap eden yerlerin açılmasıyla orası değişti. Mesela, bizim orda çok tanıdığımı insanlar vardı, evlerini terk etti. Bizim de üst katımızda bir komşumuz vardı. İşte oturuyoruz; gelen geçeni caddeyi

seyrediyoruz diyorlardı. Çok direndiler. Hatta bizim böyle Schnitzel dövmek için patpat çıkardığımız seslere de çok dayandılar. Onlar bile bıraktılar artık, kiraya verdiler. Belli bir saatten sonra terk edilmiş görüntüsü veriyor, Bağdat Caddesi gibi değil yani.

ÇR: Kaçtan sonra sizce?

ABG: Dokuzdan sonra öyle, yazın biraz daha hareketli oluyor. Bence Tunalı Hilmi'yi öldürdük, canlandıramadık yani.

ÇR: Buluşma mekanı mıydı sizce?

ABG: Kesinlikle öyle. Milka öyleydi mesela. Oralar kapandı, yeni ticaret yapan insanlar geldi. Onlar da bir garip yani. Farklı kültürde insanlar. Tek kelimeyle eskiden Tunalı sinemalarıyla, mağazalarıyla daha kültürlü, üst tabakanın kullandığı yerd. Biz bunu müşteri durumundan da anlıyoruz. Daha güzeldi yani tek kelimeyle.

ÇR: Çok teşekkür ederim, zamanınızı aldım.

ABG: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1941 Ankara doğumlu, Avukat, 1969 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1969 yılından itibaren Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor, bürosu da o yıldan itibaren Tunalı Hilmi Caddesi'nde bulunuyor.

Ali Vural ile söyleşi, 23.04.10, Tunalı Hilmi Caddesi No: 56, Türkiye Çevre Vakfı Ofisi.

ÇR: Ben, çalışmamda 1950-90 yılları arasını inceliyorum ama siz 6 yaşınızla 1969 yılı arasında İstanbul'da olduğunuza göre 1970-90 yılları arasında Ankara'yla ilgili konuşabiliriz o zaman, mesela bu dönemden Ankara'da nereleri hatırlıyorsunuz?

AV: Tabii, Tunalı, Kavaklıdere, Çankaya, Kızılay, Ulus, Bahçelievler, Cebeci, Maltepe.

ÇR: Bu semtleri kullanıyor muydunuz ya da daha sık hangilerini kullanıyordunuz?

AV: Evim de işim de 41 senedir hep Tunalı'da oldu. Özellikle, o yıllarda 1970'lerde iş muhiti Bakanlıklar, Kızılay'dı.

ÇR: Gezmek, eğlenmek ya da herhangi bir kültürel aktivite için kullandığınız yerler nerelerdi?

AV: Sinema için Kızılay'dı ama sosyal aktivite için kokteyl, resepsiyon, yemek gibi aktiviteler 70'lerden itibaren bu taraflara kaymaktaydı. Meclis'in karşısında Büyük Ankara Otel'i vardı, şimdi Rixos oldu. Orası büyük bir merkezdi sosyal aktiviteler için. 1967 yılında yapılmıştı orası. Daha sonra Hilton, Sheraton'da bu taraflarda yapılınc kokteyller, resepsiyonlar Kavaklıdere, Çankaya ağırlıklı olmaya başladı daha çok.

ÇR: Buralara arabayla mı gidiyordunuz?

AV: Benim hayatta arabam olmadı. Bundan sonra da olmayacak. O sıkıntıyı yaşamak istemiyorum. Bazen yürüyerek, çoğunlukla taksi.

ÇR: Kimlerle gidiyordunuz?

AV: İşle ilgili olursa Kızılay, Bakanlıklar gibi yalnız gidiyordum ama sosyal aktivitelere eşimle birlikte.

ÇR: Tunalı'yla ilgili konuşacak olursak ilk hatırladığınızda nasıl bir yer olduğunu biraz tarif edebilir misiniz?

AV: Eskiden adı Özdemir Caddesi'ymiş ama ben o zamanı hatırlamıyorum. Yine aynı Tunalı Hilmi fakat çok daha sakindi, trafik yoğunluğu çok daha azdı. Belli başlı bir iki taksi durağı vardı. Ulaşım gayet kolaydı. Telefonla taksi çağrılabilirdi. İsmen birtakım yerleri hatırlıyorum. Kral Çiftliği diye büyük bir şarküteri ve yanında restoran vardı. Oraya zaman zaman giderdik.

ÇR: Bugünkü Ziraat Bankası'nın yerindeydi değil mi?

AV: Evet evet orasıydı. Sonra o zamanda Tunalı Oteli vardı. Tunalı'nın çevresinde çok fazla hatırlanacak, kayda değer pek yer yoktu. Lokantalar, kebabçılar, hamburgerciler daha sonra çıktı. Konut ağırlıklı çevresi ama yine de bankalar vardı, İş Bankası, Ziraat Bankası vardı hala var. Ayrıca bazı mağazalar da var. Tunalı'da Kavaklıdere Sineması vardı. Şimdi yok, tekrar canlandırılmasına çalışılıyor. 80'li yıllardan sonra yapılan binaların altında da pasajlar olmaya başladı. Ama o pasajlar alışveriş ağırlıklı olduğu için pek fazla sık girip çıktığım yerler değil. İlk pasaj da Kuğulu Pasaj'dı. Bence orası önemli ilk olmasından dolayı ve pasaj olarak yapıldı.

ÇR: 1970-90 yılları arasında ne gibi değişiklikler yaşandı hem fiziksel hem de sosyal anlamda?

AV: Açıkçası daha kaliteli, daha zarif insanların olduğu, daha sakin bir caddeydi. Herkesin oturduğu yerlere yakın bakkal, kasap, manav vardı. Buralar hem ihtiyaç karşılama hem de bir nevi sosyal münasebettir. Herkes birbirini tanırdı. Bunların hepsi Türkiye'deki büyük şehirlerde olduğu gibi yok oldu. Marketler çıktı piyasaya. O marketler çok mekanik, en ufak bir insani ilişki yok. Giriyorsunuz, alıyorsunuz, parayı ödeyip çıkıyorsunuz. "Merhaba" bile denmiyor.

ÇR: "Daha kaliteli insanlar" derken neyi vurgulamak istediniz? Biraz açabilir misiniz?

AV: Giyim kuşam, yürüyüş tarzı, tavır, yüzlerdeki daha nazik ifade. Yetmez mi? Kimse kimseye çarpmıyor.

ÇR: Sizce Tunalı nerde başlar nerde biterdi bu konuştuğumuz tarihlerde? Diğer sokaklar bir parçası mıydı?

AV: Şuanki fikrim de o, Tunalı, Kuğulu Park'la başlıyor yukarı doğru Esat Dörtüol'a gelirken Keneddy Caddesi'yle kesişiyor. Benim evimde Keneddy'le Tunalı'nın kesiştiği yerde. Hala o farkı görüyorum, Keneddy'den Kuğulu Park'a giderseniz Kavaklıdere, bana göre Keneddy Kavşağı'ndan sonra Küçükkesat. Alışveriş yapanlar değişiyor, yani 30-40 metrede değişiyor. Küçükkesat tarafı derken, çok daha mütevazı kimseler, yaşlı teyzeler, kimsesiz insanlar ama Keneddy'den Tunalı'ya giderken daha cıvıl cıvıl insanlar, gençler, her tip insan çok daha hareketli. Orda çok büyük bir fark halen var. Dükkanlar değişiyor, insanlar değişiyor, satıcılar farklı yani birden bire faark ediyor.

ÇR: Sizce bunun sebebi ne olabilir?

AV: Pek izahı mümkün değil.

ÇR: Topoğrafya'daki eğimden dolayı, yani yokuş olduğu için Kavaklıdere'de oturan kesim ya da Tunalı'ya gezmek için gelen insanlar kullanmıyor olabilir.

Dolayısıyla sadece Küçükcesat'ta oturanlar kullandığı için daha az gelişmiş olabilir mi?

AV: Olabilir ama nedendir nasıldır tam bilemem fakat Esat dörtyol'un oradan itibaren Anadolu kasabası gibi oluyor.

ÇR: Anlıyorum. Hatırladığınız herhangi bir günden farklı gün yani olaylı bir gün var mı Tunalı'da?

AV: Bugün 23 Nisan. Geçtiğimiz 2005' e kadar, yirmi sene bu TRT'nin yaptığı değişik ülkelerden çocukların geldiği organizasyonda çocuklar hep Tunalı'dan Kuğulu Park'tan yürürlerdi. Kuğulu Park, rengarenk, müthiş görünürdü. Tam köşeye gelip Keneddy'den aşağıya giderlerdi. Trafik kapanırdı. Yani 23 Nisan Tunalı'da büyük bir canlılıktı. Son beş senedir falan yok. Nerde onlar yapılıyor mu yapılmıyor mu farkında bile değilim. Politik tutumların da çok etkisi var. Artık bir kutlama gibi olmuyor.

ÇR: Böylesine şenlikleri de Tunalı'da görmüş biri olarak size şunu sormak istiyorum: Tunalı size bir kent mekanı olarak ne ifade ediyordu?

AV: Kaliteli, sakin, küçük dükkanların olduğu, esnaf, taksi durağı, bir iki banka. Bankalar girip çıkanlar birbirini tanır, daha çok konut ağırlıklı. 80 yılından itibaren kötü anlamda söylemiyorum tabii doktor muayenahaneleri müthiş çoğaldı. Özellikle Buğday sokakta. Dolayısıyla taşradan ya da şehrin diğer semtlerinden gelen çok sayıda hasta da var. Adres sorarlar, doktor sorarlar. Çok az da avukat yazahaneleri başladı. 80'lerden beri çok artan bir işyeri de güzellik salonları Tunalı'da. Eskiden böyle değildi. Amerika, Almanya, Macaristan, Eski Yugoslavya, Mısır bütün elçilikler Kavaklıdere'deydi yani hem yabancılar hem de burjuva sınıfının burda olması nedeniyle 70'lerde bu tür manikür-pedikürçüler gibi işyerleri yoktu. Çok eski yıllarda Küçükcesat'ta bile sefaret vardı. Danimarka Sefareti mesela.

ÇR: Ne zaman?

AV: 70'lerin ortalarına doğru kayboldu. Bütün diplomatik misyonlar Çankaya ve Gazi Osman Paşa'ya gitti.

ÇR: Anladığım kadarıyla hem işyeriniz Tunalı'da hem de Tunalı'da oturuyorsunuz değil mi?

AV: Evet, evimle işim arasında iki tane apartman var. İkisi de Tunalı Hilmi Caddesi'nin üstünde. Onun için arabam olmadı olmayacak diyorum.

ÇR: Ne kadar hoş bir durum. Benim evimle işim arasında 25 km. var.

AV: Ben de 1993-2002 yılları arasında diğer işlerimin yanı sıra Bilkent'te yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak ders verdim.

ÇR: Ben de Bilkent mezunuyum.

AV: Öyle mi? Hangi bölüm? Kaç yılı?

ÇR: Peyzaj Mimarisi ve Kentsel Tasarım, 2000 yılı.

AV: Ben de Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler Bölümleri'ne "Introduction to Law" dersi verdim.

Üniversitelerle ilgili sohbet...

AV: Tunalı'daki kötü bir gelişmede son 10 yılda özellikle, Bestekar Sokağı, Tunus Caddesi gibi yerlerde pek ne olduğu belli olmayan barlar ortaya çıktı. Marjinal bir hayat. Bu hatta birtakım insanları akşamları, geceleri ürkütüyor bile.

ÇR: Güvenlik problemi yaşanmaya mı başladı?

AV: Evet, hafiften var. Tabii diğer sokakların etkisi oluyor. Olumlu olumsuz çeşitlilik getiriyor.

ÇR: Kentin kendisi has dokusu da böyle birşey sanırım. Köseyi döndüğünüzde neyle karşılaşacağınızdan emin olamıyorsunuz. Kenti yaşamak ve kentli olma kültürünü devam ettirmek bence önemli.

AV: Bence barların olduğu yerdekiler kentli olma kültürünü değil de daha çok heyecanını yaşıyorlar.

Kahkalar...

ÇR: Konuşmamıza eklemek istediğiniz birşeyler var mı? Aklınıza gelen birşey?

AV: Biz O insanı görmedik, tanımadık. Tunalı Hilmi Bey'in ismi beni çok heyecanlandırıyor. O'nun isminin yaşadığı bir cadde de olmaktan da çok büyük mutluluk duyuyorum. Tunalı Hilmi Bey, Meclis'te ilk milli mücadele başlarken Mutfak Kemal'e bağlı, İstiklal mücadelesinin olumlu sonuç vereceğine inanan, daha o yıllarda 1923-24'te kadın haklarından bahseden, deli dolu ama akli başında bir yandan da enteresan bir zat.

ÇR: Arsaları varmış burada değil mi?

AV: Şimdi Sheraton Otel olan yerde eski bağlar, ordan Kuğulu Park'a kadar gelen yerler, yani dönümlerce arazi Tunalı Hilmi Bey'inmiş. Galiba babası zengin İsviçreli bir hanımla evlenmiş. Buraları almışlar filan, bağlar varmış. Kavaklıdere Şarapları vardır ya, Kavaklıdere Şarap Fabrikası da Sheraton'ın olduğu yerdeydi. Tunalı Hilmi Bey ve O'nun sülalesi hatta bir de evlatlığı vardı İstanbul'da, Uğurlu Tunalı. İşte onlarınmış. Kavaklıdere Şarapları da bu caddenin özel bir rengiymiş ama Sheraton yapınca onlar uzak bir yere taşındılar.

ÇR: Bu sohbet ve verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim.

AV: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1952 İstanbul doğumlu, Dil Bilimi-Çevirmenlik, 1952 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1958 yılından itibaren Tunalı Hilmi Caddesi'nin yakın çevresinde (Boğaz Sokak'ta) oturuyor,

Ali E. Eker ile söyleşi, 23.04.10, Boğaz Sokak.

ÇR: Ankara'da 1960-1990 yılları arasında nereleri (hangi mekanları/binaları) hatırlıyorsunuz?

Bu sorunuza Çankaya'dan başlayarak aşağıya doğru inerek cevaplandırmak istiyorum. Ancak tafm bir kronolojik sırayı takip edemiyor olabilirim. Hatırladığım kadarıyla anlatacağım.

ÇR: Tabii buyrun lütfen.

AE: Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün şimdi geçmekte olan ve Uğur Mumcu Caddesi'ne ulaşan Çankaya Caddesi 1950'lerde, şimdiki ABD Reizdansı'nın önünde bitiyordu, o noktadan ötesi henüz yaşanan bir bölge değildi. Şimdiki Atakule'nin bulunduğu yerde Amerikan Subay Kulübü vardı. Atakule yapılırken yıkıldı. Atatürk Bulvarı'ndan inerken sağlı solu şimdiki gibi büyükelçilikler vardı. O zamanki adı Dr.Vali Reşit Galip Caddesi olan Cinnah Caddesi'nden inip Kavaklıdere Kavşağına geldiğinizde, sağ kolda bir arsa içinde Kavaklıdere Postanesi bulunuyordu. Altından Kavaklıdere'nin akması

nedeniyle giriş zemini sürekli ıslaktı. Kızılay'a doğru indiğimizde yüksek binalar yerine bahçe içinde Alman mimarisi hakim olan küçük şato kılıklı evler vardı, bu binalardan birisi halen Celal Bayar Müzesi olarak restore edildi, yerinde duruyor. Söz konusu binaların alt katlarında küçük kafeler ve restoranlar vardı. Bunların sonuncularında biride şimdiki Rixos Otel'in yanındaki TV8 binasının bulunduğu yerdeki Milka Restorandı, maalesef o da yıkıldı tarih oldu. Ankara Otel'i önemli bir otel ve binaydı, o da son gelişmelerden nasibini aldı. Kızılay'da şimdi Gökdelen dediğimiz binanın yerinde de eski taş bir bina vardı ve o da Kızılay Postanesiydi. O zamanlar Ankara'nın kalbi Ulus'tu, alış verişin merkeziydi, zamanla malum bu ticari durum ve eğlence yerleri Kızılay'a daha sonrada daha yukarılara taşındı. Halen ayakta kalmaları nedeniyle hatırladığım binalar, örneğin Opera Binası hatıralarımızda çok önemli bir yer tutar. Şimdiki Ulus Postanesi'nin bulunduğu yerde çok güzel, şık ve büyük bir postane binası vardı maalesef onu yıkıp, şimdikini yaptılar. Tekrar Kızılay'a dönecek olursak, iki tane daha yıkılan başka bina vardı, biri şimdiki Soysal İş Hanı, yerinde bizim için çok önem taşıyan Ulus Sineması, diğeri ise Ankara hatta Türkiye için önem taşıyan Kızılay Binasıydı. Park gibi bahçesi, aslında halka açık bir parktı. Atatürk Bulvarı'nın bir parça daha aşağısında ise Büyük Sinema vardı, şimdiki Büyük Çarşı. Ankara Garı'nı düşünecek olursak bu binada çevre birimleriyle beraber önemli bir özellik taşır. Aynı kompleksin bir parçası olan sağdaki büyük bina (birara THY merkez bürosu oldu) Türkiye'nin en önemli gece eğlence yerlerinden biri olan Gar Gazinosu'ydu. Karşısındaki Paraşüt Kulesi de Ankara ile özdeşleşen başka bir anıttır. Bu arada Üniveriste binalarını da unutmamak lazım DTCF gibi. Bu anlattığım binaların bir kısmı üstte de söz ettiğim gibi ilerleyen yıllarda yıkıldı ve yerlerine başka binalar yapıldı.

ÇR: 1990'lara yaklaştıkça neler değişti?

AE: 1950'lerden hatırladıklarım maalesef 1990'larda hatırlamak istemediğim şekillere büründü. Tekrar yukarılara çıkacak olursak, Şimdiki Karum Alışveriş Merkezi ve Sheraton Otel'i'nin bulunduğu yerdeki Kavaklıdere Şarap Fabrikası da çok önemli bir binaydı. Önemi sadece fabrika olması değil, aynı zamanda, Atatürk'ün Çankaya'dan yürüyüş yapıp akşamüstü bir kadeh şarap içtiği bir mekanmış ve özel odası vardı, son yıkımda o oda da gitti. Fabrikanın bahçesinde fabrika bekçisinin kaldığı eski bir Ankara evi vardı, Sheraton yapılırken bu evi otelin Wine House'ı yapacaklardı, sonra yıkıp bahçe yapmayı tercih ettiler.

ÇR: Sizce Boğaz Sokak nasıl etkilendi?

AE: Tüm konutlar 1-2-3 katlı villar şeklinde olup, apartman sistemi henüz çok yerleşmemişti. Ancak 1980 ve 90'larda süratle evler yok oldu ve apartmana dönüştürüldü. Bu evlerden kalan iki örneği, şimdiki Arjantin Caddesi, o zamanki Bölük Caddesi'nde görebilirsiniz. Örneği kalmamış olan bir sokakta şimdiki Filistin Caddesi eski adıyla Hemşehri Sokak.

ÇR: Bütün bu anlattığınız farklı yerlere değişik amaçlarla gittiğiniz fonksiyonların farklılığı açısından anlaşılıyor. Yine de belirtmek istediğiniz bir amaç var mı? Kültürel, ticari, eğlence gibi. Ya da o mekanların özellikleriyle, atmosferiyle ilgili anlatmak istedikleriniz var mı?

AE: Bu yerlere fonksiyonlarından anlaşılacağı üzere, postanelere posta işlemleri için giderdik, her şeyin elle yapıldığı elektronik hiçbir aksamın bulunmadığı, ancak herkesin sırasını bildiği bir medeniyet içinde işlerimizi görürdük. Eski, ancak temiz binalardı. Opera aynı eskisi gibiydi. Tek fark seyircilerin giyimlerine dikkat etmeleri idi. Kravatsız içeri girilemezdi. Gar Gazinosu, bu gün ancak Avrupa’da izleyebileceğiniz revü, şov dünyasının bir parçasıydı. Kafeler, restoranlar çok çağdaş, temiz herkesin kılık kıyafetine özen gösterip gittiği mekanlardı. Sinemalar, çok fazla temiz olamayan ancak suare (gece) seansının olup, bilet fiyatının bir parça daha fazla olduğu eğlence yerleriydi. Oteller bizim için akşamüstleri gidip, birer kadeh içki aldığımız ve hanımlı beyli anne babalarımızın geldiği mekanlardı. Şimdiki gibi alışveriş merkezleri yoktu ve belli başlı mağazalardan alışveriş yapılır ve aile işletmesi olan bu mağazalar, her zaman isimleri ile anılıp, kişilerin birbirlerine tavsiye ettiği yerlerdi.

ÇR: Gıdayla ilgili alışveriş nasıl yerlerde yapılırdı?

AE: Gıda işi ise irili ufaklı binaların altındaki, mahalle bakkalı, mahalle kasabı, mahalle manavı vs ile halledilirdi. Binaların altında görüntüleri de çok şık dururdu.

ÇR: Bu yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız?

Yani genelde taksi, otobüs ile giderdik, özel otomobili olan kişi sayısı zaten azdı. Tabii halkın çoğu otobüs kullanırdı, 1960’larda ilk dolmuş sistemi ortaya çıktı ve ilk dolmuşlar, Station-Wagon Amerikan otomobilleriydi.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

AE: Bu yerlere yaşıma küçükken doğal olarak annem babamla giderdim. O zaman biz çocuklar gece eğlencelerine pek götürülmezdik, ancak aynı tür eğlenceler gündüz olduğunda götürülürdük. Revülerin, striptease’in olduğu Gar Gazinosu’nun gündüzleri “Aile Matinesi” vardı oralara dahi götürülürdük. Sinema, tiyatro, opera, bale, konser vs gibi sanat etkinliklerine bazen geceleri de gittiğimiz olurdu, ama genelde Cumartesi öğleden sonraları tercih edilirdi. Çünkü o zaman okullar Cumartesi öğleye kadardı. Yaşımız büyüdükçe, bu tür yerler kendimiz arkadaşlarımızla gitmeye başladık.

ÇR: Tunalı’nın (ilk adıyla Özdemiş Caddesi’nin) ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yer olduğunu tarif edebilir misiniz?

AE: Özdemiş Caddesi, ben 1958’te ilk geldiğimde oldukça pasif görünümlü, birkaç konut, birkaç bakkal vs’nin bulunduğu otomobilin pek geçmediği, ancak yine de o zamana göre işlek denilebilecek bir cadde idi. Şimdiki Kuğulu Pasaj’ın bulunduğu yerde bir benzin istasyonu vardı. Tam karşısında şimdiki Mado’nun olduğu yerde İspanyol Büyükelçiliği bulunuyordu. Bina tamamen sarmaşıklarla sarılıydı ve bir müddet sonra binayı yılan sardı diyerek yıktılar. Şimdiki Özsüt ve Goldaş’ın bulunduğu binanın Bestekar’a bakan arka kısmındaki bina Amerikalı askerlerin konuk eviydi. Gelelim Kuğulu Park’a, park yoktu ve yerinde bir kereste deposu vardı.

ÇR: Cadde hatta sokağın cadde kimliğine dönüşmesinde önemli bir rolü oldu. Öyle mi?

AE: Kesinlikle doğru. Yıllar sonra park haline getirildi ve adı Kavaklıdere Parkı oldu, ne zamanki Vedat Dalokay Viyana’dan iki kuğu getirtip adlarını da Viyana ve Anakar koydu parkın adı Kuğulu Park oldu. Kuğulu Park öncesi çok

popüler olmayan Özdemir Caddesi, biraz canlanmaya başladı ve bir müddet sonrada Tunalı Hilmi adını aldığında daha da canlandı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde 1960-1990 arasında sizce nasıl bir dönüşüm oldu?

AE: Tunalı Hilmi deyince caddenin bir başından bir başına sadece caddeye bakmak istemiyorum ve Kuğulu Park'ı es geçemiyorum. Aslında Tunalı Hilmi'yi bizler şimdiki canlı, yaşayan kısmıyla değerlendiriyoruz, aslında Cadde Kocatepe Camii'ne kadar gidiyor bunu da dikkate almak lazım, nedenine gelince, Cadde örneğin 2 kilometresinin 1 kilometresi canlı diğer kısmı ise sanki başka bir mahallenin ildisiz bir caddesi. İster istemez ben de canlı tarafını anlatıyorum. Cadde canlandı, ticaret başladı, bunlar olumlu, ancak trafik konusu, caddenin zamanında küçük çapta da olsa yürüyüş (promenade) özelliğini kaybetti, gürültü hakim oldu, bu olumsuz. Eskiden temiz bina yüzlerini görebilirdik, şimdi ise tabela kirliliğinden hiç bir şey göremiyoruz, zaten pek kafamızı kaldırıpta bakmıyoruz. Kuğulu Park gittikçe nefes alınabilecek özelliğini kaybediyor, politik çıkarların odak noktası olmaktan birçok özelliğini de kaybetti. Tabii özellik kaybetmesinin başka bir nedeni de kültür ve görgünün sınıfta kalmasıyla ilgili. Örneğin, Kuğulu Park bu kadar küçülmeden ve ne sattığı belli olmayan satıcıların mekanı olmadan önce, o küçük gölün tüm köprüleri ahşaptı, odunlardan yapılmıştı, şimdi ise hepsi metal ve maalesef belediyenin elinde artan boya olan mavi ile boyanmış.

ÇR: Sizce hiç olumlu bir değişim olmadı mı?

AE: Bunlar hep olumsuz, ama Kuğulu Park'ın küçükte olsa kalması olumlu. Biraz zoralarsak bunu bulabiliriz belki. Bence Tunalı Hilmi Caddesi Avrupa'nın nerdeyse her başkentinde olan ve trafiğe kapalı olan bir cadde olarak yeniden şekillense en olumlusu bu olurdu. Tüm Gazi Osman Paşa, Kavaklıdere, Tunalı Hilmi gibi mekanlarda bisikletle dolaşabildiğim yerlerde artık yürüyememek olumsuz. Tunalı Hilmi'de kaldırım kalmaması olumsuz. Galiba yine negatif yönlerini saymaya başladım.

ÇR: Her ne kadar şimdi soracağım sorunun cevabını verdiyseniz de bu dönüşüm içinde Tunalı'da ya da yakın çevresinde 1960-1990 yılları arasında hatırladıklarınıza yapacağınız eklemeler var mı?

AE: Evet, bu sorunuzun bir kısım cevabını kanımca biraz verdim ama biraz daha eklemeler yapayım. Şimdiki Marks&Spencer'in olduğu yer Balkanerler Süper Market'ti. Bakkal kelimesi de yavaş yavaş tarih olmaya başladı. Şimdiki Tapas'ın olduğu yerde Ses Sineması vardı. Kapandı. Tabii 1960'larda açılan Kavaklıdere Sineması bizim için çok önemli bir yer tutuyordu. O da kapandı, şimdilerde bir kültür merkezi haline getirilmesi için çaba sarf ediliyor. Şimdiki Café des Cafés'nin olduğu yerde Market Kemal vardı, sahipleri orayı şimdiki haline getirdiler. Tunalı Otel ise eskiden beri aynı yerinde faaliyet gösteriyor. Orda da eskiden hep yabancılar kalırdı.

ÇR: Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

AE: Tunalı Hilmi'ye açılan sokaklar şimdi olduğu gibi daha çok konut olan ve çok özellikleri olmayan sokaklardı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne nasıl zaman geçirirdiniz?

AE: Gitme amaçlarımız daha çok alışveriş, sinema içindi, şimdiki gibi eğlence amaçlı pek bir şey olmadığından bu noktayı dikkate almamak gerekli.

Dolaşmaya gitme alışkanlığı 1970'lerin sonu ile başladı. Ama yinede şimdiki gibi hiçbir konuda yoğunluk yoktu.

ÇR: Tunalı'ya ne sıklıkla ya da günün hangi zamanlarında giderdiniz?

Şimdiki gibi değildi esasında tam olarak. Çünkü, yemek yenecek yerler son zamanlarda oluştuğu için böyle bir mevhum yoktu. Gidildiği zamanlarda ise her zaman öğleden sonraları tercih edilirdi. Daha çok öğleden sonraları yaşayan bir mekandı diyebilirim yani, şimdi de öyle esasında tabii artık gece de eklendi çevredeki barlardan dolayı. Bir de eskiden genelde de tatil günleri gidilirdi. Şimdi de tatil günleri ve akşamüstleri daha yoğun oluyor.

ÇR.: O zamanlar bu kadar yakın oturduğunuza göre herhalde yürüyerek giderdiniz. Kimlerle giderdiniz?

AE: Evet, yürürdük. Küçükken ailemizle, ileriki yaşlarda arkadaşlarımızla.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

AE: Hayır hatırlamıyorum.

ÇR: Sizce 1960-1990 yılları arasında kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyorsunuz?

AE: 1950-80 arası tam kayda değer bir kent mekanı olarak düşünemiyorum, nedeni ise şimdiki gibi çok canlı bir yer olmaması. Canlılık daha sonraki yıllarda başladı ve günümüze kadar geldi. Tabii 70'lerde sinemaların getirdiği kültürel aktiviteyi de atlamamak lazım.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyor? (hem Ankara genelinde hem de kendi özelinde)

AE: Özdemir Caddesi veya Tunalı Hilmi Caddesi Ankara genelinde 1990'ların sonunda restoranları, eğlence yerleri, alışveriş merkezleri ve benzer yerler bazında anlam kazandı. Benim için ise yaşadığım her mekan gibi keyif veren bir cadde oldu, ancak şimdiki yoğunluk arttıkça aynı hissiyatımı koruyabilecek miyim bilmiyorum.

ÇR: Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

AE: Bence çok keyifliydi, rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1927 Erzurum doğumlu, Orman Mühendisi ve Kamu Yönetimi Uzmanı, 1946 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1952 yılından itibaren Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor,

Nurettin Erbir ile söyleşi, 01.05.2010, Tunalı Hilmi Caddesi ve Esat Dörtüolun kesiştiği bina, (Tunalı Hilmi Caddesi'nde Flamingo Pastanesi'nde söyleşi)

ÇR: 1950-1990 yılları arasında Ankara'da nereleri hatırlıyorsunuz?

NE: Şimdi tabii öyle ilginç şeyler var ki; 1946 yılında Ankara'da Ziraat Enstitüsü vardı. O yıl üniversite oldu. Ziraat Fakültesi oldu. 2 Ocak günü bugünkü Oran'ın arkasında Dikmen sırtlarında Ziraat Fakültesi'nden 50-60 kişilik bir grup Bahtiye Musarlıoğlu, Türkiye'deki ilk kadın tenis şampiyonu, bizi kayıkla Ziraat Fakültesi'ne Dışkapı'ya kadar kaydırmişti. Ziraat Fakültesi'ni Almanlar kurduğu için bütün spor malzemeleri vardı. Biz de oradan temin etmiştik. Atatürk Bulvarı vasıta olmadığı için bir Pazar günüydü oradan da rahatlıkla geçerek rahatça gitmiştik. Bu yaşadığımız bir anıdır. İlk 1950

yılında Demokrat Parti kazandıktan sonra Gazi Osman Paşa'da ilk mahalleyi, mebus evlerini kurmaya milletvekillerine söz verdi. Ve o evler, seçimden sonra ilk 1951, 1952, 1953 yıllarında yapıldı. Demek istediğim Gazi Osman Paşa'nın bile o kısımları Kuleli Sokak'tan aşağı kadar tamamen boştu ve ilk büyük yerleşim yeri olarak yapıldı. İlk oralar gelişmeye başladı ve o da bir grup parlamenter, siyasi grup kararıyla ve ayrıca da Demokrat Parti'nin Ankara'da yeni bir model yerleşim felsefesine dayalı olarak.

ÇR: Elçilikler bira daha erken yerleşiyor Kavaklıdere'de sanırım.

NE: Tabii onlar 1930, 1933'ten sonra. Ankara'da AOÇ'nin içindeki restoranın bahçesinde aşağıda İstasyon'un arkasında 1924 yılında Alman Büyükelçiliği Binası var, o bina ahşaptır, şimdi restore ediliyor. Şimdiki büyükelçi benim Almanya'dan doktora dostum. Onlara da gösterdim. 1923'te Cumhuriyet'i kuruyoruz, ancak ondan sonra 1924'te gelişmeye başlıyoruz.

ÇR: 1924'te Lörcher Planı'yla tren istasyonu ve bağlı akslar ve o çevrede gelişmeye başlıyor. Herhalde bahsettiğiniz gelişimin başlangı bu.

NE: Tabii öyle. Atatürk, orayı çiftliğe tahsis ettikten sonra orada Çiftlik Müdürlüğü Binası ve park olarak yapılıyor. Şimdiki gibi değildi. 1933-35'ten sonra gelişti. İstasyon binaları biraz daha geç oluyor, 1936-37'ye doğru. Demiryolunun yapılmasıyla, orada Devlet Demir Yolları'nın lojmanları var. Şimdi size bir başka örnek vereyim. Benim oturduğum ev, şu anda Tunalı'yla Esat Dört Yol'un kesiştiği yerde, altında Maksim Gazinosu var. Biliyor musunuz?

ÇR: Evet, biliyorum.

NE: Tam onun karşısında üç bina aşağıda. Onun arsasını 1960 yılında bir Alman'dan sekiz arkadaş birlikte satın aldık. Burda bir bağ evi vardı ve mülkiyeti bir Alman'a aitti. 3-4 bina sonramızda tarihi taştan bir bina vardı, o da yıkıldı. Fethi Bey Taksi Durağı ve Fethi Bey Köşkü vardı. Yıkıldı ve başka bir bina yapıldı. Tarihi bir günahıdır bu. O 1920'lerde Atatürk zamanında yapılmıştı yani Fethi Bey Köşkü. Tamamen taş yapı, iki katlı. Bir köşk olarak muazzam tarihi bir eserdi. Başka bir bina daha vardı. Biz evimizi burdaki dördüncü bina olarak yaptık. Bağ evini ve kamelyasını sökerek bu evi yaptık. Dört Yol'dan yukarı doğru da teker teker iki-üç katlı beş-altı tane ev ancak vardı 60'lı yıllarda. Nenehatun Caddesi diye birşey yoktu. Orası ve Gazi Osman Paşa boştu. Hep bağ evleriydi tepelere kadar, 1963'te yeni evler yapılmaya başlandı. Hatta tahta merdivenlerle komşunun kızlarıyla tepeden aşağıya kaydık. Sonra 1960'a kadar Kızılay'da da bütün binalar 3-4 katlıydı, sonra 8-10 kata çıktı maalesef. Kızılay'dan Ulus'a kadar hiçbirinde 5 katlı yoktu. Çankaya'da yüzde doksan gecekonduydu. Bir de şöyle bir hikayesi bir akrabam inşaat mühendisiydi, 1970'li yıllarda oradan bir gecekonduyu alıp apartman yaptırmayı düşündü ama sonra alamadı. Demek istediğim, köşkün hizasından Gazi Osman Paşa'ya kadar bütün gecekonduydu. Ancak 1965'ten sonra yeni yeni yıkılarak oraya bütün binalar yapıldı.

ÇR: O zaman Ankara için kültürel ve ticari anlamda gelişim daha çok 1960'dan sonra oldu diyebilir miyiz?

NE: O zaman Ankara'da üç tane sinema vardı. Biri Ulus'taydı. Yeni Sinema, ikincisi Büyük Sinema, üçüncüsü Sıhhiye'de kavşak var işte ordaki. Çankaya Sineması bile dediğimiz Kavaklıdere'de biliyor musunuz? Şimdi oda yıkıldı.

ÇR: Adnan Menderes'in evinin karşısındaki mi?

NE: Evet ondan sonra da Yugoslavya Büyükelçliği oldu, 65'li yıllarda. Çankaya Sineması 1975'te Ankara'nın en güzel sineması olarak yapıldı. Şimdi O da kapatıldı. Ankara'nın bütün bürokrat kesimi her Cumartesi, Pazar oraya ya da Kavaklıdere Sineması'na giderdi. Seçkin ve temiz ailelerin geldiği bir sinemaydı yani. Kavaklıdere Sineması da kapandı, şimdi onu açmaya çalışıyoruz. Esasında orası çarşı olarak yapılmıştı, sinema olarak değil yani. Bana göre şehircilik bakımından uygun değil ama o da 1975'ten sonra yapıldı, 30 sene ayakta kaldı. Orda festivallerde olurdu, mesela Uçan Süpürge. Bu Kavaklıdere'nin hatta Ankara'nın sosyal hatayı için önemli bir olaydı bence. Şimdi Kavaklıderem Derneği yeniden faaliyete geçirmeye çalışıyor. Akün Sineması da o zamanlarda açıldı. Tübitak Binası da 1968'te açıldı.

ÇR: Tunalı'da başka hatırladığınız sinema var mı?

NE: Ses Sineması vardı. Esat'a doğru küçük bir sinemaydı. Bir de Esat'ta Maksim'in 3-4 bina aşağısında 1978'te sinema açılmıştı.

ÇR: Bir de açık hava sinemasından bahsediyorlar Esat'ta.

NE: Evet evet, şimdiki pazara gelmeden Nene Hatun'un ilk kavşağında Esat'ta, Bağcılar'ı ayıran ilk kavşaktan 2-3 bina aşağıda. Normal açık bir teras yeri, normal yapılmış bir sinema gibi değildi. Müteşebbüs biri bu şekilde yapmış. 10 yıl kadar ancak sürdü. Anadolu'daki gibi gazozunu, çekirdeğini alan geliyordu ama o geçiciydi. Ankara'da genel olarak bir Avrupa kültürü bu semtlerde vardı. Sinema adabı vardı, en temiz ciciler giyilir, giriş çıkışlarda itina gösterilir, herkes birbirine büyük saygı gösterirdi, en temiz kıyafetlerle gidilirdi. Yani şimdi maalesef onu göremiyoruz. Ayrıca pazar matinelere maaile hepberaber gidilirdi. Adı, aile matinesiydi zaten. Bir de şunu vurgulamak istiyorum; 1970'lere kadar yürüyüş caddesi Kızılay'dı. Orman Bakanlığı'ndan Çankaya'ya kadar eşimle yürüyerek çıkardık ama *promenade* yani yürüyüş caddesi Kızılay'dı. Ne yazık ki Atatürk Bulvarı'nı yok ettiler. Bunun üzerinde durmanız lazım ama iş işten geçti. Jansen 300.000 nüfusa göre planlamış Ankara'yı, tabii bir Avrupalı mantığında. Bizdeki gibi köyden kente gelip yerleşmeyi bilmediği için böyle olmuş. O zamanlar Atatürk Bulvarı'nın ortasında 20 metre genişliğinde tamamen açık bir *alle* vardı. *Champs elysées* gibi düşünün. Hem daralttılar hem de yeraltı geçitleriyle mahvettiler. Bu büyük bir mimari cinayettir. Dünyanın başka bir yerinde olsa buna da dava açılır ve şehri katletmekten dolayı ceza neyse çektirilirdi. Maalesef Atatürk Bulvarı bu hale getirildi.

ÇR: Ne yazık ki... Siz Orman Mühendisi olduğunuz için belki hatırlayabilirsiniz, o dönemlerde ne tip bitkiler kullanılmıştı Atatürk Bulvarı'nda?

NE: Çınarlar, dişbudaklar, akçaağaçlar ve ayrıca karaçam. Birkaç tane tek tük sedir vardı. O zamanlar sedir yerleştirmeyi çok iyi bilmiyorduk. Sonra öğrenince kullanımı da çoğaldı tabii. Yapraklı ve ibreli olarak karışık bir orman görünümündeydi. O zamanlar Orman Genel Müdürlüğü vardı, Orman Bakanlığı ilk 1969'da kuruldu, onların yardımıyla o ağaçlandırmalar yapıldı. Çünkü ne özel teşebbüs var ne de başka bir fidanlık var. 1946'dan sonar yapılan reformla Türkiye'deki bütün ağaçlandırmalar Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır.

ÇR: Tunalı'daki doku nasıl değişti?

NE: Ankara'nın ahşap evleri, bağ evleri vardı. Aralarında bayağı mesafeler vardı yani tarlalar şeklinde, bitişik değillerdi. Esat Caddesi denilen yer toprak yoldu. Zaten yol şeklinde de değildi daha sonra yola çevrildi. Biz bu evimizi 60 yılında aldığımızda şimdiki Ramada Otel'i'nin karşısı boştu. 3 arsa, hani şu Elizinn Pastanesi'nin olduğu yer ve iki yanı. 1960'da biz almak istedik ama gücümüz yetmedi. Tektük arsalar vardı boş olan 60'larda.

ÇR: Oralar 1970'lerde ticaretin gelişmesiyle mi doldu?

NE: 1975-1978 arası doldu diyebiliriz. Ticaret hareketi 1980'lere doğru özellikle de 1980'den sonra oldu diyebiliriz. İlk Kuğulu Pasaj'la başladı. O açıldıktan sonra bütün mağazalar açıldı.

ÇR: Sizce diğer pasajlar nasıl oluştu Tunalı'da? Kuğulu Pasaj'a da benzemiyorlar.

NE: Benim yorumuma göre alt katlar genelde depo olarak kullanılıyordu. Bu Kavaklıdere Pasaj'ı yapıp diğer iş merkezleri de gelişince pasaj şekline dönüştürüldü. Hiçbiri mimari olarak yapılmadı. Esat Caddesi dahil belediyeden çıkan bir yasayla 60'dan itibaren bu merkezdeki semtlerin hepsine bütün binaların altında giriş katı altında otopark zorunluluğu getirildi. Mimarisi böyle bunun. Suistimal ediliyor, otopark yapılmıyor başka yerlere dönüştürülüyor. Yasa, yönetmelik değişmediği halde halen bu şekilde yapıyorlar. O nedenle pasaj olmadığını vurguluyorum.

ÇR: Size göre 1950-90 yılları arasında Tunalı'da nasıl bir dönüşüm oldu?

NE: 1970'den sonra yine bir kat yükseltisi verildi. Bence daha önce daha sağlıklıydı. Cadde darlığına, nüfus yoğunluğuna göre bir de Kuğulu Park'ın olduğu yerde gereksiz bir yükseltme oldu. 1980'den sonra da eklemeler oldu binalara. 5 kattı daha önce. Esat Caddesi de 4 kattı, 1980'de 6 kata çıkarıldı. Bana göre Kavaklıdere bu son yükseltiyle eski güzelliğini kaybetti. Ankara'da 15-20 yılda bir kat farkı vermelerine rağmen yine de en az etkilenen Kavaklıdere olmuştur. Bizim düşüncemiz Tunalı Caddesi'nin trafiğe kapatılıp gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sosyal bir pazar yerine dönüştürülmesidir. İspanya hariç Avrupa'nın her tarafında bulundum, bırakın Ankara gibi başkentleri 100-150.000 nüfuslu kentlerde bile çarşı merkezleri tamamen trafiğe kapalıdır. Bütün batı Avrupa ülkelerinde öyle. Ankara'da öyle bir yerimiz yok. Şimdi ne yapsın esnaf, bu trafiğin içinde dükkanların önüne sıkışık bir şekilde masa, sandalye koyuyor. O da bir acayip oluyor. Ankara'nın tek tarihi koruma yeri olacak. Çünkü, Cumhuriyet Dönemi'nden beri en az değişen, bir kez kat farkı verildi, sonra bir daha dokunulmadı. Atatürk Bulvarı'na bile dört defa kat farkı verildi. Bütün mimari değişti. Mesela Kavaklıdere Caddesi'nde eski mimarinin izlerini görebilirsiniz. Maalesef 90'dan sonra cam mimarisi başladı. Bence bu mimari şehri katlediyor. Estetik yönünden hiçbir uyumu yok. Tunalı'da da bazı binalar cam ağırlıklı ne yazık ki.

ÇR: Sizce Tunalı bu konuştuğumuz yıllar arasında nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

NE: Diğer sokaklar daha sonra gelişti. İlk gelişen sokak Keneddy oldu Tunalı'dan sonra. Bir iki bina arada boş arazi, iki-üç bina sonra yine bir iki boş arazi şeklindeydi. Mesela Büklüm, Bestekar'dan sonra doldu. Arsalar müteahhitler tarafından dolduruldu. Yani boşluklar sırayla değil, uygun bulundukça dolduruldu. Belediye hakim değildi, bugün dahi değil.

ÇR: Tunalı'ya ne yapmak için giderdiniz?

NE: İnsanlar, Tunalı'ya uzak yerlerde oturanlar bile en iyi mağazalar Tunalı'da olduğu için alışverişe geliyorlardı. Eskiden eşimle her akşam Kuğulu Park'a temiz hava almak için evimizden yürürdük. O suküneti, o güzelliği görebilirdik. İnsanlar temiz giysileriyle, aileleriyle yürüyüş yapar, Kuğulu Park'a gider, ordan da sohbet edip gelirlerdi. Kafeteryalar, son on senede mısır patlağı gibi patladılar. Alışveriş genelde saat beşe altıya kadar olurdu. Bu saatten sonra yürüyüş caddesi olarak kullanılırdı. Temiz hava almak için gezilirdi. İki tarafı da çok güzel ağaçlanmıştı.

ÇR: Ne tip ağaçlar vardı?

NE: At kestaneleri çok önemli bir özellik veriyordu.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da olay var mı diğer günlerden farklı olarak?

NE: 10-15 senedir falan eskiden farklı olarak gençler gitar çalıyor, şarkı söylüyor. Mesela bir de 70 ihtilalinden sonra Atatürk Bulvarı'ndan gelip Tunalı'dan geçip Esat'a doğru gidip slogan atmışlardı. Yalnız bence ilginç olan Tunalı'dan geçerken bağırırmazlardı. Conclusion da public space tartışırken kullan.

ÇR: Sizce bunun sebebi ne olabilir?

NE: Ankara'da Tunalı'da oturanları ayrı bir kesim olarak görüyorlardı herhalde. Bürokrat kesim, daha Avrupai bir kesim olmuştur. Bundan olabilir.

ÇR: Tunalı sizin içinde mi böyle bir anlam taşıyordu kent mekanı olarak?

NE: 1960'lardan sora belli bir kesimin yerleştiği aristokrat bir kesimin yerleşim birimi olarak kabul ediliyordu. Konut edinme maliyeti de diğer semtlere nazaran çok daha yüksekti. Örneğin o dönemde Çankaya'nın bir ağırlığı, bir ismi yoktu, uzak bir yer olarak görülüyordu ve oradaki konut değerleri daha düşüktü. Tunalı'nın arkasına yani paralel sokaklar dolmaya başladıktan sonra yani 60'lı-70'li yıllardaki yerleşim özelliğini bir ölçüde kaybetmeye başladı bana göre ama yine de belli bir kültüre sahip bir kesimin oturduğu yer olarak görüyorum. Fazla bir ayrıcalığı yoktu; sadeliği, temizliği, varlıklı ve kültürlü kimselerin oturduğu bir yerdi. Ticaret ise 80'lerle arttı, öncesinde bazı pahalı mağazaların olduğu bir yerdi.

ÇR: Ticaretin gelmesi nasıl etkiledi sizce?

NE: Düzensiz olduğu için sağlıklı olmadı bence. Ayrıca giriş katlarında da bir düzenleme olmadı. Sonradan tahrip edilme suretiyle herşey kendine göre yapıldı. Bu bakımdan büyük bir çarpıklık var. Böyle portatif yerler yapılıyor. Bence bu şehir için bir yıkımdır. Ağır bir kelime kullandım ama buraya yakışmıyor. Böyle olmaması lazım. Alışveriş merkezi ve gezinti yeri olarak kalmalıydı. Biz kendi yapımıza benzettik; doğu stili ve batı stili ikisini birbirine karıştırdık. Küçük köfteciler sonra insanın içini açan büyük alışveriş mağazaları. Mimari türlü yaptık bana göre. Cafeler bile birbirinden farklı, bir standardizasyon yok, hepsinin birbirinden farklı yapısı var. Vitrin yapıları, içinde kullandıkları malzemeler, masalar, sandalyeler hepsi farklı.

ÇR: Gidenlerin profili de farklı. Toplumsal yapı ve mekanlar birbiriyle aslında çelişmeden değişiyor. Ancak, birbirini de etkiliyor hiç şüphesiz, yani iki uçlu bir ok. Farklı mekanlar, farklı gruplar birarada bulunabiliyorlar.

NE: Bunun üzerine hatırıma şu geldi; bunun nedenini araştırmak lazım. Bana göre bir yerleşim yerinde yerel yönetimin etkisi, bu da Türkiye’de belediye, bir de gönüllü kuruluşlar mahalle birlikleri. Türkiye’de yerine oturmadı. Bugün böyle bir yerde Kavaklıdere’de sağlıklı bir muhtarlık, sağlıklı bir mahalle birliği olsaydı gelişi güzel ticaret sistemi değişmezdi. Türkiye’de ilk bunun düzeltilmesi lazım çünkü çarpıklığın sebebi bu. Yasalar, toplumun mülkiyet hakkını ve sağlıklı yaşam düzenini bozamaz. Dinlenme, eğlence yerleri vatandaşın böyle gelişi güzel olmamalı. Vatandaş canının istediğini yapamamalı, kamu bence burada budur. Kamu, esasını planlı yapacak ve herkes tam olarak buna uyacak.

ÇR: Ancak bu şekilde kentlerinde silüeti düzelmeye başlayacak hem fonksiyon hem de estetik anlamda.

NE: Hem daha da sağlıklı olur. Mesela Sakarya Caddesi biraz salaş olmasına rağmen en sağlıklı batı standartında bir yer oldu. Ben orayı çok beğeniyorum, belli bir yapısı var. Oraya gidip içmek yemek, kafa dağıtmak hoşuma gidiyor yani.

ÇR: Kimliğinin niteliği her ne kadar tartışmaya açıksa da kimliği var bence farklı kılan özelliği de bu.

NE: Tabii kimliği var. Bence bunlar sağlıklı şeyler diğer yerlerde de yavaş yavaş yaratılmalı.

ÇR: Bu keyifli söyleşi için çok teşekkür ederim.

NE: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1936 Ankara doğumlu, Diş Hekimi, 1958 yılından beri Ankara’da oturuyor, 1971-78 yılları arasında muayahanesi Tunalı Hilmi Caddesi’nde, 1979-92 yılları arasında Tunalı Hilmi Caddesi’nde oturmuş.

Nejat Aytekin ile, 02.05.2010, A. Ayrancı’da şimdiki evinde söyleşi.

ÇR: 1950-1990 yılları arasında Ankara’da nereleri hatırlıyorsunuz?

NA: Esasen ben 1958 yılında oturmaya başladım. Tunalı falan yeni başlıyordu. Eskiden kafeler falan yoktu. Yani kızlar erkekler birlikte barlara falan pek gitmezlerdi. Ev partileri yapardık. Biz de o zaman oralara giderdik. Dikmen bağlık bahçelikti. Evlere gittiğimiz zaman ayaklarımız çamur içinde olurdu. O gün o ev bitmişti yani herkes çamurlarını yıkardı. Mesela Keçiören 1960’a kadar bağlık bahçelikti. O zaman Bayar’ın köşkü vardı Keçiören’in merkezinde. Tunalı bağlık bahçelikti ben 60’dan önce geldiğimde ama 70 yılında yaşamaya başladığımda ofisimi açtığımda sanki sihirli bir sihirli değnek değmiş gibi olmuştu. Tunalı’da bağları bahçeleri olanlar hep apartman yaptılar, zengin oldular.

ÇR: Tunalı’da o yıllardan nereleri hatırlıyorsunuz?

NA: Şimdi Demirdöğen pasajı var ya O adam benim müşterimdi. İş Bankası var ya orası Ankara’nın en değerli saunasıydı. O da benim sauna arkadaşımı. Bir de Kuğulu Park daha yukarda ve daha büyüktü. Sonra benim işyerim Üniversite Apartmanı’ndaydı. Orda sadece öğretim üyeleri ve milletvekilleri oturuyordu. Tunalı Oteli hep önemliydi. Bir kere hep yabancılar kalırdı orda, bu durum

Tunalı'nın havasını daha Avrupai bir hale getirirdi. Bir de sinemalar vardı 60lar ve 70lerin başında. Bizim o zaman tek çocuğumuz vardı. O zaman televizyon falan yok, biz her akşam sinemaya giderdik. Tunalı'da üç tane sinema vardı, üç akşam kesin sinemaya giderdik. Çünkü birine gittiğimizde üçüncü gün film değişir, yeniden giderdik.

ÇR: O zaman nerde oturuyordunuz?

NA: Üniversite Apartmanı'nda daireler çok büyüktür. O zaman ön taraf iş yerim arka taraf ise evimdi. Arkada iki oda, bir salon ve mutfağın bir kısmını ev olarak kullanıyordum, önde salonu ikiye böldüm, bir kısmını bekleme yeri yapmıştım. Biz orda bu şekilde 1978 yılına kadar oturduk. Sonra Keneddy'de 1979-1992 yılları arasında oturduk. Esasen bu muhiti sevdiğimiz için taşınmadık. Kavaklıdere'nin böyle bir havası vardır. Bir kere oturmaya daha doğrusu burda yaşamaya başlarsanız sonra kolay kolay başka muhite alışamıyorsunuz. Bir de aklıma gelmişken şunu söyleyeyim, o zamanlar Kavaklıdere Şarapları vardı. İlk zaten bağlarla başlamıştır Tunalı.

ÇR: Sizce Tunalı'nın sınırları nerelerdi? Diğer sokaklar bir parçası mıydı?

NA: Küçükesat, Talip Sineması'nın olduğu yerden aşağısı Kuğulu Park'a kadar. O zaman meşhur bir caddeydi ve yetiyordu. Sosyetik bir yerdi. Böyle çok pasajlar falan da yoktu. Oralarda çok güzel lokantalar vardı eskiden mesela Kral Çiftliği, hamburgerci vardı şimdiki Mado'nun yanıydı sanırım, sonraki yıllarda Pizza Pino.

ÇR: Alışveriş için Tunalı'yı kullanır mıydınız?

NA: Yani o işi eşim yapardı, sanırım 75'lerde falan Bestekar'dan yapardı. Bir de Balkanerler vardı yakında bazen ben ordan birşeyler alırdım.

ÇR: Ankara'da nereleri kullanırdınız başka?

NA: Mesela 55'te Kızılay'da biz volta atardık. Gora'lı (sandviç satan bir dükkan) orası mekandı böyle. Ulus'ta o zamanlar iyi bir semtti esasen. Ulus meydanı önemliydi, sonra piyasa Kızılay'a kaydı. Ayrıca Gençlik Parkı'na da gezmek için gidilirdi. Yine Güven Park vardı ama şimdiki gibi küçücük ve sıkışmış gibi değildi. Hatta böyle ferah çok ferah gelirdi. Dolmuş kalabalığı yoktu. Şimdi oraya park denir mi bilmem bana öyle gelmiyor. Bir de meclisin eski meclisin arkasında bir park vardı o zaman, ben orayı çok severdim. Mesela bence en güzel bina da Ulus'taki İş Bankası binasıydı. İlk meclisin binaları vardı aşağıya doğru Ulus'ta. Esasen onun üstünde bir bina vardı, ilk meclis esasında ordaydı. Ben oralarda da oturdum.

ÇR: Nasıl?

NA: Mebus olduğumda oralarda oturdum. Bizi götürüp oturtular, konuşmalar, önemli işler yaptık orda.

ÇR: Anladım.

NA: Bir de Ankara Palas çok önemliydi, bütün balolar orda olurdu. En meşhur şeydi. Arkası da çok güzel bir eğlenme yeri, bahçelikti. Bir de Ulus'ta meşhur bir lokanta vardı, adı hatırıma gelmiyor ama bütün mebuslar o zaman oraya giderdi. Ben daha küçüktüm. İşte o tarihten sonra Atatürk, mebuslar kahvelere gitmesin diye Anadolu Kulübü'nü yapıyor. Mebuslar birarada otursun diye. Seçimi alamayan mebusların gideceği yerde yok, dolayısıyla bu kulüp çok önemlidir mebusların hayatında. Eskiden bağlanmış maaşta yoktu,

bunu Özal yaptı, O maaş bağladı. Bizden evliler maddi anlamda çok perişanlık çektiler.

ÇR: Tunalı'da ya da çevresinde durum nasıldı?

NA: Neydi o yukardaki park?

ÇR: Seğmenler Parkı mı?

NA: Evet, Seğmenler Parkı falan da yoktu. Esasen o zaman Ankara büyük bir kasaba hüviyetindeydi o yıllarda, sayılı betonarme ev vardı. Evela, Ulus, sonra Kızılay, sonra da Ulus avam oldu. Sonra da sosyete hep Tunalı Hilmi'ye kaydı. Yeni yeni evler, yeni yeni pasajlar, yeni yeni imkanlar hazırlandı. Piyasa yolu oldu. Tunalı Hilmi'de hava yapmaya giderdi gençler, orda volta attıkça birbirlerini tanırlar ve dostluklar kurulurdu.

ÇR: Ankara'yla ya da Tunalı'yla ilgili eklemek istediğiniz birşeyler var mı hatırladığınız?

NA: Kerpiçli evler, bağ evleri vardı eski Ankara'da, kuyular vardı mesela. Bahçelievler 1. Cadde'nin altı Abdi Paşa Çiftliği'ydi. Anıtkabir tepeye doğru çıkan bir toprak araziydi ve oralarda insan boyunda çimenler vardı ve dere akardı.

ÇR: Akdeniz Caddesi mi? Hani Belpa'nın arka tarafı mı?

NA: Evet orası. Oralar hep dereydi, ta Harbiye'ye kadar çıkardı bu yol. Koyunlar, büyükbaş hayvanlar vardı, biz ordan çiftlikten süt alırdık. Tunalı'da bağlık bahçelikti, bu kimlikteydi yani ordan da Kavaklı dere akardı. Tulumbarın olduğu evler vardı 50lerin sonunda 60larda bir müddet. Bir de su deposu vardı bugünkü Çağdaş Sanatlar Merkezi'nin orda. Sonradan işte sinemalar, pasajlar falan oldu. Bence en önemli değişiklik Kuğulu Pasaj'ı , bir de tabii binalar artınca Kuğulu Park daha da önem kazandı. Nefes aldığı bir yer oldu Tunalı'nın diyebiliriz belki. 1978 yılına kadar iş yerim Tunalı'dayken nerdeyse hergün iş çıkışı Kuğulu Park'a yürürdük eşimle, ancak haftasonu Gençlik Parkı'na o da bazen akşamları Göl Gazinosu'na giderdik. O tarihten sonra Tunalı'da biz genelde Flamingo'ya giderdik bir de Meram vardı, Kazandibi çok güzel oludu oraya da giderdik. Ama ben gündüzleri çok kullanmadım caddeyi belki de hep çalıştığım için. Ama şimdi diyorlar ya yeni sitelerde satış yaparken herşey var içinde yeşil alanı, çocuk parkı, sinema, spor salonu, alışveriş merkezi falan, esas 70'lerde, 80'lerde bile Tunalı Hilmi'de yaşamak böyle bir sitede yaşamak gibiydi. Artısı da şehir merkezinde olmak ve sokağın hareketini yaşayıp sosyaleşebilmektir.

ÇR: Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim.

NA: Ne demek, umarım işinize yarar.

ÇR: Tabii, sağolun.

Kişisel bilgiler: 1970 Ankara doğumlu, Siyaset Bilimci, 1970 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1977 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor.

Tuba Cengiz ile söyleşi, 02.05.2010, Tunalı'da Elizinn Pastane'sinde söyleşi.

ÇR: Ankara’da 1975-1990’lı yıllar arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

TC: Ben daha çok 1977 yılı sonrasını hatırlıyorum aslında. Tunalı’ya taşındığımızda 7 yaşındaydım. O yıllarda ilgimi en çok Kuğulu Park’ın çektiğini hatırlıyorum. Şimdi Edessa olan bina çay bahçesiydi o yıllarda. Anneannem de sonradan McDonald’s olan binanın yanından çıkan sokakta otururdu. Anneannemle birliktelik Kuğulu Park’a giderdik. Tunalı üzerinde pastaneleri hatırlıyorum bir de. Hala olan Flamingo vardı, Meram Pastanesi vardı, ismini şu anda hatırlayamadığım bir pastane daha vardı.

ÇR: Milka mı?

TC: Evet evet, Milka. Gençlerden çok ailelerin tercih ettiği yerlerdi bu pastaneler. Ne zaman gitsek birkaç çocuk olurdu aileleriyle gelmiş. Buralara yakın çevreden yürüyüş yapanların dondurma yemeye geldiğini hatırlıyorum. Kuğulu Pasajın hareketli olduğunu hatırlıyorum ama bu sanırım 1985ten sonra olmalı. Hem kalabalık hem de hareketli olurdu pasajın içi. Kuyumcuların haricinde oyuncakçılar ve şık mağazalar olduğunu hatırlıyorum. İlk kez Kuğulu Pasaj’a Fred Perry geldi marka olarak Paul and Shark gibi. Bir de sinemalar ilgimi çekerti tabi. Daha büyüdüğümde, yani daha çok 80’li yılların ikinci yarısında, Kavaklıdere sineması ve Atatürk Bulvarı üzerindeki Akün Sineması’na da sıklıkla gittiğimizi hatırlıyorum. Bu yıllardan sonra Tunalı üzerinde açılan kıyafet ve ayakkabı mağazalarının sayısı arttı, dolayısıyla alışveriş imkanı da artmış oldu. Tunalı çocukluk döneminde olduğu kadar ilk gençlik yıllarında da sosyal, kültürel ve alışveriş (yiyecek-kıyafet vs.) ihtiyaçlarını karşılayan bir yer oldu benim için.

ÇR: Bu yerlere niye gittiğinizden bahsettiniz ama eklemek istediğiniz birşey var mı?

TC: Kuğulu Park’a oyun oynamaya, Kuğulu Pasaj’a dükkan gezmeye pastanelere de limonata içip dondurma yemeye giderdim. Sinema en çok tercih edilen kültürel aktivitelerden biriydi benim olduğum ortamda.

ÇR: Yürüyerek gidiyordunuz herhalde?

TC: Evet, Tunalı üzerinde oturmanın en büyük avantajı da buydu zaten; bu bahsettiğim yerlerin hepsine yürüyebiliyorduk. Daha da önemlisi, Kızılay gibi yine sosyal ve kültürel anlamsa faal olan bir merkeze de yürüyerek gidebiliyorduk. Sinemaya, alışverişe falan.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

TC: 80’li yılların başında daha çok annem ve anneannemle gezerdik Tunalı’da. Kuğulu Park, Kuğulu Pasaj, pastaneler annemlerle gittiğim yerlerdi. 13-14 yaşlarındadan sonra arkadaşlarımla da tercihi Tunalı’da zaman geçirmek yönündeydi işte ne bileyim sinemalara falan arkadaşlarımla giderdim. Çoğunlukla bizim evde buluşur, sonra ya Tunalı’da gezinir ya da Kızılay’a giderdik. Bir yerlerde oturmaktan çok gezip vitrin bakardık.

ÇR: Tunalı’da nasıl bir dönüşüm oldu sizce tabii hatırladığınız dönemlerde ya da oldu mu?

TC: Ben daha çok 80-90 arası dönüşümden bahsedebilirim ama bence asıl dönüşüm 90 sonrası McDonald’s’ın açılmasıyla başlayan süreçte yaşandı. 80-90 arasına dönecek olursak, şık mağazaların açılması oldukça dikkat çeken bir dönüşümdü bence, vitrinler ışıklar, neredeyse her yıl yenilenen kaldırım taşları, bugüne oranla çok daha az olan trafik bence en belirgin özelliklerdi.

ÇR: En belirgin Kuğulu Park dışında nereleri hatırlıyorsunuz?

TC: Tunalı Oteli o zaman da vardı, Kuğulu Pasaj, Ertuğ Pasajı, Yetkin Çarşısı; pasajlar daha hareketli ve kalabalıktı. Kavaklıdere Sineması ve çevrede Akün Sineması da önemli binalardı bence. Kuğulu Park doğal dokusuyla bence her zaman Tunalı'ya ruh veren bir park oldu, o dönemde de çok hareketli ve güzeldi. Yine Kuğulu Park'ı söyledim galiba ama yani benim için Tunalı demek Kuğulu Park demektir.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi size göre? Diğer sokaklar bir parçası mıydı?

TC: Kuğulu Park'la başlayıp Gümüşsoy Pasajı'nın orda biterdi bence, diğer iki tarafa doğru o hareketlilik yoktu. Atatürk Bulvarı'yla geçişleri nedeniyle burayla bağlantılı ama bence kendi başına bir sokaktı. Yapısı ve dokusuyla çevresinden ayrışıyordu her zaman.

ÇR: Tunalı'ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanında giderdiniz?

TC: Tunalı'da oturmama rağmen gezmek için genellikle akşamüstü saatlerini tercih ederdim; akşamüstü alışverişten sonra akşam yemekleri ve sinema için yine Tunalı'da sıkılmadan vakit geçirirdim.

ÇR: Aileniz ve arkadaşlarınızla gittiğinizi söylemişsiniz. Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün var mı?

TC: 23 Nisan'da çok renkli olduğunu hatırlıyorum.

ÇR: Ne zaman yani hangi yıl?

TC: İşte onu yani hangi yıl olduğunu anımsayamadım şimdi. Şenliği yansıtan rengarenk bir gündü, onu hatırlıyorum sadece.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyordunuz?

TC: 80 sonrası Türkiye'de yaşanan liberalleşmenin etkilerinin de rahatlıkla görülebildiği, insanların ithal mallarla da buluşabildiği bir yer olması dolayısıyla da Tunalı'nın kent içinde kendine biraz daha elit bir yer edindiğini düşünüyorum. Tabii negatif yönleri de oldu özellikle 90'ların başından itibaren gittikçe kalabalıklaştı, sıkışmış gibi bir hal aldı. Bir de otopark sorunu etrafında yeşil alan kalmayacak diye korkuyorum; evet arabamızı park edecek yere ihtiyacımız var ama bu şekilde olmamalıydı. Zaten çözülmüşse sayılmaz. Ben burda oturmasaydım, park etmeyi daha zor öğrenirdim, ehliyetimi 96'da aldım ben, mecburiyetten zorlu yerlere park etmeyi hemen öğrendim. Sonra bizi apartmanın otopark sorunu çözülde güya ama giriş ve çıkışlar zor oluyor hep.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi size ne ifade ediyor?

TC: Dükkanlar zamanla değişse de bence her zaman canlı, ilgi çekici, renkli ve samimi bir havası var Tunalı'nın. İnsanın en salaş haliyle de şık ve bakımlı haliyle de rahat edebileceği bir yer olması da bence önemli bir özellik. Benim için çocukluğumu da kapsayacak şekilde hayatımın uzun yıllarında yer alması nedeniyle çok özel bir yer. Ankara'nın her zaman elit kesimine hitap etmiş olması ve dokusunu uzun yıllar koruyabilmiş olması hoşuma gidiyor. Son yıllarda önce Arjantin sonra Filistin Caddeleri'yle daha öncesinde de Karum'la daha da hareketlenen Tunalı, bence eğlence ve sosyal hayatın merkezlerine hep bir bağlantı noktası olacak. Daha da önemlisi gitgide artan alışveriş merkezlerine alternatif bir alan sunan ender mekanlardan olduğundan Ankara'daki statüsünü kaybetmeyecek. Böyle umuyorum.

ÇR: Teşekkür ederim, Tuanlı'nın bu kadar şey anlam ifade ettiği biriyle konuşmak çok güzeldi.

TC: Rica ederim, evet Tunalı bir anlamda benim hayatım, hayatımın her döneminde farklı anılarım var.

Kişisel bilgiler: 1945 İstanbul doğumlu, Lise mezunu/Ev Hanımı, 1972 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1972 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor.

Güneş Ekinci ile söyleşi, 29.04.2010, Tunalı'da evinde söyleşi.

ÇR: 1972-1990'lı yıllar arasında Ankara'da nereleri hatırlıyorsunuz?

GE: Ben Ankara'ya gelince ilk Tunalı'da oturmaya başladık. İlk Üniversite Apartmanı'ndaydık. Orda dokuz sene oturduk, sonra bu binaya geçtik. Zamanımın çoğu benim Tunalı'da geçirdi. Burda yabancı özellikle Amerikan arkadaşlarım vardı. Onlarla Kuğulu Park'a giderdik, birşeyler içip sohbet ederdik. Benim annem İngiliz, o yüzden kaynaşmam kolay oldu. Bazen de bize gelirdik, ben çok güzel pasta falan yapardım. Onlara ikram ederdim, çok hoşlarına giderdi. Biz öyle beş kişilik bir gruptuk ve Tunalı'da neresi yeni açıldıysa oraya giderdik. Bir de İstanbul'dan geldiğim için Ankara'yı pek bilmezdim. Bir de Tenis Kulübü'ne giderdik eşimle. Gençlik Parkı'nı da hatırlıyorum, orda bir gazino vardı, şarkı söylerlerdi. Esasında sonradan fark ettim ki; Kızılay daha meşhur bir yermiş ve alışveriş ben ilk geldiğimde Kızılay'dan yapılıyordu daha çok. Kızılay'da çok iyi Kızılay Binası'nı ve Ulus'taki İş Bankası Binası'nı hatırlıyorum. Görünüşleri çok hoşuma giderdi. Kızılay binası yıkıldığında çok üzülmüştüm. Başka da Tunalı'da şimdi de olan Tunalı Otel'i vardı. Kuğulu Park, Ankara'nın en iyi parkıydı o zamanlar bence. Kuğuların oluşu da çok hoştu bence. Bir de biraz ilerisinde tenis kortları vardı.

ÇR: Mesela Gençlik Parkı'na neyle gidiyordunuz?

GE: Hep taksile giderdik, bu kadar çok otobüs yoktu o zaman.

ÇR: Tunalı'dasızce nasıl bir dönüşüm oldu bu yıllarda?

GE: İlk geldiğimde ticaret merkezi olacak dediler, sonra oldu da ama ilk Tunalı'yı sinemalarıyla hatırlarım. Talip vardı. Bir de pastaneler vardı; Flamingo ve de Milka. Ankara'nın seçkin pastaneleri idi, oralarda elit insanlar otururdu.

ÇR: Siz vaktinizi nasıl geçirirdiniz, sokağı nasıl kullanırdınız?

GE: Mesela gıda alışverişi için arkada Bestekar Sokak'ta güzel market vardı. Kral Çiftliği, öyle Kızılay'da başka yerde öyle marketler yoktu. Kıyafeti daha çok Kızılay'dan alırdık; Önel Mağazası vardı mesela. Hazır giyim konfeksiyondan ziyade, kumaş alırdık, terziye diktirirdik.

ÇR: Tunalı sizce bir buluşma mekanı mıydı?

GE: Tabii herkes Kuğulu Park'ta buluşurdu. Yani Kızılay'da da buluşulurdu ama kuğulu Park diyorum ya daha kaliteli, elit insanların buluştuğu bir yerdi.

ÇR: Akşamları nasıl geçirirdiniz zamanınızı?

GE: Sinema çok önemliydi bizim için. Televizyon tek kanaldı. Ankara'da öyle eğlence anlayışı yoktu, birşey de yoktu pek. Sinema, tiyatro Ankara'nın en güzel şeyleriydi. Kavaklıdere Sineması'na bayılırdık.

ÇR: Gün içinde alışveriş dışında Tunalı'ya çıkar mıydınız?

GE: Flamingo'da ya da Milka'da otururduk arkadaşlarla, bir de çocukları Kuğulu Park'a götürürdüm. Onlar da severdi orayı. Bir de daha sonraları piyasa caddesi oldu, Bağdat Caddesi gibi. İnsanlar gelip giderlerdi burda. Bazen pencereden izlerdim insanları, aynı gençlerin nerdeyse 5-6 kere aynı gün içinde geçtiğini görürdüm. Bizim bundan önceki evde salonun penceresinden çok rahat izlenirdi, bir de sallanan bir koltuğum vardı. Tunalı bir fenomendi bence, hiç sıkılmazdım. Hastalanınca bile sokağa bakıp kafamı dağıtırdım. Film izler gibi diyebiliriz.

ÇR: Hiç değişik bir olaya rastladınız mı Tunalı'da?

GE: Kuğulu Park'ta şenlikler olurdu bazen, ben 23 Nisan, 19 Mayıs gibi günlerde hatırlıyorum. Çocuklar renkli kıyafetleriyle yürüyerek Tunalı'dan bizim evin önünden de geçerd. Fotoğraf çekmişim bir kere.

ÇR: O fotoğraflar duruyor mu? Görebilir miyim?

GE: Yok ne yazık ki, taşınırken kayboldu sanırım, çünkü bu evde onları ben de hiç görmedim.

ÇR: Tunalı size ne ifade ediyordu? Tabii anlattıklarınızdan hayatınızda önemli bir rol oynadığını anlıyorum ama eklemek istediğiniz başka birşeyler var mı acaba?

GE: Yani işte sinemalar, pastanelerin daha sonra alışverişin arttığı bir yer. Şimdiki Arjantin Caddesi gibi insanlar oturmaya gelirlerdi ama farklı olarak sürekli bir yaya akışı da olurdu, o biraz da mağazalar açıldıktan sonra arttı. Bir de konuşmamızın başında Kızılay Binası'nı beğendiğimi söylemişim. Bildiğim kadarıyla yanındaki küçük binalarda yıkıldı. Halbuki, onlar da çok hoştu, eski Ankara'ydı, kalsaydı iyi olurdu. Şimdi de hiçbir şekilde değerlendirilmiyor, çok yazık oldu. Kim izin verdi noldu bilemiyorum.

ÇR: Çok teşekkür ederim.

GE: Ben teşekkür ederim.

Kişisel bilgiler: 1950 Sinop doğumlu, Lise mezunu/Ev Hanımı, 1958 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1968 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor.

Seher Can ile söyleşi, 03.04.2010, Tunalı'da evinde söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1960-1990'lı yıllar arasında nereleri hatırlıyorsunuz? Mesela hangi mekanları ya da binaları hatırlıyorsunuz? Biraz anlatabilir misiniz?

SC: Ben tarihsel bir sırayla anlatsam daha iyi olur sanırım.

ÇR: Nasıl isterseniz.

SC: 1957- 1968 Ankara'da ilkokulu, ortaokulu ve liseyi okuduğum yıllarda, Toros sokakta oturduğumuz için Sarar İlkokulu'na yürüyerek gidip gelirdim. Atatürk Lisesi'nin önünden her gün geçerdim ve lisenin bol ağaçlı bahçesi bana çok büyük ve güzel görünürdü. Hafta sonları annemle açık pazar yeri olan Maltepe Pazarı'na giderdim. Pazar yerinden görünen Maltepe Camii dikkatimi çeken bir yapıydı. Ramazan'da annem bazen beni camiye teravih namazına götürürdü. İçerdeki süslemeler çok görkemliydi. Onu net hatırlıyorum. Yazın neredeyse her gece ailemle Gençlik Parkı'na gidip, parkın içindeki Luna Park'ta

trene ve bugi- bugiye binerdim. O zamanlarda ses sanatçılarının açık hava konserleri olurdu. Gençlik Parkı'nda sanatçıları bir masada oturup, yemek yiyerek dinlerdik. Opera Binası'ndaki opera, operet ve bale gösterilerine yılda en az 3-4 kez giderdik. Opera binası çok şıktı. Şimdi ismi Devlet Konuk Evi olan eskiden Ankara Palas olan binaya yemek yiyip müzik dinlemeye giderdik. Ortaokul çağlarımda Karpiç ve Göl Gazinosu'na da babam bazen bizi de götürürdü. Göl gazinosu Gençlik Parkı'nın içindeydi. Daha sonra bu bina Evlendirme Dairesi oldu. Ulus'taki Büyük ve Küçük Tiyatro'lara her gelen yeni oyun için giderdik. Sıhhiye'de Yeni Sahne isimli tiyatro çok ilgimi çekerdi.

ÇR: Neden?

SC: Çünkü sahne ortadaydı ve seyirciler sahnenin çevresinde otururdu ve seyirciler zaman zaman oyuna katılırlardı. Yeni Sahne Atatürk Bulvarı üzerinde Orduevinin karşısındaydı. Ayrıca İzmir Caddesinde olan Ankara Sanat'taki tiyatro oyunlarına giderdik. Hafta sonları özellikle kışın Sıhhiye'deki Ankara Sineması'na, Maltepe'deki Gölbaşı Sineması'na, Atatürk Bulvarı'ndaki Büyük Sinema'ya ve Ziya Gökalp üzerindeki Ulus Sineması'na giderdik. Ankara Koleji'nde okurken ortaokula Sağlık Sokak'tan yürüyerek gidip gelirdim. Liseye giderken genellikle Maltepe'den dolmuşa biner ve Ziya Gökalp Caddesi'nde girişi olan okuluma giderdim. Kıyafet alışverişi için İzmir Caddesi'ne çok giderdim. Çünkü o zaman Amerikan Pasajı ve bir çok dükkan oradaydı. Ağabeyim A.Ü Tıp Fakültesinde okuduğu için Ziya Gökalp-Dikimevi arasında da dolmuşa binerdim. Bu yıllar boyunca Sıhhiye, Maltepe, Mithatpaşa, Kızılay, Kurtuluş ve Dikimevi çok iyi bildiğim yerlerdi. Gökdelen ismiyle inşa edilen Ziya Gökalp'le Atatürk Bulvarı'nın köşesindeki bina gençlerin buluşma yeri idi. Set Kafeterya bu binada ki uğrak yeri idi. Gökdelen'in en üst katındaki Kulüp X isimli gece kulübüne yurt dışından bile sanatçılar gelirdi. Ankara'da bu binanın oluşturduğu sosyal aktivite ile Ziya Gökalp caddesi ve Mithatpaşa'da diskolar eğlence yerleri artarken, Atatürk Bulvarı üzerinde, Gökdelen'den yukarıya doğru hızlı bir yapılaşma ve sosyalleşme başladı. Angora ve Milka pastaneleri, Ankara Otel, Akün Sineması Atatürk Bulvarı'nın sosyal aktivitesini Cinnah caddesine doğru çekmeye başladı. Bu arada Tunalı Hilmi Caddesi, Tunus Caddesi ve çevresi, Cinnah Caddesi yeni adresler olmaya başladı. Liseyi bitirdiğimde artık Bülten Sokağa taşınmıştık.

ÇR: Tunalı Hilmi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

SC: Tunalı Hilmi'yi 1968 yılında daha yakından tanıdım. Cadde bu yıllarda yeni hareketlenmeye başlamıştı. Büyükelçiliklerin çoğunlukla Atatürk Bulvarı'nın Ankara Otel ile Cinnah Caddesi güzergahı üzerinde olması nedeniyle, Tunalı'da yabancı çoktu. Kızılay'ın hızla oluşan karmaşasından uzak ve sakin, ayrıca elit bir zümrenin oturduğu bir bölgeydi.

ÇR: Sizce nasıl bir dönüşüm oldu Tunalı'da? Olumlu mu olumsuz mu mesela?

SC: Bence 1970-1990 yılları arasında Tunalı'da olumlu değişim oldu. Tunalı Hilmi Caddesi 1970-1990 yılları arasında tertemiz ve çok şık bir caddeydi. Yeni yıl yaklaşırken her yer süslenir ve ışıklandırılırdı. Şunu özellikle söyleyebilim ki, 1970-1990 yılları arasında Tunalı'ya giden kişiler giyim ve kuşamlarına itina gösterirlerdi, çünkü herkes birbirini tanırırdı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde ya da yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz?
Pasaj, sinema, otel, dükkan, park gibi.

SC: 1970-1990 arası Tunalı altın yıllarımı yaşadı diyebilirim. Rv Restoran, Kral Çiftliği, Pino Pizza, Annem Restoran, Tivoli gibi restoranların açılması Çankaya ve Tunalı çevresini yemek yemek için, Tunalı Hilmi Caddesi'ne çekiyordu. 1980'li yıllarda açılan Mc Donalds, Kuğulu Park'ta oynayan çocukları aileleriyle birlikte fast food kültürünün içine çekti. Kuğulu Pasaj ve daha sonra yapılan Karum gibi alışveriş merkezleri, Kavaklıdere Sineması, Talip Sineması ve Akün Sineması ki, Atatürk Bulvarı üzerinde olmasına rağmen Tunalı'ya ait gibiydi. Tunus Caddesi'ndeki Şinasi Sahnesi de Tunalı ve Çankaya çevresine hitap ediyordu bence.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı? Öyleyse neden?

SC: Tunalı Hilmi, bana göre Karum'dan başlar ve Kennedy Caddesi'nin köşesinde biter. Tunus Caddesi'nin, Bestekar, Bülten ve Büklüm sokaklarının Kennedy Caddesi'ne kadar olan bölümü Tunalı Hilmi'yle iç içe gibidir. Bülten ve Büklüm Sokakları'nın Tunalı Hilmi Caddesi'ni kestikten sonra devam eden ve aynı ismi taşıyan bölümlerinin bir kısmı da Tunalı olarak kabul edilebilir. Kuğulu Pasaj'ın yanından çıkan Buğday Sokak ve bu sokağı kesen Güniz Sokak'ta, Tunalı'ya dahil edilebilir. Neden sorunuza cevap ise, Tunalı Hilmi ile aynı ruha sahip yerler olmasından kaynaklanıyor. Tunalı kendisine özgü bir ruha sahipti ve yakın çevresinde bahsettiğim sokaklara da bu ruhu yansıttı.

ÇR: Tunalı Hilmi'ye ne yapmak için giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı?

SC: Tunalı Hilmi Caddesi'ne, gezmek, alış- veriş yapmak, yemek yemek ve sinema için giderdim. Ayrıca Meram , Milka ve Flamingo pastanelerinde dinlenir, çay içip pasta yerdik. Burda (Tunus Caddesi'nin, Bülten Sokak'la keştiği köşede) oturduğum için neredeyse hergün akşam üzeri Tunalı Hilmi'deydim. Kuğulu Park'a çocuklarımı çok sık götürürdüm. Tunalı tam bir buluşma yeri idi, hatta Tunalı'ya çıkış saatiniz belli ise tüm aile fertleri ve arkadaşlarınızla mutlaka karşılaşırdınız.

ÇR: Tunalı'da oturduğunuz için belki garip gelebilir bu soru ama yine de sormak isterim; Cadde'ye ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

SC: Yok anlıyorum. İnsan bazen yaşadığı muhiti az kullanır ama bende öyle olmadı. Çalıştığım için hafta sonları öğleden sonra, hafta içi ise akşam üstü giderdim. Genellikle hem yiyecek hem de kıyafet alışverişi yapardım. Tavko'dan tavuk Dalyan'dan balık ve Kral Çiftliği'den veya Besi Çiftliği'nden kahvaltılık alırdım. Neredeyse Tunalı üzerindeki her dükkana girerdim. Stop Mağazası'ndan çocuklarıma kıyafet alırdım. Çoğunlukla Kral Çiftliği, Pino Pizza veya Büklüm'ün köşesindeki Annem Kebapçısı'na gidip yemek yerdik. Daha sonraları Cambo Köftecisi'ne Mc Donalds'a, Kentucky'e, Burger King'e, Tivoli'ye, Kebap 49'a giderdik. Bazen de Kuğulu Park'ta oturur, sonra pastanede çay içip bir şeyler yer ve Akün veya Kavaklıdere Sineması'na giderdik.

ÇR: SİZ böyle anlatınca insan o yıllarda Tunalı'da yaşasaydım diyor.

SC: Şimdi de güzel esasında sadece çok kalabalık. Yürümek hoşuma gidiyor halen.

ÇR: Tunalı'da oturduğunuz için yürüyerek alışverişe giderdiniz herhalde Tunalı'da. Başka yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız?

SC: Evet, burda olduğum için ulaşımım genellikle yürüyerek olurdu. Bir dönem Cinnah Caddesi üzerinde Farabi Sokak'ta oturdum. O dönemde de yürüyerek gider, bazen taksiyle dönerdim. Arabamla gittiğim zamanlar da ise Tunus'a veya Noktalı Sokak'taki otoparka park ederdim. O yıllarda otopark sorunu yoktu. Kızılay'a gidiş ve gelişlerimde Atatürk Bulvarı'na yürür ve çoğunlukla dolmuşa binerdim. Bazen de Tunus Caddesi'nin Akün Sineması yanından çıkan merdivenlerden Atatürk Bulvarı'na çıkıp dolmuşa binerdim.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

SC: Tunalı'ya çocuklarımla, eşimle, annemle ve arkadaşlarımla giderdim. Yalnız gittiğim zamanlarda olurdu, ama herkesi tanıdığım için hiç sıkılmazdım.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün veya bir olay oldu mu?

SC: 1980 öncesiydi, alışveriş yapmış eve dönüyordum, birden bir çok polisin trafiği durdurup, biz yayaları uyardığını fark ettim. Tunalı'da hiç alışık olmadığım bir panik oldu. Kaldırımdaki küçük bir valiz için bomba ihbarı olmuş, sonradan anlaşıldı ki biri valizini kaldırımda unutmuş ve Tunalı Otel'i'ne gitmiş. Turistin valizini almak için otelden çıktığındaki şaşkınlığını hiç unutamadım.

Kahkalar...

ÇR: Ben de Tunalı'da ilk kez böyle birşey duydum diyecektim tam... Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyordunuz?

SC: Tunalı Hilmi, 1960-1990 yılları arasında (ki ben 1968'den sonrasını biliyorum) Ulus, Sıhhiye, Kızılay, Kavaklıdere ve Çankaya güzergahında kendine özgü yaşam biçimiyle ruhunu oluşturmuş bir kent alanıdır.

ÇR: Son olarak; Tunalı sizin için ne ifade ediyor?

SC: Tunalı Hilmi benim için bir kent alanından daha ötedir. Çünkü kimliğimle bütünleştirdiğim, tatilde yazın özlediğim bir yerdir. Hala gezmek ve alışveriş yapmak için Tunalı ilk tercihimdir. Otobüslerin burdan geçmesi, tek yönlü trafik olması ve çok kirli olmasına rağmen, Ankara'nın bütünüyle bozulmuş kent görünümünün içinde yine de bana göre özeldir. Avm'leri pek sevemedim. Avm'lerdeki ışıktandırma enerji alanımı bozuyor. Kapalı bir alanda bir müddet kaldıktan sonra, insan açık alana çıkmak istiyor. Ankara son onbeş yıldır Başkent'e hiç yakışmayan bir Anadolu şehri görünümündeyken, Tunalı Hilmi hala geçmişinde olan, büyükelçiliklerin etkisiyle oluşmuş bir Avrupa kültürünü barındırmak için çaba sarf ediyor diye düşünüyorum. Son yıllarda Arjantin ve Filistin caddeleri tüm sosyetik mekanların açıldığı yerler olmasına rağmen asla bir kent alanı oluşturamadılar. Bu şehirde hala en çok sevdiğim yer Tunalı Hilmi Caddesi'dir.

ÇR: Bu keyifli sohbet ve ikramlarınız için çok teşekkür ederim.

SC: Rica ederim, tanıştığımıza sevindim ben de.

Kişisel bilgiler: 1965 Ankara doğumlu, Lise mezunu, Serbest Meslek , 1965 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1970 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor.

Kadir Altın ile söyleşi, 12.05.2010, Tunalı'da Mado'da söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1950-1990 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

KA: Ankara'da kendimi hatırladığım yıllarda Büklüm Sokak'ta oturuyorduk. Evimiz, Kennedy Sokak ile Tunalı Hilmi arasındaydı. 1971-1976 yılları arasında Tahran Caddesi üzerindeki Teğmen Kalmaz ilkokuluna gittim. En çok Kuğulu Park ilgimi çekti. Ayrıca Tunalı üzerinde dükkanımız vardı, dükkanda çok vakit geçirirdim. 1976-1984 yılları arasında Maltepe'de Yükseliş Koleji'nde okudum. Okula servisle gidip geldiğim için pek etrafla ilgilenmezdim. Eve dönünce Tunalı'da takılırdım.

ÇR:Neler yapardınız Tunalı'da?

KA: Gezerdim, yemek yedik ve bilardo oynardık. Genelede Tunus Caddesi ve Tunalı arasında olurdum.

ÇR: Yürüyerek mi giderdiniz? Kimlerle giderdiniz?

KA: Arkadaşlarımla, bazen ailemle giderdim. Evet yürürdüm önceleri ama ehliyet alıp arabam olunca her yere arabayla gittim. Kilolarımı da buna borçluyum.

ÇR: Esasında şehir büyüyüp mesafeler artınca ister istermez ya özel ya da toplu taşıma aracı kullanıyor insan. Yürüyüş için ayrı zamanlar ayırmak gerekebiliyor.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ni ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

KA: Bana göre mi?

ÇR: Evet.

KA: Sakindi ve çok temizdi, binalar şimdiki gibi eski görünmüyordu.

ÇR: Sizce burda 1950-1990 arasında nasıl bir dönüşüm oldu? Yani olumlu mu, olumsuz mu?

KA: 1990'a kadar değişimler olumlu, ama sonra kalite bozuldu.

ÇR: Nasıl yani?

KA: İnsan anlamında herkes gelmeye başladı bence.

ÇR: Tunalı Hilmi'da ya da yakın çevresinde 1950-1990 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

KA: Kuğulu Park, Kuğulu Pasaj ve karşısında Adam Mağazası bir de Tunus-Tunalı köşesinde ayakkabıcı Avni vardı. Yemek için Tivoli'ye, Mc Donalds'a çok giderdim. Askerden sonra Kuğulu Pasaj'da ufak bir dükkanım oldu. Kavaklıdere Sineması'na arkadaşlarla çok giderdik.

ÇR: Ne dükkanınız oldu?

KA: Genelde elektronik eşya, Pasaj'a girince altta merdivenlerin solunda. Daha az iş olduğu günler diğer arkadaşlarla benim dükkanın önünde çay, kahve içer sohbet ederdik. İş gibi değil daha keyifliydi. Hem de Kuğulu Pasaj'da dükkanınızın olması havalı birşeydi mesela şimdi Panora'da olması gibi. Ben oradan da alıcaktım üç sene önce ama olmadı. Şimdi Kentpark'ta ayarlıyorum. (Sohbet)

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

KA: Bence Tunalı, Büklüm Sokak ile Kuğulu Park arasındır. Tunus'un bir kısmı Bestekar, Bülten, Büklüm'ün, Kennedy caddesi ile Tunalı Hilmi arası olan kısmı. Buralarda dükkanlar vardı ve Tunalı Hilmi müşterisi o sokaklarda da

alış-veriş yaparlardı. Benim hayatımın büyük bölümü Tunalı'da geçti. 1995'e kadar Tunalı'da hem yaşadım, hem de çalıştım.

ÇR: Siz daha yakından gözlemlemişsinizdir. Buluşma mekanı mıydı Tunalı?

KA: Kuğulu Pasaj veya Kuğulu Park'tı buluşma yeri ve bence Tunalı'yı hareketlendiren iki yerdir buralar.

ÇR: Siz hep Tunalı'daydınız o zaman, geceleri de iner miydiniz?

KA: Günümün büyük bir bölümü Tunalı'da geçerdi. Heykelimi dikseler yeridir yani...(kahkalar) Tunalı'nın geceleri de güzeldi. Kuğulu Park'ın yan tarafında bulunan Yakomo Balıkçısı, rakı, müzik ve balık mezeleriyle Tunalı gecelerine renk katardı.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

KA: Yıllar önce arabamla bir yayaya çarpmıştım, neyse önemli bir kaza değildi. Tunalı'da, sürücüler için karşıdan karşıya her yerden sürekli geçen yayalar, ciddi bir sorundur. Yayanın ve sürücünün hep dikkatli olması gerekir. Bir dönem hafta sonları araç trafiğine kapanması çok iyi olmuştu.

ÇR: 1950-1990 arasında kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyorsunuz? sizin için ne ifade ediyor?

KA: Tunalı, Ankara'nın belli bir kesimine hitap ettiği bu yıllarda iyiydi. Ankara genelinde, kendi içine kapalı bir yerdir Tunalı. Kızılay gibi herkesin gittiği bir yer değildir. Diyebilirim ki, Tunalı müşterisini her yerde tanırım. Belki iddali bir laf ama hele 90'lara kadar gelen o kesim ayrıdır.

ÇR: Ne anlamda?

KA: Kalitelidir, elittir yani. Bir de sohbet edebilirsiniz sanki arkadaş gibi bence o da çok güzel.

ÇR: Çok teşekkür ederim sohbet için.

KA: Ne demek, birşey değil.

Kişisel bilgiler: 1928 Kahramanmaraş doğumlu, İlkokul mezunu, Ev hanımı, 1961 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1964 yılından beri Tunalı Hilmi Caddesi'nde oturuyor.

Solmaz Yaycıoğlu ile söyleşi, 17.04.2010, Tunalı'da (Büklüm Sokak'ta) evinde söyleşi.

ÇR: 1960-90 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz? Nerelelere gezmeye giderdiniz?

SY: Yani ben arada Ankara'da oldum 60 öncesi de. Mesela Gençlik Parkı'na giderdik, sandala binerdik; hatta benim çok güzel resimlerim vardı, kürek çekerken, vay gençlik vay, kayboldu hep onlar. O zaman meclis ordaydı, Ulus'ta, çiçek koparıırken, ağaçların altında de resmim vardı.

ÇR: Onlardan duran var mı?

SY: Ya onları ne yapmışım bilemedim, geçen gün birini gördüm.

ÇR: Uygun olursa konuşmamızın sonunda bakabilir miyim?

SY: Bulursam tabii. Elif almış onları herhalde.

ÇR: Başka hatırladığınız yerler var mı?

SY: Mesela eşimle şimdi Turunç olan restoran var ya orası Liman'dı oraya giderdik.

ÇR: Kuğulu Park'ın karşısı.

SY: Evet. Bir de Gar Gazinosu vardı oraya giderdik, eşim çok severdi. Mutlaka sene-i devriyemizde bir yere giderdik. Mesele Hülya Lokantası vardı Kızılay'da, bir de Tunalı'da Kral Çiftliği.

ÇR: Sinemaya da gider miydiniz?

SY: Evet, ancak eşim sinemadan çok tiyatroyu severdi. En çok Gençlik Parkı'nın karşısındakine giderdik. Sinema için Tunalı'da Kavaklıdere vardı.

ÇR: Neyle giderdiniz buralara?

SY: Arabamız yoktu o zaman dolmuşla giderdik.

ÇR: Hep eşinizle giderdiniz heralde?

SY: Evet, bazen de bizle akrabalar gelirdi. Eşim davet ederdi.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

SY: İlk taşındığımızda bir apartman vardı, altında da bir kasap vardı. Genelde küçük evler vardı. Siz Üniversite Apartmanı'nı bilir misiniz?

ÇR: Evet.

SY: O vardı, bir yüksek İlbank Blokları vardı ama öbür taraftaydı. Benimbüyük halamın kızı orda oturdu. Kuğulu Park vardı, onun da içinde çay bahçesi vardı.

ÇR: Sonra nasıl gelişti?

SY: Tunalı Otel, Kral Çiftliği falan hep bizden yani 64'ten sonra yapıldı. Sinemalar , pasajlar hep sonra. Kuğulu Pasaj 80'lerde mesela. Gezmeye giderdik. İşte oldu işte , orda burda inşaat; gelip geçerken görüyordum. Önemli birşey şu olabilir, yavaş yavaş oldu.

ÇR: Yani aşama aşama öyle mi? Bir grupta yapılabılır mı? Yani mesela önce sinemalar, sonra pasajlar gibi.

SY: Onun farkında değilim, ama neye ihtiyaç varsa onu yaptılar. O zaman bize de çok yakın olduğu için herşey için Tunalı'ya gittik. Önceden de adı Özdemir Caddesi'ymiş. Bunu biliyor musunuz?

ÇR: Evet, duydum. Siz o halini biliyor musunuz?

SY: Bağlıkmış, Kavaklıdere Şarap Fabrikası'da varmış, işte o İlbank Blokları'nın karşısında. Ben bir kere Ankara'ya geldiğimde dere kenerına gelmiştik buraya, çok iyi hatırlamıyorum, 12-13 yaşlarındaydım. Piknik yapıldı, buralarda. Daha sonraları Kuğulu Park'ta gezerdik, orası daha büyüktü, bir yerinden aldılar herhalde; küçücük bir yer kaldı.

ÇR: Pekiyi burası yani Büklüm Sokak gelişti mi?

SY: Burda hep apartmanlar vardı; Tunalı gibi değişmedi.

ÇR: Bu durumda Tunalı nerde başlar nerde biterdi size göre?

SY: Kuğulu Park'ta başlar, bizim burda biterdi. Taa Ahmetler'e kadar Tunalı'ymış, bence değil.

ÇR: Neden?

SY: E çünkü, hani nerde Tunalı'daki kadar çok şey var mı bizim burdan sonra, beim söylediğim Tunalı'dan. Ayrıca Talip, Dilek, Karınca Sinemaları da buralardaydı hep.

ÇR: Evet tabii bu kadar fonksiyon yok. Alış-veriş nerden yapardınız?

SY: İlk geldiğimizde Kızılay, sonraları hep Tunalı 70'e doğru diyelim.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız farklı bir gün var mı?

SY: Yok. Hatırlayamadım.

ÇR: Gün içinde Tunalı'ya gider misiniz?

SY: Daha gençken günde üç defa gittiğim olurdu. Supama diye bir şarküteri vardı. Sucuk, pastırma, mandıra; bunların kısaltması. Bize yakındı, şimdiki Ayakkabı Dünyası diye bir çantacı var ya orasıydı. İşim olmasa da dolaşırdım, mutlaka Kuğulu Park'a uğrardım. Bir yerde çay, kahve içerdim. Şimdi de yapıyorum ama günde üç kere değil tabii. Eskiden en çok Milka ve Flamingo'ya giderdim. Hatta biri benim ablamın ahbabıydı. Kapadı sonra.

ÇR: Milka o zaman.

SY: Tabii Milka. Bir de oğlumun arkadaşı vardı Abdulrahman, baklavacısı vardı. Kavaklıdere Sineması'nın orda. Şimdi Flamingo'ya hala gidiyorum. Bir de Özsüt var. Bir de Elizinn güzel; bize de yakın. Ben en çok Kral Çiftliği'ni , bir de Liman Lokantası'nı severdim.

ÇR: Eskiden nasıl bir yerdi sizin için Tunalı sanki farklı gibi tarif ediyorsunuz.

SY: Eskiden daha güzel bir yerdi. Şimdi çok kalabalık; seçkin bir yerdi. Şimdi dükkanlarda değişti. Kalitesi düştü daha ziyade. 90'lara doğru Kızılay'dan elit muhit diye buralara gelinirdi. Şimdi pek tadı yok; eskiden insanlar birbirini tanırdı bir defa, giyim kuşam daha başkaydı. Yani, Tunalı'ya gidiyorum diye kıyafetine bir özen gösterirdin. Şimdi işyeri çok, üst katlarda eskiden işyeri olmazdı, üst katlarda da iş yeri olunca kalite değişti.

ÇR: Ben sizi daha fazla yormak istemiyorum. Sizin ilave etmek istediğiniz birşeyler var mı?

SY: Tunalı geliş-gidişti, o daha iyiydi. Bir de şu Kızılay'da yapılan pis bir bina var ya, orası ne kadar güzeldi, bahçe vardı. Meram Pastanesi, Sergen vardı Kızılay'da. Sakarya Caddesi'nin bitişiğinde. Derya Mağazası vardı orda, bilir misiniz?

ÇR: Anımsayamadım.

SY: Bir de şunu hatırladım. Kar yağardı, böyle Kızılay'da papucumuzun ucu ıslanmadan yürürdük. Bütün çöpçüler süpürürdü, kar yağardı onlar süpürürdü durmadan.

ÇR: Ne zaman?

SY: 1948-49'da Ankara'ya geldiğimde, daha oturmuyorduk. Bir de Atatürk Bulvarı'nda büyük ağaçlar vardı, binalar bu kadar yüksek değildi. Ulus Sineması vardı. Babam mutlaka loca da otuttururdu bizi, önceden bilet alınırdı. Bu çok önemli birşeydi. Birgün önce alınabilirdi, loca olduğu için pahalıydı, bilet bulunurdu orda. Babam Halk Parti milletvekiliydi o zaman, zaten biz doğduk büyüdük böyledi. Babamlar 50'de Bahçeli'den ev alınca, siz çöle taşınmışsınız dedimiştim. Demirtepe'den sonra bomboştı, sadece kavak ağaçları vardı. İşte böyle Tunalı'dan kaydı konu biraz.

ÇR: Olsun, bunlar da çok değerli bilgiler, zaten Ankara'yı hatta Türkiye'yi anlamadan Tuanlı'yı anlamaya çalışmak doğru gelmiyor. Anlattığınız herşey için çok teşekkür ederim.

SY: Rica ederim. Artık kekinizi yiysin.

Kişisel bilgiler: 1943 Ankara doğumlu, Öğretim üyesi/Ressam, 1943 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1953 yılından beri Keneddy Caddesi'nde oturuyor.

Jale Erzen ile söyleşi, 20.05.2010, işyerinde odasında söyleşi

ÇR: Ankara’da 1950 ile 1990 yılları arasında hatırladığınız yerler var mı?

JE: Var, tabii. Çok var.

ÇR: Mesela nereler?

JE: Mesela Atatürk Bulvarı çok farklıydı. Son zamanlarda da çok değişti ama... Şöyle biz Karanfil Sokak’ta Bakanlıklar’da otururduk. Orman Bakanlığı’nın hemen üzerinde. Mesela yanımızdaki apartmanın kocaman meyve bahçesi vardı. Apartman değil evdi. Karşı tarafta şimdi Ziraat Bankası’nın olduğu yerde hiçbirşey yoktu. Oralar böyle çamur bomboş yerlerdi.

ÇR: 50’lilerde mi?

JE: Tabii 50’lilerde. Orman Bakanlığı’nın yanındaki arsada iki katlı Ayşe Ablâ Okulu vardı. Ben oraya gidiyordum. Onun arkasındaki arazi gene boştu. Karanfil Sokak’ın içinde 1930’ların çok güzel iki katlı apartmanları vardı. Daha çok villa gibi. Apartman furyası Ankara’da sonraları başladı. 60 ortaları gibi. Bizim oralar hep iki katlı evdi. Sonra biz orda Boylu Sokak sonradan Keneddy oldu.

ÇR: İsmi neden değişti?

JE: İşte Keneddy ölünce 62-63’de, çünkü tam aşağıda su deposu vardı.

ÇR: Şimdi Çağdaş Sanatlar’ın olduğu yer değil mi?

JE: Evet onun karşısındada Amerikan Sefareti vardı. İşte O ölünce öldürüldüğünde Kennedy dediler oraya o vakit. Ama o cadde bomboştu yani bizim eve kadar, işte evler vardı. Biraz yukarda da 14 Mayıs Evleri vardı. Tunalı’da Özdemir Caddesi’ydi. Şimdi bu International Press, Yeşim Mağazası’nın olduğu yerde, apartmanda Amerikan askerleri yaşıyordu.

ÇR: Üniversite Apartmanı.

JE: Evet, o dönemde Ankara’da çok Amerikan askeri vardı. Hep orda genç Amerikan askerleri otururlardı. Evli olanlarda bizim oralarda otururlardı. Bir de Balgat’ta onların Px dedikleri bir dükkanları vardı. Hepsi oraya gidip geliyordu.

ÇR: Ankara’da başka gittiğiniz yerler var mıydı bu yıllarda?

JE: Bir kere 80’den sonra herşey değişti. 50’lerde, 60’larda Büyük Sinema vardı Atatürk Bulvarı üzerinde. Flamingo Pastanesi yine aşağıda vardı. Öyle birkaç pastane vardı. Ben Ayşe Ablâ’dan sonra Kolej’e gittim. Kolej, şimdi Çankaya Belediyesi’nin olduğu yerdeydi. O yıllarda ilk sandviççiler açıldı. Biz böyle öğlenleri koşup sandviç yerdik. Mayonezli olurdu, Amerikalılar’dan herhalde bize geçti. Zafer Pasajı’nın yanında vardı. Şimdi Büyük Çarşı olan yer, Büyük Sinema’ydi. Herkes annesiyle babasıyla şok şık giyinip giderdi. Yürünürdü genelde. Benim çocukluğumda alışveriş Ukus’tan yapıldı. İlk hazır giyim mağazası hatırlıyorum; ABC. Kızılay’da açıldı. Sonra İzmir Caddesi’nde, Necatibey’de türemeye falan başladı onlar. Biz çocukken Atatürk Bulvarı’nda oyun oynardık. Hala Belçika Sefareti o köşede. Çok güzel çiçekleri olurdu. Onun yanındaki Çiftçi Apartmanı hala var. Onun yanında Bulvar Palas vardı. Şimdi iki üç sene önce değiştirdiler ama oralarda bazı şeyler hala duruyor. Sonra Tunus Caddesi, orası dereydi. Kavaklı dereydi. Orası, Karanfil Sokağın devamıydı. Biz Karanfil Sokak’ta otururduk hemen başında; oraya pikniğe giderdik. Bize bakan kadın böyle sepetler yapar, ben 4-5 yaşındayken oraya pikniğe giderdik.

ÇR: Bağ evleri mi vardı?

JE: Yani orda bazı villalar vardı ama çok değil. Şimdiki çirkin TV8'in binası Amerikalı ya müsteşarın ya seferin eviydi. Sonra orası kafe gibi birşey oldu. O evin bahçesi dereye kadar inerdi. Benim babam da onlarla arkadaştı. Ben oraya giderdim hep. Yani Atatürk Bulvarı'nda da böyle yanyana tıklım tıkış, yanyana şeyler yoktu. Tunalı'da bomboştu, Özdemiş Caddesi'ydi bir-iki bina vardı.

ÇR: Adı ne zaman Tunalı Hilmi oldu?

JE: 60'lara doğru.

ÇR: Önceki planlarda Tahran Caddesi'nin olduğu yer Tunalı Hilmi, şimdiki Tunalı Hilmi Özdemiş Caddesi olarak gösterilmiş ama tam yılı belli değil, çünkü daha sonra aynı paftanın üstü kazınmış ve Tunalı, bugünkü yerinde gösterilmiş. Nasıl bir değişim oldu sizce?

JE: Eskiyle şimdi çok farklı. Yani nasıl bu Balgat geliştirse Tunalı'da öyle birdenbire. Çetin Emeç yeni açılan bir yol, orası bu yol açıldıktan sonra birdenbire gelişti. Sonra neler değişti onu bile hatırlamıyorsunuz. 70'lere kadar konut, sonra konutla birlikte çarşı pazar bilmem ne, ondan sonra da böyle butik gibi şeyler. 80 sonrasında başlıyor ticaretin artması.

ÇR: Tunalı bu yıllarda nerde başlar nerde biterdi?

JE: Tunalı Otel'i'nin orda başlar Küçükcesat'ta biterdi. Şimdi de öyle, sonrası da Tunalı deniyor ama orası Ahmetler diye biliniyor.

ÇR: Siz ne amaçla kullanırdınız Tunalı'yı?

JE: Şimdi 60'larda artık öyle bağ evleri falan yoktu, bazı boş arsalar vardı. Evler vardı, iki katlı. Tunalı'yı biz daha çok 80 sonrası kullanmaya başladık. İşte o vakit Kavaklıdere Sineması'ydı, balıkçıydı, şuydu buydu. Öyle şeylerle başladı. Kitapçı vardı, pasaj vardı. Resim satan kırtasiyeler falan vardı daha çok. Böyle fazla giyim dükkanları yoktu. Kızılay'a gidilirdi onlar için. 16:25

ÇR: Pasaj kültürü de enteresan Tunalı için. Kuğulu Pasaj yapıldıktan sonra birtakım pasajlar olmuş ama onlar binanın kendi içinde binadan bozup küçük dükkanlar yaparak olmuş. Kendi içinde çeviriyor çıkarıyor. Pasaj deyince aklıma Beyoğlu Pasajları geliyor yani öyle bir yerden bir yere götürmek gibi. Ama belki de kendi içinde, kendi kapalılığının içinde öyle bir oluşum sergiliyor.

JE: Yoo öyle Kavaklıdere ve Çankaya'nın ihtiyaçlarını karşılamak için ticari kaygıyla açıldı onlar. Mümkün olduğu kadar çok dükkanı sığdırmak için.

ÇR: Konuştuğum bazı esnaflar da bu durumdan şikayetçi.

JE: Niye?

ÇR: Küçük küçük bir sürü dükkan olup pasajın içine çekmeye çalışacağına; çünkü pasajın içine doğru düzgün kimse girmiyor diyorlar, onun yerine bir tane büyük dükkan olup, yani markalaşma olabilirdi. Dört küçük dükkanı bölüp birer milyar kira alacağına, büyük dükkanı tutup dört milyar kira alsa ticarete bizim burdaki yaşantımıza da katkısı olur diyorlar.

JE: Yok canım yani o da tekelcilik. İtalya'nın endüstrisinin çoğu küçük dükkanlar, küçük elişleri küçük şeylerle. Bir kişi geliyor her şeyi satın alıyor ondan sonra herkese...

ÇR: Alışveriş merkezi kültürüne doğru giden bir şey olmaya başlıyor. Peki şunu nasıl değerlendiriyorsunuz hocam: Tunalı planlanmamış bir yer olmasına rağmen, Jansen Planı'nda da sadece küçük yeşil bir açılım var Kuğulu Park'ın yanından. Yücel Uybadin Planı'nda da yok. Yani kentin planlanmamış bir kısmı ama ona rağmen böyle bir ticaret aksı olarak gelişmiş ve kendi içinde

dinamikleri olan ve kullanılan bir yer esasında. Ben hatırlıyorum kendi çocukluğumda bile “Tunalı’ya çıkmak” diye bir tabir vardı mesela. Yani hiç planlanmamış kentin bir parçasının bu şekilde gelişmesini neye bağlarsınız?

JE: Yani şöyle, dünyanın her yerinde kullanılan mekanları halk oluşturuyor yani planla tepeden inme olmuyor.

ÇR: Mesela İngiltere’de parklara çim ekiyorlar, sonra yaya yolunu en çok çimin ezildiği yani en çok kullanılan alana yapıyorlar.

JE: Yani bütün dünyada öyle, kendiliğinden oluşuyor. Şimdi Madrid’e de gidin orada da daha uygun küçük sokaklar dar yerler, insanların daha çok yanyana gelebileceği, öyle koca koca caddeler var. Öyle büyük işhanları bilmem neler insanları çekmiyor ki.

ÇR: Kullanımı, fonksiyonu insanın ihtiyaçları belirler.

JE: Yani bir de insana yakın ölçek olarak. Küçük dükkanlara girip çıkmak daha çok şeyi görmek falan daha hoş. Mesela ben Mango’ya (Tunalı’da giyim mağazası) girdiğim vakit yoruluyorum doğrusu.

ÇR: Evet yani insan daha hakim hissediyor kendini küçük dükkanlarda. Şimdi alışveriş merkezlerinde bile, en son Gordion’a gittim, orada bile koridorlarında sokak havası yaratılmaya çalışılmış. Koridorlarında sokak aktiviteleri gibi şeyler konmaya çalışılmış. Yani sokağa bir özlem var ama kapalı alana sıkıştınca o heyecanını yakalamak pek mümkün olmuyor. “Artificial” bir şey olarak kalıyor.

JE: Tabii yani yaşayan bir sokakta beklenmedik şeyler var. Halbuki siz onu koca bir alışveriş merkezinin içinde istediğiniz kadar sokak yapın olmuyor. Çünkü mesela yabancı bir insan oraya girmez ki. Mesela Tunalı’da biri kenarda oturuyor şarkı söylüyor, dilenci var. Yani bunların bazıları rahatsız edici olsa bile daha yaşayan bir yer. Çeşitle her gün değişen yeni bir yüzle karşınıza çıkan bir yer. Tasarlanmış yerlerde bunu yapamazsınız. Dünyanın her yerinde, Paris’te de tasarlanmış büyük caddeler var, üzerinde büyük marka dükkanlar var. Oraya çok zengin insan arabasıyla iniyor giriyor alıyor çıkıyor. Ama halkın yürüdüğü yerler böyle sonradan kendiliğinden oluşmuş yerler.

ÇR: Orada konuştuğum bazı esnaflar trafiği ayırmaktan yanalar ama trafiğin olduğu yerde de insan yoğunluğu olabilir. Trafikle insan birarada olabilir daha güvenli bir ortamda olabilir, tabii doğru şartlar altında. Bence onun da Tunalı’ya getirdiği bir renklilik bir canlılık var. Son olarak size şunu sormak isterim hocam; hem Ankara genelinde hem Tunalı özelinde bir kent mekanı olarak, Tunalı sizde neler uyandırıyor? Tunalı deyince nasıl tarif edersiniz, nasıl tanımlarsınız? Yani 75’e kadar olan kısmı biraz konuştuk, yine iki dönem olarak düşünecek olursak...

JE: Yani daha önce bir şey yoktu kimse oraya Tunalı diye gitmiyordu. Şimdi sadece alışveriş var ve yemek. Giderek yemek kokularının arttığı bir yer. Ama ben yine de oraya çok yakın oturduğum için... ama doğru dürüst kitapçı yok. İçerde bir-iki tane ama onlar da son derece ticari. Yani orda girip de saatlerce kitaplara bakıp onu mu alayım şunu mu alayım denmiyor. Hoş bir kitapçı değil. Yani kültür tamamen oradan gitti. Ama iyi birkaç tane giyim dükkanı var, bir de işte kafeler var mesela Café des Cafés çok hoş, daha bir-iki yer var. Ama pek çok yerde şarap içemiyorsunuz mesela. Yani gerçek bir şehir havası yok, olduğu kadar diyorsunuz. Belki 80lerde daha bir düzgündü. Mesela insanlar bu

kadar kalabalık değildi. Sinemadan çıktığınız zaman çöplerle karşılaşıyordunuz. Bunlar hoş değil tabii. Şimdi sinema da kalmadı zaten. İşporta dökülüyor sokağa. Yani hiçbir kontrol yok. Tabii dükkanlar güzelleştirmeye çalışıyor neyseki. Ama şimdi bir de sigara yasağından dolayı herkes sokaklarda oturuyor o pisliğin içinde. Yani böyle bir özen yok.

ÇR: O masalar gelince kaldırımlar da daha daraldı.

JE: Yani evet o araba dumanlarının içinde, trafik gürültüsünün içinde sigara içeceğim diye millet dışarda oturuyor. Tunalı üzerinde şarap içeceğiniz bir düzgün yer yok. Daha yukarda var. Yani bütün bunlar şehrin medeni havasını yok ediyor. Ve tamamen boş bir gençlik orada yürüyen. Yani sanatçı dostlarıma falan orada çok rastlamıyorum. Ancak bir şey almak üzere gelip çıkarlar. Paris'te Saint Michel öyle değildir. Biraz yürüdüğünüz vakit bir-iki kafede eğer o şehirliyseniz tanıdığınız birini görürsünüz veya oturur gazetelerinizi okursunuz. Öyle bir yer katiyen yok. Yani Bebek'te İstanbul'da daha çok var mesela eski Özsüt. Orada yazınızı yazar okuyacağınızı okursunuz, kimse sizi rahatsız etmez idi, orası da bozuldu ama.

ÇR: Çalışmak deyince aklıma geldi, mesela ben bir sokak olmasına rağmen çalışacağım zaman Tunalı'daki Starbucks'a gitmiyorum. Bilkent'tekine gidiyorum. Orası da çok şehir havası yarattığı için değil ama mesela daha derli toplu olduğu için orayı tercih ediyorum. O bahsettiğiniz şehir kültürü pek gelişmiyor.

JE: Hiç gelişmiyor. Gidin Viyana'ya bir sürü gerçek cafe'si vardır. Gazete okunur arkadaşlarla buluşulur. Yani böyle bir kısmı ıpsız sapsız, bir kısmı üniversiteli, bir kısmı tamamen kültürsüz insanların birbirine toslaya toslaya yürüdüğü yerler değil. Bir kere yerler kirli. Beyoğlu da o şekilde kötüleşti. Yani Türkiye'de öyle mekanlar kalmadı maalesef. Ama belki halk yavaş yavaş eğitilirse, daha kültürlü görgülü insanlar olursa yine hoş medeni bir cadde, hoş kafelerin olduğu, kitapçıların olduğu...

ÇR: Kent kültürü doğabilir diyorsunuz...

JE: Evet, özellikle bugün doğru düzgün kitapçı yok. Girdiğinizde sizinle ilgilenen yok.

ÇR: Evet sadece aldığınız ürünün fiyatı önemli.

JE: Zaten aradığınız pek çok şeyi bulamıyorsunuz.

ÇR: Özellikle sanat, tasarım ve mimarlıkla ilgili yeterince kitap yok.

JE: İstanbul'da daha iyi, mesela Beşiktaş'ta birkaç tane çok iyi kitapçı açılmış ve insanlar giriyor.

ÇR: Kitapçılar, tanıdıklarınızı görebileceğiniz kafeler, şarabınızı içebileceğiniz birkaç yer, bunlar sokağı canlı kılıyor. Ankara'da öyle bir yer yok sanırım.

JE: Türkiye'de yok.

ÇR: Son olarak eklemek istediğiniz...

JE: Ben uzun zamandır orada oturan biri olarak çok bozulduğunu hissediyorum. 70lerden falan bu yana bayağı bozulduğunu düşünüyorum. O Kavaklıdere Sineması falan varken yani ilk yıllarında, o kadar kalabalık değildi. O kadar çok kafe yoktu; hatta kafe kültürü 80lerden sonra başladı, tek tük başladı. Ama hiç değilse sinemaya gideceğiniz bir yerd. Şimdi sinemaya gitmek için büyük alışveriş merkezlerine gidiyorsunuz.

ÇR: Oralar da kapalı yerler, kapalı yerin içinde bir daha kapalı yere giriyorsunuz. Kutu, kutu içinde gibi bir durum oluyor. Kavaklıderem eski başkanı İsa Bey'le de görüştüm, belki tanıyorsunuzdur, kendisi Kavaklıdere Sinemasını yeniden canlandırmak gibi planları olduğunu söyledi. Orada sergiler yaparak sinemayı da tekrar açmayı düşünüyorlarmış.....

JE: Olabilir tabii.

ÇR: Bu güzel sohbet için çok teşekkür ederim hocam.

JE: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1939 Konya doğumlu, Mimar, 1968 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1969 yılından itibaren Tunalı Hilmi Caddesi'nin yakın çevresi İlbank Blokları'nda oturuyor.

Azzem Ayhan Aydınöz ile, 10.05.2010, Başkent Üniversitesi'nde, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde odasında söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1950-90 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

AAA: Şimdi ben şöyle söyleyeyim; 1960 yılına kadar Ankara birkaç kez geldiğim bir yerdi. Ben Konya Lisesi mezunuyum, sonra İstanbul Teknik Lisesi'ne İstanbul'a gittim. Ankara'yla öyle bir bağlantımız yoktu, işte bir iki kez başkenti merak ettiğimiz için geldik. 1960 yılında İTÜ'de mimarlıkta öğrenciyken şantiye stajını Bayındırlık Bakanlığı'nda yaptım, o yüzden bir aylık dönemde bulunduk. 1960 yılının Ankara'sı çok küçük bir Ankara'ydı. Ben sınırlarını söyleyeyim size; Genel Kurmay ve Kuvvet Komutanlıklar'ından batıya doğru herhangi bir resmi binanın dışında ve batıya doğru çıplak yerler olarak aklımda kaldı. Hatta Bakanlıklardan sonra buralarda elçilik binalarından başka fazla bir bina da yoktu. Ankara'nın merkezi Kızılay'dı. Orada benim evimde İzmir Caddesi'yle Kumrular Sokağı'nın köşesinde bahçe içinde bir evdi. Ben orada kalıyordum. Doğu tarafına Cebeci tarafına gittiğimizde de orada da fazla birşeyler yoktu. Hatta ben Bayındırlık Bakanlığı'nın merkez teşkilatında görev yaparken İbn-i Sina Hastanesi yoktu, Morfoloji Binası yapılıyordu. Birtakım arkadaşlarımızda orda görev yapıyordu. O zaman biz Tunalı Hilmi'nin bile varlığını fark etmemiştik. Sonra ben 1963 yılına kadar Ankara'da bulunmadım. O yıl askerlik, yedek subaylık için geldim. O zaman bugünkü Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın simetriği olan piyade okulu bizim yedek subay okulumuzdaydı. İhtilal yapılmıştı, zaten o okulun dörtte üçü hapisaneydi. Biz tankçıydık, yedek subaylar orda kalmıştı, bazıları Etimesgut'a yollanmıştı. Bizim talim yerimiz olarak oradaki boş arazilerdi. Oralarda herhangi bir yapılanma bahse konu değildi. Beşevler'de Yüksek Öğretmen Sitesi'nin yapılma sırasında gerek projelendirme gerekse uygulama sorumlusu bendim. 1965-67 yılları arasında çalıştım. Sonra ben Kanada'ya gittim. Bugünkü İlahiyat Fakültesi'nin yanında Atlı Spor Kulübü vardı, şimdiki yerinde değildi. Orada İsrail Evleri var, Bahçelievler vardı. Çiftliğe kadar herhangi bir yapı yoktu. Bu arada Bahçelievler'de şimdiki gibi bir doku değildi, gerçekten bahçeli evlerdi. Ankara'nın manzarası oydu. Genellikle vakit geçirdiğimiz yerler Kızılay'dı, Ulus daha halk kesiminin olduğu yer olarak Kızılay'a kaymıştı. Daha hala Tunalı Hilmi olayı yok idi. Genelde vaktimizi

Kızılay'da geçirirdik. Lokantalar, müzik holleri, eğlence yerleri gibi yerler. Zaten ben 1966 yılında evlendim. Sonra Kanada'ya gittik, 1968 yılında döndük ve bugünkü sitede oturmaya başladık. Demek ki, kırk küsur yıldır Tunalı Hilmi'yi yakından yaşayan, yakından değerlendiren insan durumunda ve konumundayız. Bizim bu siteye taşındığımız yıllarda zor gidilen ve gelinen bir yerdi Kavaklıdere olsun, Çankaya olsun, Kavaklıdere Tenis Kulübü olsun. Bugünkü yeri itibarıyla Kuğulu Park'ta aynı yer ve konumda değildi. Kavşak, Emin Onat'ın yaptığı neydi o ev?

ÇR: Ant Evi.

AAA: Evet, Ant Evi'nin ordan kavşak gelirdi. Bizim Arjantin Caddesi'ne giderdi. Atatürk Bulvarı, Cinnah Caddesi aynı aks üzerindeydi. Gidiş gelişleri özel otomobilleri olmayanlar için bayağı zor olan hatta station dolmuşların işlediği bir yerdi.

ÇR: Siz orda oturmayı neden seçtiniz?

AAA: Ev sahibiydik ordada o yüzden. Benim bir mimar olarak yorumum; Ulus'taki kültür ve ticaret aksı Yenişehir'e yani Kızılay'a kaydı. Ondan sonra da Tunalı Hilmi'ye kaydı diye düşünüyorum. Orada iş olanakları fazlalaştı, tabii bu yoğunlaşma biraz da Vedat Dalokay'ın Tunalı'da yaptığı düzenlemeler gerekse kavşak düzenlemeleri, hatta benim çocuğum büyürken şimdi Polonya Büyükelçiliği'nin bahçesi olduğu yer çocukların çocuk bahçesiydi.

ÇR: Evet şimdi baktığımızda da bazı yürüme yolları var, geliyor ve elçiliğin duvarında bitiyor.

AAA: İşte o takastan dolayı yani yol kavşak için takas edildi. Kavşak düzenlemeleri yapıldı, ondan sonra Tunalı Hilmi süratle gelişmeye başladı. Ticaretiyle, eğlencesiyle aktif yer haline geldi. Gerçi benim eğlendiğim yerler değil ama gözlemlediğim yerler olarak söylemem gerekiyor. Tabii ki Tunalı'daki yapılar ticari anlamda değil konut olarak yapılmış yapılardır. Zemin katları ticaret alanı olarak kullanıldı. Sinemalar oluştu orda, Kavaklıdere Sineası, Esat Dörtyol'a doğru Talip Sineması oluştu. Onlar hem bu çevrenin hem de Ankara'nın eğlence ihtiyaçlarını karşılayan sinemalar oldu. Akün Sineması, Bulvar üzerinde ama onlar daha kültür amaçlı çalıştı. Bizim zamanımızda bir Hayat Apartmanı bir de bizim apartman vardı, başka birşey yoktu bu tarafta. Bizim karşıımızda Tunalı yapıldı. Hayat Apartmanı'nın yanında Tunalı tarafında yeni binalar yapıldı. Sağlık merkezler, ticari merkezler, *bookstorelar* varlıklarını sürdürüyorlar. Bale stüdyosu, caddeye bakan dükkanlar da bize bağlıdır.

ÇR: Ulusoy Bale Stüdyosu'ydu sanırım. Pekiyi RV?

AAA: Evet Ulusoy, RV zaten benim oturduğum bloğun altı. Eskiden Tunalı'nın köşesi idi. Bizim geçliğimizde siz tabii hatırlamazsınız en çok gidip yemek yediğimiz yer Piknik'ti. Onların sahipleri kurdu RV'yi. Sahiplerinden birinin adı Vahit, diğeri Raşit. Ben tanışmıştım onlarla, adlarının baş harflerini koydular. Tunalı Hilmi şimdi çok yoğun yani ben arabamı aldığım da park edecek yer buluyordum ama şimdi çok yoğun bulamıyorum. Mesai saatlerinde özellikle. Gece kulüpleri Bestekar Sokak'ta yoğunlaştı.

ÇR: 90'lardan önce o sokaklar Tunalı'nın bir parçası mıydı?

AAA: Bunlar Tunus'la Tunalı Hilmi'yi bağlayan kollektörler diyebiliriz. Eskiden Tunalı Hilmi'nin yoğunluğundan kaçardık, daha sakın kafeler vardı.

Balık yeme yerleri gibi daha spesifik şeyler vardı. Ekonomik durumlar değişince bunların fiyatları arttıkça daha farklı yerlere gitti. Yani o kollektörler Akün Sineması'yla Tunalı Hilmi'yi Tunus Caddesi'ni böyle ağ gibi ören Bulvar üzerinde bir iş merkezi yapıldı. Şimdi çok aktif değil, Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü'nün yanında. Tübitak Binası var orda bir de. Orada çalışan kişiler Tunus'a dik olan yerlerden akıp oralara gelirlerdi. Orada kamu görevlileri ekonomik durumları nedeniyle rahat oturup yemek yiyecekleri yerler vardı. Onlar maalesef ortadan kalktılar. Mesela, ordaki arsaların birçoğu boştu. Yani kişi, Atatürk Bulvarı'ndan geldikten sonra rahatça Atatürk Bulvarı'na ulaşabiliyordu.

ÇR: Şimdi bir iki geçiş var. Kuğulu Park'ın yanı ve Akün Sineması'nın yanı.

AAA: Evet kısıtlı geçişler var, bir de sinemalar işlevini yitirdiği için. Akün Sineması sadece Atatürk Bulvarı'na ve Tunus Caddesi'ne servis verme işlevini korudu. Diğerleri de kapatıldı ya da değiştirildi. Mesela Kavaklıdere Sineması.

ÇR: Sinema binası olarak mı tasarlanmıştı?

AAA: Kavaklıdere mi?

ÇR: Evet.

AAA: Tabii öyle tasarlandı.

ÇR: Sizce bu konuştuğumuz dönemlerde Tunalı nerde başlar nerde biterdi size göre?

AAA: Bugünkü Elizinn Pastanesi'nden başlar, Kuğulu Park'a kadar devam eden yeri biz Tunalı Hilmi olarak tanımlardık.

ÇR: Alışveriş için nerelere giderdiniz?

AAA: Ben genellikle Kızılay'a giderdim. Eşim de sasında İstanbul'lu olmasına rağmen babasının işi nedeniyle Ankara'da Kızılay'da Sağlık Sokağın köşesinde bahçe içinde oturmuş. Onların gittiği birtakım alışveriş yerleri varmış. Tunalı Hilmi'den ayakkabı veya elbise aldığımızı hatırlamıyoruz. Mesela Kızılay'dan ya da Ulus'tan almış. Ulus'ta bir ayakkabıcısı varmış, Hamamönü'nde birşeyleri varmış mesela.

ÇR: 70 sonrası nasıldı alışveriş?

AAA: Şimdi onu ikiye ayırmak lazım; biri giysiler biri de yiyecekler gibi. Semt pazarları vardı. Orya gittiğimizde bizim pazarcılarımız vardı. Güya en güzel sebzeleri meyvaları seçip bize verirlerdi.

ÇR: Kavaklıdere'de böyle birşey var mıydı?

AAA: Kavaklıdere'de böyle birşey yoktu. Arabamız olduğu için Esat'a giderdik orda vardı. Bir de Kızılay'da Pazar vardı. Otopark yapılmadan orası pazardı. Oralara giderdik. Alışveriş merkezleri olduğu için 15-20 yıldır böyle birşey yapmıyoruz artık, çünkü oralarda da kendinin seçme zevki var. Tunalı Hilmi'de ne yapıyoruz? Tunalı Hilmi'de uzun süreler orda kalmamız nedeniyle ticaret yapan birtakım kişilerle yakınlığımız, samimiyetimiz var. Mesela bir mücevher alacaksan diyorsunki Kuğulu Pasaj'da bilmem kim var ordan alalım diyorsun veya Kavaklıdere Sineması'nın içinde saatçimiz var.

ÇR: Evet kendisiyle de görüştüm. Çok eskiymiş Tunalı'da.

AAA: Mesela orda tavukçumuz vardı; tavuk eti, yumurta falan ordan alırdık.

ÇR: Tavko mu?

AAA: Evet, Tavko, güzel söyledin. Bir de bu alış veriş konusunda deneyimlideğilim bir de hevesli de değilim. Benim kravatlarımı, gömleklerimi bile eşim alıyor.

ÇR: İşe nasıl gidip geliyordunuz? Arabayla mı?

AAA: Benim hep arabam vardı. Hiç otobüs kullanmadım nerdeyse. Ben kampüs üniversitelerinde görev yapıyorum 1988'den beri; Hacattepe, Başkent. Hiç seviste kullanmadım. Ondan önce Gazi Üniversitesi'nde de araba kullanıyorum ki ulaşım rahattı. Bilmiyorum iyi mi kötü mü ama ben böyle tercih ediyorum. Eşim ya taksi ya da otobüs kullanıyor. O daha mütevazı. Mesela Tunalı'da da gidip bir kere Elizinn Pastanesi'nde oturmam.

ÇR: Flamingo, Milka gibi pastaneleri de kullanmadınız?

AAA: Yok, oralara giderdik. Pastene ihtiyaçlarımızı da oralardan karşıladık. Bir de Bulvar üzerinde Tuna Pastanesi vardı.

ÇR: O nerdeydi Bulvar'da?

AAA: Akün Sineması'nın yanı. Ondan sonra orası THY oldu. Tuna Çorap'ta aynı kişilerindi. O da Kızılay'da Angora Pasajı'nın yanındaydı.

ÇR: Buluşma mekanı mıydı Tunalı o yıllarda?

AAA: Buluşmadan kastiniz nedir? (Gülüşmeler)

ÇR: Yani arkadaşlarla buluşup gezmek için.

AAA: Tabii benim tarzım bu değildi. Gençken de tarzım bu değildi ama gözlemlerime göre gençlerinde burda buluşup oturduklarını gördüm. En azından buluşmaktan amacınız şuysa; hani yıllarca görmediğiniz insanların simalarını orda görebiliyorsunuz. Ben o yolda yürüyorum çünkü bizim İTÜ'nin bir lokali var Büklüm Sokak'ta. Oraya giderken de dönerken de yürüyorum tabii 15 günlük periyotlarda. Bazen haftasonları orda konferanslar oluyor, onlara gidiyorum. Benim tarzım işte oturmak, buluşmak, gezmek falan değil işte. Görmek olarak tanımlanabilir. Tunalı Hilmi, kızımı çocukken çocuk bahçesine götürdüğüm zaman benim için önemli bir yerd.

ÇR: Kuğulu Park'a mı?

AAA: Evet, Kuğulu Park'a götürürdüm.

ÇR: O zaman Kuğulu Park nasıl bir yerd?

AAA: Sadece çocuklar için salıncak, kum havuzu gibi gereçler vardı. Kuğular vardı, onlar hep vardı. Oranın değişmez simgeleridir kuğular. Hatta sonradan siyah kuğu da geldi, o da bizim ilgimizi çok çekmiştir. Benim bu kuş cinsi hayvanlara karşı bir yakınlığım, sevgim var. Hatta bizim sitede 10 küsür tane kaz var. Onlar geziyorlar böyle komşuluğa gidiyorlar birbirlerine. (Kahkalar)

ÇR: Su var, küçük bir havuz gibi onlar için?

AAA: Yok ama çayırın içinde solucanları yiyorlar. Çok mutlular, bizim bahçemize de renk getiriyorlar. Aidiyet özelliği olan hayvanlardır, onların topraklarına gittin mi sana saldırırlar. Bir de dişilerini kısıkanıyorlar. (Sohbet) Benden 10 yaş büyük bir hocamız var, O da profesör, biz gençken buraya ava gelirdik dedi. Güney cephemizde Polonya Büyükelçiliği var, arkamızda Çek Büyükelçiliği, karşıımızda da gül bahçesi vardı.

ÇR: Kavaklıdere Şarap Fabrikası var mıydı?

AAA: Vardı tabii, onu da söyleyeyim; ona ait bir anımı da anlatayım. Oralar bağıdı, Sheraton'a giden sokağın köşesinde şarap fabrikası vardı. Ben o zaman ADMMA'de görevliydim. Bizim dekanımız, rahmetli Prof. Orhan Alsaç,

Anıtlar Yüksek Kurulu'nun başlangıcıydı. Bir gün burayı korumaya almışlar, benkendisine koruyamayacaklarını söyledim çünkü trilyonlar eden arsaların mal sahipleri belirli bir yerde çıkış bulur. “Siz lütfen razı olunacağı miktarda bir yapılanmayı verin ve orayı yeşil alana katın” demiştim. Bu düşüncem kabul görmedi, dedimki “bakın hocam, ilerde bütün yoğun binalar burda yapılacak”. İşte Sheraton, Hilton ve Karum yapıldı. Daha sonra aklılıları başlarına geldi, Pembe Köşkü'n ön tarafına yapılanma izni verdiler. Hatta bana “bir mimar olarak nasıl böyle düşünüyorsun” dedi. Ben de “mimar olarak böyle düşünmemem lazım ama bir de gerçekler var şimdi yani, eşine çocuklarına birşeyler vermeli, susarlar o zaman, hiçbirşey verme olmaz”. İslam'da şöyle bir söz vardır “Adamı aç bırakırsan inancını yer” derler. Yıllar sonra bana haklıymışsın dedi ama ben de keşke haklı olmasaydım dedim. İnsan olan yerde yapı yoğunluğu olur, bu kaçınılmazdır. Ben yirmi küsur ülkede bulundum. Ben Londra'da Thames Nehri'nin mavi aktığını görmedim. Stockholm Körfezi'ndeki partikülerden insanın midesi bulanır. Yani insan olan yerde herşey var. Buna ait önlemleri tabii ki almalıyız; bu dünya bizim, gelecek çocuklarımızın. Ben mesela bir anımı anlatayım. Ankara otuzbeşbin nüfustan 5 milyona geldi, ben İstanbul'da üniversitede okurken 1957 yılında yedisekizyüzbin nüfus vardı onbeş-on altı milyon oldu şimdi, Kopenhag Üniversitesi rektörüyle konuşuyoruz benim yaşlarımda bir bey, O da üniversiteye 1957 yılında girmiş, o zaman bir milyon yüzbinmiş, şimdi bir milyon ellibin. Ankara spontan büyüyor. Bir komünist ülkede toprak rantı yok, orda yüz metre caddeler var, çünkü kimse toprak almayı düşünmüyor. Çevre ona göre şekilleniyor. Biz de öyle olamıyor, allah'tan ulu önder Atatürk, Jansen'e Çankaya-Kızılay aksında elçilik binalarını vermiş orda yoğun yapılanmadan kurtulmuş. Jansen'de yanılmış, nüfus projeksiyonu olarak 2010 yılında bir milyon olarak öngörmüş. Atatürk'te bu ülke belli olmaz iki misline arttır demiş. O bile yanılmış. Bana göre Tunalı Hilmi on-onbeş sene sonra işlevini yitirecek, çünkü sistem çalışmayacak. Oradan otonuzla geçmeniz mümkün değil. Kızılay ve Ulus tarafına akış bir o kollektörden var. Saat beşten sonra çok fazla bir yoğunluk var ki insanlar otoyoluna taşıyor. Nerden alacaksınız, yolu genişletmek olanağınız yok.

ÇR: Evet şimdiden Filistin Caddesi'ne doğru bir kayış var. Hatırladığınız özel bir olay ya da gün var mı Tunalı ya da civarında?

AAA: 19 Mayıs ve 23 Nisan'da Kuğulu Park'ta gösteriler olurdu. O bir süre sonra sanırım yer nedeniyle Seymenler'e kaydı.

ÇR: Hangi yıllarda olurdu bu gösteriler Kuğulu Park'ta?

AAA: Benim hatırladığım kadarıyla 70'li yıllarda olurdu. Ben Konya'da doğdum büyüdüm; böyle gösteriler değişik parklarda olurdu. Belediye bandosu klasik batı müziği konserleri verirdi. Rahmetli Vedat Dalokay bana göre medeni, çağdaş bir insandı. Bu gibi etkinliklere önem verirdi. Sanırım Sevda Cenap And Vakfı'nda da böyle etkinlikler olurdu.

ÇR: Hocam, çok vaktiniz aldım ama son olarak şunu sormak isterim; bir mimar olarak Ankara'yı bildiğiniz yıllardan itibaren, Tunalı'nın yakın çevresinde oturmaya başladığınızdan beri Tunalı'yı bir kent mekanı olarak bu konuştuğumuz yıllar arasında nasıl buluyorsunuz? Size ne ifade ederdi?

AAA: Bir benim için ne ifade ettiği bir de kent açısından ne ifade ettiğini anlatayım. Benim için başlangıçta Tunalı Hilmi benim için yaşanacak, gezilecek; gerek sosyal gerek ticari gerekse de kültürel ihtiyaçları çeşitli kesimlerden sağlayacak bir yerdi. Ama daima bir mimar olarak şunu düşünmüşümdür: be şekilde gelişen şehirlerde maalesef bunlar kısa ömürlü olur. İnsanlar o tarafa doğru akıyor, yoğunlaşıyor, yoğunlaştıkça eskiden zevkli olan paylaşımlar sonra ızdıraba dönüşüyor. Tunalı'dan geçişleri ya sabahın erken saatlerinde ya da gecenin geç saatlerinde yapmayı tercih ediyorum. Benim için Tunalı Hilmi eski anlamını yitirdi. Ben mesela o aksı mecbur kalmadıkça kullanmıyorum. Bizimki (İlbank Blokları) zaten Türkiye'de üçüncü derecede korumaya alınmış bir sitedir. Karum ve çevresi bana yetiyor. Mesela eskiden Tunalı'ya yemek yemeğe giderdik ama artık şimdi gitmiyoruz. Bilmem ne köftecisi.

ÇR: Cambo mu?

AAA: Evet Cambo. Şimdi Arjantin Caddesi üzerinde yemek yemeğe gidiyoruz. Geçenlerde bir yere gittik. Neydi? Eşim, kızım, damadım daha iyi biliyor. Gidelim diyorlar, gidiyoruz.

ÇR: Budakaltı mı?

AAA: Evet orası, başka bir yerler daha var. Kafamı yormuyorum, hangisi daha iyi yemeklerden diyorum, kızım şu iyi diyor. Ben de onu yiyorum. Ben oralara da yürüyerek gitmiyorum arabayla gidiyorum. Biraz rahatıma düşkünüm herhalde. (Sohbet)

ÇR: Hocam, bu keyifli sohbet için çok teşekkür ederim.

AAA: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1957 Sivas doğumlu, Mimar, 1960 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1970-2008 yılları arası A. Ayrancı'da oturmuş. 1978-1984 yılları arasında Bestekar'da ofiste çalışmış.

Nuray Bayraktar ile, 21. 05.2010, Başkent Üniversitesi'nde, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde odasında söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1965-2000 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

NB: Kızılay'ı hatırlıyorum mesela, Kızılay'daki büfeyi, Kızılay Binası'nı hatırlıyorum, ordaki o bahçeyi çok iyi hatırlıyorum. O dönem Gençlik Park'ına çok giderdik mesela, ciddi bir kamusal alandı ve çok hoş çay bahçeleri vardı orda bütün ailelerin gittiği, oraya çok giderdik. Luna Park'a giderdik ama daha çok çay bahçelerine giderdik. Ailece giderdik, çok keyifliydi bence. O yüzden anılarımda tutmuşum sevdiğim bir yer olarak. Yürüyen merdivenli ilk Anfartalar Çarşısı'nı görmeye gittiğimizi hatırlıyorum. Orda merdivenlerden inip çıkıp çok eğlenmiştik. Alışveriş için Kızılay'ı kullanırdım. 70 sonrası hep Ayrancı'daydık biz. Dolayısıyla Kızılay'a giderdik, alışveriş merkezi yoktu o zaman.

ÇR: Neyle ve kimlerle gidiyordunuz buralara?

NB: Otobüsle genelde. 70 öncesi bu anlattığım Gençlik Parkı, Kızılay gibi yaeler hep ailemle gittiğim yerlerdi ama 70 sonrası büyümemle birlikte ya

liseden ya da mahalleden arkadaşlarla gidiyordum. 60-70 arası aileyle, 70 sonrası biraz daha bağımsız olma dönemi arkadaşlarla diyebilirim.

ÇR: Tunalı'yı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

NB: Tunalı'dan önce ben Aşağı Ayrancı'yı çok iyi hatırlıyorum.

ÇR: Ordan başlayalım o zaman.

NB: Çok güzel bir çay bahçesi vardı.

ÇR: Nerde?

NB: A. Ayrancı son durakta.

ÇR: Karyağdı Sokak'ta yani.

NB: Evet oraya giderdik arkadaşlarla. Mesela biz öğrenciyken Papazın Bağı'na falan giderdik. Orası çok güzeldi. Tunalı'ya en çok ben sinema için giderdim. Sinema keyfini hakikaten 1972 sonrası Tunalı'da yaşadım diyebilirim.

ÇR: Hangilerine giderdiniz?

NB: Talip ve Kavaklıdere Sineması'na giderdim. Tabii bir de Şili Meydanı'nda Çankaya Sineması vardı. O da bizim için çok özeldi ama tabii Tunalı biraz daha keyifliydi. Çünkü gitmeden önce o meydan, Kuğulu Park, sokağın o hareketliliği yaşanırdı. Böyle kaçmaca gittiğimiz yerlerdi. Aklıma daha güzel birşey geldi. Onu anlatayım; ben Çankaya Lisesi'nde öğrenciydim. Piknik Sandviç ve onun üzerinde Kültür Kitapevi vardı. Biz böyle yürürdük Çankaya'dan oraya ve böyle ulaşım paralarımızı biriktirir ve onlarla ordan kitap alırdık. Yani güzergahımız demek ki şöyleymiş; Ayrancı, Kavaklıdere, Kızılay gibiymiş.

ÇR: Alışveriş için Tunalı'yı kullandınız mı?

NB: Yok ben öyle alışveriş için çok Tunalı'yı kullanmadım. İlk gençlik dönemimde bayağı kültürel bir yer olarak kullanırdım, zaten 1980 öncesi böyle çok alışveriş yapılan bir yer değildi. En büyük özelliği sinemalarıydı bence.

ÇR: Sohbet etmek, arkadaşlarla zaman geçirmek için pastanelere gider miydiniz Tunalı'da?

NB: Evet onun içinde giderdik; Flamingo ve bir de yıkılan vardı.

ÇR: Milka mı?

NB: Evet Milka. Oraları da kullanırdık.

ÇR: O dönemlerde Tunalı nerde başlar nerde biterdi sizce?

NB: Hafızamda mı, gerçekte mi?

ÇR: Size göre.

NB: Kuğulu Park'ta başlar, Talip Sineması'nda biterdi. Bir de bizim sinema keyiflerimiz şöyleydi. O dönem okuldan öğlen kaçır sinemaya giderdik, çok seyirci de olmazdı o saatlerde. Biz böyle pikniğe gider gibi yanımıza yiyeceklerimizi alıp giderdik. Son dönemde de film festivalleri için de Tunalı'ya gittim. Yani demek ki ben Tunalı'yı hiç alışveriş için falan kullanmadım. Daha böyle duygusal ve özel bağlarla kullandım; sadece sinema, tiyatro gibi yani.

ÇR: O zamanlar sizce diğer sokaklar Tunalı'nın bir parçası mıydı?

NB: Evet öyleydi. Yani en azından bana göre, çünkü ben okulu bitirdikten sonra Bestekar Sokak'ta bir büroda çalıştım. Orası çalışmak için çok keyifliydi. İşte öğlen Tunalı'ya çıkardık. Biz mesela bütün randevularımızı Kuğulu Park'ta verirdik. Zaten benim arkadaşlarım beni ziyarete gelmek istediklerinde, orası özel büroydu orda çok oturulmaz, Kuğulu Park'ta buluşur ve orda otururduk.

Şimdi Kebapçı olan yer Kuğulu Park'ın içinde küçük çok keyifli bir yerdi. Çocuklar için de eğlenceli bir yerdi. Oğlum olduktan sonra hep Kuğulu Park'a getirdiğimi hatırlıyorum oğlumu. Kuğulu Park Tunalı'nın kesinlikle bir parçasıydı. Bestekar pir parçasıydı yani, konut dokusu da daha makuldür, insan ölçeğindedir. Öğlenleri yemek içinde hem Kuğulu Park'ı hem de Tunalı'yı kullanırdık.

ÇR: Evden işe nasıl geliyordunuz?

NB: Yürüyordum Ayrancı'dan, o güzergahta çok keyiflidir. Merdivenli sokak, Yazanlar Sokağı mesela.

ÇR: Özel bir ya da bir olay var mı Tunalı'da hatırladığınız?

NB: Festivallerle Emin Onat Evi'nin bağlantılı olduğunu keşfettiğimde benim için çok özel bir yer oldu. Ev hep oradaydı ama festival sonradan Ankara'nın hayatına katıldı. Hani o ikisinin bağını kurmak güzel oldu benim için. Düzen Labratuarı Tunalı'da çok ciddi bir referans noktasıdır mesela.

ÇR: Tunalı size kent mekanı olarak ne ifade ediyor? Nasıl tanımlarsınız?

NB: Şöyle tanımlarım; bir kere üzerine çok hayal kurulabilecek bir mekan olarak tanımlarım. Sen bunu sorarken biranda zihnimden şöyle bir süreç geçti. Gazi'de biz çok çalıştırmıştır Tunalı Hilmi'yi. İnsanlar için anı anlamında bir değeri var ama mesela eğitim sürecinde de Tunalı bu önemi nedeniyle çok önemli bir potansiyeldi bizim için. Böyle üzerinde çok hayal kurulabilecek, kamusal mekan olmaya çok yatkın kent açısından, kentin farklı dinamiklerini birarada barındıran ve kent dokusu olarak çok özelleşmiş bir yer ama şuanda yer sadece. Benim yüklediğim anlamlar sadece anlam boyutunda kalıyor. Planlanmadan gelişmesine rağmen kamusal bellekte çok önemli bir izi olduğunu düşünüyorum. Kentin gelişme sürecinde de Ulus, Kızılay, Kavaklıdere; yani üçüncü merkez olarak 80 sonrası. Kavaklıdere geliştiğinde zaten Tunalı Hilmi bir potansiyel olarak ortaya çıkıyor. İşte bu kamusal bellek açısından önemi, kullanım açısından önemi orayı değerli kılıyor. Ciddi bir potansiyeli var kamusal anlamda. Dönüşebilir, gelişebilir, kent hayatı açısından önemli olan bir yer. Ne bilim o Kuğulu Park, And Evi, ordaki sokaklar, kullanımlar, sokaktaki konut dokusu bir mimar olarak baktığımda bence çok özel. Kavaklıdere'de 50 daha doğrusu 70 sonrası yapılan o konut dokusunu okumak oradan mümkün. Tabii ne kadar okunabilirse...Son yapılan binalar dışında hala insani bir ölçek, heyecan verici bir yer sonuçta.

ÇR: Çok teşekkür ederim hocam.

NB: Rica ederim, ne demek, çok keyifliydi.

Kişisel bilgiler: 1958 New York doğumlu, Mimar, 1968 yılından beri Ankara'da oturuyor.

Can Hersek ile, 24.05.2010, Başkent Üniversitesi'nde, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde odasında söyleşi.

ÇR: Ankara'da 1968-2000 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

CH: Anneannemler Cinnah'ın hemen başında oturuyorlardı. Amerikan Sefareti'nin yanında. Cinnah'ta yapılan ilk apartmanlardan biriydi. Dosterler

Apartmanı. Dedem konservatuvardaydı. İşte o çevrenin insanları biraraya gelip o apartmanı bir kooperatif gibi yaptırmışlar. Bahçeli'den oraya gidip gelirdik.

ÇR: Neyle ulaşımınızı sağlıyordunuz?

CH: O zaman babamın arabası vardı da bir de ayrıca otobüslerle, dolmuşlarla gidip geliyorduk. Kızılay'a bir dolmuş, Kızılay'dan oraya da bir dolmuş oluyordu.

ÇR: Cinnah'a kadar çıkıyor muydu dolmuş?

CH: Ben yukarıya Cinnah'a kadar çıkıyordu diye hatırlıyorum. Hatta trolleybüs vardı vardı. Bazen ona da bindiğimi hatırlıyorum. O da Kızılay'dan Çankaya'ya doğru çıkıyordu. Meclis'in orda kabloları falan bir problem yaşıyordu. İnip adam onları düzeltiyordu.

ÇR: Eğlenmek için ya da kültürel amaçlı nerelere giderdiniz?

CH: Kuğulu Park tam o noktada değildi. Biraz daha yukardaydı diye hatırlıyorum, daha sonra bu yol nedeniyle bir değişikliğe uğradı işte. Polonya Sefareti'ne parkın bir parçası verildi diye hatırlıyorum. Cinnah'ın alt ucuna yakın bir sinema vardı. Hala da o bina duruyor ama başka amaçla kullanıyorlar diye biliyorum. Oraya gidiyorduk. Çankaya Sineması'na gidiyorduk sonra Airport Disko oldu. Bir de Tunalı'da Kavaklıdere Sineması'na giderdik. Sonra Flamingo Pastanesi'ne giderdik hala da duruyor. Orda piramit pasta yerdik. Diğer bir pastanede şimdi TV8 Binası oldu, bina değişti; yıkılıp tekrar yapıldı. Ankara Oteli'nin hemen yanbaşındaydı orası, ayrı Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılmış bir bina vardı. Bir de Bahçeli'de gittiğimiz yerler vardı.

ÇR: Nereler mesela?

CH: En çok Arı Sineması ve yanındaki Arı Pastanesi'ne giderdik. Gençlik zamanımızda en çok oraya giderdik. Bugünkü çok canlı olan 7. Cadde o zaman çok sakindi, sadece Gima, bir camii, belki bir-iki balıkçı dükkanı vardı. Onun dışında bir canlılığı yaoktu. Çok planlı tasarlanmış, ilk durağı, son durağı olan bir semtti.

ÇR: 70'ler ve 80'lerde Bahçeli ve Tunalı'yı kıyaslarsanız ne gibi farklar söylersiniz?

CH: Bahçelievler, gençler için daha sönüktü, gençleri cezbetmeyen kendi halinde konutların daha çok yer aldığı bir semtti. Buna karşılık Tunalı Hilmi, Kavaklıdere, bugünkü Atakule'nin olduğu yer gençleri daha çok etkilerdi. Mesela gençler araba yarışaları yapardı özellikle Atakule'den Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne doğru olan güzergahta. Daha çok yaşardı. Tunalı'nın yakınında Kavaklıdere Şarap Fabrikası'nın bahçesi vardı. Tenis Kulübü vardı. Yine o lokasyondaydı da sınırları değişti gibi geliyor bana. Zaman içinde insan dikkat etmiyor, bazı şeyler değişiyor tabii.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınız zaman nasıldı, bir hareketlilikten bahsettiniz, 70'ler, 80'ler farklı mıydı?

CH: Benim daha iyi hatırladığım dönem 75 sonrası...O zaman daha canlı, birçok ünlü dükkanın yer aldığı yani iyi bir alışveriş caddesi olarak hatırlıyorum.

ÇR: Siz daha çok ticaret ağırlıklı hatırlıyorsunuz.

CH: Evet daha çok öyle hatırlıyorum.

ÇR: Ticareti tanımlarsak...

CH: Kıyafet, giyim, ona göre daha az sayıda pastane vardı ama daha çok alışveriş yapılan bir cadde gibi hatırlıyorum.

ÇR: Anlattıklarınızdan şöyle bir çıkarım yapılabilir mi? 70'lerin başı daha çok sinema yani kültürel aktivitelerle, 80'leri ticari aktiviteyle hatırlıyorsunuz.

CH: Tabii, bir de Atakule'nin yapılması bir cezbe alanı oluşturdu. Ardından Karum yapıldı. Ayrıca oteller yapıldı. Sheraton, Hilton gibi sonra küçük oteller eklendi. Yani o aks, ticaret anlamında güçlendi. Tunalı Otel'i de aklımızda kalan bir yapı olarak karşımıza çıkıyor. Kuğulu Pasaj var 80'lerde. Bir de o köşedeki pasaj neydi? Oraya da giderdik alışveriş için.

ÇR: Gümüşsoy mu?

CH: Evet orası yani ben sinema ve alışveriş amaçlı kullanırdım diyebilirim.

ÇR: Sizce Tunalı nerde başlar, nerde biterdi?

CH: Bana göre Gümüşsoy'dan Karum'a kadar.

ÇR: Karum'dan önce?

CH: O zaman Kuğulu Park diyebiliriz. Kuğular özellikle benim çocukluğumda çok ilgi çekici bir mekan haline getiriyordu.

ÇR: Konuştuğumuz dönemlerde diğer sokaklar bir parçası mıydı?

CH: Çevresindekiler farklıydı. Mesela Keneddy daha çok konuttu hep.

ÇR: Tunalı'ya kimlerle giderdiniz?

CH: Lise çağında daha çok arkadaşlarla, üniversite çağı bizim için çok sıkıntılı bir zamandı. O dönem çok karışık bir dönem olduğu için çok gezme şansı yoktu. Yani biz gençliğimizi çok fazla yaşayamadık.

ÇR: Tunalı'da bu dönemde hatırladığınız farklı bir olay var mı?

CH: Yok, o yörenin öyle bir yapısı yok. Daha elit daha okumuş insanların mekanı gibi algılanıyordu. Şimdi o biraz değişikliğe uğramış gibi olabilir diye düşünüyorum. Hani bu yeni yerleşim alanlarının açılması çünkü bildiğimiz gibi Kavaklıdere, Çankaya yani gerçekten Ankara'nın seçkin, okumuş insanların yine üst düzey memurların oturduğu bölge gibi ağırlık kazanıyordu. Hatta biliyorsunuz orda birçok sefaret, elçilik yapıları var. Birçoğu da o merkez civarındaydı. O açıdan yaşayan, oturanlar arasında yabancılarda vardı. Ankara'nın seçkin bir semtiydi ama daha sonra işte yeni yerleşim yerleri Çayyolu gibi yerler gelişmeye başlayınca bu özelliğini birazcık kaybetti gibi geliyor ve daha çok küçük büroların da yer aldığı işyeri ağırlıklı statüsü ama bu yani bir tür ticaretin de dönüşmesi, yani mağaza türü satışların yapıldığı ticaret geriledi belki ama küçük büroların ya da zaman zaman küçük şirketlerin de binaları var belki. Esas küçük büroların yoğunlaştığı apartman dairelerinin dönüştüğü bir süreç var gibi geliyor bana.

ÇR: Tabii bugün cephelerdeki tabelaları da görünce, zemin katların üstünde bu dönüşümü daha çok görüyoruz bence. Tunalı Hilmi sizin için, bir mimar olarak, kentteki bir mekan olarak ne ifade ediyordu? Nasıl buluyordunuz?

CH: Şimdi şöyle söyleyeyim aslında, söyleyeceklerim demin konuştuklarımız çerçevesinde, çok farklı değil. Burası iyi mağazaların olduğu, alışveriş yaptığınız ve kaliteli ürünleri alabileceğiniz aynı zamanda 80'ler 90'lara doğru kaliteli kafelerin, pastanelerin yer aldığı ve haftasonları gidilebilecek bir mekan olarak, gece ve gündüz canlı bir semt olarak kalmış aklımda.

ÇR: Pekiyi ölçek? Yani sokağın binalara göre oranı, binaların çok yüksek olması gibi faktörlerin getirisi götürüsü nedir bir ticaret hattında? Bir de bunun

planlanmamış bir alanda bu kadar işlek bir hal alması, sizce neyle ya da nelerle açıklanabilir? Planlanmamış bir kamusal alan nasıl bu kadar yoğun işleyen bir arter haline gelmiş?

CH: Bu esasında Ankara'nın gelişim süreciyle de çok ilgili diye düşünüyorum. Biliyorsunuz ilk ticari merkez Ulus'ta, daha sonra Yenışehir bugün Kızılay dediğimiz bölge planlı olarak gelişiyor. Orda bir ikinci ticari merkez oluşturulması isteniyor ve Ankara'nın elit insanları Ulus'ta oturuken Kızılay'a taşınıyor. Bütün memurlar, üst gelir grupları orda yerleşiyor. Daha sonra Çankaya, Cinnah, işte Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün orda olması çekim noktası oluyor sanıyorum. Aynı zamanda Ankara'da hava kirliliği de var. Buralar biraz daha yüksek, daha yeşillik alanlar olması nedeniyle bu alana doğru bir gelişme, konutlaşma oluyor. Biraz daha elit, bu kelimeyi çok sevmiyorum ama...

ÇR: Yüksek gelir grubu ve eğitimi yüksek kesmi anlatmak için kullanıyorsunuz değil mi?

CH: Evet. Bu tip insanların yerleştiği alanlar oluyor. Az önce konuştuğumuz sefaretlerin ve benzeri kurulların da etkisiyle bu alan gelişiyor. Gelişince de tabii ister istemez kendi ticari bölgesini de oluşturuyor. O insanlar belki Kızılay'a gitmeden daha yakın bir yerde alışveriş yapmak istiyor. Bir pastaneye, bir sinemaya gitmek istiyor. O dönemlerde zaten çok fazla bir seçenek yok, yani sinema çok önemli bir eğlence mekanıydı. Kuyruklar olurdu. Mesela Bahçeli Arı Sineması'ndan örnek verebilirim; bugün TRT'nin stüdyosu oldu. Orası böyle üç katlı önemli bir sinemaydı. Bilet bulunmazdı, karaborsa bilet satılırdı. Akün Sineması da Arı Sineması esprisinde çok büyük bir sinema...O da böyle gişe rekorları kırdı ve çok fazla insan gitti. Yani çok fazla bir alternatif yok. Planlı değil ama kendi ticaretini yaratan bir süreç. Tabii bu mekan sıkışık, çok katlı yapılar, park edecek yer yok falan ama bugünkü gibi değil taşıt çok daha az, ben çocukluğumdan hatırlıyorum, ilkokuldayken belediye otobüsüne biner gezerdik. O kadar تنها beş kişi on kişi falan, rahat rahat oturur o koltuktan öbürüne geçerdik. Cadde boyutları bize çocuk gözüyle çok büyük gelirdi, bir de araba yoktu. Şimdi o caddelere sığmıyor, ne kadar dar gibi birtakım düşüncelerimiz var. Hatta yön değiştirildi tek yön oldu yine de sıkışık zor mekanlar haline geldi. Aslında bugünün gözüyle baktığımızda bize göre çok kötü, sıkışık mekanlar gibi gelse de o dönem için özellikle de taşıtın az olması herhalde o mekanları daha yaşanılır kılabilirdi.

ÇR: Çok teşekkür ederim hocam zaman ayırdığınız için.

CH: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1946 Mersin doğumlu, Mimar, 1963 yılında Ankara'da, 1975-77 yıllarında Hayat Apartmanı'nda oturmuş.

1952 Samsun doğumlu, Mimar, 1954 yılında Ankara'da 1968-77 yılları arasında Tunalı'da oturmuş.

Sunan Serinokun ve Şule Kendirli Serinokun ile Tunalı Mado'da söyleşi, 16.05.10.

ÇR: Tunalı'da kaç yılında oturmaya başladınız?

SS: 1964'te Büklüm Sokak'ta oturmaya başladık. Sonra Hayat Apartmanı'na geçtik 2 sene kadar. Ama biz Ankara'ya 61 yılında geldik, Bahçelievler'de oturduk 64'e kadar. O arada sosyete olsun diye, kız tavlama için Güvenevler'e giderdik. (Gülüşmeler) Güvenevler'e geldim ki bambaşka bir dünya.

ÇR: Kaç yılında Güvenevlere gelmeye başladınız?

SS: 63-64

ÇR: O zaman Güvenevler var mıydı?

SS: Var tabii, bu Güvenevler var.

ÇR: Köşk Pastanesi'nin oralar mı oluyor?

SS: Yok, Güvenevler yani bu Güvenlik falan. Bu şey var ya Alpay'ın yeri, Karpiç; bütün o sokak ve içeriye giren sokakların hepsi öyleydi. Tek tipti böyle apartman falan hiçbir şey yok.

ÇR: Ankara'da oturmaya başladığınız tarih itibarı ile düşünecek olursak, o zamandan 1990 yılına kadar Ankara'da nerelere giderdiniz? Gezmek için, alışveriş için, kültürel aktivite için nereleri kullanırdınız?

SS: Ankara'nın 60'lı yıllarda, 70li yıllara kadar tek aktivite merkezi Kızılay'dı. Başka hiçbir yer yok.

ÇR: Kızılay'da ne yapıyordunuz?

SS: Aşağı yukarı yürüyorduk (Gülüşmeler). O gökdelenin ayağından bu Sıhhiye'deki Atatürk Heykeli var ya, oraya kadar. Orası arasında artık kaçta çıkmışsan Kızılay'a, saat yedi buçuk sekize kadar inersin çıkarsın. Ama bütün Ankara böyleydi, herkes.

ÇR: Peki 70le 80 arasında?

SS: 70-80'de Kızılay'dan yukarı doğru şimdi pub diyeceğimiz pastaneler açılmaya başladı. Mesela Yaprak Partanesi, mesela Milka, mesela Angora. Bir de Playboy değil de neydi adı...

ÇR: O Playboy'u anlata anlata bitiremiyorlar. Ajda çıkmış orda bir kere.

SS: Tunus'taki Playboy'a mı?

ÇR: Evet.

SS: Oraya çıkmayan kalmadı zaten. Salim Dünder'ından Selçuk Ural'ından Ajda Pekkan'ından Semiramis Pekkan'ından Lale Belkis'inden Tanju Okan'ından....

ÇR: Peki Kızılay'da nerelere gidiyorsunuz?

SS: Alışveriş için?

ÇR: Alışveriş için, gezmek için...

SS: Haftasonları şimdi bu Emlak Bankası'nın olduğu yer Modern Kulüptü, Modern Palas diye bir yer vardı orada onun altı Modern Kulüptü...

ÇR: Emlak Bankası neresiydi çıkartamadım?

SS: Hani bu Gökdelen'den sağa döndün gidiyorsun da Selanik'le birleşiyor ya, onun köşesi. Eskiden orada bir benzin istasyonu vardı, ona gelmeden köşede. Oraya gidilirdi. Babylon vardı. Maltepe'de Serçe Sokak'ın başında yine bir kulüp vardı. Sonra 70'li yıllarda Ankara Oteli açıldı. Onun barına pub'ına falan gitmeye başladık. Gökdelen'in üst katında Club X vardı.

ŞKS: Bir de Set Kafeterya vardı. Sen oraya gitmez miydin? Herkesin buluşma noktasıydı.

SS: Giderdim tabii.

ŞKS: Kamptan bile ayrılırken yazın, Set Kafeterya’da buluşmak üzere diye sözleşilirdi. Gökdelen’in birinci katındaydı set kafeterya. Kafe türü ilk yerlerden biridir o.

ÇR: Sanırım benim bu konuşmayı her ikinizle birden yapmam daha iyi olacak. Peki siz o tarihlerde nerede oturuyordunuz?

ŞKS: Ben Strasburg Caddesi’nde Serçe Sokak’ta oturuyordum.

SS: Altta kasap ve kuaför vardı.

ÇR: Siz 60-90 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz Ankara’da? Gezmek, alışveriş, eğlence için nerelere giderdiniz?

ŞKS: Bir kere okul yolumun üstünde, Ankara Koleji’ne giderken adı “Boklu Dere” olan dereden geçip, şimdi Türk Dil Tarih Coğrafya Fakültesi var ya, oradan daha aşağıda bir köprü vardı; şimdiki Adliye’den yaklaşık bir 5-6 bina aşağıda bir köprü vardı oradan geçerek Kolej’in orta kısmına gidiyordum. Sağlık Sokak’ta. Dönüşte de aynı. 67 yılına kadar o güzergahı kullandım. 67 yılından itibaren bu güzergahı değiştirirerek, Maltepe üzerinden Atatürk Lisesi’nin önünden Ankara Koleji’ne; Ziya Gökalp Caddesi üzerindeki yerine, lise kısmına gitmeye başladım. Dolayısıyla her zaman Ziya Gökalp Kızılay Sıhhiye ve Maltepe hattında gidip geliyordum. Gençlik parkı’na da haftasonu giderdim. Kızılay ve bazen annemle Ulus’a giderdik, Kavaklıdere ve Akün’ü severdim, Ulus Sineması’na uğrardım, Ankara Sineması’na giderdim. Maltepe Sineması’na çok giderdim.

SS: Ben de gençlik parkı’na giderdim, Kızılay ve Ulus’u da kullanırdım. Ayrıca ben şantiye stajımı da Akün’de yaptım mimaride okurken. Bir de senin dediğin Maltepe Sineması değildi o, Gölbaşı Sineması’ydı.

ÇR: Neredeydi?

SS: Maltepe Camii’nin karşısında.

ŞKS: Sonra ben Kızılay’da Modern Kulüp’e giderdim. Club X’e giderdim.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

ŞKS: Kolejden arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Siz kiminle giderdiniz?

SS: Ben de Yükseliş Koleji’nden arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Birlikte gitmez miydiniz?

ŞKS: Yok onun arkadaşları benim gittiğimi söylerlerdi oralara, 5 dakika sonra Sunan Bey gelirdi (Gülüşmeler)

ÇR: Kuvvetli bir iletişim ağı varmış (Gülüşmeler). Peki nasıl giderdiniz oralara?

ŞKS: Hep yürüyerek. Dolmuşla lisede yani 68-69 yılları arasında, yani okula dolmuşla da gitsem kesinlikle yürüyerek dönerdim çünkü çok eğlenceliydi.

ÇR: Nasıl mesela?

ŞKS: Ziya Gökalp’ten gel şimdiki Soysalan’ın olduğu yerden istersen aşağıdan Sıhhiye’nin oradan gidip eve varıyorum ister Maltepe’den yine eve gidiyorum. Özellikle bu Sıhhiye tarafındaki güzergah çok eğlenceliydi. Bir kere çok güzel mağazalar vardı.

ÇR: Kıyafet mi?

ŞKS: Kıyafet. Menekşe Mağazası’nda nefis kumaşlar olurdu. Mısırlı vardı karşıda, orada çok güzel şeyler olurdu.

SS: ABC vardı, Mine vardı.

ÇR: Bunlar kadın-erkek miydi?

SS: ABC kadın-erkek.

ÇG: Siz de mi oralara gidiyordunuz?

SS: Yok. Görey Mağazası vardı. Bir de Adam Mağazası vardı. İkisi de Kızılay'da Bulvar'ın üstünde.

ŞKS: 70li yıllara kadar o bölgedeydim genellikle. Ama 68 sonu 69 gibi Farabi, Tunalı; Köşk Pastanesi'nin oralara falan gitmeler gelmeler başladı yukarıya doğru. O da nasıl oldu biliyor musunuz? Kızılay'da da Set Kafeterya'nın yani o Gökdelen'den yukarıya doğru 67 sonunda bir hareket başladı. Angora Pastanesi Sergen Pastanesi gibi oralara pastaneler açıldı. Böyle pub gibi yerlerdi oralar. Dolayısıyla yavaş yavaş yukarı doğru çıktı Bakanlıklar'a geldi. Sonra birden Tunalı ve Farabi, Çankaya başladı bizim için. 70 yıllarında artık Çankaya daha cazipti. Kızılay'a artık eskisi gibi gitmiyorduk.

SS: Olay bitti.

ÇR: Sizin ilk ne zaman arabanız oldu?

SS: 67'de.

ÇR: Arabanız olduktan sonra nasıl gidip geliyordunuz? Arabayla mı?

SS: Tabi canım her yere. Şule'yi de hep okuldan alıyordum.

ÇR: Siz kaç yılında tanışmıştınız?

ŞKS: 1967 yazı.

ÇR: Peki okula giderken öğle tatillerinde ne yapıyordunuz?

ŞKS: Pastanede sahlep-poğaça (Gülüşmeler). İnegöl Köfte Kızılay'da, Mithatpaşa'da.

SS: Emin vardı benim arkadaşım ilk o açmıştı İnegöl Köftecisi'ni Ankara'da.

ÇR: Peki siz hiç Gençlik Parkı'na, parklara falan gitmiyor muydunuz?

ŞKS: Kolej'in yanında Kurtuluş Parkı vardı ama oraya bir kez gittik. Gençlik Parkı'na annemlerle giderdim, 65'li yıllarda. Her akşam giderdik yazın, en az haftada 3-4 kere.

ÇR: Serçe Sokak'tan oraya yürüyerek mi giderdiniz?

ŞKS: Tabi hep yürüyerek. Ama 64-65li yıllarda babam bazen beni arabayla okula götürürdü, hava çok kötüyse falan.

ÇR: Sunan Bey, önce size sorayım, Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi? Yani nasıl tarif edersiniz?

SS: Benim Tunalı'yla öyle çok işim olmazdı. Ben sadece Tunalı'dan gelip geçirdim ve de sinema.

ÇR: Hangi sinemalar?

SS: Kavaklıdere, Akün'e çok giderdik. Akün daha sonra.. Talip, Ses. Talip açıldığı zaman yer yerinden oynamıştı. Çok güzel bir sinemaydı.

ÇR: Ne zaman açılmıştı?

SS: 1970ler falan heralde veya 69. Şu Gümüşsoy Pasajı'nın hemen üstündeki bina. Bir de şunu söyleyeyim unutmadan; biz evlendikten sonra Hayat Apartmanı'nda oturduk iki sene falan kadar. Orda yaşamak bir ayrıcalıktı. İlk yüksek binadır Kavaklıdere'deki. Komşularımız çok iyi insanlardı. Ziyaret gider gelirdik, yazın bahçede ailecek büyük bir çınar vardı altında otururduk, çocuklar oynardı bahçede. Münevver diye bir komşu vardı, o şarkı söylerdi, sesi çok güzeldi. Cinnah Caddesi Dr. Vali Reşit Caddesi'ydi o zaman. Sonra Posta Caddesi oldu , çünkü postane vardı, oraya da yürürdük, Özdemir'e de

yakındı. Kızılay en çok ilgimizi çekerdi demin de dediğim gibi, genelde otobüsle giderdik.

ÇR: Siz Şule Hanım Tunalı'yı ilk hatırladığınıza nasıl bir yerdi?

ŞKS: Ben Tunalı'yı çok beğendim. Bir kere çok sakindi. İlk gittiğim yıllar 68 falandı. Kızılay'a oranla daha insan vardı ve elitti.

SS: Sinemaya ve yemek yemeğe giderdik. Ya Pizza Pino'ya ya Annem'e. O zaan Annem Tunalı'daydı.

ÇR: Annem neredeydi?

SS: Önce Pizza Pino'nun hemen yanındaydı sonra Büklüm'ün köşesine geçti. Çiçekçim vardı orda benim Mine Çiçekçilik. Bu Tavko'nun bitişiğindeki. Hala var, oğlu işletiyor şimdi.

ÇR: Ticaret mi kültürel aktivite mi daha çok cezbediyordu?

SS: Ticaret ve sinema başka bir şey yok.

ŞKS: Sinema, yiyecek yerleri ve açılmakta olan mağazalar. Kıyafet mağazaları. Beni Kızılay'dan oraya çeken o oldu, yeni mağazalar.

SS: Ankara'da ilk defa çizgisi farklı ilk çarşı mağaza olayı Tunalı'da başladı.

ÇR: Kuğulu Pasaj'ın açılmasıyla mı daha önce mi başladı?

SS-ŞKS: Daha önce başladı. 75 falandır.

ŞKS: 72 lerde falan Tunalı'da tek tek olan bu binaların altındaki dükkanlarda çok şık kıyafetler başladı. Nasıl ilk Karum başladığında sizleri çok çekmişti, beni de işte Tunalı öyle çekti. Elitti çünkü.

ÇR: Peki Kuğulupark'la ilgili neler söyleyebilirsiniz mesela? Hiç gider miydiniz o yıllarda?

ŞKS: Kuğulupark'a ben gitmezdim hayır.

SS: Ben de gitmezdim.

ŞKS: Ben 77 yılında kızımın doğmasıyla gitmeye başladım. "Çocuğum var Kuğulupark'a götüreyim" mantığıyla başladı yani.

SS: Zaten Kuğulu Park böyle çok özellikle gidilecek bir yer değil, yol üstü olduğu için. Gideyim de orda oturayım demiyorsun, zaten görüyorsun. Daha fazla bir esprisi de yok. Anca belirli bir yaş diliminin, dinlenelim, bir sigara içelim diye soluklandığı bir yerdi. Gençlerin ilgilendiği bir yer değildi orası. Ve şimdi içinde bir kafe falan var. O zaman hiç öyle yerler yoktu.

ÇR: Küçük bir çay bahçesinden söz ediyorlar...

ŞKS: Küçük bir yer vardı aslında 80e doğru.

ÇR: Ama bugünkü gibi bina falan değildi değil mi?

ŞKS-SS: Yok yok değildi.

SS: Ve gerçekten güzel kuğular vardı. Şimdiki gibi kaz ördek dolu değildi.

ŞKS: Hakikaten kaliteli bir yerdi ilk başlarda. O kuğuları falan yurtdışından getirtmişlerdi. Yani geliş geçiş yoluydu benim için ama çocuk doğduktan sonra özellikle kayıinvalideme giderken kızım o kadar çok Kuğulupark'a gitmek istiyordu ki, çocuk parkı için, kuğulara yem atmak için vesaire, o zaman Kennedy'e oraya yürüyorduk ve tekrar yürüyerek eve dönerdik.

SS: Ve Tunalı'nın da kaldırımları bildiğimiz asfalttı, yürümek çok daha kolaydı. İnşaatlar yapıldıkça kaldırımda kotlar oluştu. Bir de o soytarı gibi kent mobilyaları eklendi. Yapımı ve başındaki adam olmadığı için öylece kumu serdiler yanyana yanyana koydular altı beton diye. Halbuki o plakalar derzli döşenir ve bu plakaları tutan da bu derzlerdir. Bunu yapıştırdılar üstüne de kum

folan serdiler altında da beton yok, dengesiz bir Şey oldu. Tunalı'da yürümek de zorlaŐtı artık.

R: Bir de tekrar tekrar yapıyorlar.

ŞKS: Bir de Tunalı Şu anda benim için çok kirli. Orada pler burada torbalar.

SS: Çünkü kalabalıklaştı yoğunlaştı, ticaret Şeyi yoğunlaştı.

ŞKS: Halbuki hiç öyle değildi.

SS: Eskiden hep meskendi oralar ve elit bir oturma yeriydi. Bir evde maksimum 5 kişi yaşıyordu. Şimdi apartmanların ii de hep ofis dolayısıyla her dairede 7-8 kişi yaŐıyor. Dolayısıyla o yola konan pislik o akan sular folan Tunalı'yı rezil bir hale getirdi. Çok yoğunlaştı.

R: 1960-90 yılları arısında Tunalı'nın çevresinde hatırladığınız bir yer var mı, yani arka sokaklar, yan sokaklar?

ŞKS: Her yer güzeldi yani nasıl söyleyeyim, mesela Büklüm'n diğer tarafında da, Şimdi yok orada, güzel böyle butikler vardı abiye kıyafetlerin olduğu. Mesela Erhan vardı daha önce Kızılay'da...

R: Mesela Bestekar folan bir parçası mıydı Tunalı'nın?

ŞKS: Aynen. Hep bir parçası oldu.

SS: Tunalı'da enteresan deĖiŐimlerden biri de ankaya Hastanesi'dir. Eski bir hastanedir. Ankara'da kurulan ilk özel hastanedir. Orada aktiviteyi deĖiŐtiren bir olaydır.

R: Ka yılında kurulmuŐtu?

SS: 70'ten önce.

R: O nasıl değiştirdi Tunalı'yı?

SS: Tabii oraya bir aktivite getirdi. Hastanenin etrafındaki mevcut yapıların kullanım Şekli değişti, artı o hastaneyle beraber orada yapılmış olan binaların mimarisi değişti. Bir işyeri hüviyeti oluşmaya başladı. Hatta ankaya Hastanesi 64'te 65'te vardı sanırım.

ŞKS: Tunus'la Bestekar'la Büklüm'n ilerisi Dedeman'ın orasıyla bir bütünlük vardı. Akn sineması da var ya, o Kuğulupark'tan baŐlayın bütün o adayı alın, orada bir bütünlük; değişik bir aktivite vardı. Yani orası gece ve gündüz yürüyüş yolu olarak çok kullanılılıyordu.

SS: Bir de 65'ten 70'e kadar bu Büklüm, Bestekar, Tunalı, Tunus, Billur, Keneddy folan oralar var ya, oralarda çok yoğun bir Şekilde Amerikalılar vardı. Bu PX'ler folan, akıl almaz Amerikalı vardı. Dolayısıyla ordaki yapılar, binalar folan hep Amerikan yaŐantısına uygundu. Büyük salonlar, her katta tek daireler, yere kadar camlar... Yani o zamanlarda bu yap-sat yoktu daha .

R: Yani yapı tipolojisi olarak benzerlik gösteriyordu çevredeki binalar da.

SS: Aynen yle.

R: Peki mesela Şu anlamda benzerlik görülüyor muydu: mesela Tunalı'da 70'lerden sonra ticaret başladığında diğer taraflara da etki ediyor muydu? Yani mimari anlamda olduğu gibi kullanım ve fonksiyon anlamında da bütünlük var mıydı diğer sokaklarla?

SS: 70'e kadar vardı. 70'ten sonra olay tamamen Şeye dönüştü; Amerikalılar'ın haricinde biz bize yap-sat ticaretine dönüştü. AyrıŐtı. Yani küçük evler, çok ev, çok satış mantığı oluştu. Yani pencereler küçülmeye başladı, balkonların Şekli değişmeye başladı, yeni bir imar kanunu zanediyorum o zamanlar çıktı, binalar

yükselmeye başladı. Bir spekülasyon başladı. Ve 70'ten sonra Amerikalı göremezsin.

ÇR: Balkonlar nasıl değişti?

SS: Şimdi münferit evlerse, ki GOP falan çoğunlukla öyledir, büyük balkonlar, yere kadar camlar, balkonla birleşen salonlar vardı. Ama imar kanunu değişip, tabi bu bir mecburiyetin etkisi, o açık teraslar, açık balkonlar içeriye çekilip daha büyük yer kazanıp mesela 100 metrede veya 200 metrede adam 2 tane daire yapıyorsa, bu da açık hacimleri içe alıp 3 daire yapmaya çalışıyor. Çünkü her daire bir para. Yani 200 metrelik bir daireyi 200 liraya satıyorsan 1 kattan, burada 2 kat yaptığın zaman ama 250'ye ama 300'e satmaya başlıyorsun. Bu da tabi tipolojiyi değiştiriyor.

ŞKS: Bir de Atatürk Bulvarı'na çıkış şimdiki gibi değildi; aralardan da çıkışlar vardı Atatürk Bulvarı'na. O Akün Sineması'nın orda Volkswagen tamir atölyesi vardı, onun yanından falan hep Atatürk Bulvarı'na çıkılırdı. Şimdi o merdivenle çıkılan yerden hep arabayla çıkış vardı. Dolayısıyla Atatürk Bulvarı'nın o cephesiyle, o yüzle hep konuşurken Akün diyoruz falan halbuki o Atatürk Bulvarı'nda ama o cephesiyle sanki ta şu Turunc'un olduğu yere, Kuğulupark'a kadar bir bütün olarak düşünerek konuşuyoruz biz. Orası bütündü yani.

SS: Mesela o dönemin binalarıyla, 70'ten sonra yapılmış binaları ayırt edebilirsiniz tipoloji bazında. Mesela o yola bakan cephelerde pencere falan yok, mesela adam burayı orada yapacaksa ta burdan öbür duvara kadar açık, yere kadar pencere. Bu Amerikalılar'ın olduğu dönem, yani 68'lere kadar. Sonra yap-sat işi başladı çünkü Ankara göç almaya başladı.

ŞKS: Ve Kızılay bozulmaya başladı. 75'ten sonra pek fazla bizleri enterese etmemeye başladı. Kızılay'a gitmemeye başladık.

ÇR: Peki buluşma mekanı mıydı Tunalı?

ŞKS: Tunalı iyi bir buluşma mekanıydı, Çankaya'ya doğru çıktı diyebiliriz.

SS: Yani 70'ten sonra işte bu Flamingo'lar falan. Mesela Kızılay Meydanı'ndan Sıhhiye'ye kadar buluşmaydı. Yani Kızılay'da buluşalım dediğinde bir nokta vermek zorunluluğu yoktu. Çünkü ya gelirken ya giderken buluşursun. Ama Tunalı'da öyle değildi.

ŞKS: Sonradan birçok aktivite de Cinnah'a taşınmıştı.

ÇR: Peki günün en çok hangi saatlerinde Tunalı'da vakit geçirirdiniz?

SS: O kişiden kişiye göre değişir tabi ama biz daha çok akşam.

ŞKS: Evet akşamları.

ÇR: Evlendikten sonra mı?

SS: Evet evlendikten sonra daha çok çünkü o zaman yemek için bir tek Tunalı vardı başka bir yer yoktu. Pizzacılar vardı, Piknik vardı. Piknik bir tarihtir yani.

ŞKS: Kızılay'da mesela Goralı Sandviç vardı. Ben hep giderdim Kolej'deyken.

SS: Goralı vardı, Ceylan vardı. Biz lisedeyken Ceylan'a gider bir bira içerdik, votkalı bira ondan sonra (Gülüşmeler)

ÇR: Sizin hatırladığınız özel bir gün veya olay var mı Tunalı'da?

SS: Tunalı'da öyle kavga, yürüyüş vs. olmazdı.

ŞKS: Yok Tunalı'da hiç böyle yürüyüşlerin olayların falan olduğunu bilmem.

SS: Bugünün Bilkent'i gibi (Gülüşmeler)

ŞKS: Zaman zaman elit değil diyoruz ama hala Ankara'nın başka yerlerine baktığımızda en elit yer yine Tunalı. Ama gerçekten Tunalı'ya gidiyoruz diye üstümüzü daha dikkatli giyerdik; giyinip kuşanıp Tunalı'ya çıkardık.

ÇR: Ama o zaman sinemaya tiyatroya giderken de öyle bir kültür varmış.

ŞKS: Aynen öyle.

SS: Kızılay'dan sonra premenade açısından en uzun ömürlü yer Tunalı oldu.

ŞKS: Ben Kızılay'da Serçe Sokak'ta otururken, çok giderdik Gençlik Parkı'na bir de operaya çok giderdik. Çünkü çok fazla temsil olurdu. Genelde babam götürürdü. Tiyatroya da çok giderdik. Akşam yemek saatleri hiç bugünkü gibi değildi; altı buçuk yedide yemek yenirdi, yedi buçukta herkes hazır olurdu. Sinema, tiyatro veya operaya gidilirdi. Hep biletler önceden alınırdı. Televizyon olmadığı için insanlar bu aktiviteler için sokaklardaydı.

ÇR: Mimar olarak soracağım, Tunalı'daki binaların yüksekliği ve sokak mesafesi, yani sokağın genişliği...

SS: Sokak genişliği eskiden beri öyle ama binalar orada 2 katlıydı.

ÇR: Peki binalar yükselince sizce mekana ne getirdi veya götürdü?

ŞKS: Çok şey götürdü. Hem yüksek binalar hem de yoğun trafik...

SS: Rezillik getirdi. Mesela Çayyolu'ndaki Park Caddesi, orada binalar iki katlı. Mesela Tunalı'da da yıkıp burası en fazla 4 kat deselerdi orada çok şık şeyler olurdu. Tunalı'nın ilk başındaki imarında da sıkıntı vardır. Birçok yeri bitişik nizamdır ve imarda en sakil ve kötü duran şey o bitişik nizamdır; penceresi tutmaz, balkonu tutmaz. Halbuki münferit olsa hem bir havalanırdı Tunalı.

ÇR: Daha çok geçiş olurdu.

ŞKS: Tabii ferah olurdu.

SS: Bir de bu kadar çok toz toprak olmazdı o zaman.

ŞKS: Bence Tunalı'da o binaların yükselip sonra orada oturan insan kalmayınca ve her yer işyeri olunca da kalite çok bozuldu.

SS: Tabii birleşik nizam olması da bazı şeylere de cevaz verince, mesela burada bir sürü binada yol kotundan 3 kat aşağıya iniyorsun. Tabi oralar izbe, ne işe yaradığı belli olmayan, boşa yapılmış maliyetler yerler oluyor. Mesela Seğmenler, Demirdöğen Pasajları ne işe yarar orası?

ÇR: Zaten oralar öyleki, pasaj olarak planlanmamış, binadan bozma yerler.

SS: Tabii sığınak, kazan dairesi falan oralar.

ÇR: Bir tek Kuğulu Pasaj planlanmış. O yüzden de galiba en çok işleyen yer orası olmuş.

ŞKS: Tunalı çok hızlı geliştiğinden, altyapı da eksik, inşaat olarak da bu 70lerin getirdiği yap-sat furyasıyla Tunalı o halinden bile daha kötü durumda şimdi.

ÇR: Kuğulupasaj'dan önce orası benzinlikmiş. Siz hatırlıyor musunuz o halini?

ŞKS: Hatırlıyorum tabi.

SS: Tabi tabi.

ÇR: O benzinliğin üstünde bir de kahve varmış. İsa Bey oraya gidermiş.

ŞKS: Onu çıkartamadım.

SS: Ben de bilemedim ama İsa Bey söylüyorsa doğrudur tabi.

ÇR: Tunalı'da bu eski Tivoli'nin olduğu yerden itibaren bir yokuş başlıyor ya Esat'a doğru, onu tıraşladıklarını söylüyorlar. Eskiden daha dik bir yokuşmuş. O tıraşladıklarını oraya almışlar. Öyle olunca o Üniversite Apartmanı falan

daha aşağıda kalmış. Bir böyle anlatanlar var bir de bunun tamamen şehir efsanesi olduğunu söyleyenler var.

ŞKS: Eskiden orası çok daha dik bir yokuştur.

SS: Bu Türkiye'nin her yerinde var. İstanbul'da daha yoğundur, eski sokaklarda. Mesela yolda yürüyorsun, bir basamak aşağıya iniyorsun dükkan. Çünkü bu yolu yapa yapa kaplaya kaplaya yolu yükseltiyorlar. O bahsettiğiniz durumu çok iyi bilmiyorum ama zannetmiyorum.

ŞKS: Ama orası daha dik yokuştur hatırlıyorum ben.

ÇR: Son olarak bir mimar gözüyle Tunalı bir kent mekanı olarak nasıl bir yer? Sizin için neyi ifade ediyor? Bunu Ankara genelinde de Tunalı özelinde de düşünebiliriz.

SS: Tunalı adres olarak çok önemli bir yer. Eski yapılaşmasının mutlaka değişmesi lazım, bu bir şehrin bir mahallesinin kaderi. Ancak, değişim çok kötü oldu, kötü kalitesiz bir yapılaşma ile oldu. Yani şehir plancılığı açısından kalitesiz.

ŞKS: Ben her şeye rağmen Kızılay'da 1962-1968 arası geçen zamanım çok güzeldi, çok beğenirdim Kızılay'ı, ama daha sonra kendi adıma yaşam alanı olarak hep Tunalı'yı gördüm. Ve şu anda dahi Ankara'da bir Tunalı daha yok. Yani oranın havası hala var.

ÇR: Peki sizin için ne ifade ediyordu?

ŞKS: Benim için orası daha farklı insan profilinin olduğu bir yer. Benim için oradaki dükkandaki kişi bile sizinle konuşurken sizin kim olduğunuzu farkedebilir. Ama bu Kızılay'da artık böyle değil. Yani ben hala orda daha bir kalburüstü, daha kültürlü, daha eğitilmiş bir insan kitlesinin olduğuna inanıyorum.

SS: İnsan kalitesi olarak farklı, kültürlü eğitilmiş iletişim kurabileceğin bir dokusu var ancak mimari olarak baktığımızda karakterini ve kendine özgü havasını hala bulamamış, bundan sonra da çok zor gözüken çok önemli bir stratejik konuma sahip bir yer. Yani baktığın zaman öyle dükkanlar, öyle ticaret yerleri varki, mesela 65lerden bu tarafa aynı dükkan 10 defa el değiştirmiş, iç dış dekorasyonu değişmiş ama hala kendine özgü bir stili olan bir mimari hava yok.

ÇR: Bunda acaba önce Jansen sonra Yücel Uybadin planlarında Tunalı'nın planlanmamış olması etken olabilir mi? Yani orası şehrin çeperinde kalan bir yer olarak düşünülmüş.

ŞKS: Evet kendi kendine planlandı orası.

SS: Evet aynen öyle. Mesela Arjantin Caddesi, mesela Filistin Caddesi...

ÇR: Bu ilginç bir şey değil mi kendi kendine planlanan bir yerin bu kadar yoğunluğu barındırması?

SS: O biraz da çevrede oturan insanların kalitesinden oluyor.

ÇR: Kent merkezi Kızılay'a yakın oluşu var.

ŞKS: Kızılay'la Çankaya arasında bir bölge olması evet.

ÇR: Aslında Atatürk'ün bu konuda da vermiş olduğu çok doğru bir karar da elçilikleri o bölgeye yerleştirmek. Dolayısıyla orada Tunalı'da olan gibi bir yapılaşma olması zaten sözkonusu değil elçilikler ve yeşil alanlar sebebiyle, dolayısıyla merkez bir şekilde kayma ihtiyacında olunca bu tarafa doğru geliyor.

SS: İlk nokta da orası.

ÇR: Yani bu merkezin iteklemesiyle biraz da ticaretin istilasıyla olan bir şey gibi geliyor bu bana.

ŞKS: Olaya mimari açıdan bakınca Sunan'ın söylediklerine aynen katılıyorum. Şu anki Kızılay'a bakınca, orası o kadar iğrenç ki, hem mimari yapılaşma hem de trafik yoğunluğu köprüler vs. şehir mobilyaları o kadar kötü ki, yine de Tunalı bana sığınılacak liman gibi geliyor duygusal olarak.

SS: Tabi Tunalı başı sonu belli bir yer, Kızılay da öyle ama nerden baksan Tunalı'nın 15 misli. Tunalı'da bir döngü var herkes birbirini tanıyor.

ÇR: Tunalı'daki dükkan sahipleriyle konuşurken dediler ki, mesela Kızılay'da böyle bir dükkandan diğerine seslenme falan yokmuş, Atatürk Bulvarı hep geniş sonuçta. Ama Tunalı'da caddenin karşısındaki dükkana seslenmek mümkün. Komşuluk ilişkileri var ve daha samimi. Biraz o darlığın da getirdiği bir şey.

ŞKS: İşte ben de şehir içinde Tunalı'nın sığınılacak bir liman olduğunu düşünüyorum, oradaki doku beni rahatsız etmiyor tüm çirkin yönlerine rağmen ve eski kalitesini de kaybetmesine rağmen. Hala Kızılay'a gittiğim zaman kalabalıktan ve koca köprülerden başım dönüyor, üstüme üstüme geliyor. Tunalı daha derli toplu. Bir de aklıma gelmişken sinemalardan bahsedeyim. Herkes bilmez mesela, Lale Sineması önemlidir esasında, iki tane çok değişik mask vardı shanenin sağ ve sol tarafında. Biraz dayandı orası sonra merket oldu, ardında da kıyafet satan bir dükkan. Yeni Ulus'ta güzel bir sinemaydı Ankara için. Ayrıca, biz Avni Dilligil Tiyatrosu vardı ona da giderdik, hatırladığım kadarıyla 1970'de kapandı. Güvenevler diye bahsettik ya orası esas Çankaya sinemsıyla meşhurdur.

ÇR: Siz sinema ve tiyatrodan çok keyif alıyorsunuz sanırım.

ŞKS: Evet çok severim. 1970 ler çok güzeldi Tunalı bu anlamda.

SS: Bir de tabi Tunalı ve Tunalı'daki imar şanssız. Geçen gün Karaman Belediye Başkanı, mimar ve sanat tarihçisi, 71 yaşında, TOKİ Eski Başkanı bir beyle tanıştım ve kendisine sordum: Siz hiç bir mimar tarafından çizilen bir projenin belediyeye ruhsat almak için geldiğinde İmar Müdürlüğü'nden geri döndüğünü gördünüz mü dedim. Görmedim, doğru dedi. Yani proje ayağa kalktığı zaman ne olur diye bakan olmadığından Tunalı'da da aynı şey oldu. Mesela o McDonald's binası, arabanın park edileceği yer düşünülmüş mü? Yok. Ama insanlar artık önce araba park edilir mi diye bakıyor. Ve bu Tunalı'da gitgide artan bir sorun. Yani konu binanın güzelliği veya çirkinliği değil, bir de o köşe bina olduğu için ona 1-2 kat da fazladan müsaade ettiler sanırım. Ne işe yarıyor şimdi o bina? Mesela Büklüm'den Tunalı'ya gelirken o solda köşedeki binaya bak İşhanı'dır orası. Traverten kaplı cephesi vardır. İçindeki dükkanlar hep dağınıktır. Büyük marka dükkanlar falan da açıldı, ne oldu sonra? Hiç. Yani insanlar bunları nasıl öngöremediler bilemiyorum.

ÇR: Anlık rant kaygısı sanırım.

SS: Zamanında görebilseler sanıyorum oraya bir mimari stilizasyon getirirlerdi. Mesela bakın Turan Güneş Bulvarı'na. Sağ taraf ticaret, sol taraf konuttur, ilk başlangıç. Ve solda tarafta bütün binaların beyaz olması yönünde de bir standardizasyon vardır.

ÇR: Şimdi sol tarafta da ticari yerler var.

SS: İşte bütün mesele bu. Biri gelip galeri açtı, biri halıcı açtı vs. bu hale geldi orası da. Tunalı yüzük taşı gibi bir yer ama malesef mahvedildi. Bütün sorun şu; Belediyeler, bazı rantlar için, gecekondular falan mesela, sen istesen de istemesen de bir yere doğru ilerliyor şehir, şimdi büyüme şekli bu taraflara doğru gidiyor işte Çukurambar, Cevizlidere vs. Şimdi böyle olunca ne oluyor, hazırda bekleyen yap-satçılar buralar imara açılınca hemen binaları pataküte yapmaya başlıyor. Yapılan binalar hep kalfa işi. Çok sonra hem oradaki adamlar uyanıyor, hem orası yürüyor diye daha elit bir müteahhit grubu geliyor, güzel binalar yapmaya başlıyorlar. İlk yapılan binalar kalıyor. Tipik bir örnek, Çetin Emeç. Sağınıza solunuza bir bakın, binalar ne kadar kötü. Ama sokak aralarına girersen oralarda çok güzel binalar var. Şirket merkezleri falan da oraya taşındı. İçerlerde var da ön taraf niye öyle kötü bina dolu? Çünkü önlerden başladılar, baktılar geliyor burası sonra düzgün binalar yapmaya başladılar ilk yapılanlar da çürük diş gibi kaldılar orda. Mesela Tunalı'da niye o Demirdöğen, Seğmenler Pasajları'nın oralar otopark değil? Çünkü adam mal payı falan diye 40 cm büyütüyor binayı... Tunalı böyle olmayı mı hak ediyor? Kesinlikle hayır. Ama bundan sonra düzeltilmesi de çok zor.

ÇR: Bu keyifli sohbet ve kahve için ikinize de çok teşekkür ederim.

SS-ŞKS: Rica ederiz.

Kişisel bilgiler: 1975 Ankara doğumlu, İç Mimar. Doğduğundan beri Ankara'da oturuyor (ayrıca 1975-2001 arası A. Ayrancı'da oturmuş)

Ali Sarper Erokay'la söyleşi, 02.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1980-2000 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

ASE: 1995'e kadar Ankara'da en çok hatırladığım semtler Ulus ve Bakanlıklar, özellikle Ulus, Ankara kalesi, Etnografya müzesi, tarihi İş bankası Binası en çok hatırladıklarım arasında. Sonraları Kızılay'da yapılan ilk yüksek binaları ve onların duvarlarına projeksiyon ile yansıtılan çizgi filmleri unutamam. Özgürlük Parkı'nın karşısındaki yüksek binalar... Ulus'da ise Akman bozacısı ve Gençlik Parkı hiç unutamadığım mekanlardır.

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz? Kültürel, ticari, eğlence gibi...

ASE: O yıllarda henüz çocuk olduğumdan ailemin daha çok beni eğlendirmek ve gezdirmek için götürdüğü yerlerdi. Babamın bürosunun Kızılay'da olması ve benimde yaz tatillerimde onunla iş yerine gitmem de başka bir sebep. Kısaca Ulus ve Kızılay benim için kültürel (müzeleri ve tarihi dokusu ile), ticari (yaptığımız okul ve diğer alışverişler ile) ve eğlence (yemek yemek, Luna Park'a gitmek gibi) amaçlarının tümünü kapsıyordu.

ÇR: Bu yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız?

ASE: Çocukluk yıllarımda (1975-1998) hem Aşağı Ayrancı hem Yukarı Ayrancı bölgesinde oturdum, bu bölgenin benim için favori ulaşım aracı Ayrancı dolmuşlarıydı. Kızılay'a kadar çok kısa bir sürede rahatça ulaşabilirdiniz. Ailem ile birlikte iken bazen dolmuş, bazen taksi kullanırdık.

ÇR: Kimlerle giderdiniz? Ailenizle mi sadece?

ASE: Önceleri ailemle gittiğim bu yerlere daha sonra arkadaşlarımla gitmeye başladım.

ÇR: Tunalı Hilmi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

ASE: Tunalı Hilmi Caddesi ismi ile daha çok hatırladığım bu semte ilk kez ne zaman gitmeye başladığımı hatırlamıyorum, ama ortaokul çağlarımda sık sık gitmeye başlamıştım. Yol boyunca dükkanlar ile dolu olan sokakta ara ara küçük alışveriş merkezleri de vardı. Nedenini bilemiyorum ama sanki bütün binalar gri renkteydi. Belki de sokak biraz kasvetli olduğu içinde bu renkte hatırlıyor olabilirim, genelde insan ve taşıt trafiği çok yoğun olurdu. Tunalı Hilmi Caddesi ile Esat mahallesinin kesiştiği yola doğru olan yokuş kısmı (sanırım yürümesi zor olduğu için) daha tenha olurdu. Binalar çok yüksek olmamasına rağmen, çok sık aralıklarda oldukları için bana göre sıkıcı bir caddeydi.

ÇR: Tunalı'da sizce bir değişim oldu mu?

ASE: Çocukluk yıllarımın verdiği etkiden olsa gerek bence 1980-95 arası Tunalı'nın (kısaca böyle söyledik) en güzel yıllarıydı, her sene yenilenen mağazalar, pasajlar, ve arkadaşlarınızla oturabileceğiniz, zaman geçirebileceğiniz yeni yeni mekanların açılması benim için güzeldi, ancak bu durum bölgenin konut olarak kullanılırken iş yerine dönüşmesine sebep olması orada oturanları üzmüş olsa gerek, en azından ben böyle düşünüyorum.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde ya da yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz? Otel, pasaj, sinema, park gibi

ASE: Tunalı Hilmi caddesi üzerinde Aynalı pasajı çok iyi hatırlıyorum. Bina yapısı ile olduğu kadar içerisindeki mağaza ve pizzacı ile de çok ilgimi çekmişti. Bunun dışında çok sık gittiğim, caddenin ortalarında Arkadaş isimli bir tostçu dükkanı vardı, sanırım orası Ankara'nın ilk butik lokantasıydı. Ve tabii ki Akün Sineması, pek çok unutamadığım filmleri ilk olarak orada izlemiştım.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

ASE: Tunalı Hilmi caddesi benim için Kuğulu parktan başlar, Esat mahallesi kavsasına yakın olan bir turşu dükkanında biterdi. En azından araba ile gitmeye başlayana kadar bu böyle idi, 1990'lerden sonra araba ile gitmeye başlayınca park yeri için tüm ara sokakları keşfettiğimi söyleyebilirim. Sonraları mahalleler arasında kestirme olarak kullandığım da oldu.

ÇR: Tunalı'ya hangi amaçla giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz?

ASE: İlk önceleri çoğunlukla Akün Sineması'na gittiğimde vakit geçirmek için uğradığım cadde, sonralarında arkadaşlarımla gidip bir yerlerde oturmak, sohbet etmek için gittiğim bir yer oldu. Aynalı Pasaj, Ertuğ ve Engürü Pasajları'na giyim, müzik ve hobi alışverişlerimi yapmak, Aynalı pasajda Tadım pizza da yemek yemek, Kuğulu park yakınlarındaki Kıtır da kumpir ve bira keyfi yapmak, Arkadaş'da tost yemek, ve caddedeki bilardo salonlarında arkadaşlarımla bilardo oynamak favorilerim arasındaydı. Bu arada Ankara'nın ilk Levi's mağazası Tunalı Hilmi'de açılmıştı, bunu unutamam.

ÇR: Esasında sanırım Tadım Pizza Ertuğ Pasajı'nda.

ASE: Ben öyle hatırlamadım ama olabilir.

ÇR: Tunalı'ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

ASE: Genelde arkadaşlarım ile buluşmak için, alışveriş yapmak veya sinemaya gitmek için gittiğimden belli bir saat söyleyemem. Hemen hemen gün ve gecenin her saatinde gitmişimdir.

ÇR: Tunalı'ya neyle giderdiniz?

ASE: Arabam olana kadar yürüyerek gidip gelmeyi tercih ettim, özellikle Aşağı Ayrancı'da oturduğum senelerde gençliğimde verdiği hevesle yürüme süremi tutarak kendimle yarıştım. Kuzgun sokaktan yaklaşık 10 dakikada yürüyerek ulaşırdım. Sonraları taksi ve özel arabamı tercih ettim.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

ASE: Ailem ve yakın arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

ASE: Tunalı Caddesi'nin araç trafiğe kapanıp sadece yayalara izin verildiği dönemleri hiç unutamam, bu dönemlerde insan ve aktivite çeşitliliği çok fazla olurdu. Bir de ortaokul ve lise çağlarımda okullar yaz tatiline girerken yumurta savaşları yapıldı, bu dönemler ben de çok güzel hatıralar bıraktı.

ÇR: O yumurta savaşlarını ben de hatırlıyorum. Çok eğlenceli gibi gelirdi ama esasında iğrenç geliyor düşününce ama bıraktığı hatıralar da çok keyifli. Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyordunuz?

ASE: 1980-95 yılları arasında iNTSanların çok tercih ettiği bir cadde idi, bu nedenle bölgenin iş yerine dönüştüğünü düşünüyorum. Bölgedeki yapılaşma (Aynalı Pasaj ve 80'lerin sonu 90'ların başında yapılan Karum İş Merkezi ve Sheraton oteli dışında) çok sıradan, binaların aralarında minimum mesafe bırakılmış olması ve bu yakınlıktan dolayı caddenin daralması bence Tunalı Hilmi Caddesi'ni, abartılı da olsa İstanbul'un Kapalı Çarşısı gibi bir mekan haline dönüştürmekte. Sadece caddenin Sheraton Oteli tarafına doğru olan kısmının geniş ve Kuğulu Park sayesinde yeşil bir bölgesi var, buna rağmen yine de Tunalı Hilmi caddesi sahip olduğu mekanlar sayesinde insanları kendine çekebiliyor.

ÇR: Kapalı Çarşı biraz abartılı olabilir belki benzetmek için pekçok anlamda belki ama önemli olan sizde böyle bir his yaratması. Belki de siz Tunalı'yı sıkışık ve kasvetli anlatıyorsunuz; genel olarak çağrıştırdığı atmosfer açısından benzetiyor olabilir misiniz?

ASE: Evet onu demek istiyorum.

ÇR: Anlıyorum. Bunun dışında size birşey ifade ediyor mu Tunalı?

ASE: Tunalı Hilmi caddesi benim için her türlü aktiviteyi (kısa mesafeler içerisinde) bir arada yapabileceğim tek mekandı. Sinema, yemek, içki içmek, bilardo oynamak ve en önemlisi arkadaşlarım ile buluşup, zaman geçirebileceğim bir yerdi. O anlamda önem taşırdı benim için, bir bakıma sunduğu aktiviteler anlamında.

ÇR: Teşekkür ederim.

ASE: Birşey değil.

Kişisel bilgiler: 1969 Isparta doğumlu, Akademisyen (İç Mimar) 1980'den beri Ankara'da oturuyor (ayrıca 1986 yılından beri A. Ayrancı'da oturuyor)

Feray Ünlü'yle söyleşi, 05.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: 1990'lı yılların sonuna kadar Ankara'da hangi mekanları hatırlıyorsunuz?
FÜ: 1980'li yıllardada Kızılay'da Gima önü buluşma mekanıydı. Aynı yapı içindeki postane ve ilerisindeki Müge Ayakkabıcısı uzun yıllar var oldu. Kızılay'da köşedeki eski binayı ve Milli Piyango Binası'nı hatırlıyorum. Onur Pasajı'nı da alış-veriş için kullanırdım. İzmir Caddesi'ni de hatırlıyorum. Güven Park'taki heykel yoktu. Bakanlıklar'daki Batı sineması ve yanındaki Orman Bakanlığı binasını hatırlıyorum. Büyük Ankara Oteli ve İş Bankası Gökdeleni Bakanlıklar'ın vazgeçilmeziydi. Bakanlıklar'daki koNTSolosluklar ve hava kirliliği, grilik, taş ve betonu en fazla hisstiğim yerdi. Tunus Caddesi demekse Bilkent, ODTÜ ve Hacettepe Üniversitelerinin otobüs durağıydı benim için. Pasaj içindeki kırtasiye acil ihtiyaç yeriydi. Kuğulu Park, Tunalı'daki Bon Apetit, pastane ve alış-veriş mekanlarıyla kalabalık bir caddeydi. Akün Sineması en sevdiğim ve çok gittiğim mekandı. Sonra Şili Meydanı'nda disko vardı. Arjantin Caddesi'nde Çizgi Kırtasiye mimari malzemeler satardı. Başka başka...Çankaya'da Funda Pastanesi en çok kullandığım mekandı. Köroğlu Caddesi üzerindeki ilk iş yerim Altay & Altay mobilya mağazasıydı. Şu an bir banka mevcut aynı yerde. Yine Köroğlu Caddesi'nde La Boheme piyanosu olan bir Fransız restoranıydı. Ayrancı'da Gemi Ev ve o sokaktaki en eski ve ilk Tadım Pizza bulunmaktaydı. Çankaya'nın üst tarafı Yıldız, gecekonduyla doluydu. Oran, köy olarak adlandırılırdı ve tenhaydı. Tabii ki bir de Ankara Kalesi'ni, Opera Binası, Küçük Tiyatro, Ankara Eski Otogarı, Tren Garı, Gençlik Parkı, Milli Kütüphane ve müzeleri hatırlıyorum. Geriye kalan herşeyi silmişim hafızadan.

ÇR: Demekki bu anlattıklarınız etkilemiş sizi. Bu yerlere ne yapmak için giderdiniz?

FÜ: Gima'dan sadece birkaç kez alış-veriş yaptım ama önünde hep birileriyle buluştum. Bon Apetit'e eğlence ve sosyalleşmek amaçlı giderdim, beslenmek bahaneydi.

ÇR: Beslenmek?

FÜ: Evet beslenmek, yemek değil yani. (Kahkalar)

ÇR: Diğerlerine niçin giderdiniz?

FÜ: Konfeksiyon mağazalarına ticari amaçla giderdim ve hatta sadece Tunalı'dan alış-veriş yapardım. Yeğenlerim küçük olduğu için oyuncak mağazalarını net hatırlıyorum. O da ticari amaçlıydı. Ulus'taki müzelere ise kültürel amaçlı gittim. Tabii Batı ve Akün sinemaları'na kültürel ve eğlence amaçlı giderdim. Gerisi bu amaçlarımı gerçekleştireceğim transit alanlardı.

ÇR: Bu yerlere neyle ve kimlerle giderdiniz?

FÜ: Yürüyerek ya da taksiyle giderdim. Otobüsü ancak Bilkent-Tunus arasında kullandım. Hepsine de çoğunlukla arkadaşlarımla, azınlıkla yalnız gittim.

ÇR: Tunalı Hilmi'yi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

FÜ: 1986 yılında Bon Apetit'i hatırlıyorum; 2 katlı bir hamburgerciydi ve popüler bir mekandı gençler için. Yanında bir eczane vardı; uzun yıllar da varlığını korudu. Adlarını şimdi hatırlayamıyorum fakat birbirine benzer birkaç pastane bulunmaktaydı; daha çok koyu renk ahşap mobilyalı, daire masalı hatta kısmen lambrili iç mekanları vardı. Daha çok ürünün alınıp çıkıldığı mekanlardı ama az da olsa oturma alanları bulunmaktaydı. Dışarı açılan dondurma dolapları

vardı. Ayrıca, konfeksiyon mağazaları yoğundu. Ben esasında Tunalı'yı Ankara'nın en prestijli ve yaya kalabalığı olan caddesi olarak hatırlıyorum. Halen bulunan fakat iç mekan düzenlemesi değiştirilen Kebap 49 ve karşısındaki manav mevcuttu. Tam olarak bu cadde üzerinde olmasa da bir parçası olarak kabul ettiğim için hafızamda yer etmiş mekanlardır. Kuyumcu ve konfeksiyonlarla dolu Kuğulu Pasajı'nı unutmamam gerek tabi ki. İlerleyen yıllara ait ise Hilton ve Karum'u hatırlarım, yapı olarak halen aynılar. İç mekanlarda bazı değişiklikleri var elbette.

ÇR: Size göre Tunalı'da ne tip değişimler oldu? Ya da oldu mu size göre?

FÜ: O zamanlar caddenin kendine ait bir dokusu ve kimliği vardı. Şu an bu kimliğin kaybolduğu kanaatindeyim. Kullanıcı profili belliydi ve elit bir semtin parçasıydı. Kapitalizmin egemen olduğu bir dönüşüm yaşandı, sosyalleşmekten çok, ticarileşen bir cadde haline geldi. Kullanıcı profili daha karmaşıktı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde ve yakın çevresinde Ankara'da hatırladığınız yerlerden söz ederken değindiniz bazı binalar vardı. Mesela İş Bankası, Kuğulu Pasajı gibi, bunların anlamı neydi sizin için?

FÜ: Kuğulu Pasajı, Akün Sineması, Büyük Ankara Oteli, İş Bankası gökdeleni, Tübitak Binası benim için nirengi noktalarıydı.

ÇR: Ne açıdan?

FÜ: Büyüklük, yükseklik ve önem açısından. Ayrıca, yürüyüş yolumun üzerindeki noktalardı bunlar. Tunalı'ya ben, sosyalleşmek için ve alış-veriş amaçlı giderdim. Kuğulu Pasajı'ndan ve cadde üzerindeki konfeksiyonlardan alış-veriş yapardım. Bir de bence önemli olan Kızılay'dan sonra Tunalı'da buluşma mekanı oldu en azından benim için.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

FÜ: Kuğulu Pasajı'ndan başlar ve şimdiki Matraş'ta biterdi benim için, ötesini kabul etmiyorum. Sosyal alan orayla sınırlıydı çünkü. Tunus Caddesi ulaşımını sağladığım için, Kebap 49'un bulunduğu sokak Tunus'tan Tunalı'ya bağlantımı sağladığı için, Güniz Sokak ise akrabalarımın yaşadığı sokak olduğu için Tunalı'nın bir parçasıydı bana göre.

ÇR: Tunalı'ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

FÜ: Akşam üzeri ya da gece yemek ve sinema için giderdim çoğunlukla. Her hafta sonu gündüz alış-veriş ve buluşma için oradaydım.

ÇR: Ulaşımınızı nasıl sağladınız? Kimlerle gideridiniz?

FÜ: Tunalı'ya mı?

ÇR: Evet.

FÜ: Yürüyerek ve taksiyle sağlardım. Arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

FÜ: Neredeyse bütün anılarım oradadır. Hepsini anlatsam çok uzun olabilir.

ÇR: Ben zevkle dinlerim.

FÜ: Onları sonra özel anlatayım ama şunu söyleyeyim; ilk flört ettiğim yerdir (Kahkalar). Ancak, sorunuz politik bir olay gibiyse hiç görmedim; ne bir miting ne onun gibi birşey.

ÇR: kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl bulurdunuz? Size ne ifade ederdi?

FÜ: 1980'ler ve 1990'ların ortasına kadar Ankara'nın en prestijli, elit ve sosyal caddesiydi. Ankara için seçkin, kendi özelimde ise gençliğimin caddesi olarak tanımlayabiliyorum. Tunalı benim için sosyalleşmek demektir.

ÇR: Çok teşekkürler.

FÜ: Rica ederim, her zaman...

Kişisel bilgiler: 1973 Ankara doğumlu, İç Mimar. Doğduğundan beri Ankara’da oturuyor.

Ece Esen’le söyleşi, 07.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara’da 1995 yılına kadar nereleri hatırlıyorsunuz?

EE: Küçüklüğüm ve gençliğim Aşağı Ayrancı da geçtiği için Tunalı Hilmi Caddesi benim net hatırladığım bir caddedir. Tunalı Hilmi’nin evi, Kuğulu Park, Akün Sineması, Şili Meydanı’ndaki Adnan Menderes Evi, İş Bankası Binası, Amerikan Konsoloslugu, TRT Binası, Ankara Oteli en net hatırladığım binalardır.

ÇR: Bu yerlere ne yapmak için giderdiniz?

EE: Bu binalar dış mekanda algıladığım mekanlardı ama tabii ki de gezmek için çıktığımda gördüğüm için bunuda bir aktivite sayabiliriz. Akün Sineması o zamanlar aktifti ve film izlemeye giderdik. Bir de tabii Kuğulu Pasajı çok eğlenceliydi, ordan alışveriş yapmak, vitrinlere bakmak mesela. Bir de Tunalı Oteli’nin cephesi Tunalı deyince gözümün önüne gelen yerlerdendir.

ÇR: Bu yerlere neyle giderdiniz? Kimlerle giderdiniz?

EE: Yürüyerek ya da patenlerimle ya da taksitle giderdim. Yanımda ya ailem ya da arkadaşlarım olurdu.

ÇR: Patenlerle... çok keyifli, bir iki kere benim de denemem olmuştu ama ben patenlerimi Tunalı’nın trafiğe kapalı olduğu günlerde cadde’de giyer ve kayardım. Havalı bir durumdu. Tunalı Hilmi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

EE: Aslında ilk hatırladığım gibi hala fiziki yapısında çok büyük bir fark algılamıyorum ama trafiğe kapandığı bir dönem vardı, sizin de dediğiniz gibi, 1991 civarı olabilir o zaman çok farklı gözüküyordu bir de trafik çift yönlüydü, sonra şu an varolanın tam tersi oldu, şimdi Kızılay yönüne çevrildi.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde nasıl bir değişim oldu sizce?

EE: Popülasyon arttıkça araç ve insan sayısı fazlalaştıkça, Tunalı Hilmi Caddesi’ne herhangi bir müdahale yapılmadığı için bu negatif yönde etkiledi caddeyi, altyapı sorunu, trafik, kaldırım yüksekliği ve genişliği, en göze çarpan olumsuzluklar bence.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde ya da yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz o zamanlardan?

EE: Ankara Oteli, Akün Sineması, Ertuğ Pasajı, Kuğulu Pasajı, Tunalı Pasajı, Tunalı Oteli, Amerikan Konsoloslugu, TRT Binası. Bunların bir kısmını söyledim sanırım. Ayrıca, Kavaklıdere Sineması, Cinnah Caddesi girişindeki dans eden kız figürü.

ÇR: İlk kez biri Tunalı civarında heykel hatırladı. Belki sizin ilgi alanınız olduğu için de dikkatinizi çekmiştir. (Kendisi uzun yıllar buz pateni yapmış, şimdi de uluslararası artistik buz pateni hakemliği yapıyor). Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

EE: Tunalı Hilmi Caddesi Kuğulu Park'tan başlar ve Ahmetler'in girişine kadardı. Tunus Caddesi ve Bestekar Sokak bence bir parçası Tunalı'nın çünkü o sokaklarda yürüken her an sağa ya da sola dönseniz hemen Tunalı'ya çıkarsınız

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı sizce?

EE: Doğma büyüme bir Ankaralı ve Aşağı Ayrancı çocuğu olarak Tunalı'yı herhalde her türlü amaç için kullanmışımdır; eğlence, eğitim, kültürel aktivite, yemek yeme, spor gibi.

ÇR: Tunalı'yı ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

EE: Tunalı'da ne yapıcağımla alakalı bu saat mevzu, hepsi için ayrı bir zaman diliminde orada bulundum sabah 7'de orda olduğumda oldu gece 3'te 4'te de, öğlen 12' de de Tunalı'nın her vaktini yaşamışımıdır desem yalan olmaz.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne gidip dönerken ulaşımınızı nasıl sağladınız? Kimlerle giderdiniz?

EE: Yürüyerek ya da arabayla. benim hayatım Tunalı'da geçtiği için Ankara benim için Tunalı'ydı.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

EE: 1989 Haziran ayında okullar kapandığında geleneksel yumurta ve un atma savaşımdı orda yapmıştık ve oradan Seğmenler Parkı'na yürümüştük; bu unutulmaz bir anımdır. Trafiğe kapandığı yıllarda sürekli orda yürümekte acayip modaydı bir de onu hatırlıyorum.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl bulurdunuz? Sizin için ne ifade ediyordu?

EE: Benim gençliğimin çocukluğumun bir parçasıydı ve üst tabaka dediğimiz insanların gezdiği bir mekandı, kaliteli bir markaydı diyebilirim o yıllarda Tunalı Hilmi için. Tunalı Hilmi benim ikinci evim gibiydi hala aynı hislerle geziyorum orada hiç değişmedi ama gelişmedi de. Bu üzücü. Tunalı bana her türlü duyguyu yaşatan bir yer. 1 yaşında da orada geziyordum 37 yaşındayım hala orada geziyorum şu an belki sebepleri değişti ama mekan aynı kaldı.

ÇR: Teşekkür ederim, Tunalı'yı ikinci evi gibi gören biriyle keyifli bir söyleşi oldu.

EE: Ben teşekkür ederim, bir sürü anı geçti gözümün önünden.

Kişisel bilgiler: 1958 Ankara doğumlu, Şehir Planlama mezunu, 1960 yılından beri Ankara'da oturuyor, 1963'ten beri Kennedy'de oturuyor.

Müjgan Peksöz ile Tunalı Özsüt'te söyleşi, 23.05.10

ÇR: Ankara'da 1950-90 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

MP: Benim için önemli yerler sık kullandığım yerlerdi. Kızılay'a giderdim alışveriş için, gezmek için, en çokta sinema için. Bazen Ulus'a da giderdim ama genelde teyzemle giderdik, Çıkrıkçılar Yokuşu vardır, bilir misiniz oralarda gezerdik. Gençlik Parkı'nda ailecek gittiğimiz bir yersdi, özellikle haftasonları biz kalabalık bir aileyiz, İzmir'de akrabalarımızın çoğu, onlar gelirdi. Buralara

götürürdük onları. Sonra tabii bugünlerde herkes alışveriş merkezlerini gezmek istiyor. Ama o yıllarda sokak önemliydi. Özenilirdi dışarıya çıkarken.

ÇR: Kızılay'a nasıl giderdiniz?

MP: Biz Kennedy'de oturduğumuz için oraya yürüyerek giderdim. Zaten yürünürdü eskiden, ben hala yürüyorum, şehrin bütün karmaşasına rağmen. Kennedy'nin adı Boylu Sokak'tı, Tunalı'da Özdemir Caddesi'ydi.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

MP: Ben 63-64 sonrasını hatırlıyorum. Binalar vardı ama bu kadar çok değildi. Mesela Üniversite Apartmanı vardı hani şu uzun oln aynısından Bestekar'da da var. Boş araziler vardı, binalar arasında böyle sıkışık değildi. Atatürk Bulvarı çok güzeldi, şimdiki gibi alt geçitler ve banyo fayanslarıyla döşenmemişti. Sonra gençken sinemalara giderdim hep esasında çocukken de annemle giderdik. En çok ve nerdeyse tek eğlendiğim yerlerdi diyebilirim. Özel bir kokuları olurdu. Bazen o kadar çok talep olurdu ki, kara borsada bile bilet bulunmazdı. Mesela, Akün çok kalabalık olurdu, salonlar boşalınca havalandırmaya ve de temizlemeye vakit bile bulamazlardı. Ama ne olursa olsun, biz her zaman şık giyinip giderdik. O zamanlar sinemya gitmal-k çok özel birşeydi esasında.

ÇR: Tunalı'da hangi sinemalara giderdiniz?

MP: Mesela Kavaklıdere, ilk açıldığında sonradan olduğu gibi bir sürü salonu yoktu. Bir tane büyük balkonu ve locaları vardı. Ses Sineması en büyük ve güzel olanıydı Tunalı'da. Esat'ta ben gitmeyi pek tercih etmezdim ama Karınca Sineması vardı. Bir kısmı bir süre açık hava sineması olarak çalıştı. İnsanlar çekirdek çıtlayıp, arabalarında film seyrediyorlardı. Ben gitmezdim çünkü orda hep Türk filmleri oynardı. Sinemalardan başka Kuğulu Pasaj çok önemliydi ilk açıldığı zamanlarda, 80'lerin başıydı. Bazen birşey almasam bile uğrardım. Bir de kitapçım vardı Tunalı'da benim, oraya gider kitap alırdım nerdeyse her hafta. And Evi'nin de ayrı bir havası vardır, Tunalı'nın ilk Tunalı olduğu zamanlardan kalmazdır denebilir. Sonra Tunalı Oteli'nde eskiden hep yabancılar kalırdı.

(Sohbet)

ÇR: Siz ne günün hangi saatle genelde Tunalı'da olurdunuz?

MP: Duruma göre değişir hep, yazları yürüyüş için akşamüstleri giderdim, Flamingo'dan dondurma alırdık, bir aşağı bir yukarı yürüdük, ben 17-18 yaşlarındaydım o zaman, sonra da Kuğulu Park'ta otururduk. Kuğulu Park, eskiden daha insan ölçeğinde bir yerdi ağaçlarıyla, çay bahçesiyle. Bence ruhunu kaybetti. Eskiden gidip oturup hoş sohbetler yaptığımız bir yer olan Park, şimdi geçerken kullandığımız bir yere dönüştü sadece. Yani en azından ben ve benim gibiler için.

(Sohbet)

ÇR: Tunalı'yı bir kent mekanı olarak değerlerdiriseniz ne söylersiniz? Sizin için ne demekti Tunalı?

MP: Bu soru farklı açılardan cevaplanabilir ama benim evim ve hoş zaman geçirdiğim bir yerdi. Bence kent içinde kendi karakterini yaratmış bir yerdir. Her dönem bir önceki dönemi de biraz barındırı içinde Tunalı ama hep bir özelliği daha çok öne çıkar. Bu bazen sinemalar gibi bazen de ticaret gibi olur. Benim için Tunalı hep özeldir, her ne kadar bozulsa da eski o kültürel kimliğini kaybetse de şimdi de farklı amaçlar için kullanıyorum, yani seviyorum burayı.

ÇR: Bu güzel söyleşi için teşekkür ederim.

MP: Ne demek.

Kişisel bilgiler: 1968 İstanbul doğumlu, Mühendis, 1972 yılında Ankara’da oturmaya başlamış, (ayrıca 1972-77 yılları Tunalı Hilmi Caddesi’nde oturmuş).¹¹⁴

Nejat T. Sinanoğlu’yla söyleşi, 05.07.10, (şimdiki evinde söyleşi)

ÇR: Ankara’da ilk hatırladığınız zamanlardan 1990’lı yıllar arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

NTS: Bahçelievler’de Arı Sineması. Çağrı Filmine orda gitmiştik ilkokul 5. sınıftaydık, o yüzden benim üstünde çok etki bırakmış bir filmin oynadığı bir sinemadır. Şili meydanındaki Çankaya Sineması da öyle mesela, onun yerine Airport Disco açıldı sonraları. Çankaya sinemasına da çok güzel filmler gelmişti ordan hatırlıyorum. Airport’ta Ankara’da ilk modern dev gibi diskotektir. Öncekiler küçüktü F34.

ÇR: Oranın adı neden F34’tü?

NTS: Çünkü Farabi 34 numara. (Kahkalar) Şimdi City Hotel, CK oldu. Bir de şeyi hatırlıyorum; Kızılay’da şimdi kullanılmayan iş merkezinin yerindeki eski Kızılay Binası.

ÇR: Sizce nasıl bir etki bıraktı o bina?

NTS: Çünkü orda yani Kızılay Binasında yemek yedik babamla, çok güzel yemekleri çıkardı 12-13 yaşlarındaydım.

ÇR: Konuştuklarımızdan anladığım kadarıyla buralara kültürel etkinlikler ve gezmek için kullanmışsınız. Belki de sizin kuşağın bir özelliği nereleri hatırlıyorsunuz deyince sinemaların ilk akla gelmesi. Pekiyi, bu yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız? NTS: Dolmuş, Kaptı kaçtı (eski amerikan arabalarından yapılmış olan dolmuşlar), Studbaker, Cadillac gibi ama en çoğu Chevrolet’de ve *station* dı hepsi.

ÇR: Buralara kimlerle giderdiniz?

NTS: Aile ve arkadaşlar ile birlikte. Arkadaşlıklar böyle klan gibiydi. Bir kere bütün okul (TED) *Endless Love*’a gittik herkes birbiriyle çıkmaya başlamıştı 1982-85 arası.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nin ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

NTS: Seğmenler Parkı’nın olduğu yer ve İran caddesi yoktu, Kuğulu park bu kadar küçük değildi, Fransız Sefareti’ne bulvardan çıkan yolu eskiden araç trafiğine açtı. Merdivenlerin olduğu dik sokağa Yazanlara çıkan sokak arabalara açtı. Çok dikti ama arabalar iner çıkardı. Farabi alt geçit değildi. Kuğulu Park kocamandı. Kuğulu Pasaj’ın karşısındaki binaların yere aşağı kadar camları vardı, sanki bir katı alta girmiş gibi, korkardım. Golden Que’nin (bilyeodcu), şimdiki Mado’nun yan binası Esat’a doğru, orda Tunalı Sauna vardı. O binaların önünde ızgaralar vardı, alt katlar gözükürdü. Tunalı’da Talip

¹¹⁴ Bu bölümde yani Tunalı Hilmi Caddesi ve civarında oturmayan ancak Ankara’da yaşayan ve Tunalı Hilmi Caddesi’ni kullanan kişilerle yapılan sözlü tarih çalışmasında demografik bilgi kısmı için şart olmayan bilgiler parantez içinde verilmiştir.

Sineması'na çıkan yokuş daha dikti, Tunalı'daki dik eğimi yumuşatmak için doldurdular diye anlatır eskiler. Kral Çiftliği'nden yabancılar çok alışveriş yapardı. Binbo Hamburger vardı, ilk doğru düzgün hamburgerciydi. Red Parrot Disco Amerikalılar çok giderdi. Kavaklıdere Sineması'nın yanından girişi vardı. Pizza Pino restaron vardı. Bir kere yemek yedim, bir aylık harçlığımı verdim. ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız ilk yıllarla 90'lı yıllar arasında sizce nasıl bir dönüşüm oldu? Olumlu ya da olumsuz olarak mesela.

NTS: Olumlu olarak mağazalar ve pasajlar çoğaldı, Kızılay'a alternatif olabilecek kadar gelişti, kafe ve restoranlar arttı. Bence en olumsuz şey ise sinemaların kapanmaya başlaması ve trafik artışı. Eskiden Ankara'da bir tek Zafer Pasajının üstünde formalar satılırdı meseala, mağazalar açılınca alternatif oldu. Armada, Panora gibi alışveriş merkezi oldu ama bunla trafik çok arttı. Tunalı'ya gitmenin kıyafeti bile farklıydı, elitti; paçoz adam olmazdı Tunalı'da. Onlar Sakarya'ya giderdi. Tunalı'da sokağın ortasında oynadığım zamanları hatırlıyorum 1972-73 gibi. Araba çarptı bana o arada. Sheraton'ın olduğu yerde Kavaklıdere şarapları'nın bağları vardı, kış olduğunda kızak kaymaya giderdik. Ordan İbank Blokları'na doğru kayardık, yol yoktu. Hilton'un Sheraton'ın olduğu yerler bağıdı.

ÇR: Bunlar 80 öncesi değil mi hani kızak kaydığınız?

NTS: Tabii onlar 1974-75 falan gibi, çocukken yani.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde ya da yakın çevresinde konuştuğumuz yıllarda nereleri hatırlıyorsunuz? Pasaj, sinema, park, açık alanlar gibi. Biraz söz ettiniz ama başka hatırladıklarınız var mı?

NTS: Ses sineması, Talip sineması, Tivoli pizzacı (o zamanlar üç dört masalık Ses Sinemasının yanında küçücük bir dükkândı), Bimbo hamburger, Ertuğ pasajının yerindeki küçük iki katlı ev, Kral Çiftliği market, Pizza Pino, Amerikan hastanesi . Tapas'ın olduğu yerde Ses Sineması vardı. Kavaklıdere Sineması aynı yerde, Talip'te Esat'a doğru Vakıflar Bankası'nın yerindeydi. Ferdi Tayfur filmi de gelirdi, yabancı filmlerde gelebilirdi. Çok ayrı ekollere ayrı ayrı hitap edebilirdi. Asalet Berber vardı. Üniversite Apartmanı'nın yanında. Yanında da Emek Kuruyemişçisi vardı, cevizli sucuğa onlar alıştırmıştı beni. Annem Restoran vardı, Ses Sineması'nın yanında. 1990'ların başında Aynalı, Seğmenler Pasajları yapıldı, bunların yerinde eski binalar vardı, 3-4 katlı binalar vardı. Çift yönlü trafik, sonra ters yöne oldu, birara trafiğe kapatıldı. Bir de McDonalds'ın çaprazında küçük bir bina var. Üniversite Apartmanı ve o küçük bina ve bir de Ziraat Binası'nın yanındaki apartman kaldı eskilerden. Lisede 80'li yıllarda herhaftasonu Tunalı'daydık. Piyasa yeri olmuştu artık. Cadde genişliği ise hiç değişmedi.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

NTS: Şimdiki Kuğulu Pasajı'nın oralar Tunalı'nın sonuydu, Esat dörtyolun oradan başlar parka kadar giderdi, yokuşta Talip sineması vardı, ama asıl Tunalı bence, Üniversite apartmanının köşesinden parka kadar giden yerd. Asıl piyasa yeri orasıydı. Çok yokuşlu olduğu için. Kızlar erkekler bakışlılardı. Tunus'ta gece kulüpleri varmış ama ben onları hatırlamıyorum. Birtek Red Parrot vardı Tunalı'nın üstünde.

ÇR: Nasıl bi yerd, daha önce de adı geçti konuşmamızda?

NTS: Küçük bir pisti olan daNTS edilen içki içilen bir yerdi. Çok Amerikalı gelirdi oraya. Bizde Amerikalı kız tavlama giderdik. Kuğulu Park'ın yanındaki evden çocukken çok korkardık, yıllarca perdeler kapalıydı, kimse girip çıkmazdı. Türkan Şoray'ın bir filminde o evin cephesi gösterilmişti Ankara'daki ev diye, o ev bu ev diye direk hatırlamıştım. Diğer sokaklar bir parçası olmadı, Tunalı'nın yanındaki binaları iNTSanlar hatırlamaz bile ne varsa Tunalı'dır.

ÇR: Nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı? Alışveriş için nerelere giderdiniz?

NTS: Eğlence amaçlı Bimbo Hamburger, Kebap 99 (Burger King'in Binası, 2 katlıydı, yanındaki binada da bir kebabçı vardı ama daha çok pide satarlardı; biz de daha çok pide yedik) Annem restoran (humusu harikaydı), Red Parrot disco, Talip, Ses ve Kavaklıdere sinemaları. Alışveriş içinse açıldıktan sonra Kuğulu Pasaj'a, Tunalı Pasajı'ndaki müzik mağazası Kaleidoskop, Esat dört yola doğru platin bilardo salonu. Düzen Labratuvarın olduğu yerde Huzur kahvesi vardı. Tunus Caddesi Tunalı kadar bozulmadı. Bedesten vardı, arkadaşların doğumgününe giderken oradan hediye alırdık. Burger King'in olduğu yerin altında büyük bir çiçekçi vardı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne ne sıklıkla giderdiniz?

NTS: Her cumartesi, okulu astığımız her gün.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne gidip dönerken ulaşımınızı nasıl sağladınız? Kimlerle giderdiniz?

NTS: Yürüyerek veya kaptı kaçtırlarla. Ailem ve arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

NTS: Lise mezuniyet günü yaptığımız yumurta savaşı, bir müddet Pazar günleri trafiğe kapatıldığında yapılan etkinlikler, panayır yeri gibi olurdu, gitar çalanlar, mısırcılar, simitçiler...vs. Kalabalık oluşu güzeldi, kaldırıma oturur bira içersin millet kötü kötü bakmaz o zaman yani trafiğe kapalıyken, normal zamanda içsen bakar.

ÇR: O da farklı bir kültürü oluşturmaya çalışma çabasıydı ama bazı nedenlerden oturmadı sanırım. Kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyordunuz?

NTS: Bence Ankara'nın o zamanlardaki en elit yeri idi.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyor?

NTS: Çocukluğumun ve gençliğimin geçtiği bozulmamasını istediğim yer. Bozuldu, eski önemi yok, doğru düzgün mağazalar kalmamış, Kuğulu Pasajı bitmiş, kuyumcu olmuş, sinemalar gitmiş, doğru düzgün restoran kalmadı park yeri yok çünkü. Meram ve Milka kapandı. Milka'nın yerinde Mango var şimdi. Tunalı'da herşeyi bulabilirdim, bütün ihtiyaçlarını karşılardım, şimdi sinema, bilardo bile yok. Sabahtan git akşama kadar zaman geçirebilirdin. Şimdi bir tavuk almaya Tavko'ya gidiyoruz, Flamingo bile bozuldu.

Kişisel bilgiler: 1968 Ankara doğumlu, Filolog. Doğduğundan beri Ankara'da oturuyor.

Pınar Tezcan'la söyleşi, 15.07.10, (şimdiki evinde söyleşi)

ÇR: Ankara’da ilk hatırladığınız zamanlardan 1990’lı yıllar arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

PT: Bahçelievlerde Ari Sinemasi.Akün Sinemasi, Kuğulu pasajı, Kızılayda Vakko binası, Farabide F34.

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz?

PT: Eğlenmek için; bir kere sinema çok daha önemliydi. Yeni gelen filmlerle heyecanlanırdık biz, izlerken de genelde filmde bir karakter seçer onun yerine koyardık kenidimizi, tabii esas kızı seçerdim genelde. Bence bu kitap okuma alışkanlığıyla ilgili bir durum. Filmde de kitap okur gibi syrederdim ben İzin alabildiğimde hep Farabi’deki diskoya giderdim, F34’e yani ama biz daha çok gündüz kalabalık arkadaş grubuyla giderdik. Ben TED mezunuyum, genelde okuldan arkadaşlarla giderdik. Kuğulu Pasajı’na annemle gidersem ya da Vakko’ya alışveriş yapardık, yoksa gezmeye giderdim. Böyle kızlarla gidip kıyafetler tespit ederdik bir haftasonu sonraki haftasonu annelerimizi alıp giderdik. Duruma göre alırlardı, bazed de almazlardı. O zaman tartışırdık.

ÇR: Bu yerlere neyle ve kimlerle giderdiniz?

PT: Eski büyük dolmuş araçlar ya da otobüsle. İşte anlattığım gibi arkadaşlarımla, annemle.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nin ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

PT: Lise dönemimde 1983-85 yıllarında özellikle Kuğulu pasajında gezmek hatta günde 5-6 defa dolaşmak güzeldi. Trafiğe kapandığı saat ve günlerde caddede turlamak oturup gelen geçeni seyretmek sohbet etmek de cabası. Bir de Tunalı deyince hep Kuğulu Park vardır kafamda, şimdiki kadar kalabalık ve küçük değildi esasında. Bence daha güzeldi. Özellikle kış manzarasını seyredip çay içmek bazen de sahlep içerdik çok keyifliydi. Genellikle akşamüstü giderdik arkadaşlarla ama kısa böyle yarım saat falan, izin o kadardı, belki de o yüzden de bu kadar aklımda kalmış.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde konuştuğumuz zamanlarda nasıl bir dönüşüm oldu?

PT: Yani belki ben biraz kötümser olabilirim ama iyi şeyler söyleyemeyeceğim. Mesela, park yeri sorunu tam bir kabus, öyle arabayla gitmek falan yok artık, çok kalabalık, düzensiz bir görünüme dönüştü. Ben çocukları alıp biri henüz pusette biliyorsunuz (şimdi de ağlıyor bizi duydu herhalde) Tunalı’ya gitmiyorum halbuki açık hava ama alışveriş merkezlerine gidiyorum. Çünkü trafikten dolayı güvenSiz, kalabalık ve en kötüsü kaldırımlarım durumu. Jeep gibi bir puset lazım orası için. Rampa bile yok, kaldırım yol arası, çok merak ediyorum engelli insanlar ne yapıyorlar.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde ya da yakın çevresinde konuştuğumuz yıllar arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

PT: Talip ve Akün Sinemaları, Kuğulu Pasajı, Bimbo hamburger. İşte daha önce bahsettiğim amaçlar için kullanıyordum.

ÇR: Tunalı Hilmi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı? PT: Bence, Kuğulu Park’ta başlar Talip Sineması’nda biterdi ve çift yönlüydü uzun bir süre. Bestekar, Tunus gibi sokaklar başkaydı. Gece kulupleri, sonradan marjinal bir yaşam hatta sokak-bar kavramı Ankara’da birtek Bestekar’da var sanırım. Yani Tunalı’nın bence bir parçası değildi ama çokta aykırı değildi. Yani Tunalı kendi içine kapanık değilse de ayrı bir havası vardı.

Yaşamak lazım sanırım anlamak için ne dediğimi. Mesela Keneddy’de öyle, yani Bestekar ve Tunus gibi ayrı bir amaca hizmet ediyordu. Keneddy ve Boğaz Sokak mesela da konut ağırlıklıydı.

ÇR: Anlıyorum demek istediğinizi, kendine özgü bir kimlik ama çevreye de entegre olarak gelişiyor. Nasıl zaman geçirirdiniz Tunalı’da? Buluşma mekanı mıydı? Alışveriş için nerelere giderdiniz?

PT: Eğlence ve özellikle buluşma yeri olarak hatırlıyorum ben Tunalı’yı. Arkadaşlarla başka yere gidicek bile olsak Tunalı’da buluşur, biraz gezer, sonra nereye gideceksek giderdik. Bir tür alışkanlıktı sanırım. Yazında Flamingo’dan mutlaka dondurma yerdik gezerken, ben hep çikolatalı yerdim. Hala o tadı başka yerde bulamıyorum. Alışveriş içinse hem Kızılayı hem de Tunalı’yı tercih ederdim, çünkü dönemin iyi mağazaları oralardaydı. Mesela Vakko vardı.

ÇR: Tunalı’ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

PT: Haftasonları gündüz saatlerinde giderdim. Genelde gezmeye ve alışverişe bazen de sinemaya ama öyleyse onu önceden planlardık.

ÇR: Neyle ve kimlerle giderdiniz?

PT: Dolmuş, otobüs veya ailemiz arabayla bırakıp belli saatte gelip alırlardı. Çoğunlukla arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı’da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

PT: Haftasonu trafiğe kapatılması o dönem için özel ve keyifliydi. Eğer politik birşeylerse sorduğunuz ne gördüm ne de duydum bunca yıl. Büyükelçilikler, Demirel’in evi vardı; işçi eylemi olmaz. Anarşi varken de Tunalı’da anarşi duymadım. Hiç ülkücülerle komünistler birbirine girmediler. Arka sokaklarda bazen olurdu ama Tunalı’da olmazdı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyor?

PT: Temiz, ferah, sevimli ve yeni bir muhitti. Lise dönemimizde gezmek, buluşmak, eğlenmek için gidilen bir yer ve de atıştırma kültürünün yavaş yavaş geliştiği bir dönemdi.

ÇR: Teşekkür ederim söyleşi için.

PT: Rica ederim. Çocuk ve bebek sesleri arasında yardımcı olabildiysem...

ÇR: Tabii, teşekkürler.

Kişisel bilgiler: 1977 Ankara doğumlu, Ekonomist. Doğduğundan beri Ankara’da oturuyor (ayrıca 1977-95 yılları arasında Esat’ta oturmuş).

Pınar Hanağası’yla söyleşi, 09.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara’da 80’li ve 90’lı yıllarda nereleri hatırlıyorsunuz? Ne yapmak için giderdiniz?

PH: Biz Esat’ta oturduğumuz için bazen Kızılay’a giderdik annemle ama o daha küçükken alışveriş yapmak için, bir de babamın yazahanesi ordaydı, bazen ona uğradık. Kızılay bana o zamanlar çok büyük geliyordu. Annemin elini hiç bırakmazdık ablam da ben de. Bir de Batı Sineması ve Kızılırmak Sineması vardı. Oralara giderdik bazen. Sonra Lise yıllarında dersanem Kızılay’da olduğu için zaten haftanın beş günü gittim ve çok sıkılmışım. Tunalı benim için kaçamak yeri idi aslında. Benim esas hatırladığım yerler hep Tunalı’da, çünkü

arkadaşlarımla Tunalı'da olurduk ve mutlaka yapacak birşeyler bulurduk. Tunalı'da buluşalım sonra nasılsa karar veririz derdik. Benim en çok hatırladıklarım: Tivoli, Tadım Pizza(Ertuğ Pasajı'nın içindeki), Kıtır. Buralarda yemek yedik. Kuğulu Pasajı ve karşısındaki Tiffany Mağazası hem buluşma hem de alışveriş yerimizdi. Kuğulu Park'a da uğradık her zaman değilse de orda bir park olduğunu bilmek ve rahatça gidebilmek hoşumuza giderdi. Kavaklıdere Sineması ve Akün en çok film izlemek için gittiğimiz yerlerdi. Karum daha sonra açıldı, Tunalı'ya gitmişken oraya da mutlaka uğradık, hem mağazaları için hem de içinde Sicily's Pizza vardı; hem birşeyler yedik hem de sohbet ederdik.

ÇR: Bu yerlere neyle giderdiniz?

PH: Esat Caddesi'nde oturduğum için Tunalı'ya genellikle yürüyerek giderdim. Bunun dışında taksi kullanırdım.

ÇR: Bu yerlere kimlerle giderdiniz?

PH: Arakadaşlarım ve ailemle giderdim.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nin ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

PH: İlk hatırladığım zamanlarda Tunalı Hilmi Caddesi Esat Caddesi'nden başlayıp Kuğulu Park'a kadar devam eden çift yönlü bir caddeydi. Tunalı'nın başındaki Tiffany mağazası ve Tadım Pizza'nın bulunduğu Ertuğ Pasajı genelde iNTSanların buluşma noktasıydı. İnsanların yemek yediği ve alışveriş yaptığı yerlerin bulunduğu Ankara'nın en işlek uğrak yeriydi.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde 80'li ve 90'lı yıllarda nasıl bir dönüşüm oldu?

PH: Önce çift yönlü olan cadde daha sonra tek yön haline dönüştü. Pazar günleri sadece yayalara açık olan trafiğin işlemediği bir cadde oldu. Pazar günleri bu nedenle Tunalı gençlerin ve ailelerin keyifle vakit geçirdiği, gençlerin kaldırımlarda gitar çaldığı eğlenceli bir sokaktı. İlerleyen yıllarda Pazar günü uygulaması kalktı. Alışveriş merkezlerinin de açılmasıyla iNTSanların rağbetinin azaldığı bir cadde haline dönüştü.

ÇR: Tunalı Hilmi'de konuştuğumuz yıllarda anlattıklarınıza eklemek istediğiniz yerler var mı?

PH: Yok ama en benim için önemlileri Kavaklıdere Sineması, Kuğulu Pasajı, Kuğulu Park'tı. Akün Sineması da Ankara'nın en büyük sinemasıydı. Bir de Tivoli'yle ilgili birşey anlatayım: İçinde müzik kutusu vardı. En keyif aldığımız şeylerden biri burada istediğimiz şarkıları çaldırmaktı. Ayrıca, o dönem herkesin herkesi rahatça bulabileceği hamburgercimizdi. Ertuğ Pasajı da Tadım Pizza'nın olduğu ve içinde alışveriş yapılabilecek mağazaların olduğu bir pasajtı. Tadım Pizza inanılmaz rağbet gördüğü için sıra olurdu, bu nedenle merdivenlerinde beklerken epey vakit harcardık.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

PH: Tunalı Hilmi Caddesi Esat Caddesi'nden başlar, Kuğulu Park'ta biterdi. Karum açılınca oraya kadar olan kısmı cadde içine alabiliriz sanırım. Diğer sokaklar buranın bir parçası değildi. Bir tek belki Bestekar sokak sayılabilir. Bu sokak Tunus caddesi ile burayı birbirine bağlayan geniş bir sokaktı.

ÇR: Tunalı Hilmi'de nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı? Alışveriş için nerelere giderdiniz?

PH: Tunalı Hilmi Caddesi'ne arkadaşlarımla buluşmak için giderdim. Cumartesi ve Pazar günlerimin çoğu burada geçerdi. Arkadaşlarımla yemek yer ve caddede yürüyüş yapardık. Yaklaşık 5 saatimizi geçirirdik sanırım.

ÇR: 5 saat çok uzun gibi geliyor ama benim de hatırladığım sosyalleşmek için ideal bir mekan olduğuydu.

PH: Evet, süperdi. Arjantin Caddesi'nde kafelerin açılmasıyla sosyal hayat oraya kaysa da en azından buluşma noktası Tunalı olarak kaldı ve genellikle Tunalı'da bir tur atılmadan bir yere gidilmezdi. Alışveriş için de geline bir caddeydi, Karum açılınca alışveriş biraz daha oraya kaydı.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz? (öğlen yemeğine, alışverişe, sinemaya gitmek gibi)

PH: Tunalı Hilmi Caddesi'ne genellikle Cumartesi ve Pazarları öğlen saatinden akşamüstü beşe altıya kadar arkadaşlarımla birlikte olmak için giderdim. Bazı akşamlar da ailemle dolaşmak için giderdim.

ÇR: Sizin hayatınızın büyük bir parçası benim gibi Tunalı'da geçmiş gibi gözüküyor. (Gülüşmeler) Neyle ve kimlerle giderdiniz?

PH: Demin de dediğim gibi evim yakın olduğu için çoğunlukla yürüyerek, bazen buluşmama geç kalırsam da taksiyle. Arkadaşlarım ve ailemle giderdim ama ağırlıklı arkadaşlarımla, daha eğlenceli gelirdi o zaman.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

PH: Hatırladığım özel bir anı yok, ama her hafta sonu bir aşağı bir yukarı saatlerce volta attığımızı gayet net hatırlıyorum...

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyordunuz?

PH: Tunalı şehrin merkezi gibiydi. Ankara'da herkes için uğrak yeri. Sözleşmeseniz bile tüm arkadaşlarınızla rahatça karşılaşacağınız ortak noktaydı.

ÇR: "Şehrin merkezi gibi" bence bu önemli bir saptama, en azından size böyle bir çağrışım yapması.

PH: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyordu?

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi çocukluğumun, öğrencilik hayatımın geçtiği, anılarla dolu bir caddeydi. Keşke alışveriş merkezleri bu kadar çoğalmasaydı da hala eski özelliğini taşıyabilseydi, çünkü artık Tunalı sadece bir yere giderken alalecele geçilen bir cadde haline dönüştü.

Kişisel bilgiler: 1977 Ankara doğumlu, Endüstri Mühendisi. Doğduğundan beri Ankara'da oturuyor (ayrıca 1977-2000 yılları arasında A. Ayrancı'da oturmuş).

Arcan Nalca'yla söyleşi, 08.07.10, (Tunalı'da kafede söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1980'li ve 1990'lı nereleri (hangi mekanları/binaları) hatırlıyorsunuz?

AN: Tarihleri kesin olarak hatırlamıyorum. Ama çocukluğum süresince Kavaklıdere civarında hatırladığım binaları şöyle sıralayabilirim. Bina isimlerini hatırlamadığım için genelde tarif edeceğim.

ÇR: Tabii, daha iyi olur.

AN: İş Bankası Kulesi, sanırsam Bestekar girişinde olan Yeşil bina (Tadım Pizza), Kugulu Park karşıındaki sarı bina; aynı zamanda eski haliyle alt

katında RV restoran varken, Akün Sinemasi ve üzerindeki işhanı, Şinasi Sahnesi, Tubitak Binası, Karum ve Kuğulu Park arasında yukarı çıkarken soldaki bina, Sili Meydanı, Atakule, Gima İşhane, Soysal Pasajı, Vakko, Tunalı Pasajı.

ÇR: Ben bölmek istemedim ama şunu söylemeliyim hatırladığınız yerler gerçekten önemli binalar. Mesela, “Karum ve Kuğulu Park arasında yukarı çıkarken soldaki bina” diye bahsettiğiniz bina, Hayat Apartmanı, yapıldığı dönemde ve sonrasında da Kavaklıdere için önem taşıyan bir binadır. Buralara ne yapmak için giderdiniz? Neyle giderdiniz?

AN: Genelde eğlence-kültürel ve ticari. Kavaklıdere civarına yürüdüm, ya da bisikletle giderdim. Kızılay’a dolmuş ve otobusle giderdim.

ÇR: Buralara kimlerle giderdiniz?

AN: Genelde ailem ve çok büyük çoğunlukla arkadaşlarımla.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nin ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

AN: Trafiğin çift taraflı olduğunu hatırlıyorum. Genelde Kuğulu Park ve Kennedy arasında takılırdık. Hatta Esat’a doğru yokuşun başladığı yerden yukarı pek çıkmazdık; Bülten Sokak’tan yukarı. Küçük dükkanların olduğunu hatırlıyorum, alışveriş yapmaya çok sık giderdik, buna market, manav, ev alışverişi dahil. Kıyafet alışverişi için tek mekandı denilebilir. Ayrıca bir sürü restoran, kafe, pastane hatırlıyorum. Mesela, Flamingo, Tadım Pizza, Tivoli, Cafe des cafes. Kaldırımlar neredeyse her zaman insanlarla dolu olurdu. Yeşillik dolu hayal ediyorum ama Park dışında somut bir doğa resmi gelmiyor gözümün önüne.

ÇR: Belki ağaçlıklı dar bir cadde olduğu için tepede hep ağaçları gördüğümüz için öyle geliyordur. Caddesi’de de bu yıllar arasında nasıl bir dönüşüm oldu?

AN: En somut hatırladığım düşününce zaman içerisinde bir sürü dükkan açıldığı halde alışveriş yaptığımız yerlerin aynı oranda değişmemesi. Bir süre müzik, oyuncak, hediye gibi şeyler için bir sürü alternatif olduğunu hatırlıyorum, Bedesten vardı Kuğulu Pasajı’nın içinde, Super Sonic diye kaset satan bir müzik dükkanı vardı, aynı pasajta posterler satılırdı. Çok sık giderdim oraya. Mesela önceden bahsettiğim Bülten köşesinde bir turşucu vardı.

ÇR: Ben de çok severdim oranın turşusunu.

AN: Süperdi. Tunalı’ya gidince yaz-kış oraya gitmek için anneme yalvarırdım. Ama sonra yok oldu. Bir süre Cumartesi-Pazar günleri caddenin trafiğe kapatıldığını hatırlıyorum, çocukken heyecanlı bir olay olurdu. Sırf orada olmak, caddede yürüyebilmek için giderdik. Bir de benim için en önemlisi Şili Meydanı’ydı, orada oturup etrafı izlemek hoşuma giderdi. Sonra Atatürk Bulvarı’nın öbür tarafında elçilik binalarını hatırlıyorum, kendi bahçeleri ve telle çevrili oluşları ilginç gelirdi. TRT Binası’nı hatırlıyorum, yol tarif ederken çok kilit bir nokta olurdu.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi?

AN: Kuğulu Park ile başlar, Bülten köşesinde biterdi benim açımdan.

ÇR: Tunalı Hilmi’ye ne yapmak için giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz?

AN: Genelde eğlence amacıyla giderdim. Sokakta saatler boyu dolanırdık. Kuğulu Park’ta uzun zaman geçirirdik. Küçüklüğümde annem hergün parka götürürdü. Her Cumartesi Akün Sinemasi’na giderdim. Sonra Tivoli’de hamburger yerdik. Tivoli açılmadan önce Bestekar üzerinde kafeler vardı.

ÇR: Ne sıklıkla giderdiniz ?

AN: Tabii değişir ama genellersem, okul açık olduğu zaman hafta sonları, cuma, cumartesi, pazar. Okul kapalı olduğunda haftada 3-4 kere giderdim.

ÇR: Tunalı'ya neyle giderdiniz?

AN: Ya yürürdüm ya da bisiklete binerdim. 3-4 arkadaş yan yana geldiysek taksiye binerdik, annemleysek neredeyse hep taksiye binerdik.

ÇR: Kimle giderdiniz?

AN: En çok arkadaşlarımla. Sinema vs gibi olaylar için yalnız gittiğimi de hatırlıyorum.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

AN: Hiç aklımdan çıkmayan iki gün vardır. Birincisi mahalle arkadaşlarımla kararlaştırıp okulu asmistik. Kahvaltı sonrası Tunalı'ya gitmiştik, biraz gezmiştik ama hava güzel olmadığı için Bestekar sokağın başında bir hamburgerciye oturmuştuk. Kalabalık bir gruptuk, saatlerce oturup sohbet etmiştik. Belki çok güzel vakit geçirdiğim için, belki kendi kendimize-ailemiz olmadan- gezdiğimiz için kendimi bir birey hissettiğimden, nedenini tam olarak çözmek zor, ama o günü hep çok mutlu bir şekilde hatırlarım. Diğer gün, biraz daha karışık, tatlı-tuzlu bir nevi. Sonbaharda bir cumartesi günüydü. Sabah erken kalkıp bisikletle Akün Sineması'na gitmişim. Gişe henüz açılmamıştı, bekleyip Batman filmine balkon ikinci sıradan ortadan iki bilet almışım. Sinemadaki en kıyak koltuktu. Sonra o gün öğlen kan kardesimle gidip filmi izlemiştik. Sonra çıkıp Tunalı'da dolasmıştık biraz. Yakın bir arkadaşın anlamını ve değerini hissettiğim için olsa gerek hiç unutmam. Hatırladığım ufak tefek başka olaylar da var tabii. Okulların tatil olduğu gün yumurta savaşı olurdu; büyük rezillik çıkardı. Kışın soğuk olduğunda parkta kumpir yer kartopu oynardık.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyordunuz?

AN: Bir şekilde insanların buluştuğu yerdi, arkadaş edinmezdik belki orada ama alışveriş, eğlence, kültürelrel aktiviteleriyle bireyleri şehre bağlayan bir yerdi.

ÇR: Tunalı sizin için ne demekti?

AN: Çocukluktan birey olmaya geçişi, bir şekilde kendi kararlarını verebilmeyi, kendi basına dolaşmak – yemek yemek kadar basit kararlar olsada, içindeki sesle konuşabilmek için yapılan uzun yürüyüşleri hatırlatıyor.

Kişisel bilgiler: 1963 Ankara doğumlu, Sekreter. Doğduğundan beri Ankara'da oturuyor (ayrıca 1981 yılından beri Paris Caddesi'nde oturuyor)

Selim Sünter'le söyleşi, 05.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1965-1990 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

SS: Maltepe'deki apartmanları (bulvar üstü), Kızılay meydanı, Kolej ve binaları korkunçtur, Gima binası (gökdelin), Amerikan Pazarı (1963-1970 arası), 1970 sonrası İş Bankası, Tunalı Hilmi, Basıntepe ve civarı, Sakarya, Eymir ve Gölbaşı.

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla giderdiniz?

SS: Gezmek için Tunalı Hilmi, GOP, bazen çok sevmesem de Kızılay'a giderdim. Balık tutmak ve doğada bulunmak için Eymir, Gölbaşı ve Mühye köyü civarındaki göletlere giderdim ama 1990'dan sonra pek mümkün değil.

ÇR: Bu yerlere neyle giderdiniz?

SS:Kızılay, Tunalı ve GOP genelde yürüyerek. Diğerlerine otomobille.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

SS: Eskiden hemen her zaman arkadaşlarla, grup haline, 30 yaş sonrası daha küçük 1-2 kişi, bazen tek (alışveriş için); varsa kız arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

SS: Hoş ve modern, Avrupalı gelen bir yer, "kaliteli" insanların geldiği bir yer, "piyasa"; çocukluk ve gençlik dönemindeki algılamam böyleydi.

ÇR: Tunalı'da nasıl bir dönüşüm oldu?

SS: 70'li yıllardan bu yana beni etkileyen ya da rahatsız eden pek bir değişim olmadı. Kuğulu Park küçüldü, araya yol açıldı ama beni çok da rahatsız etmedi. Kimlik oluşturacak kadar önemli kalitesi ve işlevi açısından mekanlar olmadı, o nedenle varlıkları ve yoklukları bana göre çok fark etmedi. Belki de bana göre önemli olan cadde ve karşılıklı kaldırımlar yani fiziki konumudur.

ÇR: Tunalı'da ya da yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz?

SS: Kebap 49; Escalé; Pizza Pino; Kuğulu Pasaj; Tunalı Pasaj; Kavaklıdere Sineması; Talip Sineması; Tunalı Otel, Kuğulu park, elçilikler.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

SS: Bana göre Bülten sokak köşesinden Karum'a kadar. Bülten Sokağ'ın bir kısmı, Tunus Caddesi'nin bir bölümü parçası gibi düşünülebilir. Aktiviteler oraya taşıyor çünkü.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı? Alışveriş için nereye/nerelere giderdiniz?

SS: En önemli buluşma mekanı bence. Yürüyüş, yemek, kahve içmek, alışveriş için giderdim.

ÇR: Nerelere mesela?

SS: Yeşim, Marks and Spencer, Karum'daki bazı mağazalara.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'ne ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

SS: Genellikle her hafta sonu Cumartesi 12:00-18:00; bazen Pazar 15:00-18:00. Hafta içi sıklıkla olmasa da 17:30-18:30

ÇR: Tunalı'ya ve Kızılay'a genellikle yürüyerek gittiğinizi söylemişsiniz. Kimlerle gidiyordunuz?

SS: Arkadaşlarla; kız arkadaşımın bazen de tek giderdim.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

SS: Amerikalılar'ın çalıştığı bir bina vardı cadde üstünde. alt katında kola makinası vardı (1974-1975) teneke kola Türkiye'de yoktu. İçeri girer çaktırmadan 25 cent atıp kola alırdık. Güvenlik önlemleri yoktu o zamanlar. Amerikan vatandaşları her yerde rahatça dolaşırdı..

ÇR: Sizce kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl bir yerdi?

SS: Çok iyi.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne demek?

SS: Ankara’da sevdiğim ender mekanlardan biri. Ama Çankaya Belediyesi bu kadar önemli -bence şehrin en güzel yeri- olan bir mekana gereken özeni göstermiyor. Çöplerin konumu; cadde üstüne bırakılıyor çöpler, özellikle Mc Donalds gibi büyük firmalar torbalar dolusu çöpü kaldırımlara bırakıyor. Ayrıca akşam seyyar satıcıların mekanı oluyor. Bu sene asfalt kazıldı ve haftalarca (belki 2 ay kadar) toz toprak iç inde kaldı cadde. Belki cadde yaya yolu olmalı.

Kişisel bilgiler: 1967 Ankara doğumlu, Akademisyen-Ressam. Doğduğundan beri Ankara’da oturuyor.

Burcu Arıcı’yla söyleşi, 30.06.10, (yemekte söyleşi)

ÇR: Ankara’da 1990’lı yılların sonlarına kadar nereleri hatırlıyorsunuz?

BA: Gima, Soysal Pasajı, Ankara Koleji Binaları, Bakanlıklar’daki nerdeyse tüm binalar, Kurtuluş Parkı, Botanik parkı, Güven Park, Seymenler Parkı, Kuğulu Pasaj, Tunus Caddesi, Hacettepe, Tunalı Hilmi Caddesi.

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla giderdiniz?

BA: O tarihlerde alışveriş merkezleri yoktu veya yok denecek kadar azdı. Sinema, yemek, gezmek, arkadaş buluşmaları için bu mekanlarda bulunulurdu hep.

ÇR: Bir sürü park saydınız yani açık alan hatırladığınız yerler arasında buraları önemli kılan ya da hafızanızda yer bırakmasını sağlayan sizce neydi?

BA: Daha özgür hissedirdim kendimi, bir de her mevsim farklı bir havası olurdu. Mesela yazın havuz başında otururduk daha çok, sonbaharları romantik olurdu, belki biz genç olduğumuz için öyle gelirdi. Hava kararması diye bir kavramı daha çok yaşırdık, özellikle de kışın, eve gitme vaktini anlardık, şimdi mesela bir alışveriş merkezinde saatinize bakmazsanız farkına bile varmazsınız zamanın. Zaman da kıymetini yitiriyor o zaman sanki. Mesela kışın iznim saat beşe kadarken, yazın yediye uzardı.

ÇR: Buralara kimlerle ve ne şekilde giderdiniz? Ulaşım açısından soruyorum.

BA: Çok gençtim ve heryere mutlaka yürürdüm. Örneğin Tunalı Hilmi’ye hep yürürdüm. En çok annem, kız kardeşim ve ben giderdik ve de arkadaşlarımla.

ÇR: Tunalı’yı ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

BA: Nezihti ve emniyetliydi ama her zaman kalabalıktı.

ÇR: Fiziksel anlamda nasıldı?

BA: Bir kere bu kadar çok bina yoktu sanki, yol genişliği aynıydı. Kuğulu Park yeşillik katıyordu bence, şimdi daha da çok katıyor bence, çünkü daha çok bina var.

ÇR: Tunalı’da arasında nasıl bir dönüşüm oldu sizce?

BA: Biraralar yanlış hatırlamıyorsam trafiğe kapatıldı. Bu hoşuma gitmişti..Dönüşüm şöyle oldu; araç trafiği çok arttı. Eski restoranların pizzacıların yerini yeni mekanlar aldı ve bunun sonucu insan profili değişti.

ÇR: Tunalı Hilmi’de veya yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz?

BA: Deli Zeki lakabıyla anılan Zeki kuaför vardı. Annem oraya giderdi, tabii ben de yanında...ve Kuğu Bale Stüdyosu vardı. O baleye devam ettim uzun

zaman, Sait Sökmen bale hocamdı. O yıllarda Tunalı Hilmi Caddesinin hafif sosyetik bir havası vardı. “Tunalı’daydım şekerim” diyerek kadınların hava attığını hatırlarım ve Kuğulu pasaj...en sevdiğim yerdı. Aradığınız herşeyin bulunduğı aslında bugünkü alışveriş merkezlerinin ilkiydi sanki Ankara’da. Kuğulu Park’ta da kuğulara ekmek atardım.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

BA: Kuğulu Park civarı başlayıp Küçükesat Kavşağında biterdi. Sokaklarla da anılırdı tabii ama bizim gençlik yıllarında piyasa yerimizdi Kuğulu Caddesi hiç diğer sokaklara girmezdik.

ÇR: Tunalı’da nasıl zaman geçirirdiniz?

BA: Baştan aşağı sürekli yürürdük. Arkadaşlarımızla buluşup arada bir oradaki pastanelerde otururduk, mesela Milka, Flamingo gibi, bir de Pizza Pino çok popülerdi. Hep oraya giderdik. Tümüyle gezme ve alışveriş amaçlıydı bu ziyaretler.

ÇR: Tunalı’ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

BA: Her cumartesi sabah ondan akşamüstü yediye kadar ordaydık.

ÇR: Tam mesai yani... (Kahkalar). Demekki, o kadar zaman yapacak bir sürü aktivite vardı demekki...

BA: Tabii, zaman nasıl geçerdi anlamazdık.

ÇR: Tunalı Hilmi’ye nasıl giderdiniz? Kimlerle giderdiniz?

BA: Her zaman yürürdüm. Tek başıma yürüyerek giderdim ve orada arkadaşlarımla buluşurdum..

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

BA: Ted mezunuyum. Bütün sınıf arkadaşlarımla mezuniyetten hemen sonra Tunalı’da buluşmuştuk...bunu hatırlarım.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı’yı nasıl buluyordunuz? Sizin için ne ifade ediyordu?

BA: Daha emniyetli ve daha nezihti. Kızımı tek başına yürüyerek oraya gönderemem artık. Tunalı Hilmi caddesi gençliğimdi herşeyiyle.

ÇR: Neden gönderemezsiniz?

BA: Yani eskisi kadar güvenli gelmiyor bana kapkaçlar, insan kalitesi...gibi.

ÇR: Teşekkür ederim.

BA: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1980 Ankara doğumlu, Kamu Yönetimi mezunu. Doğduğundan beri Ankara’da oturuyor

Gözde Gövsulu’yla söyleşi, 09.07.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara’da 2000’li yıllara kadar nereleri hatırlıyorsunuz?

GG: Daha çok Ulus ve Atatürk Bulvarındaki binaları hatırlıyorum. Opera Binası, Adliye, Ankara Oteli. Buralara alışveriş için ya da sanat aktiviteleri için giderdim.

ÇR: Neyle ve kimlerle giderdiniz?

GG: Özel oto ya da Ulus'a dolmuşla giderdim. Ailemle ama Ulus'a daha çok babaannemle giderdik.

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınız zamanlarda nasıldı?

GG: Binalar açısından şimdikinden pek farklı olmayan, genellikle kalabalık ancak şimdikinden daha önemli bir caddeydi.

ÇR: Ne anlamda?

GG: Yani oraya gitmek havalı birşeydi.

ÇR: Tunalı'da bu yıllar arasına arasında bir dönüşüm oldu mu sizce?

GG: 1980'lerden sonra ülkenin sosyo ekonomik dönüşümüne paralel olarak Cadde'nin çekim merkezi haline geldiğini düşünüyorum. Liberal ekonomik sistemin yani piyasa mekanizmasının işlemesiyle özellikle 1990'lı yıllarda markalı ürün kullanımının yaygınlaşması, üst tabakadan orta ve hatta alt tabakaya inmesi konumu nedeniyle Tunalı Hilmi Caddesi'ni lüks tüketime yönelik ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı bir alan haline getirmiştir. Kuğulu Park'ın burada bulunması aileler açısından da tercih edilmesine yol açmıştır. 1990'larda caddenin Pazar günleri trafiğe kapatılıp çeşitli sanatsal faaliyetlere yer verilmesi Ankara açısından kültürel anlamda da cazip bir mekan yaratma çabası olarak görülebilir.

ÇR: Tunalı'da veya yakın çevresinde nereleri hatırlıyorsunuz?

GG: Gümüşsoy Pasajı, Kavaklıdere Sineması, Milka Pastanesi, Tivoli, Besi Çiftliği. Buralar benim için önemliydi, çünkü nerdeyse her Tunalı'ya gittiğimde buralara uğrardım. Alışveriş için, arkadaşlarla veya ailemle birşeyler yemek için, eve birşeyler almak için. En eğlencelisi de sinema için Kavaklıdere'ye giderdik. Umarım tekrar açılır, öyle bir çaba olduğunu duymuştum.

ÇR: Evet öyle bir girişim var, umarım istenildiği gibi sonuç alınır. Kavaklıderem Derneği bu konuyla çok ilgileniyor. Sizce Tunalı nerde başlar, nerde biterdi, sınırları neydi yani? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

GG: Cadde Esat Dört Yol'un alt paralelinden başlayıp, Kuğulu Park'a kadar devam eder. Ancak Esat Dört Yol'dan başlamalı. Bülten ve Bestekar Sokak olabilir.

ÇR: Neden?

GG: Çünkü Bestekar Sokak'ın hem antikacı dükkanları hem de çeşitli eğlence mekanları ile caddeyi tamamlar nitelikte olduğunu düşünüyorum.

ÇR: Biraz söz ettiniz ama eklemek istediğiniz birşeyler var mı Tunalı'yı ne amaçla kullandığınızla ilgili olarak? Tunalı Hilmi Caddesi'ne hangi amaçla, ne yapmak için giderdiniz?

GG: Alışveriş ve eğlence amaçlı giderdik. Alışveriş için örneğin gıda alışverişi için Besi Çiftliği'ne giderdik, giyim içinde Levi's mağazası hemen aklıma gelenler.

ÇR: Buluşma mekanı mıydı? Tunalı'ya ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

GG: Tabii, özellikle buluşma mekanı olarakta Tivoli ve Cambo'yu tercih ederdik. Haftada birkaç kez giderdim. Örneğin perşembe günleri annem babam ve ben yemek ve sinema için, cumartesi günleri annemle alışveriş ve yemek gibi bir programımız vardı. Arkadaşlarım ve kuzenlerimle de alışveriş, buluşma mekanı ya da yürüyüş yapmak için giderdik.

ÇR: Tunalı'ya gidip dönerken ulaşımınızı nasıl sağladınız?

GG: Özel otoyla ya da yürüyerek.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi'nde hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

GG: Bir çok anı var ancak gerçekten 1990'lı yıllarda taşıdığı anlamı şimdi taşımıyor benim için.

ÇR: Nasıl anılar örnek verebilir misiniz?

GG: (Kaydedilmesini istemiyor)

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı Hilmi'yi nasıl buluyordunuz?

GG: Ankara, kentleşmesi cumhuriyet döneminden sonra başlamış, daha sonraları sosyolojik etkilerle genişleyip farklı alanları oluşmuş bir şehir olduğundan İstanbul gibi yüzlerce yıllık bir tarihi geçmişin sosyo kültürel izlerini kentleşmesinde görmek mümkün olmadığından Tunalı Hilmi Caddesi'nde de böyle bir etki görmek mümkün değil esasında. Özellikle mimari olarak kayda değer bir yapı barındırdığını düşünmüyorum. Cadde de “ne kadar hoş, estetik bir bina” denebilecek bir bina bence yok. Yakınındaki İran Caddesi ve özellikle Arjantin Caddesi Tunalı Hilmi Caddesi'ne değer katmakta ise de kültürel açıdan kimlik kazandıracak bir unsur olmayışı önemli bir eksiktir. Şehir merkezlerinin değişen yaşam koşullarını karşılayamaması nedeniyle zamanla işlevlerini yitirip çökerek yerlerini yeni merkezlere bırakması Ankara kentleşmesi açısından Ulus, Gazi Mustafa Kemal Paşa Bulvarı, Kızılay örneklerinde yaşanmıştır. Tunalı Hilmi Caddesi de 1990'lı yıllardaki popüleritesini 2000'li yıllarda şehrin Çayyolu ve Sincan-kendi ekonomik tabanlarına göre- yönünde genişlemesi ile özellikle açılan alışveriş merkezlerinden sonra sürdürüyor bence, artık Kızılay olma yolunda diyebilirim, özellikle Esat Caddesi'ne yakın tarafları.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi sizin için ne ifade ediyor?

GG: Doğduğumdan bugüne kadar hep gittiğim yakınında olduğum için bir çok anım bulunmakla birlikte benim için eski cazibesini taşımıyor. Özellikle Kuğulu Park'a rağmen eski dönemlerden bildiğim Tunalı havası artık yok. Kavaklıdere Sineması'nın kapanması cadde için önemli bir kayıp diye düşünüyorum. Maalesef cadde ve yakınında hiç sinema bulunmamakta. Daha çok alışveriş merkezi olarak işlev gördüğünü düşünüyorum. Arjantin ve Filistin Caddeleri'nde açılan mekanların daha çok buluşma mekanı haline gelmesi Tunalı Hilmi açısından olumsuz olmuştur. Kendi açımdan baktığımda Tunalı'nın ne eski sıcaklığını ne de önemli herhangi bir işlevini görmüyorum. Cadde'nin kendine özgü bir kimlik yaratması, bulunan mekanların yenilenmesi gerek bence. Şu anda hem işlevsel hem de göze hitap eden bir caddeden oldukça uzak, köhne olarak görünmekte.

ÇR: Çok teşekkür ederim.

GG: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1972 Ankara doğumlu, İnşaat Mühendisi/Akademisyen. 1983 yılından beri Ankara'da oturuyor.

İrem Dikmen Toker'le söyleşi, 03.07.10, (evinde söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1983-2000 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

İDT: Kızılay’da Vakko Binası, Soysal İş merkezi, Gima, Yeni Karamürsel Binası

Tunalı Hilmi’de Kuğulu Pasajı, Akün Sineması, bir de Atakule’ye giderdim.

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla giderdiniz?

İDT: Genellikle alışveriş için giderdim, kültürel faaliyetler ve arkadaşlarla zaman geçirmek için giderdim. Sohbet ederdik, gezerdik, birşeyler yerdik. Kız arkadaşlarımla vitrinlere bakardık, daha kalabalık bir grupsak genelde sinemaya giderdik. Atakule ilk açıldığında orda gidip ortada yani vitrinlerin önünde durdu gençler gruplar halinde, bayağı havalı olurdunuz o zaman bir arkadaşınıza rastlarsanız.

ÇR: Bu yerlere giderken ulaşımınızı nasıl sağladınız?

İDT: Yürüyerekte gittiğim olurdu, zaman zaman da otobüs veya taksi dolmuşa binerdim genelde Ayrancı-Kızılay arasında. Taksi dolmuşa birbirini tanımayan 2-3 bazen 4 kişi binerdi aynı semte giden özelliği oydu ve daha az para verilirdi.

ÇR: Kimlerle giderdiniz?

İDT: Arkadaşlar, aile büyükleri

ÇR: Tunalı ilk hatırladığınızda nasıl bir yerdi?

İDT: İlk hatırladığım yıllar 1980 sonrası. Özellikle gençlerin gittiği, alışveriş ve eğlence, yeme-içme vb. için gidilen çok canlı bir cadde. Bir de bence buluşma noktaları vardı. Mesela, Kuğulu Park ve Kuğulu Pasaj’ın önü buluşma noktalarıydı. Birşeyler yemek için Milka Pastanesi’ne giderdim, alışveriş için genelde Kuğulu Pasaj’a, dönemin önemli markaları olurdu. Sinema için de Tunalı’da değil ama yakınında Akün’e giderdim. Oranın salonu ve büyüklüğü hoşuma giderdi. Tunalı’da buluşup birşeyler yapıp sonra sinemaya giderdik genelde. İlginç ama bir rutin halini almıştı özellikle cumartesileri.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi’nde ya da yakın çevresinde söylediklerinize ekleyeceğiniz yerler var mı hatırladığınız? Kuğulu Park, Milka Pastanesi, Kuğulu Pasajı, Akün dediniz yanlış hatırlamıyorsam.

İDT: Evet, ayrıca Kıtır , İnegöl Köftecisi, Tunalı Oteli, Tunalı Pasajı’nı hatırlıyorum. Hepsi hala var. Tunalı Pasajı’na müzik kaseti almaya giderdik, bazen arkadaşlarıma hediyede alırdım ordan. Kıtır’da da kumpir yerdik. Hep çok havasız ve gürültülü olmasına rağmen anılarımda en eğlendiğim yerlerden biri olarak kalmış.

ÇR: Sizce Tunalı nerde başlar, nerde biterdi? Diğer sokaklar bir parçası mıydı?

İDT: Kuğulu parktan başlar, şimdi Matraş, Uzungil vb. dükkanların olduğu köşedeki pasaja kadar devam ederdi.

ÇR: Gümüşsoy Pasajı.

İDT: Evet. En canlı bölümü o kısımdaydı. Bestekar Sokağın ve Tunus Caddesi’nin de canlı olduğunu hatırlıyorum. Bir anlamda parçası gibi ama hiçbir zaman “hadi Bestekar’a gidelim” diye bir söyleyiş olmadı ama “Tunalı’ya gitmek, Tunalı’ya çıkmak” denirdi. Bence bu da ayrıcalıklı kılıyor Tunalı’yı. Bir sürü şey yapıldı; alışveriş, yeme-içme, gezme. Evet alışveriş için Kuğulu Pasajı ve Tunalı Pasajı’nı hatırlıyorum ama yalnızca kılık-kıyafet değil, mutfak alışverişi için de gidilirdi.

ÇR: Nerelere mesela?

İDT: İlk aklıma gelenler, Tavko ve Balkanerler. Ayrıca, Tunalı Hilmi Caddesi'nin üzerinde pek çok doktor muayenesi vardı, Düzen Labratuvarı da Tunalı Hilmi'deydi, sağlık nedenleriyle de Tunalı'ya gidilirdi.

ÇR: Ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

İDT: Öğrenciliğim sırasında haftasonlarında öğlen ya da akşamüstü arkadaşlarımla buluşmaya giderdim. Tatil zamanlarında da alışveriş için sabah-öğle saatlerinde giderdim. Mutlaka her hafta Tunalı Hilmi Caddesi'ne en az bir kez giderdim.

ÇR: Kimlerle ve neyle giderdiniz?

İDT: Arkadaşlar ve aile büyükleriyle giderdim. Ulaşım olarak mı soruyorsunuz?

ÇR: Evet.

İDT: Ayrancı'dan yürüyerek ya da taksiyle.

ÇR: Tunalı'da özel bir gün ya da bir olay var mı hatırladığınız?

İDT: Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki Milka Pastanesi'nde doğumgünümü kutlamıştım. Şimdiki Mado'nun bulunduğu köşede Tiffany mağazası açılmıştı, ilk kez gençler için özel kıyafetler satılmaya başlanmıştı, Benetton mağazası da açılmıştı, oradan yaptığım alışverişleri hatırlıyorum. Ayrıca Kıtır'da arkadaşlarımla buluşurduk biraz önce de anlattığım gibi, o güzel günleri hatırlıyorum.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyordunuz? Sizin için anlamı nedir?

İDT: Ankara'nın en canlı ve o zaman için "kaliteli" mekanıydı. Belirli bir kültür ve yüksek gelir grubuna ait gençlerin buluşma ve eğlence mekanıydı ve de kendi adamını seçerdi. Tunalı bir kültürdü bence.

ÇR: Çok teşekkür ederim.

İDT: Rica ederim.

Kişisel bilgiler: 1980 Ankara doğumlu, Avukat. 1980 yılından beri Ankara'da oturuyor.

Yaprak Erel ile söyleşi, 30.06.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1985-2000 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

YE: Aslında 1990 yılında ben 10 yaşındaydım ve öncesinde de çok net hatırlayamıyorum Ankara'yı. Ama en belirgin yapı Atakule'ydi sanırım, o da 1990 yılından önce miydi emin değilim. Seğmenler Parkı'nı ve Kuğulu Park'ı hatırlıyorum. O yaşlarda çocuk olduğum için daha çok parkları anımsıyorum sanırım. Luna Park'a da sık sık giderdik. Kuğulu Park'ın Atatürk Bulvarı'na bakan tarafında küçük bir bina vardır; 2 katlı galiba. Ev gibi bir yerdi, o bina hep dikkatimi çekti.

ÇR: And Evi mi?

YE: Evet bir vakıf olmuş şimdi.

ÇR: Evet And Vakfı.

YE: Bir de bazen haftasonları Gölbaşı'na giderdik. Oraları salaş bulurdum mesela o geldi aklıma.

ÇR: Buralara ne yapmak için giderdiniz?

YE: Parklara oyun oynamaya giderdim, Seymenler Parkı bana çok büyük gelirdi. Kuğulu Park daha küçük olduğundan sanırım, daha çok hoşuma giderdi. Saydığım yerler aslında hep sosyal aktivite mekanları. Eğlence için giderdim buralara.

ÇR: Neyle giderdiniz?

YE: Otobüs, taksi veya arabayla. Zaten daha çok ailem beni götürürdü tabii. Kendi başıma ancak 1990 sonrası bir yerlere gitmeye başladım. O zaman da taksitle giderdim genelde.

ÇR: Tunalı Hilmi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıl bir yerdi?

YE: İlk hatırladığım yıllar aslında belirttiğiniz tarihlerin sonuna denk geliyor. 90'ların başında Tunalı'yı daha sakin bir yer olarak hatırlıyorum. Araç trafiğinin çok daha az olduğu, dolayısıyla insanla kalabalıklaşan bir caddeydi. Yine yeşildi. Kaldırımları daha bozuktu. Hala olan bazı dükkanlar vardı; Tavko, Flamingo Pastanesi gibi. İnsanlar daha şık gelirlerdi sanki, daha özenli görünürlerdi. Gençlerden çok orta yaş ve üstü insanlar vardı sokakta, öyle hatırlıyorum.

ÇR: Tunalı Hilmi'de konuştuğumuz yıllarda nasıl bir dönüşüm oldu size göre?

YE: Benim anımsadığım 90 öncesiyle sonrası arasında bir karşılaştırma yapabilirim ancak... En önemli fark trafik sanırım. Şimdi çok fazla trafik var, yönü de değişti. Yeni açılan mağazalar Tunalı'nın görünümünü değiştirse de binaların neredeyse hep aynı olması, çok yüksek binaların yapılmamış olması bence olumlu. Daha mahalle dükkanı görünümde olan daha otantik yerler büyük mağazalarla değişti. Tekdüze ve bütün alışveriş merkezlerinde görülebilecek vitrinler bence Tunalı'nın yüzünü biraz mekanikleştirdi.

ÇR: Tunalı'da ya da yakın çevresinde nereler hatırlıyorsunuz?

YE: Akün Sineması'nı hatırlıyorum. Arjantin Caddesi'ni hatırlıyorum ama o 90'dan sonra böyle bir gelişim gösterdi sanırım. Çocukken halamlar Büklüm Sokak'ta otururlardı. Bir de orayı hatırlıyorum hayal meyal; bir turşucu vardı oralarda galiba. Bir de şimdi Karum'un karşısındaki yerde Ulusoy bale kursu vardı. Oraya kursa giderdim.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi? Sizce diğer sokaklar bir parçası mıydı?

YE: Karum'un ordan başlayıp Esat'a kadar giderdi bence. Kendi başına bir caddeydi her zaman ama özellikle Kuğulu Park'ın ordan Atatürk Bulvarı'na bağlanırdı.

ÇR: Tunalı'ya hangi amaçla giderdiniz? Nasıl zaman geçirirdiniz?

YE: Tunalı benim için 90 öncesinde ailemin zaman zaman alışveriş yapmaya gittiğinde beni de götürdükleri bir yerdi. Oradaki dükkanları gezerdik. Yetkin Kırtasiye'den alışveriş yapmayı çok severdim ilkokula giderken. Tavko vardı, Cambo vardı, Flamingo vardı. 90 sonrasında ortaokul çağlarından itibaren daha çok arkadaşlarımla gittiğim bir yer oldu. Genelde ya McDonalds'ın önünde ya da şimdi C'viz olan yerin önünde buluşurduk. Kıtır'da otururduk bazen de Café des Cafes'ye giderdik Tunalı'da yürürdük, başka arkadaşlarımızla karşılaşırdık mutlaka.

ÇR: Tunalı Hilmi'ye ne sıklıkla, günün hangi zamanlarında giderdiniz?

YE: Haftasonları, genellikle öğleden sonra. Kavaklıdere Sinemasına da yine akşamüstüne doğru giderdik.

ÇR: Neyle giderdiniz? Kimlerle giderdiniz?

YE: Ya taksiyle ya da yürüyerek. Önce annemle ve kardeşimle, sonra arkadaşlarımla gittim.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

YE: Yok hatırlayamıyorum öyle özel birşey.

ÇR: Kent mekanı olarak Tunalı'yı nasıl buluyordunuz?

YE: Bildiğim kadarıyla bu dönemde de oldukça canlı bir yermiş. O zaman Ankara'daki açık havada yapılabilecek daha çok aktivite olsa da Gençlik Parkı gibi Tunalı'nın o zamanlarda da tercih edilen bir yer olduğunu düşünüyorum.

ÇR: Ben daha çok sizle konuştuğumuz zamanı sormaya çalıştım yani 85 sonrasında?

YE: Tunalı benim için daha çok ortaokul-lise çağlarında arkadaşlarımla eğlendiğim, gezdiğim sosyal aktivitelerde bulunduğum bir yerdi. Özellikle de başka alternatifini olmadığından mı bilmem, yolda yürürken veya gittiğimiz yerlerde neredeyse bütün arkadaşlarımızla karşılaşırdık. Bir toplanma mekanı gibiydi bizim için, sözleşmeden herkes aynı yerde olurdu. Tunalı'nın en çok bu özelliği anlamlı benim için.

ÇR: Teşekkürler bu sohbet için.

YE: Birşey değil.

Kişisel bilgiler: 1956 Ankara doğumlu, İnşaat Mühendisi/Öğretim Üyesi. 1956 yılından beri Ankara'da oturuyor.

Talat Birgönül'le söyleşi, 05.08.10, (işyerinde söyleşi)

ÇR: Ankara'da 1950-1990 yılları arasında nereleri; yani hangi binaları, mekanları hatırlıyorsunuz?

TB: Sakarya Caddesi ve özellikle Piknik, Kızılay Binası (yıkılan), Gökdelen, Büyük Sinema, Gölbaşı Sineması, Gençlik Parkı, Kocabeyoğlu Pasajı, Ankara Tenis Kulübü, Karum, Atakule

ÇR: Bu yerlere hangi amaçla giderdiniz?

TB: Hangi amaca hizmet ediyorsa onun için giderdik. Mesela Piknik'te yemek yedik, Gençlik Parkı'na genelde gezmek, sohbet etmek, eğlenmek için giderdik. Alışveriş için de Kocabeyoğlu Pasajı önmeli bir yerdi.

ÇR: Buralara neyle ve kimlerle giderdiniz?

TB: Otobüs veya dolmuş veya yürüyerek, genelde arkadaşlarımla giderdim.

ÇR: Tunalı Hilmi Caddesi ilk hatırladığınız zamanlarda nasıldı?

TB: Elit ve entelektüel kişilerin oturduğu güvenli bir mahalleydi. Bilhassa Tunus Caddesi'ne çok yakın olması ve buradan Odtü servislerinin kalkması nedeniyle bekar evlerinin çok olduğu ve hocaların oturduğu bir semttir.

ÇR: Tam plarak nerelerini kastediyorsunuz?

TB: Bestekar, Büklüm, Bulten, Tunus ve diğer birleştiren sokakları kastediyorum.

ÇR: Tunalı Hilmi'de sizce 1950-1990 arasında nasıl bir dönüşüm oldu?

TB: Ulus ve Kızılay semtinin işlevi buraya kaydı. Binaların zemin katlarından başlayarak önemli ölçüde konutlar ticari mekanlara dönüştürüldü. Bankalar, süpermarketler, restoranlar vb., gecekondulaşma başladı. Ticari faaliyetler arttı, konutlar azaldı, mahalle sakinleri yavaş yavaş bu semtten kaçmaya başladılar,

park problemi (değnekçilik) sıkıntı yaratmaya başladı, şehrin varoşlarından buraya gezmeye, eğlenmeye adamlar gelmeye başladı, güvenlik azaldı, kirlilik ve gürültü arttı.

ÇR: Tunalı'da ya da yakın çevresinde 1950-1990 yılları arasında nereleri hatırlıyorsunuz?

TB: Üniversite Apartmanı, Kavaklıdere Sineması, Annem Restoran, Karum, adını hatırlayamadığım bir pizzacı dükkanı

ÇR: Pizza Pino mu?

TB: Evet Pizza Pino, Kuğulu Pasajı, Kuğulu parkdaki çay bahçesini hatırlıyorum. Kuğulu Pasaj o zaman lüks bir yerdi ve Tunalı'ya gidildiğinde mutlaka gezilirdi. Kuğulu Park'taki çay bahçesi de hoş sohbetlerin yapıldığı bir yerdi.

ÇR: Tunalı nerde başlar, nerde biterdi?

TB: Kuğulu'dan başlar Esat Dörtyol'da biterdi.

ÇR: Tunalı'da nasıl zaman geçirirdiniz? Buluşma mekanı mıydı?

TB: Buluşma ve piyasa yapma mekanıydı bence. Daha sonra doktor muayenahaneleri ve alışveriş mekanları arttı.

ÇR: Tunalı Hilmi'ye ne sıklıkla ve günün hangi zamanlarında giderdiniz?

TB: Akşam veya gece saatleri alışveriş veya eğlence amaçlı giderdik.

ÇR: Tunalı'ya gidip dönerken ulaşımınızı nasıl sağladınız? kimlerle giderdiniz?

TB: Taksit veya özel aracım. Arkadaşlarımla çoğunlukla.

ÇR: Tunalı'da hatırladığınız özel bir gün ya da bir olay var mı?

TB: Herhangibir şey mi?

ÇR: Evet, olabilir.

TB: Şimdiki Ramada Otel'in olduğu köşe binada bir sınıf arkadaşımızın bekar evi vardı. Ders çalışmak veya eğlenmek için çok sık oraya giderdik. Trafik veya park hiç problem değildi. Arabamızla gittiğimizde kaldırımın üzerine veya Büklüm Sokağa bile rahatlıkla park edebilirdik.

ÇR: 1950-1990 yılları arasında kent mekanı olarak Tunalı Hilmi Caddesi'ni nasıl buluyorsunuz? Sizin için ne anlamı neydi?

TB: Sakin, huzurlu, güvenli ve saygın bir mekandı. Gençliğin buluşma ve gösteriş yapma yeri; İstanbul'un Bağdat Caddesi veya Nişantaşı veya İstiklal Caddesi gibi.

APPENDIX D

TÜRKÇE ÖZET

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'da, 1950'ler ve 1980'ler arasında kamusal alanın sosyo-mekansal oluşumunu anlamaktır. Bu çerçevede, çalışma, Ankara'nın ana sokaklarından biri olan Tunalı Hilmi Caddesi'ne (eski adıyla Özdemir Sokağı) odaklanmaktadır. Böylece toplumsal biçim ve uygulamaların kentte gerçekleştiği kamusal alan olarak "sokak" tartışmanın odağını oluşturmaktadır. Böylece bu çalışma konut bölgesi olmasının yanı sıra kentsel bir alt-merkez olarak kültürel, rekreatif ve ticari işlevlere sahip önemli bir kamusal alan olarak ortaya çıktığı 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar süren dönemde Tunalı Hilmi Caddesi'nin sosyo-mekansal oluşumunu değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Ankara'ya ilişkin ana planlama kararları ve mimari uygulamalar ışığında, sokağın kamusal alan olarak değerlendirilmesi, sokağı, kente ve kamusal yaşama olan katkıları doğrultusunda incelemeyi sağlamaktadır. Bu nedenle, araştırma, Tunalı Hilmi Caddesi'nin Ankara'da dikkate değer bir kamusal alan olarak oluşumunun kapsamlı bir tarihçesini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışma, geniş bir çerçeveden, kamusal alanı yalnızca kentsel ya da mimari değil, aynı zamanda toplumsal bir oluşum olarak da anlamaktadır.

Tunalı Hilmi Caddesi fiziksel açıdan Ankara'da stratejik anlamda önemli bir konuma sahiptir. Şehir merkezi olan Kızılay'ın güneyinde, Kavaklıdere Mahallesi'nde konumlanmıştır. Kuğulu Park Kavşağı'yla başlar ve Ahmetler Kavşağı'nda sona erer. Ticari işlevler bu alanda gerçekleştiği için Kuğulu Park Kavşağı ile Küçükesat Kavşağı arasında olan kısmı daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Kentin omurgası olarak belirlenen ve en önemli bulvarı olan Atatürk Bulvarı, Tunalı Hilmi Caddesi'nin batı tarafında kalmaktadır.

Yakınında bulunan Arjantin ve Cinnah gibi caddeler, Kavaklıdere Mahallesi'ni, Çankaya ve Gaziosmanpaşa mahallelerine bağlamaktadır. Ayrıca, Tunalı Hilmi Caddesi'ni kesen Tunus ve Bestekar gibi bazı sokaklar, bazı faaliyetlerini caddenin kesin sınırlarının dışına taşıyıp hayat tarzının etkisinin yayılmasını sağlamaktadır. Cadde, mekansal anlamdaki özel konumu sebebiyle, her zaman Ankara'nın en önemli kamusal alanlarından biri olmuştur. Sağladığı değişik aktivitelerle, sakinlerinin günlük hayatında önemli bir rol oynayan kentin en işlek sokaklarından biridir. Dolayısıyla, çalışma, caddenin nasıl ve neden bu denli önemli bir kentsel kamusal alan olarak şekillendiğini anlamayı amaçlamaktadır.

Tunalı Hilmi Caddesi, herhangi bir cadde değildir; Ankara'nın kamusal / toplumsal yaşamının odak noktalarından biri olması sebebiyle Kavaklıdere Mahallesi'nin yanısıra daha geniş ölçekte Ankara'nın yaşamında da önemli bir rol oynamıştır. Bir kentin bir kısmını incelerken, mahalleleri bütün olarak ele almak ve/veya teker teker binalara odaklanmak gibi değişik çalışma yolları vardır. Bu çalışma, sadece binalara ya da daha geniş bir bakış açısıyla şehir ölçeğine odaklanmak yerine, bir ara çalışma birimi olarak sokağı, yani bir kent parçasını seçmiştir. Böyle bir yaklaşımla Tunalı Hilmi Caddesi'nin tek tek binalarını incelemektense, binaların önemini de atlamadan, Cadde'yi bir kamusal alan olarak ele alıp, bu bağlamda bu kentsel oluşumun mimarlık/kent tarihi yazmayı amaçlamaktadır. Kentin kendisine yönelik çok yönlü bir anlayış geliştirerek, sokağın sosyo-mekansal oluşumunu ve günlük hayatını değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Tunalı Hilmi Caddesi değişimlere sahne olmuştur ve bu değişimler, kentsel bir dönüşümün temel bir parçasını teşkil etmektedir. Bazı binalar yok edilip bunların yerine yenileri yapılırken, sokağın bazı kısımları 1950'lerin sonlarından günümüze kadar fiziksel açıdan görünümlerini muhafaza etmişlerdir. Caddenin oluşumunun, süreç içerisinde dönüşümü de bünyesine katarak yavaş yavaş ve sürekli olarak gerçekleştiği öne sürülebilir. Tunalı Hilmi

Caddesi, toplumun değişik kesimlerinden insanları cezbedip bir araya getirme yetisine sahip görünmektedir ve bu sayede etkili bir kamusal alan olarak işlemektedir. Konumunun yanı sıra, buraya özgü rekreatif, kültürel ve ticari işlevleri bünyesinde barındırmasının, 1950'lerin sonlarından bu yana Ankara'da önemli bir kamusal alan olarak oluşumunda etken olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışma, Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki oluşum ve değişimleri, sosyal ve mekansal süreçlerin geniş bağlamında inceleyerek anlamayı amaçlamaktadır.

Kamusal alan olarak sokakların, insanlar arasındaki bağın güçlenmesinde önemli rolleri vardır ve şehirlerde topluluk etkileşiminin ve sosyal ilişkilerin önemli odak noktalarından birini oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda da Tunalı Hilmi Caddesi, Ankara'da önemli rol oynayan sokaklarından biri olarak ele alınmıştır. Ankara için yirminci yüzyılda hazırlanan Lörcher, Jansen ve Uybadin-Yücel Planlarını inceleyerek, Kavaklıdere Mahallesi ve yakın çevresinin nasıl gelişim gösterdiğini anlayabiliriz. Bu tür planların incelenmesiyle, caddenin geçirdiğı oluşum ve değişimler değerlendirilmektedir. Tunalı Hilmi Caddesi bu planlarda ne bir kentsel alt-merkez ne de bir ticari bölge olarak planlanmıştır, ancak yıllar içerisinde her iki işlevi de kazanmıştır. Ankara'nın erken tarihli planlarını incelediğimizde, bugün Tunalı Hilmi Caddesi'nin bulunduğu yerde yalnızca dar bir yol açıldığı ve bu yolun, başkentin gereksinimlerinin bir sonucu olarak, kronolojik süreçte özel nitelikleri olan bir caddeye dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle Tunalı Hilmi Caddesi'nin, planlanmamış olmasına rağmen, nasıl ve neden Ankara'nın kültürel / rekreatif ve ticari hayatının en cazibeli noktalarından biri haline geldiğini değerlendirmek, araştırmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Tunalı Hilmi Caddesi'nin toplumsal ve mekansal süreçlerden hareketle bir kamusal alan olarak oluşumunu ve sonuç olarak edindiğı özellikleri incelerken, Ankara'yla ilişkisin vurgulanmaktadır. Ankara'nın mimarlık ve kent tarihi, şehirde kentsel alanın tasarımı ve yüklendiğı anlam üzerine değişik bakış

açılarından yazılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, Ankara’da Tunalı Hilmi Caddesi’nin fiziksel nitelikleri ve sosyal bağlamını araştırmakta yardımcı niteliktedirler. Ancak, bu çalışmada farklı olarak, sosyo-mekansal anlamda bir kamusal alan olarak sokak incelenmekte ve 1950’lerin sonlarından 1980’lerin sonlarına kadar olan sürede Ankara’nın sosyo-mekansal gelişimi Tunalı Hilmi Caddesi’ne odaklanarak tartışılmaya çalışılmaktadır. Bu sebeptir ki üçüncü ve dördüncü bölümlerin başlarında, incelenmekte olan dönemde Ankara’daki kentsel / mimari gelişmeler ve bu gelişmelerin oluşturan sosyo-politik bağlam tartışılmaktadır.

Tunalı Hilmi Caddesi’ni de kapsayan Kavaklıdere Mahallesi’ne odaklanan önceki çalışmalar, bu çalışma için önemli kaynak teşkil ederler; ancak bu türden çalışmalar çok az sayıdadır ve bu çalışmanın amaçlarından farklı amaçlarla yapılmışlardır. *Kavaklıderem Derneği*, bu anlamda çok önemlidir; sakinleri arasında mahalleye yönelik bir aidiyet hissi geliştirmeye ve mahallenin tarihçesini belgemeye çalışmaktadır. Popülist ve akademik olmayan bir yaklaşımla hazırlanmış olmasına rağmen, derneğin arşivi, bu çalışmaya kaynak teşkil etmek anlamında çok değerlidir. Tunalı Hilmi Caddesi’ni Ankara’nın önemli bir kamusal alanı olarak analiz etmek üzere kuramsal bir çerçevenin oluşturulması için, çalışmanın temel kaynakçası, sokakların tarihine yönelik çalışmalar olmuştur. Yine de, sokakların mimari tarihçeleri yazan çalışmalar çok az sayıdadır ve sokaklar üzerine yoğunlaşan bu çalışmalar, sokak sakinlerinin günlük deneyimlerine hemen hemen hiç yer vermemektedirler. Bununla birlikte, analiz ettikleri mekanları değişik yaklaşımlarla değerlendirmekte ve bu bakımdan özellikle bir sokağın mekansal oluşumunun incelenmesinde faydalı olabilmektedirler.

Çalışma Yöntemi

Tunalı Hilmi Caddesi’ni bir kamusal alan olarak anlamaya çalışırken, kartografik belgeler (imar planları / kararları ve arazi kullanımı gibi), yazılı

belgeler (gazeteler, dernek bültenleri gibi) ve sözlü tarih anketleri (söyleşiler) kullanılmıştır.

Çalışmada esas olarak kullanılan kartografik belgeler, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin arşivlerinden bulunan yapı inşa şemaları ve Tapu Dairesi'nden edinilen haritalardan oluşmaktadır. Tunalı Hilmi Caddesi ve binalarının eski fotoğrafları da çok değerli belgelerdir ancak bunlar ender olarak ve yalnızca kişilere ait tek tek fotoğraflar olarak bulunabilmiştir.

Yazılı kaynaklar arasında, analiz edilen dönemin değişik evrelerine ait gazete gibi yayınların, günlük yaşamın o zamanlarda nasıl deneyimlendiği anlamak için kullanılması kayda değerdir. Ayrıca tarihi, coğrafi, ekonomik ve kültürel betimlemeler ve bazen de basit (turistik) haritalardan faydalanarak Ankara ve mahalleleriyle ilgili genel bilgi veren turistik rehber kitaplardan da yararlanılmıştır.

Çalışmada yalnızca görsel ve yazılı kaynaklarla sınırlı kalınmayıp, veri toplamada özellikle sözlü anket kullanılmıştır. Tunalı Hilmi Caddesi'nin bir kamusal alan olarak sosyo-mekansal oluşumunu incelemeyi hedefleyen bu çalışmada, Cadde'nin sakinleriyle yapılan görüşmelerde, fiziksel özelliklere referansla, kişilerin günlük deneyimlerinin bilgisinin toplanması amaçlanmıştır. Görsel ve yazılı kaynaklardan elde edilen veriler, ağırlıklı olarak Ankara'nın fiziksel, bir dereceye kadar da toplumsal gelişimini anlamaya yardımcı olmuştur; ancak Ankara'da ve özellikle de Cadde'deki günlük deneyimleri anlamaya yardımcı olmamaktadır. Bu sebeple, genel verilere istinaden görsel ve yazılı kaynaklarla oluşturulmuş çerçeveyi desteklemek ve yapılandırmak anlamında bir sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Söyleşilerin görsel ve yazılı kaynaklara yönelik kapsamlı bir araştırmanın verileriyle birleştirilmesiyle, planlanmadan gelişmiş bir kamusal alan olan Tunalı Hilmi Caddesi'nin oluşumu daha doğru değerlendirilebilmiştir.

Kişilerle geçmiş deneyimlerine dair konuşmak, özellikle sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar için bilgi toplamak anlamında önemli bir kaynak oluşturur. Kentlerin ve özellikle de kentlerdeki kamusal alanların sosyo-mekansal anlamda oluşumunu anlamaya çalışırken, bu yerlerde yaşayan ya da buraları kullanan bireylerin anıları, toplumsal ilişkilerin yanı sıra mekansal oluşumu anlamada da önem taşımaktadır.

Bellek, deneyim ve özellikle ilgilenir; tarihten farklı olarak irdeleme yöntemleri ve çeşitli temsiliyet gelenekleri bulunur. Bu, tarih ve belleğin güçlü bağıntıları olmadığı anlamına gelmez. Kimin geçmişin hikayesini anlatma hakkı olduğunu sorduğumuzda, yanıtı karmaşıktır, ama en azından herkesin kendi yaşantısını anlatma hakkı olduğunu söylemeliyiz. Bu sayede, bellek bize “öğrenilmiş tarihten” ziyade “yaşanmış tarihi” anlatabilir ve bu noktada “yaşanmış tarihi” anlamaya çalışmada sözlü tarih çalışması önemli bir rol oynar.

“Niteliksel araştırma yapmada en kullanışlı görüşme formatı sıklıkla “yarı-yapılandırılmış” olandır. Burada görüşme, kapalı uçlu sorulardan oluşan bir görüşme örneğinde olduğu gibi fazlaca yapılandırılmış olmamakla birlikte, yapılandırılmamış da sayılmamaktadır” (Zorn, 2009). Söyleşilerde bu şekilde yarı-yapılandırılmış görüşme formatının tercih edilmesinin nedeni, bu türden görüşmelerde, görüşülen kişilerin, kendilerine göre fikirlerini belirtirken serbest bırakılmaları ve sözlerinin kesilmemesidir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, oldukça açık bir çerçeveye yapılır. Dolayısıyla soruların tümü tasarlanmaz ve soruların bazı kısımları görüşme esnasında oluşturulur. Bu şekilde konuları tartışmak ve detaylar hakkında konuşmak esnek hale gelir. Bu çalışmada, görüşmeler yüz yüze olacak biçimde tasarlanmıştır. Sorular, görüşülen kişilerin fikirlerini esgeçmemek, başka bir deyişle yanıtlarını sınırlamaktan kaçınmak amacıyla açık uçlu olarak formüle edilmiştir. Görüşmenin başlangıcında yazar, çalışmanın amacını açıklar. Çalışmada öngörüldüğü üzere sorular toplumsal ve

mekansal anlamda nelerin tarihsel olarak önemli olduğuna dair bir takım varsayımlar tarafından şekillenmiştir.

Çalışmada sorulan sorular, 1950'ler ve 1980'ler arasında Tunalı Hilmi Caddesi'nin Ankara'da bir kamusal alan olarak oluşumunu anlamaya yönelik düzenlenmiş üç ana başlık altında toplanabilir. İlk konu, görüşülen kişilerin, Kavaklıdere Mahallesi'yle (mahallenin kamusal alanları) bağlantılı olarak Ankara'ya dair genel anıları; ikinci konu Tunalı Hilmi Caddesi'nin ve binalarının (oteller, pasajlar, lokantalar, dükkanlar, sinemalar ve açık (dinlence) alanlarının) hatırlanan oluşum ve işlevleri; üçüncü konu ise görüşülen kişilerin bu mekan / yerleri, kamusal mekan / yer olarak nasıl deneyimledikleri üzerinedir. Bu dağılım, belli bazı konulara yönelik soruların sorulmasını mümkün kılmıştır. Buradaki amaç, Tunalı Hilmi Caddesi'nin kentsel (kamusal) yaşam biçimi ve gerek işlevsel, gerek fiziksel özelliklerinin oluşumu hakkında bilgi toplamaktır.

Görüşmeler, sayıca hemen hemen eşit olan, toplam 37 kişiden oluşturulan dört grupla yürütülmüştür: İlk grup Tunalı Hilmi Caddesi'nde ve yakın çevresinde çalışan insanlardan oluşmaktadır. İkinci grup mahallede oturan insanları kapsamaktadır. Mahalle sakinleriyle yapılan görüşmeler, çalışma için oldukça önemlidir çünkü bir yerin günlük yaşamını ve atmosferini, salt yazılı ve görsel belgeler yoluyla anlamak imkansızdır. Bu sebeple ilk ve ikinci gruplar mahalle sakinlerinden (orada çalışan ya da ikamet eden kişilerden) oluşturulmuştur. Üçüncü grubu, Tunalı Hilmi Caddesi'nin konumunu daha geniş bağlamda değerlendirmek açısından, Ankara'nın diğer bölgelerinde yaşayan kişiler oluşturur. Dördüncü grupta ise Tunalı Hilmi ve etrafında yaşamış / çalışmış, bu yerin sosyo-mekansal oluşumunu (dönüşümünü), profesyonel deneyimleri açısından değerlendirebilecek mimarlar bulunur. Tunalı Hilmi Caddesi'ne ait görsel ve yazılı birincil kaynakların ve ilgili çalışmaların azlığı karşısında, oradaki günlük yaşam faaliyetlerini deneyimlemiş bir grupla yapılan

görüşmeler, caddeyi 1950'ler ve 1980'ler arasında oluşmuş bir kamusal alan olarak daha iyi biçimde değerlendirmeye yardımcı olmuştur.

Görüşmelerden elde edilen bilgiler, “pişmemiş” veri olarak ele alınabilir; bu şekilde bu bilgileri bağlamak / birleştirmek ve değerlendirmek, tarihçinin farkında olması gereken bir başka kritik süreci teşkil eder. Tunalı Hilmi Caddesi'nin planlama kararları ve mimari gelişimi kadar, dönemin sosyopolitik bağlamı hakkında bilgi sahibi olmak, farklı türde tarihi kaynakların kullanımını gerektiren bu çalışmadaki sözlü tarih görüşmesi sürecinin hazırlanması ve değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Farklı türde tarihsel bilgiler birbirlerini tamamlamalıdır. Yapılması gereken, söyleşilerden edinilen bilgileri, imar düzenlemeleri, şehir haritaları ve fotoğraflar gibi sözlü ve yazılı kaynaklarla birlikte değerlendirmektir. Çalışmaya yönelik araştırma sürecinde tüm bu kaynakların birbirleriyle ilintili olarak yorumlanmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın Yapısı

Tunalı Hilmi Caddesi'nin bir kamusal alan olarak oluşumunu anlamayı hedefleyen çalışma, sokağın sosyo-mekansal deneyimlerine odaklanır. Çalışmada kamusal alan – binalar arasındaki yaşanılan mekan – analizin odağını oluşturur. Kamusal alan ve bu alanın nasıl deneyimlendiği arasında güçlü bir bağlantı vardır. Bu nedenle kamusal alanda, alanı mesken edinenlerin günlük yaşantısıyla mekanın işlevsel yönleriyle fazlasıyla ilişkilidir.

Türkiye'nin “modern” başkenti Ankara, sözü edilen dönemde, yani 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonuna kadar hala bir “gelişim” süreci içerisindeydi. Bu bağlamda kentleşme hızlı bir şekilde cereyan etmekteydi ve kentleşmenin, nüfusun çoğalması ve şehrin büyümesiyle, kentsel kullanım üzerinde doğrudan etkisi olmuştur. Bu sürece aynı zamanda toplumun bir kesiminin refah düzeyinin artması eşlik etmiştir; bu da bu insanları, yerleşim bölgelerine ek olarak tiyatrolar, kafeler, sinemalar, alışveriş ve diğer ticari, kültürel ve rekreatif

yerler gibi yeni kamusal alan arayışına itmiştir. Bu türden bir gelişim, ilk olarak Ankara'yı bir modern başkent olarak inşa ederek, yeni yaşam biçiminin gereksinimlerine karşılık verme niyetinin mevcut olduğu, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki dönemin Türkiye'sinde tecrübe edilmiştir. Süreç, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla, incelenmekte olan dönem boyunca, yani 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar devam etmektedir; bu süre zarfında Türkiye modernleşme ve “ilerleme” denemelerini, Ankara da bu bağlamda büyümeyi sürdürmüştür.

Tunalı Hilmi Caddesi örneğindeki gelişmeleri anlamaya ilişkin bir analiz çerçevesi oluşturmak amacıyla İkinci Bölüm, kamusal alanı tanımlayıp yerine getirebileceği günlük işlevleri ortaya koyarak, sokağı bir kentsel alt-merkez olarak değerlendirmek adına kentleşme sürecini inceleyerek “sokağı” bir kamusal alan olarak irdelemektedir. Böylelikle, Tunalı Hilmi Caddesi'nin analizine yönelik kuramsal çerçeve üçüncü ve dördüncü bölümlerde oluşturulmuştur.

Sözlü tarihin bir yöntem olarak kullanılmasıyla, “anahtar yerlerin”, Tunalı Hilmi Caddesi'nin sosyo-mekansal oluşumunu, görüşülen kişilerin deneyimleri aracılığıyla değerlendirmeye atıfta bulunmak suretiyle keşfedilmesi amaçlanmaktadır. Sözlü anketten çıkarılan anahtar yerler, üçüncü ve dördüncü bölümlerde bize, caddenin yerleşim ve rekreatif, kültürel ve ticari bir cadde olarak işlevsel özelliklerini tanımlamamız ve bu şekilde kamusal özelliğini değerlendirmemiz konusunda yardımcı olmaktadır. Bu yerler, temelde Kuğulu Pasajı gibi pasajlar, Tunalı Oteli gibi oteller ve Kuğulu Park gibi parklar ya da Atatürk Bulvarı gibi Tunalı Hilmi Caddesi'yle bağlantılı yerler de dahil olmak üzere en çok hatırlanan ve yaşanmış olan yerler ve/veya binaları kapsamaktadır. Bu analizin sonucu, 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar olan döneme odaklanarak, yirminci yüzyıl boyunca oluşan ve dönüşen Tunalı Hilmi Caddesi'ni anlamak amacıyla kullanılmaktadır. Sözlü tarih araştırması ve analizinden de faydalanılarak, bir kamusal alan olarak Tunalı Hilmi Caddesi'nin

anahtar yerlerinin çıkarılması üzerine, görsel ve yazılı kaynaklar, incelemesi yapılan dönem boyunca Tunalı Hilmi Caddesi'nin sosyo-mekansal oluşumunu anlamada bu sonuçlarla bağlantılı olarak kullanılmaktadır.

Tunalı Hilmi Caddesi'nin 1960 yılına kadar belirgin bir gelişme göstermemiş olmasına karşın, caddenin müteakip oluşumunu anlamak için önceki yıllar konusunda genel bilgi sahibi olmak önemlidir. Dikkate değer zaman aralığı, 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar olan süredir, örneğin, arazi kullanım modelindeki – özellikle zemin katlar göz önünde bulundurulduğunda – döneme ait gelişmeler ve günlük deneyimler bağlamında sokaktaki değişimler, bu dönemde bariz hale gelmiştir. Öte yandan 1990'ların başları, özellikle 1990'ların ilk yarısında belediye idaresinin değişimine ve 2000'lerin başında Tunalı Hilmi Caddesi'nin özelliklerinin dönüşümüne mahal vermiş olan hükümet değişimine bağlı olmak itibarıyla, sosyo-politik özellikler açısından bir değişim sergilemektedir.

Tunalı Hilmi Caddesi'nin oluşumunu ve dönüşümünü anlamaya çalışırken, süreci on yıllık bölümler halinde incelemek, diğer bir deyişle analiz için kronolojik bölünme kullanmak, bir kamusal alan olarak sokağın, zaman içinde nasıl değişime uğradığı fark etmeye yardımcı olmaktadır. Değişen sosyo-mekansal dinamiklere, 1950'lerin sonrasında kişilerin değişen deneyim ve gereksinimlere ve özellikle cadde boyunca binaların zemin katları olmak üzere değişik arazi kullanım modellerine istinaden, odaklanılan dönem, 1950'lerin sonlarından başlayarak, Tunalı Hilmi Caddesi'nin, tüm kültürel, ticari, yerleşim ve rekreatif (dinlenceye yönelik) işlevlerini de bünyesine katarak bir kentsel alt-merkez olarak belirgin bir biçimde 1980'lerin sonuna kadar devam etmektedir.

Benzer bir bağlamda, Birinci Bölüm'de konu üzerine kaynak taramasının yanısıra çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve yapısına ilişkin sunumun ardından, İkinci Bölüm'de, sokağı kamusal alan olarak anlamaya ve sokağın

kentleşme süreciyle ilintili olarak nasıl deneyimlendiğine dair kuramsal çerçeve sağlanması amaçlanır.

Üçüncü Bölüm, mahallede, Tunalı Hilmi Caddesi henüz yokken, yerinde Özdemir Sokağı'nın bulunduğu dönemdeki ilk gelişmeler konusunda tarihsel bir zemin ortaya koymaktadır. Dördüncü Bölüm ise, çalışmanın, İkinci Bölüm'de geliştirilen analizden yararlanan ve Tunalı Hilmi Caddesi örneğinden yola çıkarak Ankara'da kamusal alan oluşumunu inceleyen ana odağıdır. Beşinci Bölüm, çalışmada incelenen dönemde tanımlanmış olmak suretiyle, caddenin özelliklerinde son yıllarda meydana gelen değişimlere de değinerek tartışmaları noktalar.

İkinci Bölüm'de kentleşme süreciyle kamusal alanın tanımı, birbirleriyle bağlantılı olarak incelenmekte, bir kamusal alan olarak sokağın rolü, sokağın bir kentsel alt-merkez olarak oluşumunun değerlendirilmesi amacı ile tartışılmaktadır. Çalışma, mimari / kentsel ve tarihi kaynakları, sokağı sosyo-mekansal anlamda bir kamusal alan olarak anlamak için üretilmiş bir çerçeve içerisinde kullanır. Bu amaçla çalışmada sokak kavramı yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal anlamda oluşturulmuş bir birim olarak nitelendirilmiştir. Bu, sokağı bir kamusal alan olarak değerlendirmek ve sonraki bölümlerde Tunalı Hilmi Caddesi'nin kamusallığını tartışmak için bir zemin yaratır. İkinci Bölüm'ün ikinci kısmı, gündelik deneyimlerle ilintili olarak sokağın sosyo-mekansal oluşumunu değerlendirmek gayesiyle günlük yaşam / gündelik kullanımları tartışır. Çalışmanın sonraki kısımlarında Tunalı Hilmi Caddesi'nin bir kamusal alan olarak oluşumuna dair net bir anlayış sahibi olabilmek adına, günlük yaşamın (kentsel) deneyimleri yoluyla sokağın işlevlerinin altı çizilmiştir.

Üçüncü Bölüm, 1950'lerin sonlarına kadar Kavaklıdere Mahallesi'yle ilişkili olarak Tunalı Hilmi Caddesi'nin (eski Özdemir Sokağı'nın) sosyo-mekansal özelliklerini, İkinci Bölüm'de tartışıldığı haliyle kamusal alandaki günlük

deneyimler çerçevesi içerisinde çözümler. Üçüncü Bölüm'ün ilk kısmında Ankara, erken Cumhuriyet dönemiyle başlamak üzere sosyal, politik ve ekonomik dinamikler ve bu dinamiklerin, yeni modernleşmekte olan şehrin planlaması ve mimarisi üzerindeki etkileri açısından incelenir. Başka bir deyişle başkentin şehir planları ve mimarisiyle günlük yaşamı, kentleşme süreciyle bağlantılı olarak gözden geçirilir. Üçüncü Bölüm'ün ikinci kısmında Tunalı Hilmi Caddesi, genel olarak Ankara'nın, özel olarak ise ilk önceleri yerleşim merkezi olarak gelişmiş olan Kavaklıdere Mahallesi'nin sosyo-mekansal gelişimiyle ilintili olarak incelenir.

Dördüncü Bölüm'de, ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve politik koşullarının perspektifi içerisinde, Ankara'nın sosyal, mimari ve planlama süreci, 1950'lerin sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar olan dönemde Tunalı Hilmi Caddesi'yle ilişkili olarak tartışılmaktadır. Başkent olmanın yanısıra Türkiye'nin en hızlı gelişen şehirlerinden biri olan Ankara, sözü geçen dönemde kamusal alanda kayda değer dönüşümler deneyimlemiştir. Bir alt-merkez olarak planlanmış olmamasına rağmen, planlanmış şehir merkezi Kızılay'a çok yakın mesafede olan Tunalı Hilmi Caddesi, bu dönemde birçok yeni işlev edinmiştir. Bu bağlamda, caddeye ait yeni bir kimlik oluşumu, şehirdeki sosyo-mekansal değişimlerle bağlantılı olarak gözden geçirilir. Dördüncü Bölüm'ün ikinci kısmında, bu yeni kimlik, Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki yerleşime yönelik etkinliklerin dönüşümünün ve kültürel, ticari ve rekreatif etkinliklerin oluşumunun incelenmesiyle çözümlenir. Çözümleme, gerek görsel ve yazılı belgeler, gerek görüşmelere ışığı altında fiziksel ve sosyal anlamlarda yapılır. Bu bölümün son kısmında, bir alt-merkez olarak Tunalı Hilmi Caddesi'nin oluşumu tartışılır. Tunalı Hilmi Caddesi'nin sosyo-mekansal uygulamalarının, yakın çevresi ve kentle bağlantılı olarak anlarken, sözlü anketten edinilen bulgular incelenir. Böylelikle 1950'lerin sonlarıyla 1980'lerin sonları arasındaki dönemde Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki mekansal uygulamalar ve günlük yaşamın dönüşümünün boyutları tartışılır.

Beşinci Bölüm, çalışmanın bulgularını tartışarak çalışmayı sona erdirir. Bölümde, bir ticari aks olarak caddenin kimliği vurgulanarak, incelenen dönemde olduğu haliyle Tunalı Hilmi Caddesi'nin özelliklerinin dönüşümüne dair bir tartışma ortaya konur. Görüşmelerde tekrar edilen anahtar yerler, caddedeki faaliyetlerle ilintili olarak tartışılır; bu şekilde caddenin günlük yaşam ve kamusal karakterinin yanında, sosyo-mekansal oluşumunun (dönüşümünün) incelenmesine yönelik bir zemin üretilir. Bir bakıma, gerek insanların yaşam deneyimleriyle ilişkili olarak caddedeki faaliyetler, gerekse kamusal alanın mimari / kentsel tarih bağlamında kentleşme sürecine dair işlevsel ve fiziksel yapısı, caddenin sosyo-mekansal açıdan tümünden oluşumunu (dönüşümünü) görmek amacıyla incelenirler.

Sonuç

Sonuçta, 1980'lerin ortalarından başlayarak Tunalı Hilmi Caddesi'nin, 1970'lerin sonlarında Kuğulu Pasajı'nın inşasıyla oluşmaya başlayan ticari karakteri, bu yerin kültürel kimliğinin öneminin yavaşça azalmasıyla birlikte gittikçe daha dikkate değer hale gelmiştir. Bunun yanında bu değişim, 1990'lara geçilmesiyle ivme kazanmıştır. Mahallenin karakterinin, son yıllarda gitgide salt ticari bir hal aldığı söylenebilir. Caddenin, dinlenceye yönelik ve kültürel işlevlerinin yeniden hayata geçirilmesine çalışan yayalaştırma deneyimi kısa sürmüştür; Karum Alışveriş Merkezi'nin inşası, yerin ticari önemini güçlendirmiştir.

1990'ların ilk yarısında, Tunalı Hilmi Caddesi'nin ticari karakteri, cadde boyunca yeni pasajlar, dükkanlar, kafeler ve lokantaların yanısıra çeşitli alışveriş merkezlerinin inşasıyla desteklenmiştir. Ankara'nın bu dönemde dünya ekonomisine entegre olma girişiminde bulunduğu, Tunalı Hilmi Caddesi'nin de bu süreçte, özellikle ticari yönü olan kamusal etkinliklere, dolayısıyla caddeyi mesken edinenler için yeni bir tür günlük yaşantıya yer açmasıyla kayda değer bir rol oynadığı iddia edilebilir.

Alt-merkezlere dair bu dönüşüm, yerleşim ve rekreatif, kültürel ve ticari işlevler gibi çeşitli ve değişen işlevlerden meydana gelmeleri nedeniyle öngörülebilir. Hem sözlü anketin, hem de görsel ve yazılı kaynakların sonuçları, Tunalı Hilmi Caddesi'nin konut dokusunun, 1960'larda değişmeye başladığını göstermektedir. Yeni kurulan sinema salonları ve Kuğulu Park'la birlikte, caddenin kültürel ve rekreatif özellikleri gelişmiş ve 1950'lerin sonlarından 1970'lere uzanan süre zarfında caddenin başlıca özellikleri haline gelmişlerdir. Buna ek olarak, kültürel ve rekreatif etkinliklerin yanısıra konut dokusunda olduğu Cadde, 1970'lerde edindiği ticari işlevleriyle yeni bir kimlik kazanmıştır.

Tunalı Hilmi Caddesi'nin, aynı zamanda ticari bir işlevi bünyesine katarak Ankara'nın bir alt-merkezi haline gelmesi, bu dönemdeki dönüşümün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bir kentsel alt-merkez olarak büyümenin ve Kuğulu Pasajı'nın inşasını izleyen ticari etkinliklerin artan sayısının neticesinde Cadde, 1980'lerden başlamak üzere gittikçe daha ticari bir yere dönüşmüştür. Ticari faaliyet, doruk noktasına ulaştığında, kültürel, yerleşime ve dinlenceye yönelik ve benzeri başka faaliyet türlerinin öneminin kaybolmasına sebep olmuştur. Sonuç itibariyle, günlük yaşamın değişen karakteriyle, mekansal değişimin gerçekleştiği sokak arasında güçlü bir bağlantı olduğunu iddia etmek yerinde olacaktır, ancak Tunalı Hilmi Caddesi örneğinde olduğu gibi, sokak, bağlamın ve insanların değişen gereksinimlerini yanıtlar. Bundan dolayı, sosyal ve mimari oluşumlarla, bu oluşumların, Ankara'daki en önemli kamusal alanlardan biri olarak Tunalı Hilmi Caddesi üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Ankara'ya ilişkin ana planlama kararları ve mimarlığın ışığında, sokağın bir kamusal alan olarak değerlendirilmesi, sokağı, mimari / kentsel tarih çerçevesi içerisinde, kentle ve günlük yaşamıyla ilişkili olarak anlamamıza yardımcı olmuştur. Böylelikle bu çalışma, Tunalı Hilmi Caddesi'nin oluşumunun (dönüşümünün) kapsayıcı bir tarihini üretmemiştir.

Sokak, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal bir oluşum olarak ele alınmıştır. Böylelikle sokak, sosyo-mekansal anlamda bir kamusal alan olarak düşünülmüştür. Sosyo-mekansal oluşum (dönüşüm) gözden geçirilirken, çalışmanın odak noktası, günlük deneyimler yoluyla sokağın işlevleri olmuştur. Yine de değişimin yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda fiziksel olduğu belirtilmelidir. Mesela, caddenin 1960’lardaki ve 1980’lerdeki fiziksel özellikleri karşılaştırıldığında, mevcut binaların işlevlerindeki değişimin yanısıra bina sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Bu gözlem, sokağı fiziksel ve sosyal anlamda oluşturulmuş bir varlık olarak anlamaya yönelik bir girişim olan çalışmanın yaklaşımıyla aynı doğrultudadır.

Tunalı Hilmi Caddesi’ni anlarken amaç, caddede bulunan binalar üzerine çalışmayı içeren alışlagelmiş bir mimarlık tarihi kurgulamanın ötesinde, diğer bir deyişle daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmaya yöneliktir. Bu modelde çalışma, yalnızca incelenen dönem boyunca mekan hakkındaki görsel ve yazılı kaynakları kullanarak değil, aynı zamanda bu mekanı mesken edinenlerin yaşamış deneyimlerine de başvurarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla, daha geniş bağlamda sokağın sosyal ve fiziksel olarak bir olgu olduğudur, bu durumda salt olarak bir binanın oluşumunu kavramaktan çok daha karmaşıktır.

Bu çalışma, bir sokağın mimari tarihinin nasıl yazılabileceğine dair bir tartışma başlatmayı amaçlamaktadır; başka bir deyişle, sokağı, tarihsel olarak tanımlanmış sosyal ve mekansal oluşumlar (dönüşümler) konusunda, kentin ana kentsel bileşenlerinden biri olarak değerlendirirken, katkının ne yönde olduğunu irdelemektedir. Çalışma, bu soruyu, sokağın, o sokağın sakinleri tarafından bir kamusal alan olarak nasıl deneyimlediklerini gözden geçirerek anlatmaya çalışmıştır. Böylelikle, bir kamusal alan olarak sokağı, sosyo-mekansal anlamda anlamayı, hem sosyal deneyimleri, hem de sokağın inşa edili çevresinin fiziksel özelliklerini değerlendirmek kaydıyla hedeflemiştir.

Örneğin, görüşülen kişi, Tunalı Hilmi Caddesi'ndeki Kuğulu Park'ı sevdiğini belirttiğinde, kişinin bu ifadesi, incelenen dönemin sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel yönleri dikkate alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır; bu da sözlü anketin, görsel ve yazılı belgelerle birlikte kullanımını gerektirmiştir. Çalışma, Tunalı Hilmi Caddesi'nin mimari tarihini, caddenin entegre olmuş işlevlerini gözden geçirerek, bütünsel bir şekilde değerlendirme girişiminde bulunmuştur.

Amaç, kamusal alan olarak sokağın sosyo-mekansal oluşumunu, sosyo-mekansal anlamını ve insanların / sakinlerin değişen günlük deneyimlerini değerlendirerek, Tunalı Hilmi Caddesi'nin mimari tarihini değişik düzeylerde yazmaktır. Çalışma, cadde sakinlerinin günlük deneyimlerinin yanısıra caddenin işlevsel ve fiziksel yapısını, görsel ve yazılı kaynaklar ve sözlü anket yoluyla, Ankara'nın kentleşme süreciyle ilintili olarak gözden geçirerek, bir kamusal alan olarak Tunalı Hilmi Caddesi'nin 1950'ler ve 1980'ler arasındaki oluşumunu (dönüşümünü) değerlendirmek amacıyla, bu türden bir yaklaşıma örnek teşkil etme girişiminde bulunmuştur.

APPENDIX E

CURRICULUM VITAE

PERSONAL INFORMATION

Surname, Name:	Resuloğlu Gürçel, Çılga
Date and Place of Birth:	11.10.1977-Ankara
Nationality:	Turkish (TC)
Married Status:	Married
Profession:	Landscape Architect and Urban Designer
E-mail:	cilgagr@hotmail.com

EDUCATION

2001-2003	Bilkent University, Ankara Faculty of Fine Arts, Design and Architecture Department of Interior Architecture and Environmental Design Master of Fine Arts
1996 -2000	Bilkent University, Ankara Faculty of Architecture and Fine Arts, Department of Landscape Architecture and Urban Design (Degree: 2 nd runner up)

WORK EXPERIENCE

2003-2006	Em-ar Construction, Decoration and Restoration Company Worked in the process of design and application of landscape and restoration projects.
2001-2002	Barmek Company (Site Project) Participated to the process of Autocad application of Angora Evleri landscape and environmental project
2000-2001	MNG Targem Participated to the landscape design process of first class resorts: Kremlin Palace and Golf Resort.

Summer, 99	Internship in TEPE Construction Company Assistant in landscape and environmental project: Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon Projesi, Bilkent, Ankara
Fall, 99	Vista (Turgay Ateş Office) Assistant in landscape architecture and urban design projects, Ankara
Summer, 98	Internship in Ankara Büyükşehir Belediyesi Fidanlığı

ACADEMIC EXPERIENCE

2006- 2010	Başkent University Faculty of Fine Arts, Design and Architecture Interior Architecture and Environmental Design Granted Research Assistant
2010-2011	Başkent University Faculty of Fine Arts, Design and Architecture Interior Architecture and Environmental Design Instructor (part-time)

Taught courses as teaching assistant:

2006-2010	Design Studio I, Basic Design, Computer Aided Technical Drawing, History of Architecture and Design.

Taught courses as instructor (part-time):

2010-2011	Basic Design

INTERNATIONAL PROCEEDING

Name of the congress: 7th International Congress for Turkish Culture
(6-10 October 2009, 7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi- Türk ve Dünya
Kültürü'nde İstanbul Kongresi)

Title of the paper: "The Role of Passages as a Typology in Architecture of
İstanbul within the Context of Westernization Process: In the Case of Beyoğlu".
(İstanbul Mimarisi'nde Batılılaşma Sürecinde Bir Tipoloji Olarak Pasajların
Yeri: Beyoğlu Örneği)

NATIONAL PROCEEDING

Name of the symposium: 1st Art and Design Education Symposium (27th-29th April 2011)

Title of the paper: “The Continuity Between Shopping Mall and Pedsetrian Areas within the Context of City” (Kent Bağlamında Alışveriş ve Yaya Merkezlerinin Sürekliliği)

PROCEEDING

Name of the symposium: 2010 Academic Research Symposium III, Ankara (2010 Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu III, Ankara)

Title of the paper: “Urban Landscape and Streets” (Kentsel Peyzaj ve Sokaklar)

ARCHITECTURAL COMPETITION

Name of the (national) competition: “Denizli Hükümet Konağı Mimari Projesi ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma Projesi” (Urban Design Competition with 3E Architecture Office)

Responsibility: Landscape Design

Degree: 1st honorable mention

MEMBERSHIPS

DOCOMOMO (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement)

FOREIGN LANGUAGES

Advanced English

FIELDS OF INTEREST

Urban design and history, landscape architecture, indoor and outdoor relations, human and environment relations, shopping and pedestrian malls, public spaces and basic design.